

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**DEMOKRASİ BAĞLAMINDA PARLAMENTOLARDAKİ KADIN TEMSİLİNİN
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

TEMMUZ - 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**DEMOKRASİ BAĞLAMINDA PARLAMENTOLARDAKİ KADIN TEMSİLİNİN
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin BAL

TEMMUZ - 2024

TRABZON

ONAY

Muhammed Ramazan DEMİRCİ tarafından hazırlanan “Demokrasi Bağlamında Parlamentolardaki Kadın Temsilinin Karşılaştırmalı Bir Analizi” adlı bu Çalışma 28.08.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı’nda nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Emek YILDIRIM ŞAHİN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Atila DOĞAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Hüseyin BAL	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Nihat YILMAZ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

19.07.2024

ÖNSÖZ

Kadınların parlamentolardaki temsiliyeti, demokratik süreçlerin kalitesini ve etkinliğini değerlendirmek için hayati bir öneme sahiptir. Parlamentolarda kadınların temsil edilmesi, demokrasinin temel ilkelerinden olan eşitlik ve kapsayıcılığın somut bir göstergesidir. Bu temsiliyet, kadınların siyasi kararlarda söz sahibi olmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaç ve taleplerinin politik süreçlere yansıtılmasını da mümkün kılar. Kadınların karar alma süreçlerine katılımı, farklı bakış açılarının ve deneyimlerin politikalara entegre edilmesini sağlar, bu da daha dengeli ve adil politikaların geliştirilmesine yol açar. Ayrıca, kadınların parlamentolarda temsiliyeti, cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir ilerleme olarak görülmelidir.

Bu çalışma, kadınların parlamentolardaki temsiliyetinin demokratikleşme süreçleriyle olan ilişkisini daha derinlemesine anlamak ve kadınların siyasi karar alma süreçlerindeki rollerini güçlendirmek amacıyla önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, demokrasi düzeyini etkileyen çeşitli unsurların-siyasi partilerin cinsiyet kotaları, seçim sistemleri, demokratik sürecin uzunluğu, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve hükümet sistemleri gibi-kadınların parlamentolardaki temsil oranları üzerindeki etkisi detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sürecinde, bilimsel katkıları ve değerli rehberlikleriyle bana destek olan birçok kişiye teşekkür etmek istiyorum. Tez danışmanlığını büyük bir sabır ve özenle yürüten kıymetli hocam Prof. Dr. Hüseyin BAL'a, akademik bilgi ve deneyimlerini cömertçe paylaşan Doç. Dr. Emek YILDIRIM ŞAHİN, Prof. Dr. Atila DOĞAN, Prof. Dr. Nihat YILMAZ ve Prof. Dr. Mehmet TUNÇER'e teşekkür ederim.

Temmuz, 2024

Muhammed Ramazan DEMİRCİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4-37
1.1. Demokrasi ve Temsil.....	4
1.2. Siyasi Katılım ve Cinsiyet	13
1.3. Siyasi Eşitlik.....	17
1.4. Hükümet Sistemleri	21
1.5. Ekonomik Gelişme	26
1.6. Seçim Sistemleri	31
1.7. Cinsiyet Kotası	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR	38-80
2.1. Çalışmanın Amacı	38
2.2. Çalışmanın Veri Kaynağı ve Tasarımı	40
2.3. Çalışmanın Sınırlılıkları	42
2.4. Çalışmanın Teoriye ve Uygulayıcılara Katkısı.....	43
2.5. Çalışmanın Yöntemi ve Hipotezleri	45
2.6. Literatür	54
2.7. Verilerden Elde Edilen Temalar ve Bulgular	59
2.8. Araştırmada Kullanılan Modeller	62

2.9. Modelde Kullanılacak Değişkenlere İlişkin Özellikler	63
2.9.1. Modelde Kullanılacak Nicel Değişkenlere İlişkin Özellikler	63
2.9.2. Modelde Kullanılacak Nitel (Dummy) Değişkenlere İlişkin Özellikler	66
2.10. Modellerin Test Edilmesi	68
2.10.1. EKK için Diagnostik Testler.....	68
2.10.1.1. Homoskedastisite Testleri.....	69
2.10.1.2. Çoklu Doğrusal Bağlantı	70
2.10.1.3. Normal Dağılım Testleri.....	71
2.10.2. EKK ve EKK ROBUST ile Parametre Tahminleri.....	75
2.10.3. Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi ile Modellerin Test Edilmesi.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARİHSEL ÇERÇEVE.....	81-102
3.1. Modern Öncesi Dönem.....	81
3.1.1. Antik Yunan'da Kadının Statüsü	81
3.1.2. Orta Çağ'da Kadının Statüsü	85
3.2. Modern Dönem	87
3.2.1. Aydınlanma ve Kadın	89
3.2.1.1. On Yedinci Yüzyıl.....	91
3.2.1.2. On Sekizinci Yüzyıl.....	91
3.2.1.3. On Dokuzuncu Yüzyıl	93
3.3. Feminist Başkaldırının Tarihsel Değerlendirmesi ve Etkisi	94
3.3.1. Birinci Dalga Feminizm.....	99
3.3.2. İkinci Dalga Feminizm	100
3.3.3. Üçüncü Dalga Feminizm	101
3.3.4. Dördüncü Dalga Feminizm.....	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. LİBERAL DEMOKRASİ AÇISINDAN KADINLARIN DÜNYA PARLAMENTOLARINDA TEMSİLİ	103-157
4.1. Demokrasi ve Kadın Temsili Üzerine Önceki Araştırmaların Değerlendirilmesi	103
4.2. Demokrasi Bağlamında Dünya Parlamentolarında Kadınlar.....	110
4.2.1. Önemli Siyasi Pozisyonlarda Kadın Temsili	110
4.2.1.1. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2000)	110
4.2.1.2. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2000)	113

4.2.1.3. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2000).....	114
4.2.1.4. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2000).....	115
4.2.1.5. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2005).....	117
4.2.1.6. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2005).....	121
4.2.1.7. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2005).....	122
4.2.1.8. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2005).....	123
4.2.1.9. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2010).....	125
4.2.1.10. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2010).....	127
4.2.1.11. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2010).....	128
4.2.1.12. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2010).....	130
4.2.1.13. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2015).....	132
4.2.1.14. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2015).....	135
4.2.1.15. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2015).....	137
4.2.1.16. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2015).....	138
4.2.1.17. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2020).....	140
4.2.1.18. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2020).....	142
4.2.1.19. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2020).....	144
4.2.1.20. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2020).....	146
4.2.2. 2000-2020 Yıllarına Ait Verilerin Genel Değerlendirilmesi	148
4.3. Başlangıç Varsayımlarının Bulgu Sonuçlarına Göre Analizi	152
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	158
KAYNAKÇA	164
ÖZGEÇMİŞ.....	228

ÖZET

Kadınların siyasi katılımı ve temsili, modern demokrasilerin evriminde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Tarihsel olarak, demokratik süreçlerin gelişimi sırasında kadınlar vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmış ve siyasi arenadan dışlanmışlardır. Günümüzde, demokratik rejimlerin evrimiyle birlikte, kadınların siyasi katılımı ve temsiline ilişkin akademik ilgide gözle görülür bir artış yaşanmaktadır. Kadınların parlamentolardaki temsiline artırılmasının demokrasinin işleyişi üzerinde derin etkileri olduğuna dair giderek artan bir anlayış söz konusudur.

Bu çalışma, kadınların parlamentolardaki temsili ile demokratikleşme süreçleri arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına ve kadınların siyasi karar alma süreçlerindeki rolünün güçlendirilmesine önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Cinsiyet kotaları, seçim sistemleri, demokratik sürecin uzunluğu, ekonomik kalkınma düzeyi ve hükümet sistemleri gibi demokrasi düzeyini etkileyen faktörleri derinlemesine inceleyen bu çalışma, kadınların parlamentolardaki temsiline artırmaya yönelik etkili politika tedbirlerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada 2000-2020 yıllarını kapsayan çeşitli endeksler ve veri kaynakları analiz edilmiştir. Dünya genelinde toplam 142 ülke detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışmada bağımlı değişken olarak parlamentolardaki kadın oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler arasında ülkelerin demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik seviyeleri, kadınların ulusal seçimlerde seçme ve seçilme hakkını kazandıkları yıl, hükümet sistemleri, seçim sistemleri ve cinsiyet kotaları yer almıştır. Çalışmada üç model kullanılmıştır: Tüm ülkeleri içeren Model 1; yüksek demokrasi düzeyine sahip 69 ülkeyi kapsayan Model 2; ve düşük demokrasi düzeyine sahip 73 ülkeyi içeren Model 3. Bu modeller üç farklı analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir: STATA programı kullanılarak Sıradan En Küçük Kareler (EKK), Sıradan En Küçük Kareler (ROBUST) ve Maksimum Olabilirlik Tahmini (MLE).

Çalışmanın sonuçlarına göre, bir ülkenin demokrasi düzeyi, ekonomik gelişmişliği, hükümet sistemleri ile kadınların parlamentoda temsili arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ayrıca, hem Model 1 hem de Model 3 için cinsiyet kotası olan ülkelerde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Model 1’de kadınların seçilme hakkına sahip oldukları süre ile ilgili anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, daha orantılı bir seçim sistemi (nispi temsil seçim sistemi) kullanan ülkelerde Model 1 ve Model 2 için anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Temsil, Demokrasi, Cinsiyet Kotası, Ekonomik Gelişmişlik

ABSTRACT

The political participation and representation of women have been significant topics of debate in the evolution of modern democracies. Historically, women were deprived of citizenship rights and excluded from the political arena during the development of democratic processes. Today, with the evolution of democratic regimes, there has been a noticeable increase in academic interest regarding women's political participation and representation. There is a growing understanding that increasing the representation of women in parliaments has profound effects on the functioning of democracy.

This study aims to make a significant contribution to better understanding the relationship between women's representation in parliaments and democratization processes, as well as to strengthening the role of women in political decision-making. By thoroughly examining factors that influence the level of democracy, such as gender quotas, electoral systems, the duration of the democratic process, the level of economic development, and government systems, this study seeks to identify effective policy measures to enhance women's representation in parliaments.

In the research, various indices and data sources covering the years 2000-2020 were analyzed. A total of 142 countries worldwide were examined in detail. In this context, the proportion of women in parliaments was used as the dependent variable. The independent variables included countries' levels of democracy, human development levels, the year women gained the right to vote and stand for election in national elections, government systems, electoral systems, and gender quotas. Three models were employed in the study: Model 1 included all countries, Model 2 covered 69 countries with high levels of democracy, and Model 3 involved 73 countries with low levels of democracy. These models were tested using three different analytical methods: Ordinary Least Squares (OLS), Ordinary Least Squares (ROBUST), and Maximum Likelihood Estimation (MLE), all performed using the STATA software.

According to the results of the study, there is no significant relationship between a country's level of democracy, economic development, government systems, and women's representation in parliament. Additionally, a positive relationship was identified in countries with gender quotas for both Model 1 and Model 3. In Model 1, a significant relationship was found regarding the duration of women's right to stand for election. Furthermore, countries using a more proportional electoral system (proportional representation) showed a significant relationship for both Model 1 and Model 2.

Keywords: Representation, Democracy, Gender Quota, Economic Development

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Literatür Özeti.....	57
2	Model 1'e İlişkin Özellikler.....	64
3	Model 2'ye İlişkin Özellikler.....	64
4	Model 3'e İlişkin Özellikler.....	64
5	Nitel (Dummy) Değişkenlere Göre Ülkelerin Özellikleri	66
6	Homoskedastisite Testleri.....	69
7	Çoklu Doğrusal Bağlantı Testleri	71
8	Normal Dağılım Testleri.....	72
9	EKK ve EKK ROBUST ile Parametre Tahminleri	75
10	Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi	79
11	2000 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu.....	111
12	2000 Yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu.....	113
13	2000 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları.....	114
14	2000 Yılında Kadınların Bakanlıklara göre Sayısal Dağılımı	115
15	2005 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu.....	117
16	2005 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu.....	121
17	2005 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları.....	122
18	2005 Yılında Kadınların Bakanlıklara Göre Sayısal Dağılımı	123
19	2010 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu.....	125
20	2010 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu.....	127
21	2010 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları.....	128
22	2010 Yılında Kadınların Bakanlıklara Göre Sayısal Dağılımı	130
23	2015 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu.....	133
24	2015 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu.....	135
25	2015 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları.....	137
26	2015 Yılında Dünyadaki Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar	138
27	2020 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu.....	141
28	2020 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu.....	143
29	2020 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları.....	145
30	2020 Yılında Dünyadaki Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar	146

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Model 1 İçin Normallik Grafiği.....	73
2	Model 2 için Normallik Grafiği.....	73
3	Model 3 için Normallik Grafiği.....	74

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BP	: Breusch-Pagan Testi
bkz.	: Bakınız
CEDAW	: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women)
ÇDB	: Çoklu Doğrusal Bağlantı
DOP	: Parlamentoya Katılma Hakkı Süresi (Duration of Parliamentary Rights)
DOV	: Oy Kullanma Hakkı Süresi (Duration of Voting Rights)
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
ES	: Seçim Sistemleri (Electoral Systems)
GEM	: (Gender Empowerment Measure) Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (The Generalized Method of Moments)
GS	: Hükümet Sistemleri (Government Systems)
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDI	: İnsani Gelişim İndeksi (Human Development Index)
HLM	: Hiyerarşik Doğrusal Modelleme (Hierarchical Linear Modeling)
IPU	: Parlamentolararası Birlik (Inter-Parliamentary Union)
JB	: Jarque-Bera Testi
KDE	: Kernel Yoğunluk Tahmini (Kernel Density Estimate)
Max.	: Maksimum (Maximum)
Min.	: Minimum
MLE	: Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi (Maximum Likelihood Estimation)
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OLS	: Sıradan En Küçük Kareler (Ordinary Least Squares)
PAB	: Parlamentolar Arası Birlik
Q	: Kota (Quota)
ROP	: Politik haklar (Rights of Political)
RPF	: (Rwandan Patriotic Front) Ruanda Yurtsever Cephesi
SADC	: Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (Southern African Development Community)
STATA	: Veri Bilimi için İstatistiksel Yazılım (Statistical Software for Data Science)

STK : Sivil Toplum Kuruluşu
std. err. : Standart Hatalar (Standart Errors)
VIF : Varyans Enflasyon Faktörü (Variance Inflation Factor)

GİRİŞ

Kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği, demokrasinin temel taşlarından biridir. Demokrasi sadece siyasi partilerin ve seçimlerin işleyişiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda vatandaşlık hakları, katılım ve temsil gibi birçok unsuru içerir. Demokrasinin kalitesi, kurumların yapısının yanı sıra, farklı toplumsal grupların bu kurumlara katılım düzeyiyle de belirlenir. Bu nedenle, demokrasinin cinsiyeti üzerine düşünmek son derece önemlidir. Ancak dünya nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen, kadınların seçmen, parti lideri ve seçilmiş yetkililer olarak yeterince temsil edilmedikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, çağdaş dünya parlamentolarında kadınların temsili, “kalite odaklı demokrasi”¹ ideali açısından arzu edilen düzeyde olmaması bir yana, bu demokrasinin asgari kriterlerini bile karşılamaktan uzaktır. Bu durumun düzeltilmesi ancak daha fazla kadının parlamentolarda ve siyasi karar alma organlarında yer alması ile mümkün olacaktır.

Kadınların parlamentolarda temsili, demokrasiyi anlamak ve değerlendirmek için kritik bir konudur. Ancak, bu konuyu sadece demokrasi açısından ele almak, eksik bir değerlendirme sunabilir. Kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde etkili olan ve demokrasiyi şekillendiren çeşitli faktörlerin incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, demokrasi düzeyi, ekonomik gelişmişlik seviyesi, hükümet sisteminin yapısı, seçim sistemleri, demokrasi deneyiminin süresi ve cinsiyet kotaları gibi faktörlerin analizi önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çalışmanın ana amacı demokrasiyi içselleştiren ülkelerin demokratik değerlere sahip olmayan ülkelere göre kadınların parlamentolarda temsilini pozitif yönde etkileyip etkilemediğinin analizi olacaktır. Bununla birlikte demokrasi düzeyine göre kadınların parlamentolarda temsiline etki eden faktör/faktörlerin neler olduğu tespit edilecektir. Bu kapsamda çalışmada aşağıda belirtilen hipotezler test edilecektir .

H1: Ülkelerin demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H2: Kadın temsiline, daha orantılı bir seçim sistemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, daha az orantılı bir seçim formülüne göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu gözlemlenebilir.

¹ Bal ve Bal (2023) tarafından yazılan makalede demokrasinin süreç ve kalite olmak üzere iki odak noktasının olduğu ifade edilmektedir. Buna göre kalite odaklı demokrasi, hükümetin siyasa oluştururken nelere dikkat etmesi gerektiği temel sorusundan hareket eder ve bunu sorumluluk ve hesap verebilirlik gibi kavramlarla ilişkilendirerek, demokratik bir yönetimde, hükümet politikalarına bazı ilkelerin egemen olmasını şart koşar. Bunlar genellikle İnsan Hakları Beyannamesi’nde ve demokratik anayasalarda sayılan ilkelere ve yüce bir varlık olan insanın, değeriyle mütenasip bir rejimde yaşamasını amaçlarlar. Bundan da anlaşılabilir gibi, kalite odaklı demokrasi anlayışına göre, demokratik bir yönetimin tâbi olması gereken ilkeler, azınlıkların tercih, talep ve çıkarlarını da içerecek şekilde, birtakım sivil hak ve özgürlükleri kapsamaktadır. (s.70)

H3: Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile o ülkede kadınların temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H4: Bir ülkede demokrasi deneyiminin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5: Parlamenter sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.

H6: Yasal olarak kota uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde, kota uygulamayan ülkelere göre daha fazla kadın milletvekiline sahip olma olasılığı daha yüksektir.

Yukarıda belirtilen hipotezler kapsamında, dünya ülkelerinin 2000-2020 istatistiklerinden türetilen bir veri seti oluşturulacaktır. Bu veri seti, demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik düzeyleri, kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını kazandığı sürenin uzunluğu, hükümet sistemleri, seçim sistemleri, kotalar gibi faktörleri içerecektir. Çalışma kapsamında, 2020 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verilerinde yer alan 142 ülke analize dahil edilecektir.

Bu çalışma kapsamında üç farklı model oluşturulacaktır. Birinci model, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen tüm ülkeleri (142) içerecektir. İkinci model, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen ve tüm şartları taşıyan 69 ülkeyi ve üçüncü model ise, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen ve tüm şartları taşımayan 73 ülkeyi kapsayacaktır. Modellerin parametre tahmini için iki temel yöntem (En Küçük Kareler Yöntemi ve Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi) STATA programı aracılığıyla analiz edilecektir.

Bu çalışma, kadınların parlamentolardaki temsiliyetinin önemi ve etkileri üzerine kapsamlı bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, dört bölümden oluşacaktır.

İlk bölümde, çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesine odaklanılacaktır. Bu bölümde çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi ele alınarak, çalışma içeriği ile ilgili temel kavramlar ve kuramsal yaklaşımlar detaylandırılacak ve konunun teorik temelleri açıklanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, araştırmanın metodolojisi ve bulguları titizlikle ve ayrıntılı bir şekilde sunulacaktır. Bu bölümde, kullanılan araştırma yöntemleri detaylı bir biçimde açıklanacak ve elde edilen bulgular kapsamlı bir analizle ele alınacaktır. Araştırmanın metodolojik çerçevesi, veri toplama süreçlerinden analiz tekniklerine kadar ayrıntılı olarak incelenecek, böylece araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği ortaya konulacaktır. Bu bölümde araştırmanın genel metodolojisi tanıtılacak ve izlenen araştırma süreci ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Çalışmanın “Tarihsel Çerçeve” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde, kadınların siyasi temsiliyeti bağlamında demokrasi tarihine ve kadınların siyasi, toplumsal ve kamusal alanlarda var olma mücadelesi açısından kapsamlı bir inceleme yapılacaktır. Böylece, kadınların siyasi arenadaki

konumlarının tarihsel süreç içinde nasıl şekillendiği ve hangi aşamalardan geçtiği ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, demokrasi çerçevesinde kadınların parlamentolardaki temsili kapsamlı bir biçimde incelenecektir. Bu bağlamda, kadınların siyasal katılımı ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki derinlemesine analiz edilecek ve bu alanda yapılmış önceki araştırmalar geniş bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Ayrıca, 2000-2020 yılları arasındaki dönem beşer yıllık periyotlar halinde ele alınarak, bu süreçte demokrasinin gelişimi, dünya parlamentolarında kadın temsili ve kadınların üst düzey siyasi pozisyonlarda yeterli düzeyde temsil edilip edilmediği üzerine ayrıntılı bir analiz sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Akademik çalışmalarda kullanılan kavramların, çalışmadan yararlanacaklar arasında ortak bir anlam taşıması büyük önem arz etmektedir. Bu durum, çalışmanın anlaşılabilirliği ve tutarlılığı açısından kritik bir role sahiptir. Kavramların net ve kesin bir şekilde tanımlanması, çalışmanın okuyucuları tarafından doğru bir şekilde kavranmasını sağlamakta ve verilmek istenen mesajın net bir biçimde iletilmesine yardımcı olmaktadır. Aksi takdirde, kavramların çeşitli yollarla yorumlanması veya anlaşılması, çalışmanın etkisini azaltabilmekte ve iletişim eksikliklerine yol açabilmektedir. Bu nedenle, akademik metinlerde kavramların tutarlı ve açık bir biçimde tanımlanması, bilimsel iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Bu bölümde çalışmada ele alınan kavramların detaylı ve açık bir şekilde tanımlanması hedeflenmektedir. Özellikle demokrasi, temsil, siyasi katılım, siyasi eşitlik gibi temel kavramların açıklanması, çalışmanın teorik çerçevesinin netleştirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bu kavramların net bir şekilde tanımlanması, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılacak analizlerin ve yorumların daha sağlam bir temele dayanmasını sağlayacaktır. Bu kavramların anlaşılması, hipotezlerin doğru bir şekilde test edilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu bölüm, kavramsal açıklamalarıyla çalışmanın metodolojik ve teorik çerçevesini güçlendirme amacını taşımaktadır.

1.1. Demokrasi ve Temsil

Yunanca demos (halk) ve kratos (iktidar) terimlerinden türetilen demokrasi, genellikle halk tarafından halkın yararına meşrulaştırılan ve uygulanan bir siyasi yönetim biçimi olarak tanımlanır (Turner, 2006; Axtmann, 2013; Ober, 2008). Kısaca demokrasiden söz edebilmek için, insanların bir bütün olarak toplumu ilgilendiren konular hakkında temel kararlar alması veya kararlar verme yetkisine sahip olması gerekmektedir (Marlino, 2004; Storm, 2008; Munck, 2016; Gerring vd., 2022; Meckled-Garcia, 2014; diZerega, 1989; Somerville, 2005). Bu bağlamda, Antik Yunan'da ortaya çıktığı düşünülen demokrasi, o dönemlerde halkın kendi kendini yönettiği (doğrudan demokrasi) bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşkın, 2017: 207; Gauthier, 2024; Ehrenberg, 1950). O dönemde, demokrasinin temel ilkeleri özgürlük ve eşitlik olduğundan her bir vatandaş, doğuştan özgür olarak kabul edilir ve diğerinin de eşit olduğunu düşünerek yönetimde yer alır veya aynı şekilde yönetilmeyi de kabul ederdi (Heywood, 2015; Hidalgo, 2008). Ancak, toplumsal hiyerarşinin hâkim olduğu yapılarda, demokrasi kavramı, belirli grupların dışlanması üzerine inşa edilmiş bir olgu

olarak karşımıza çıkmaktadır (Ludwig, 2018: 31). Bu nedenle Atina demokrasisinde karar alma sürecine katılma hakkı olan bireylerin toplumda yaşayan tüm yetişkinleri kapsamadığı ve bazı kesimlerin demokrasi dışında bırakıldığı görülmektedir (Hoffman ve Graham, 2015; Ismard, 2017; Canfora, 2006). Bu yüzden Antik Yunan demokrasisi denildiğinde şu üç şeyi hatırlamak önemlidir: birincisi, kadınları ve büyük bir köle sınıfını dışlaması; ikincisi, demos'un izole bireylerden ziyade kolektif veya toplumsal bir yapı olarak hareket etmesi ve üçüncüsü, bu tür bir kolektif karar almanın ancak yurttaş yapısı nispeten küçük ve homojen kaldığı sürece işe yarayabileceğidir (Marshall, 2003; Farrar, 1988). Günümüzde, Atina'da köleliği de içeren ve tüm kadınları ile yabancıları vatandaşlık dışında tutan siyasi sistemin, demokratik olarak nitelendirilmesi pek mümkün değildir (Hidalgo, 2008). Bu çerçevede ele alındığında, demokrasi tanımında yer alan "halk" kavramının, başlangıçta "herkes" anlamını taşımadığı görülmektedir (Sartori, 1987). Ancak bu ilk haliyle bile demokrasi güçlü bir kavram haline gelmiş ve insan topluluklarında yöneticilerin olağan insanlar yani sıradan vatandaşlar olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır (Landman, 2005: 19). Bundan dolayı Markell (2006), demokrasiyi "halkın yönetimi" olarak tanımlar ve bu da bireylerin, kendilerini bağlayan kurallar ve politikalar üzerinde kontrol sahibi olması anlamına gelmektedir. Benzer bir anlayışla, Abraham Lincoln, Gettysburg konuşmasında demokrasiyi "halkın halk tarafından ve halk için yönetimi" olarak tanımlamıştır (Ghardallou ve Sridi, 2020: 985). Markell ve Lincoln'un tanımları, demokrasinin vatandaş veya halk odaklı olduğu konusunda ortak bir anlayışı yansıtır. Yani, demokrasi halk tarafından yönetim ve aynı zamanda halkın çoğunluğu tarafından yönetim ile ilgilidir. Bu tanımlar, siyasi iktidarın nihai kaynağının insanlar olduğuna vurgu yapar ve "güç halka aittir" prensibini yansıtır.

Demokrasi şeffaf bir kelime olduğundan, yani gerçek, orijinal bir anlama kolayca sabitlenebildiğinden dolayı demokrasiyi sözlü olarak tanımlamak aslında çok kolaydır (Sartori, 1987: 7). Örneğin, demokrasi, azınlığın yönetimine (örneğin oligarşi veya aristokrasi) karşı çoğunluğun yönetimine dayanan bir siyasi rejim biçimi olarak sıklıkla tanımlanmakla birlikte, terimin tam olarak ifade etmek istediği kavram hem bilim insanları hem de politikacılar arasında tartışmalı bir konu olmuştur (Kurian, 2011: 387). "Demokrasi" kelimesi o kadar belirsiz ve demokrasiler o kadar çeşitlidir ki, bu kavram üzerinde esaslı bir anlaşmanın olması da pek mümkün görünmemektedir (Mulgan, 1968; Dunn, 1992; Gallie, 1956; Fadoua, 2021). Örneğin; ABD başta olmak üzere, Afrika'daki çeşitli tek partili devletler ve hatta komünist devletler gibi çeşitli siyasi sistemler kendilerini demokrasi olarak tanımlamaktadır (Robertson, 2002: 136). Bütün devletlerin kendini demokrasi olarak nitelendirmelerinin en önemli sebebi ise günümüzde demokrasinin bir devletin sahip olması gereken en büyük erdem olarak görülmesidir (Hoffman ve Graham, 2015: 101). Adeta demokrasi, dünyanın yeni evrensel dini haline gelmiştir (Corcoran, 1983: 15). Tüm yönetimlerin kendini demokrasi olarak tanımlamasına rağmen, demokrasiler ile demokrasi olmayanlar arasında ayırım yapmak için belirli kriterler öne sürülmüştür. Örneğin; demokrasiyi temel olarak siyasi liderin basit bir yöntemi olarak gören bir bakış açısı mevcuttur (Ishiyama ve Breuning, 2011: 267). Bu bakış açısını daha detaylı ele alacak olursak, bireyler, bir ülkedeki halkın oyunu almak

için rekabetçi bir mücadele yoluyla siyasi karar verme gücünü elde edebiliyorsa, o ülkede demokrasinin var olduğundan bahsedilebilir (Schumpeter, 2003: 269). Başka bir bakış açısına göre, bir ülkede insanlar arasında belirli bir düzeyde siyasi eşitlik varsa, bu durumda demokrasinin varlığından bahsedilebilir (Held, 2006: 1). Dahl (1998), demokrasinin varlığı için beş kriter öne sürerek bu ayrımı genişletmiştir. 1) Etkili katılım: Tüm üyeler, politika hakkındaki görüşlerini diğer üyelere eşit ve etkili bir şekilde iletebilmelidir. 2) Oy eşitliği: Politika kararlarının alınacağı noktada, her üyenin eşit ve etkin bir şekilde oy kullanma hakkına sahip olması ve tüm oyların eşit değerde olması gerekmektedir. 3) Aydınlanmış anlayış: Her üye, makul bir zaman içinde, alternatif politikalar hakkında bilgi edinmek için eşit ve etkili fırsatlara sahip olmalıdır. 4) Gündemin kontrolü: Üyeler, istedikleri takdirde hangi konuların gündeme alınacağına karar verebilmelidirler. 5) Yetişkinlerin dahil edilmesi: Belirli bir siyasal coğrafyada ikamet eden bireylerin tümü ya da makul bir çoğunluğu, vatandaşlığın tüm haklarına sahip olmalıdır. Dahlerup (2018), demokrasinin çağdaş bir tanımının belirli unsurları içermesi gerektiğini vurgular. Bunlar: (1) Evrensel oy hakkına dayalı özgür, eşit ve adil seçimler; (2) Düşük düzeyde yolsuzluğa sahip şeffaf ve hesap verebilir siyasi kurumlar; (3) Bağımsız yargı ve hukukun üstünlüğü; (4) Konuşma ve toplanma özgürlüğü ile basın özgürlüğü ve son olarak (5) Azınlık hakları. Gartzke (2007), bir ülkenin demokratik niteliğini belirleyen üç temel özelliğe dikkat çekmektedir. Bunlar (1) muhalefet partilerinin hükümet partileri kadar özgür olduğu periyodik seçimler düzenlemek, (2) yetişkin nüfusun en az %10'unun oy kullanmasına izin vermek ve (3) hükümetin yürütme organını kontrol eden ya da yürütme organıyla birlikte çalışan bir parlamentoya sahip olmaktır. Carlsnaes vd. (2002), demokrasinin, yürütme gücünün seçim yoluyla bağımsız bir siyasi partiden diğerine en az bir kez barışçıl ve anayasal bir şekilde devredilmesini gerektirdiğini savunmaktadır. Bunun yanında, demokrasinin, seçilme yeterliliğine sahip adayların çoğunluğunun oy kullanmasını içermesi gerektiğini de belirtmektedirler. Doyle (2004), demokrasiyi tanımlarken bir demokrasinin (1) liberal rejimlerin piyasa veya özel mülkiyet ekonomisine, (2) içsel olarak egemen politikalara, (3) vatandaşlarının hukuki haklara ve (4) temsili hükümetlere sahip olmasını gerekli kılar. Ancak tüm bunların yanında, oy hakkının genişletilmesi için yetişkin erkeklerin %30'unun oy kullanabilmesi gerektiğini veya yeterli mülkiyete sahip olan her erkeğin oy hakkı elde etmesinin mümkün olması gerektiğini de ifade etmektedir.

Demokrasinin, sosyal demokrasi, katılımcı demokrasi, müzakereci demokrasi, radikal demokrasi gibi birçok farklı anlamı bulunmaktadır (Kurki, 2010: 364). Bu çeşitlilik bağlamında, demokrasi temelde tartışmalı bir kavram olmaya devam etmekte ve bu nedenle hangi değerlerin, prosedürlerin ve ilkelerin en önemli olduğu konusunda evrensel bir fikir birliği bulunmamaktadır (Norris, 2011: 26). Ancak, günümüz çağdaş demokrasileri liberal demokrasi modeli ile ilişkilendirilmektedir (Joshi, 2013: 190; Bal, 2014: 214). Aslında batı tarihinde demokrasi liberalizmden önce gelse de modern çağda liberalizm demokrasiden yaklaşık iki yüzyıl önce gelmiş ve ikincisinin uyum sağlaması gereken bir dünya yaratmıştır (Parekh, 1992: 161). Bununla birlikte liberalizm kavramı, demokrasi kavramı gibi, yüzyıllar boyunca kendi anlamından sapmış ve hatta kötüye kullanılmış olsa da temel anlamı her zaman ifade özgürlüğü, medya, cinsiyet, ırk ve etnik

köken hakları gibi çağdaş kaygıların yanı sıra sağlık ve çalışma hakları gibi sosyoekonomik kaygılar üzerinde şekillenmiştir (Rhoden, 2015: 565).

Liberalizm, modern öncesi mutlakiyetçiliğe ve bağımlılığa karşı ortaya çıkan ve daha sonra modern vatandaşlıkta somutlaşan karmaşık bir dizi bireysel hakkın (örneğin mülkiyet, vicdan, din, hareket, basın, konuşma, oy hakkı) merkezliliğini savunur (Bonanno, 2000: 306). Bu yüzden demokrasi ve liberalizm arasında güçlü bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir (Oliker, 2017: 13). Siyasi partilerin kamuoyunu harekete geçirdiği ve hesap verebilirliği sağlamak için iktidarda dönüşümlü olarak yer aldığı liberal, temsili demokrasi, sürdürülebilir bir demokratik düzen için bulunan tek örnektir (Hay, 2006: 136). Rummel (2009), Demokrasi ile, iktidarı elinde tutanların gizli oy ve geniş imtiyaz temelinde rekabetçi seçimlerle seçildiği; ifade, din ve örgütlenme özgürlüğünün olduğu; hükümetin tabi olduğu ve eşit hakları garanti altına alan anayasal bir hukuk çerçevesinin bulunduğu liberal demokrasinin kastedildiğini belirtmektedir. Bundan dolayı liberal demokrasi denildiğinde bir ülkede siyasi özgürlüklerin ve demokratik yönetimin var olduğu anlaşılmaktadır (Bollen, 2009: 369). Bu bağlamda değerlendirildiğinde; kapsayıcı siyasi, yasal, sosyo-ekonomik kamu kurumları, kontroller ve dengeler, hukukun üstünlüğü, gücün kötüye kullanılmasına karşı bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ile karakterize edilen bir demokrasidir (Power, 2015: 228). Bundan dolayı, liberalizm nerede bulunursa bulunsun (anayasal ve sınırlı hükümet, hukukun üstünlüğü ve bireysel hakların korunması olarak anlaşılır), neredeyse değişmez bir şekilde demokrasiyle (hükümet görevlilerinin genel oy hakkıyla seçilmesi olarak anlaşılır) birleştirilir (Plattner, 1999: 121). Bundan dolayı, demokrasi normatif düzeyde, liberal demokrasinin temsili karakterini geliştiren veya aşan çeşitli biçimlerde yorumlanmaktadır (Goldstein, 2020: 10). Ancak buna rağmen, asli demokrasinin yeterli değilse de gerekli bir koşulu olmasının yanında, liberalizm ve buna bağlı olarak bireycilik, uzun süredir sorumlu vatandaşlığı yetiştirmek ve “ortak iyiyi” beslemek için yetersiz bir ideoloji olarak eleştirilmiştir (Arat, 1999: 371). Bu yüzden karamsar tarafta bulunan ve Marx’ı takip edenler, liberalizmin, siyasi rekabeti bozan eşitsiz bir servet dağılımı üreterek demokrasiyi yıktığını iddia ederken, iyimser tarafta olanlar ise, liberalizmin yaşam standardını vatandaşların siyasete girmesine izin verecek bir düzeye yükselterek demokrasiyi desteklediğini iddia etmektedir (Ido, 2012).

Demokrasi, zaman zaman, agonist muhaliflerin özgürlük ve eşitlik temel değerlerinin farklı ve çatışan yorumlarını savunduğu açık uçlu bir siyasi mücadeleyle tanımlanır (Rummens, 2009: 377). Bu bağlamda, toplumsal hayatta çevreci hareketler, kadın hareketleri, ırkçılık karşıtı hareketler gibi farklı kimlik hareketleri arasında hegemonik bir mücadele yaşanmaktadır (Aykutalp, 2020: 54-55). Bu açıdan bakıldığında, çoğunluk temelli liberal-demokratik siyasi anlayış ve politikalar, kadınların hem kamusal hem de özel alanda çıkarlarını etkili bir şekilde ilerletmede, işyerinde ve siyasi alanda azınlıklara yönelik sistematik ayrımcılığı ve sosyal grupların kültürel kimliğini hafifletmede başarılı olamamıştır ve bu nedenle eleştirilmektedir (Sitembölükbaşı, 2005: 140). Schmitt (2014) bu anlayışı destekleyerek demokrasinin kendi siyasi gücünü eşit ve türdeş olmayı ve bu türdeşliği bozanı

dışlamakla sağladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, gerçek demokrasi, bir yandan homojen bir ulusal kimlikle karakterize edilen kendi halkımız ile diğer yandan potansiyel düşmanlar olarak farklı ve uyumsuz ulusal kimliklere sahip tüm diğer milletler arasındaki düşmanca karşıtlığa dayanmaktadır (Rummens, 2009: 378). Mouffe (2005: 6), liberalizm ile demokrasi arasındaki zıtlığa dikkat çekerek, demokrasinin liberalizmin aksine, duygusal boyutunun kolektif kimlikler tarafından tetiklendiğini ve bireyciliği içselleştirmediklerini belirtmektedir. Ona göre liberalizm, düzeni ve barışı sağlama konusunda önemli eksikliklere sahiptir (Çelik, 2019: 1070). Belki de liberal demokrasinin meşruiyet krizinde olmasının en önemli nedenlerinden biri, halkın sadece yönetici seçmek ve onları oyları ile iktidar makamına getirmekten ibaret görmesi, toplumdaki farklı kimliklerin temsil edilmemesidir (Bulut, 2003: 52). Bu bağlamda, ideal küreselleşme düzenini yansıtan demokrasi anlayışı günümüz liberal demokrasisi ile kıyaslanacak olursa; Liberal demokrasinin vatandaşlık dışındaki kimlik, cinsiyet, ırk, kültür, din ve etnisite gibi unsurları görmezden geldiği belirtilmektedir (Zabunoğlu, 2017: 800). Bahsedilen tüm bu eleştiriler dolayısıyla liberal demokrasinin daha demokratik bir temele gelebilmesi ve liberal demokratik modelin aksaklıklarının giderilebilmesi için müzakereci demokrasi, çatışmacı demokrasi gibi alternatif demokrasi teorileri geliştirilmiştir (Karadeniz, 2020: 4; Fainstein ve Campbell, 2011:44).

Müzakereci demokrasinin sunduğu çözüm, demokrasinin sorunlarının en aza indirilmesiyle ilgilidir ve bu çözüm, vatandaşların kamusal karar alma süreçlerinde aktif olarak katılımını teşvik etmektedir (Bayram, 2011: 112). Habermas (1996), demokratik bir yönetim biçimindeki meşru kararların, ancak etkilenen herkesin kolektif kararların alınmasında söz sahibi olmasına izin veren söylemsel bir prosedür yoluyla ortaya çıkabileceğini savunarak müzakereci demokrasi kavramının önemine atıfta bulunmuştur. O'na göre, "sistemin meşruluğu sorunu", bireysel hakları güvence altına alınan vatandaşların etkileşiminin ürünü olan müzakere yoluyla çözülebilir (Altınkök, 2016: 9). Müzakereci demokrasi, vatandaşların bilgi aldığı ve birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunduğu, toplumun görüşlerinin oluşumuna katkı sağlayabildiği ve siyasi süreçlere dahil olduğu bir model olduğundan doğrudan demokrasi modeline yakın olduğu söylenebilir (Tunç, 2008: 1125; Barber, 1984; Gastil ve Dillard, 1999). Ayrıca, sosyal bir süreç olarak müzakere, müzakerecilerin zorlama, manipülasyon veya aldatma yerine ikna etmeyi içeren ve etkileşimleri sırasında yargılarını, tercihlerini ve görüşlerini değiştirmeye açık olmaları bakımından diğer iletişim türlerinden de ayrılmaktadır (Dryzek, 2000: 1). Müzakereci demokrasi, özünde özgürleştirici bir potansiyel barındırdığı için toplumda güçsüz veya ezilen grupları dinlemeyi ve argümanları makul olduğu takdirde onların da argümanlarının hayat bulmasını sağlamaktadır (Knops, 2006: 594). Çünkü farklı geçmişlere, ilgi alanlarına ve değerlere sahip bireylerin birbirlerini dinlemesi, anlaması ve potansiyel olarak ikna olması, kamu yararına daha mantıklı ve bilgiye dayalı kararlar alınmasını sağlar. Bu bağlamda, kolektif sorun çözme tartışmaları, müzakere sürecinin temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir. (McLeod vd., 1999; Schudson, 1997; Fishkin, 1991). Bu nedenle müzakereci demokrasi, siyaseti güce, çıkar grubu pazarlığına veya kararların basitçe bir tercihler toplamından (oylama gibi) ortaya çıkması gerektiği fikrine dayandıran demokrasi kavramsallaştırmasını reddeder

(Kendall-Taylor vd., 2019: 33). Bu müzakereci demokrasi vizyonu, vatandaşların doğrudan yetkilendirilmesi ve eyleminin çeşitliliği, empatiyi ve erdemi öne çıkaran adil ve özgür bir toplumun temel hedefleri olarak uzun süredir devam eden siyasi geleneklerde de yankı bulmaktadır (Pimbert ve Wakeford, 2001). Bu anlamda müzakere, vatandaşlara özgür ve eşit olarak saygı duymaktan kaynaklanan karşılıklı akıl yürütmeyi de ifade eder (Bohman, 1996: 25). Bu şekilde, müzakereci süreçlerin daha sofistike, hoşgörülü ve katılımcı vatandaşlar üretebileceği düşünülmektedir (Fung, 2001; Sulkin ve Simon, 2001; Gastil vd., 2002; Gastil ve Dillard, 1999; Mathews, 1994; Fishkin, 1991; Barber, 1984). Ancak, müzakerenin sonucunda bir uzlaşma sağlanması varsayımının geçerli olabilmesi için şu özelliklere sahip olması gerekmektedir: 1) Bu tür müzakerelere katılım, eşitlik ve simetri kurallarına tabidir; katılımcılar kendi fikirlerini ifade etme konusunda olduğu gibi farklı fikirleri sorgulama ve tartışma konusunda da aynı fırsatlara sahiptir. 2) Katılımcıların hepsi üzerinde anlaşılmış konuları sorgulama hakları bulunmaktadır. 3) Tüm katılımcılar, söylem süreci ve uygulanması hakkında reaktif tartışmalar başlatma hakkına sahiptir (Benhabib, 1996: 70). Bu bağlamda değerlendirildiğinde müzakereci demokratik teori, feminizm, çok kültürlülük ve çevre siyaseti dahil olmak üzere toplumda fikirlerini ifade etmek isteyen birçok alanla yakın ilişki kurmaktadır (Elstub vd., 2016: 141).

Akademik çevrelerde köklü bir yer edinmiş ve siyasi aktivistler tarafından da geniş çapta kabul görmüş önemli teorik yaklaşımlardan biri de “radikal demokrasi” yaklaşımıdır (Volk, 2021: 438). Radikal demokrasi, ulus-devlet sisteminin kenarlarında bulunan gruplar arasında ve bu grupların içinde aidiyet, kimlik ve vatandaşlığın yeniden tanımlanmasına odaklanarak, mülteciler, kadınlar, ırksallaştırılmış topluluklar, yoksullar, yerliler ve vatandaş olmayan insanlar gibi, liberallerin sorgulanmasına yol açmaktadır (Dirik, 2022: 27). Bu yaklaşımın amacı, eşitlikçi ilkelerin rehberliğinde, özellikle ırk, sınıf ve cinsiyet temelinde daha önce dışlanmış olan bireyler ve gruplar arasında maksimum katılımı sağlamak için siyasi alanları yeniden şekillendirmeye ve yeniden inşa etmeye çalışmaktır (Zaunseder vd., 2022: 1-2; Keyman, 2000: 86). Radikal demokratlar, mevcut temsili demokrasi sistemini yeniden canlandırmakla kalmayıp, aynı zamanda mahallede, işyerinde, aile içinde ve cinsiyet ilişkilerinde, yani yaşamın her alanında doğrudan yurttaş katılımına doğru bir ilerlemeyi savunmaktadır (Allan, 2005: 91). Bu durumda, iyi bir yönetim biçimiyle uyumlu ve onun yararına olacak anlayış, Rousseau’nun öne sürdüğü oy birliğine dayalı yaklaşım yerine, ancak çoğulcu bir konsensüsün veya çoğulcu bir anlaşmazlığın ortaya çıkmasıyla sağlanacaktır (Sartori, 1987: 92).

Literatüre bakıldığında Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau gibi düşünürlerin radikal demokrasi teorisinin inşasında büyük etkisi olduğu görülmektedir (Little, 2002; Conway ve Singh, 2011; Moreira, 2022). Özellikle Marksist gelenekten gelen Mouffe ve Laclau, Hegemonya ve Sosyalist Strateji kitaplarında, Post-Marksist kavramsallaştırmalara dayalı bir radikal demokrasi modeli inşa etmeye çalışmışlardır (Özdemir, 2013: 82). Laclau ve Mouffe (2001) çalışmalarında, radikal demokrasi modelinin temel beklentisinin, farklı kimlik biçimlerine karşı çeşitli demokratik

mücadeleler arasında bir denklik zinciri oluşturma ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle cinsiyetçilik, ırkçılık, cinsel ayrımcılık gibi konular ile çevrenin savunulması mücadelelerinin, işçilerin mücadeleleriyle birleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü Mouffe (2000)'e göre, liberal demokrasi her zaman “çoğulculuk” vurgusu yapsa da asıl amacı toplumdaki bu farklılıkları eriterek bu farklılıklarla başa çıkmak için prosedürler bulmaya çalışan bir anlayışa sahiptir. Mouffe, liberal demokrasi ve müzakereci demokrasi modellerinin siyasetin temel doğasını tam olarak anlayamadığını iddia ederek, radikal demokrasi modelinin müzakereci modele kıyasla toplumdaki farklı kimliklerin tanınmasını merkezine alan bir yaklaşıma sahip olduğunu vurgulamaktadır (Kanatlı, 2014: 117). Bu bağlamda, Laclau ve Mouffe'a göre siyaset, liberal siyaset teorisinin anlattığı gibi ahenk, konsensüs ve mütabakat yoluyla değil dost ve düşman ayrımı üzerinden temellendirilmelidir (Aykutalp, 2020: 54). Radikal demokrasi bunu yani toplum içerisinde oluşan ve ileride oluşması muhtemel, genel olarak uzlaşmaz karşıtlıkları ve bu gibi çatışmaları antagonizma kavramıyla açıklamaktadır (Akkaya ve Bozdoğan, 2019: 362). Bu bağlamda, radikal demokratik bir bakış açısı, mevcut eşitsizlik kalıplarına meydan okuyan ve bu eşitsizlikleri aşmaya çalışan siyasi bir pratiğin bir protesto hareketine dönüşmesine yol açabileceğini öne sürmektedir. Bu perspektif, protesto hareketlerinin siyasi gündeminde, siyasi alternatiflerin ve kararların belirsizliğini ortaya koyan, hegemonik olmayan bir söylemin nasıl katkı sağladığını da açıklığa kavuşturabilir (Volk, 2021: 439-440). Kısacası radikal demokrasi, karar alma mekanizmalarına halkın daha etkin katılımını isteyen ve bu temelde demokratik kurumlar oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade etmektedir (Bulut, 2003: 53).

Bu çalışma kapsamında incelenen temel demokrasi modeli, liberal demokrasi modelidir. Liberal demokrasi, genellikle ifade özgürlüğü ve örgütlenme haklarının güvence altına alındığı, yetkili yasama organları ve birçok durumda yürütme organında görev alacak temsilcilerin geniş katılımlı periyodik seçimlerle belirlendiği kurumsallaşmış halk temsili biçimlerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Barnet ve Low, 2009). Bunun yanında liberal demokrasi siyasal katılım hakkının herkes için eşit olarak tanınması gerektiği ilkesine dayandığından bireylerin cinsiyet, statü veya etnik köken gibi ayrımlar gözetilmeksizin siyasal süreçlere eşit şekilde dahil olabilmelerini sağlamayı amaçlar (Mahajan, 1996). Bu bağlamda, liberal demokrasi, siyasal katılımın genişlemesi ve demokratik temsilin toplumun tüm kesimlerine yayılması açısından klasik demokrasiden önemli ölçüde farklılaşır. Liberal demokrasinin bu geniş kapsamlı halk tanımı, bireylerin siyasal sistem üzerinde daha geniş bir etki alanına sahip olmasına olanak tanır ve siyasal karar alma süreçlerinin daha kapsayıcı ve temsil gücü yüksek bir şekilde işlemesine katkıda bulunur. Bu açıdan değerlendirildiğinde liberal-demokratik hükümetlerin temel amaçları, bireysel kendini ifade etmenin, kendini geliştirmenin ve kendini gerçekleştirmenin kolaylaştırılması olmalıdır (Margolis, 1979: 41). Bundan dolayı, liberal-demokratik teoride, daha fazla demokratikleşmeye yönelik ana çaba, konumuz açısından baskın grup olan erkeklerin halihazırda sahip olduğu aynı bireysel hakları kadınlara ve diğer azınlık gruplarına genişletmek olmalıdır (Sekhon, 2001: 883). Siyasal tarihin büyük bir kısmında göz ardı edilen kadınlar, günümüz dünyasında demokratik özgürlük ve eşitliğin

simgeleri olarak kritik bir rol üstlenmektedir (Smith, 2008: 30). Bu yüzden demokrasinin normatif yönü bize özgür devletlerin kadınlara göreve gelmek için eşit şanslar sağlaması gerektiğini anlatmaktadır (Stockemer, 2009: 430). Bu bağlamda, demokrasi “derinleştirilecekse”, yani temsili demokrasiler sadece seçimlerde oy kullanmaktan daha fazla şekilde vatandaş katılımını resmi olarak içerecekse, demokrasilerde kadının yeri ve kadın liderliği önem arz etmektedir (Goldenberg, 2008: 443). Çünkü, erkekler ve kadınlar demokratik hükümetlerin aldığı kararlarla bağlı olduğundan, bu kararlarda erkekler ve kadınlar eşit söz hakkına sahip olmalıdır (O’flynn, 2007: 460). Kadınlara kendi yaşamlarının sorumluluğunu alma imkânı sunulmadığı sürece gerçek anlamda demokrasiden bahsedilemez (Slack vd., 2021: 206).

Demokrasi, kadınların “siyasi olmaları” için yeni fırsatlar sağlasa da bunlar sınırlıdır ve nihai olarak siyasi sistemleri ayakta tutan erkek egemen dünya görüşüne meydan okuyamazlar (Lupien, 2021: 1260). Çünkü cinsiyet, fiziksel farklılıklara dayalı hiyerarşiler ve roller oluşturan kültürel bir iktidar sistemidir (Berg, 2020: 461). Bu bağlamda, erkek olmak, erkek egemenliğini, cinsiyete dayalı iş bölümünü ve erkeklerin siyasetteki baskın rolünü meşrulaştırmakta ve doğallaştırmaktadır (Nicholas ve Agius, 2018: 5). Böylece, toplumsal olarak inşa edilmiş kamu-özel sınırları, çoğu kadınlar üzerinde özel bir etkiye sahip olan “özel” konuların kamusal alandan dışlanmasına ve apolitik hale getirilmesine hizmet eden ataerkil bir sistemi üretmektedir (Nagar, 2000: 358). Günümüz modern toplumlara baktığımızda bir ideal olarak sunulan temsili demokrasi, kadınları da içermektedir (Tremblay, 2007: 534). Ancak, dünya nüfusunun önemli bir oranı hala erkeklerin kadınlardan daha iyi siyasi liderler olduğu inancını taşımaktadır (Inglehart vd., 2002: 325). Siyasi liderlikte devam eden bu cinsiyet eşitliği eksikliği dünya çapındaki demokratikleşme sürecinin karşı karşıya olduğu temel bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Norris ve Inglehart, 2001: 126). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet araştırmacıları, demokrasinin kadınlara siyasi gücü seçilmiş makamlar aracılığıyla elde etme imkânı sağladığına inanırken (Wejnert, 2009), demokratikleşme sürecinin kadınların siyasete katılımını engelleyebilecek temel toplumsal yapıları köklü bir şekilde değiştiremediğini de iddia etmektedirler (Ryle, 2012: 503).

Demokrasiyi “oluşturma” tartışmasının odak noktasında, öncelikle resmi siyasi kurumlara vurgu yapılarak, kadınların mevcut demokratik yapılara nasıl dahil edileceği sorunu yer almaktadır (Cornwall ve Goetz, 2005: 783). Bu açıdan değerlendirildiğinde kadınların siyasi katılımı alanındaki ana sorunlar şunları içermektedir: Parlamentolara seçilmenin zorluklarının aşılması, sosyo-ekonomik ve kültürel önyargıların etkisi, siyasi partilerin ve seçim sistemlerinin oynadığı merkezi rol ve özel tedbirlerin kullanılması yoluyla kadınların karar alma organlarına erişiminin korunması ve arttırılması (Ballington, 2005: 115). Bu yüzden, demokratik bir sistem kadınların çıkarlarının tanınması için yeterli alana izin vermelidir ve belki de daha doğru bir ifadeyle, demokratik bir sistemin bu çıkarları etnik çıkarlardan daha az a priori bir değer veya öneme sahip olarak basitçe göz ardı etmemesi gerekmektedir (O’flynn, 2007: 460). Çünkü bir rejim, kadınları müzakere kurumlarına ne kadar çok dahil ederse, eşit haklara ve görevlere sahip vatandaşlar olarak davalarını ilerletme

fırsatları o kadar fazla olur (Stockemer ve Kchouk, 2017: 491). Böylece kadınların siyasi katılımı demokratikleşmeyi etkiler ve toplumsal cinsiyet analizi, demokratik geçişlerin daha derinden anlaşılmasına katkıda bulunabilir (Jaquette, 2001: 111). Gerçek şu ki, kadınlar siyasi konumlarda küçük bir azınlığa sahip oldukları sürece, gerçekten temsili demokrasiden söz etmek mümkün değildir (Eisler ve Fry, 2019: 288). Urbinati ve Warren (2008), son birkaç on yılda demokratik teori alanında temsilin adilliğine olan ilginin arttığını vurgulamaktadır. Ampirik olarak da vatandaşların çıkarlarının eşit temsili ele alan bir dizi önemli çalışma bulunmakta ve genellikle kadınlar, azınlıklar ve yoksulların farklı katılımlarını ele almaktadır (Peters, 2018a).

Günümüz Liberal demokrasilerin bir temsili demokrasi anlayışı getirdiğinden temsil ve siyasi temsil kavramlarının açıklanması ve tartışılması konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Bu bağlamda, temsil kavramının sözlük anlamı “birinin veya bir topluluğun adına davranma” olarak açıklanmaktadır (Akalin vd., 2011: 2320). Ancak, temsil etmek fiili ilk çıkış noktası olarak sanata atıfta bulunarak bir oyunu oynamak, kelimenin tam anlamıyla karakterleri oyuncular aracılığıyla yeniden sunmak anlamına gelse de özellikle on altıncı yüzyıldan itibaren aynı zamanda “temsili edilmiş bir hak adına hareket etmek” yani bir müvekkili temsil eden bir avukat veya bir hükümdarı temsil eden bir büyükelçi olduğu gibi, bir kişinin diğeri adına hareket etmesi anlamında kullanılmıştır (Brown vd., 2018). Teknik olarak, basitçe, birçok kişinin çıkarlarının veya inançlarının, bazı karar organlarının önünde, çoğunluk adına çalışan yalnızca bir veya birkaç kişi tarafından “temsili edildiği” bir sistem anlamına gelmektedir (Robertson, 2002: 423).

Siyasal temsil, sosyal bilimlerdeki birçok kavram gibi tek bir tanıma indirgenememektedir. Bu kavram da demokrasi kavramı gibi tartışmalıdır ve farklı bağlamlarda farklı şekillerde anlaşılabilir (Edigheji, 2006: 96). Ancak, siyasal temsili demokrasi bağlamında taşıdığı öneme dair genel bir fikir birliği bulunmaktadır (Plotke, 1997; Urbinati, 2000; Pitkin, 1967). Dahl (1998)’a göre, demokratik sistemler yalnızca vatandaşların taleplerine yanıt vermekle kalmamalı, aynı zamanda bu vatandaşları siyasi açıdan eşit bir şekilde dikkate almalıdır. Bu sebeple, demokratik bir sistemde temsil, toplu karar alma süreçlerinde çıkarların ve görüşlerin eşit şekilde temsil edilmesini sağlayan bir mekanizma olarak nitelendirilebilir (Peters, 2018a: 343). Bundan dolayı kadın ve erkeklerin eşit temsili hem geçiş hem de konsolide demokrasilerde yönetimin demokratikleşmesini artırdığı iddia edilmektedir (Wagnerud, 2009).

Temsili demokrasi, egemenlik yetkilerinin seçilmiş temsilcilere devredildiği ve bu yetkilerin tüm ulusun yararına kullanıldığı bir sistemdir (Fairlie, 1940; Cevizci, 2020: 1824). Bu bağlamda değerlendirildiğinde temsil, bir başkasının yani temsilcinin temsil edileni “ikame ettiği” ve aynı zamanda “somutlaştırdığı” süreçtir (Laclau, 1996: 97). Siyasi anlamda temsilden söz etmek için, vatandaşlık ile siyasi karar verme süreci arasında bir tür arabulucu meclisin kurulmuş olması gerekmektedir (Brennan ve Hamlin, 1999: 109). Çünkü batı demokrasilerinde siyasi temsil siyasi partiler aracılığıyla gerçekleşir (Mendez-Lago ve Martinez, 2002: 87). Bu bağlamda

değerlendirildiğinde siyasi temsil, vatandaşlar adına hareket eden ve konuşan, görüşlerini ifade eden ve politika oluşturan temsilcilerin (politikacılar) seçilmesini amaçlamaktadır (De Vries vd., 2021: 90). Bundan dolayı, temsil gerçek özyönetim ve özerklik pahasına siyasi iradeyi yabancılaştırdığı ve devrettiği için özgürlükle bağdaşmadığı düşünülmektedir (Barber, 1984). Ayrıca belirtmek gerekir ki temsil, yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ayrımı kabul ederken, demokrasi ise geleneksel anlamda bu ayrımı ortadan kaldırmayı ve kendi kendini yönetmeyi hedeflediğinden temsil ile demokrasi aslında birbirinden farklı kavramlardır (Heywood, 2020: 293).

Kadınların perspektifinden demokrasi ve temsil gibi kavramlarının yanı sıra siyasal katılımın da açıklanması önemlidir. Demokrasi kavramı, kadınların toplumsal ve siyasal yaşam içindeki konumlarını anlamayı sağlayan temel bir çerçeve sunmaktadır. Temsil kavramı ise, kadınların siyasal süreçlerde nasıl temsil edildiklerini ve bu temsillerin demokratik mekanizmalar üzerindeki etkilerini değerlendirmemize imkân tanımaktadır. Siyasal katılım ise kadınların politik süreçlere katılım biçimlerini ve bu katılımın demokratik süreçlerdeki rolünü anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle, bu kavramın cinsiyet bağlamında detaylı bir şekilde açıklanması kadınların siyasal süreçlere katılımı ve demokratik süreçler üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır.

1.2. Siyasi Katılım ve Cinsiyet

Her ne kadar “katılım” kavramı yönetim konularında yazılan yazılarda yaygın olarak kullanılsa da çoğu durumda tanımsız bırakılmakta ya da bir tanım yapılsa bile bu tanım çok kesin olmamaktadır (Pateman, 1970: 67). Örneğin McGregor (1976) katılımı, insanların kendilerini ilgilendiren kararları etkilemeleri için uygun koşullar altında fırsatlar yaratmaktan ibaret görmektedir. Ayrıca Ona göre katılım, astın kendi sorumluluklarıyla ilgili olarak daha fazla kontrol, daha fazla seçim özgürlüğü kazandığı özel bir delegasyon durumudur. Lammers (1967) ise katılımı, astların kendileri ve üstlerince meşru olarak algılanan yukarı yönlü güç kullanım biçimlerinin toplamı olarak tanımlamaktadır.

Modern ulus devletlerin temel özelliklerinden biri, yöneticilerin egemenlik kaynağının ilahi bir güçten ziyade, yönetilenler tarafından sağlanmasıdır (Topbaş, 2010: 90). Bu çerçevede, siyasi katılım, insanların oy kullanarak, kampanya yürüterek, siyasi partilere katılarak ve genel anlamda siyasette aktif rol alarak siyasi sürece katılma şekli olarak tanımlanabilir (Collin, 2004: 174; Milbrath, 1981: 198). Bu bağlamda siyasi katılımın en önemli göstergeleri arasında protesto eylemleri, siyasi tartışmalara katılım, bireyleri belirli adayları veya teklifleri desteklemeye ikna etme çabaları ve partizan faaliyetlere katılma bulunmaktadır (Garcia ve Sanchez, 2021: 108; Dalton, 2017). Sayısal olarak ifade edildiğinde, etkin insan sayısı ile eylemin şiddeti arasındaki çarpımdır (Brown vd., 2018). Aslında katılım, vatandaşların siyasi sistemden isteklerine cevap almayı hedeflediği araçsal bir faaliyettir (Teorell, 2006: 789). Tüm bu tanımlamalardan yola çıkarak siyasal katılım, dar ve geniş olarak açıklanabilir. Dar anlamda, sadece seçimlere katılma şeklinde

tanımlanabilir (Schumpeter, 2003; Sartori, 1987). Geniş anlamda ise, kamu politikasının oluşturulmasını veya uygulanmasını etkileyerek doğrudan veya bu politikaları yapan kişilerin seçimi yoluyla dolaylı olarak hükümet eylemlerini etkilemeyi amaçlayan veya etkileyen faaliyetler olarak ifade edilebilir (Çukurçayır, 2012: 39; Burns vd., 2001: 4; Conway, 2001: 231; Verba, 1996: 1; Miller, 1993: 78). Böylece siyasal katılım sisteminin mutlaka bir seçim mekanizmasına ihtiyaç duyması ve parlamentonun kompozisyonunun tüm ülkenin kompozisyonuna tam olarak uyması gerekmektedir (Örs, 2006: 9). Bunun yanında katılımında kendi başına beş amacı olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki karar vericilerin halkın tercihlerinin ne olduğunu öğrenmeleri ve böylece kararlarında rol oynayabilmelerini sağlamaktır. İkincisi, yurttaşların yerel bilgilerini hesaba katarak kararları iyileştirmektir. Üçüncü olarak, katılım ile tarafsızlığın ve adaletin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Dördüncü amaç olarak halkın katılımının, kamu kararları için meşruiyet elde etmekle ilgili olmasıdır. Son olarak katılım, planlamacıların ve kamu görevlilerinin katılım konusunda oluşturulmuş yasa hükümlerinin uygulandığını göstermesi amacını da taşımaktadır (Innes ve Booher, 2004: 422-423).

Siyasi katılım, oy vermeyi, bir kampanyaya veya siyasi gruba para bağışlamayı, siyasi bir kampanya veya siyasi grup için çalışmayı ve bir aday için toplantılara veya mitinglere katılmayı kapsadığından doğrudan siyasi kurumlarla ve siyasi kurumların çalışmalarıyla ilgili davranışları içerisinde barındırmaktadır (Boulianne, 2009: 195-196). Bu bağlamda siyasi katılımı üç basamakta ele almak mümkündür: Birincisi seçmen katılımıdır ve bu basamakta sadece oy verme biçiminde siyasi katılım faaliyetinde bulunmaktadır, ikincisi ise faaliyete geçme katılımı, yani örgüt üyeliği, toplantı ve mitinglere katılma faaliyetlerini kapsar, son olarak da faal katılım, yani parti yöneticiliği, propaganda faaliyetleri ve resmi makamlarla ilişki kurma gibi faaliyetleri kapsamaktadır (Tatar, 2003: 334). Yapılan her faaliyetin siyasi katılım olmayacağı ve bir faaliyetin siyasi katılım olarak değerlendirilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Van Deth (2016) bu özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bu, bir faaliyet mi yoksa eylem mi? Katılımın tüm nominal tanımları, davranışsal yönlerle ilgili olarak başlar; katılım bir faaliyet veya eylemi gerektirir. Siyasetle ilgilenmek veya haber bültenlerini izlemek yeterli değildir.
2. Faaliyet gönüllü müdür? Bir demokraside siyasi katılım, zorlama, baskı veya tehditlerin bir sonucu değil, isteğe bağlı ve özgür iradeye dayanmalıdır.
3. Faaliyet profesyonel olmayan kişiler tarafından mı yürütülüyor? İlgili faaliyet veya davranış politikacılardan, kamu görevlilerinden, gazetecilerden değil sade vatandaşın faaliyetlerine dayanmalıdır.
4. Faaliyet hükümet, devlet veya siyaset alanında mı yer alıyor? Çünkü “Siyasi” sıfatı, herhangi bir siyasi katılım kavramsallaştırmasının önemli bir unsurudur.

5. Faaliyet hükümet, devlet veya siyaset alanını mı hedefliyor? Çünkü hükümet, devlet veya siyaset alanında yer almayan faaliyetler, söz konusu alanı hedefliyorsa, siyasi katılım biçimleri olarak kabul edilebilir.
6. Faaliyet toplum veya topluluk sorunlarını çözmeyi amaçlıyor mu? Hükümet, devlet veya siyaset alanında yer almayan veya bu alanı hedeflemeyen, yani profesyonel olmayan gönüllü faaliyetler, kolektif veya topluluk sorunlarını çözmeyi amaçlıyorsa, siyasi katılım biçimleri olarak kabul edilebilir.
7. Faaliyet, siyasi bir bağlam içinde mi yer alıyor? 4, 5 veya 6 numaralı kurallardan herhangi birini karşılamayan gönüllü ve profesyonel olmayan bir faaliyet, siyasi bir bağlamda gerçekleşirse bir siyasi katılım biçimi olarak kabul edilebilir, ancak siyasi olmayan bir faaliyettir. Örneğin, kahve satın almak, aslında, siyasi bir faaliyet olmamasına rağmen, alışveriş yapan kişi bu satın almanın ithalat düzenlemelerine aykırı bir hareket olarak anlaşılması gerektiğini açıkça ifade ederse, bu kolayca politik bir faaliyet haline gelebilir.

İster uygar ister ilkel olsun, herhangi bir toplumda siyasi katılımın özü, gücü kontrol etmeye çalışmak, gücü elde etmek ve toplumu organize etmek için gücü dağıtmak, kaynakları kullanmak ve organize veya bireysel çıkarlar doğrultusunda karar alma sürecini etkilemektir (Arowolo ve Aluko, 2010: 581). Bu açıdan değerlendirildiğinde ideal olarak, siyasal anlamda eşit katılım, vatandaşların endişelerini ve siyasi tercihlerini birbirleriyle eşit düzeyde dile getirmelerini sağlayacak en önemli faktördür (Brown, 2014: 315; Kassa, 2015: 3). Demokratik katılım, sınıf, cinsiyet, zenginlik ve etnik köken farklılıklarının eşit bir oyun alanında göz ardı edildiği varsayımına dayanır (Howell, 2006: 604; Teorell vd., 2007: 384). Ancak, siyasi katılımın vatandaşlar arasında eşit olmayan bir şekilde dağılıma eğilimi vardır (Brady vd., 1995; Griffin ve Newman, 2005; Lijphart, 1997; Choudhary, 2018; Bobbio, 1984). Bundan dolayı, toplumsal cinsiyet ve çağdaş siyaset tartışmalarında politika ve karar alma süreçlerine demokratik katılımın da entegre olduğu görülmektedir (Takeda, 2006: 185). Ancak küresel düzeyde, kadınların hükümet politikalarında yeterince temsil edilmemesi ve ayrıca siyasi katılım ile karar alma süreçlerinde sınırlı fırsatlar verilmesi, toplumun çeşitli düzeylerinde faaliyet gösteren cinsiyet eşitsizliklerini doğrulayan ve sürdüren yaygın bir toplumsal sorunu ortaya çıkarmaktadır (Grabe, 2015: 528; Kumar, 2017). Kadınların siyasetin en üst düzeylerine düşük katılım oranı, devam eden bir toplumsal cinsiyet tabakalaşması sorununun bir yansımasıdır (Paxton ve Kunovich, 2003: 87). Bu açıdan değerlendirildiğinde kadınların siyasi katılımını engelleyen veya kolaylaştıran faktörler sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, coğrafya, kültür ve siyasi sistemin türü gibi birçok değişken tarafından belirlendiği düşünülmektedir (Shvedova, 2005: 34). Düşük katılım seviyeleri, kadınların siyasi gücünü zayıflatmakta ve kadınların siyasi kurumlarda tanımlayıcı ve somut temsiline önünde önemli engeller oluşturmaktadır (Pyeatt ve Yanus, 2018: 185). Her ne kadar yasaların çoğu cinsiyetten bağımsız oluşturulsa da ve seçilmiş erkek temsilciler tüm bileşenlerine eşit derecede önem verdiklerini dile getirseler de pratikte siyaset sahnesinde sadece erkekler yer alıyorsa, o zaman kadınların eşit değil, daha çok yok hükmünde olduğu söylenebilir (Paxton ve Hughes, 2017).

Birçok devletin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların siyasi katılımına ilişkin uluslararası sözleşmeleri ve protokolleri onayladığı düşünüldüğünde, kadınların hükümette ve siyasette temsil edilme düzeyinin düşük olması, kadınların temel demokratik haklarının ihlali olarak değerlendirilebilir (Mlambo ve Kapingura, 2019: 2). Bu kapsamda, kadınların siyasi sürece katılımının artırılması konusunda kazanımların olmadığı ifade edilmese de kadınları marjinalleştiren hâkim sosyo-kültürel ve siyasi sistemlerin dönüştürülmesi mücadelesi devam etmektedir (Bawa ve Sanyare, 2013: 282). Bu yüzden modern endüstriyel toplumlardaki sosyal değişimler bu cinsiyet farkını hızla aşındırsa da geleneğin etkisi özellikle daha az gelişmiş ülkelerde hala oldukça görünür durumdadır (Milbrath, 1981: 214).

Kadınların siyasal katılımına baktığımızda, yüzyıllar boyunca yaşadıkları siyasal sistemle tam olarak bütünleşmedikleri görülmektedir (Oruç ve Bayrakçı, 2018: 464). Dahası, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında kadının rolü neredeyse hiç bulunmamaktadır (Kumar, 2017: 78). Ancak, günümüzde kadının toplum içinde önemli bir kitle olarak var olması, kadınların da bazı farklar yaratabileceği algısını ortaya çıkarmıştır (Janova ve Sineau, 1992: 119). Bu nedenle, kadınların siyasete katılımı son yıllarda giderek daha fazla dikkat çeken bir konu haline gelmiştir (Baldez, 2004: 231). Ayrıca, kadınların siyaset arenasında siyasi katılımını artırmak, Birleşmiş Milletler'in üçüncü Binyıl Kalkınma Hedefi'nde belirtildiği gibi bir güçlenme göstergesini temsil etmeye başlamasıyla dünya genelinde artan bir ilgiyle karşılanmaktadır (Cornwall ve Goetz, 2005: 784). Bu durum, kadınların siyasi alanda daha etkin bir rol oynamalarının önemini de vurgulamaktadır. Kadınların erkeklerle eşit koşullarda karar alabilmesi, siyasi katılımın tüm seviyelerine aktif olarak yer alması ve onların bakış açılarının ve deneyimlerinin karar alma süreçlerine dahil edilmesi; eşitlik, sürdürülebilir kalkınma, barış ve demokrasinin sağlanması için gerekli bir koşul olarak karşımızda durmaktadır (Mlambo ve Kapingura, 2019: 2). Dolayısıyla, kadınların herhangi bir ülkede toplam nüfusun yaklaşık yarısını oluşturduğu düşünüldüğünde, bir ülkenin demokratik bir sistemle yönetildiği varsayılırsa, politika yapım sürecinin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için yalnızca nüfusun yarısının katılımı yeterli olmayacaktır (Sinha, 2007: 7). Bununla birlikte, siyasi faaliyeti kolaylaştıran kaynaklar söz konusu olduğunda da kadınlar, erkeklerle karşılaştırıldığında dezavantajlı konumdadır (Schlozman vd., 1994: 963). Çünkü, hâkim sosyo-kültürel ayrımcı sistemler, kadınların siyasete ve kamu sektörüne katılımı erkek meslektaşları kadar eşit derecede yetenekli görülmemesi nedeniyle, kadınların siyasi güçlenme konusunda yaptıkları mütevazı ilerlemeleri aşındırmakla tehdit etmektedir (Bawa ve Sanyare, 2013: 282). Aslında, kadınlar, bir ülkenin nüfusunun yarısını oluşturmalarının yanı sıra, üretim ve üreme alanlarındaki ikili rolleri nedeniyle toplumların sosyal ve ekonomik gelişimine erkeklerden daha fazla katkı sağlamaktadır. Ancak, her ne kadar kadınlar ve erkekler toplumsal kaynakların üretimine katkıda bulunsalar da resmi siyasi yapılar ve süreçlerde, bu kaynakların kullanımına ilişkin kararların alındığı yerlerde kadınların katılımı göz ardı edilmektedir (Bari, 2005; Mervis ve Eve, 2013). Kararlara katılım ne kadar fazlaysa, demokrasi o kadar güçlü bir şekilde kendini gösterir; bu ilke çok az kişinin kararlara katıldığı yerlerde çok az demokrasi olduğunu belirtir (Van Deth, 2016: 350). Bu

nedenle, kamu kurumlarına, parlamentolardan yerel konseylere ve hükümetlere kadar olan yerlere, kadınların da dahil edilmesi önemlidir. Bu, kadınların, kendi davranışları ve yaşamları üzerinde etkili olan kararları alma ve yasa yapma süreçlerine katkıda bulunmalarına olanak tanır (OECD, 2018: 10). Tüm açılardan değerlendirildiğinde kadınların siyasi katılım düzeylerini arttırmak ve cinsiyetler arası uçurumu kapatmak için, seçim süreçlerinde daha fazla kadının yer alması gerekmektedir (Beauregard, 2018: 239). Bu aynı zamanda demokrasinin çok önemli bir ilkesi olan “siyasal eşitlik” için de elzemdir.

1.3. Siyasi Eşitlik

Eşitlik kavramı, sosyal politika ve kamu politikası özelinde oldukça geniş bir tartışmanın konusu olsa da birçok bağlamda “eşitlik” kavramının tam olarak ne anlama geldiğine dair çok net bir fikir birliği yoktur (Espinoza, 2007: 344). Eşitlik en öz anlamda bir ve aynı türün temelini oluşturan nesnelerin ilişkisidir (Schmitt, 2008: 265). Bu ifadede eşitlik kelimesi özdeşlik anlamına gelir (North, 1968: 92). Eşitlik teriminin popüler anlamı, tüm insanların eşit olduğu ve herkesin eşit muamele ve gelir hakkına sahip olması gerektiğidir (Kapur, 2006: 278). Eşitlik, bir kişinin belirli bir yönünün (gelir, zenginlik, mutluluk veya fırsatlar gibi) diğer özellikleriyle karşılaştırılarak değerlendirildiği bir kavramdır (Callinicos, 2004: 36). Bu açıklama aynı durumda olan insanlara aynı şekilde davranmamız veya farklı durumlarda olan insanlara farklı davranmamız gerektiği anlamına gelir (Patel ve Rushefsky, 1999: 133). Genel olarak, eşitlik kavramı, bireylerin özgür gelişimi ve toplumun tüm üyelerinin gereksinimlerinin karşılanması için aynı koşulların ve fırsatların varlığını ifade eder. Ancak, insanların toplumdaki eşit konumunun farklı tarihsel dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkması, eşitliğin kapsamı ve uygulanabilirliği konusunda değişken uygulamalara neden olmuştur (Johari, 2007: 304).

Eşitlik, spesifik olarak, bir kişinin bir başkasına göre bazı faydalar elde etme konusunda doğuştan daha fazla hakka sahip olduğunun yadsındığı bir inanışa da karşılık gelmektedir (Scruton, 2007: 201). Liberal düşünceye göre, “eşitlik”, adil rekabeti teşvik eden “fırsat eşitliği” veya “rekabet eşitliği” olarak kabul edilmekte olup, bu, rekabet sürecindeki tüm adil olmayan engellerin kaldırılmasını ifade etmektedir (Dahlerup, 2007: 75). Tüm tanımlamalarda vurgulanan nokta, bir kişinin çeşitli fırsatlara erişiminin o kişiyle ilgili alakasız gerçeklerden (örneğin, ırk, cinsiyet, ebeveynlik, zenginlik, cinsel yönelim vb.) etkilenmemesini gerektiren fırsat eşitliğidir (Bueno de Mesquita, 2016: 33). Bu, herkesin yaşam şanslarının, kişisel özelliklerinden bağımsız olarak eşit olması gerektiği anlamına gelir. Fırsat eşitliği, bireyin evrensel olarak uygulanabilir adalet ve vatandaşlık standartlarına sahip olma haklarını öne süren liberal politik felsefeden türetilmiştir (Webb, 1997: 159). Fırsat eşitliği, hayatta başarılı olmak için herkesin eşit fırsatlara sahip olması ve hiç kimsenin ayrımcılık ve haksız davranışlarla geride bırakılmaması anlamına gelir (Khanka, 2019: 764). Bu açıdan değerlendirildiğinde fırsat eşitliği: herkesin amaçlarına veya hedeflerine ulaşmak için aynı veya neredeyse benzer şansa sahip olması durumunda var olmaktadır (Blakemore ve

Warwick-Booth, 2013: 311; Fleurbaey, 1995: 29; Mithaug, 1996: 15). Liberaller tarafından benimsenen daha ilerici bir fırsat eşitliği biçimi, toplumun tüm bireylere diğerleriyle aynı düzeyde rekabet etmeleri için eşit şans sunan, gerekli tüm eğitimsel ve diğer kaynakları sağlamasını gerektiren adil fırsat eşitliğidir (Holl vd., 2022: 2760).

Eşitlik, fırsat eşitliği yanında, ontolojik eşitlik, koşullarda veya şartlarda eşitlik ve sonuçlarda eşitlik olarak dört türe ayrılmaktadır (Turner, 1986: 34). Ontolojik eşitlik, insanın sadece insan olmasından kaynaklanan ve bazı dinlerde ve ahlaki anlayışlarda gözlemlenen bir eşitlik türü olarak ifade edilir (Hamzaoglu, 2014: 29). Tanrı karşısında her bireyin eşit olduğu iddiası, ontolojik eşitliğin en yaygın örneğidir (Evam vd., 1999: 391; Akunoko, 2021: 124). Aydınlanma döneminin liberal geleneğine göre, siyasal ve sosyal alanda var olan ataerkil varsayımlar, kadınları belirli bir alana sıkıştırarak etkisiz hale getirir. Bu sorunu çözmek için, kadınların yasal düzenlemeler ve eğitim yoluyla erkeklerle ontolojik olarak eşit kabul edilerek, aynı haklara sahip olmaları gerektiği vurgulanır (Özsöz, 2008: 51-52). Şartlarda eşitlikte bireylere fırsat eşitliği sağlanırken, başlangıç noktalarının da eşitlenmesi hedeflenmektedir (Ayhan, 2009: 47). Bu bağlamda, sosyal gruplar arasındaki yaşam koşullarını eşitleme çabası ön plandadır (Turner, 1986: 34). Bu sayede, toplumsal pozisyonlar arasındaki rekabetin daha adil bir zeminde başlaması sağlanabilir (Aydın, 2014: 231). Her toplumda, ekonomik veya başka sebeplere bağlı olarak zorlu koşullarda yaşamak zorunda kalan bireylerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin kaderlerine terkedilmemesi ve demokratik fırsatlardan yararlanabilmeleri için asgari başlangıç koşullarına erişimlerinin sağlanması gerekmektedir (Baltacı, 1996: 206). Sonuçlarda eşitliği sağlamak ise, başlangıç noktasında eşitliği temel almak ve doğal yeteneklere göre değil, yasama veya diğer siyasi araçlar kullanılarak eşitliği hedeflemektir (Turner, 1986: 36). Bu bağlamda, hükümetin, kişisel kaynaklara bakılmaksızın herkesin toplumsal kaynaklardan eşit veya en azından adil bir şekilde pay alması gerektiği inancı mevcuttur (Kite ve Whitley, 2016: 183). Aslında, pozitif ayrımcılık olarak bilinen bu eşitlik türü, kadınlar, çocuklar, azınlıklar gibi dezavantajlı gruplara bazı ayrıcalıklar tanıyarak fırsat eşitliğini de sağlamaktadır (Ayhan, 2009: 47). Bu bağlamda, bir kişinin din, dil, cinsiyet, siyasi görüş veya etnik kökenine dayalı olarak ayrımcılığa uğraması durumunda, bu kişilere ayrımcılık yapılmaması ve diğerleriyle aynı konuma getirilmeleri, eşitlik ilkesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Ulucan, 2014: 375-376). Aslında pozitif ayrımcılık, farklı bir perspektiften bakıldığında eşitliğin özel bir şekli olarak da kabul edilebilir (Akbaş ve Şen, 2013: 168). Bununla birlikte pozitif ayrımcılığı savunanlar, bu tür uygulamaların adaleti sağlamak için gerekli olduğunu, eşitsizliklerle mücadelede zorunlu bir araç olarak kullanılmasının gerektiğini ve pozitif ayrımcılık politikalarının toplumların ilerlemesine katkı sağlayacak çeşitliliği teşvik edeceğini vurgulamaktadır (Şahyar Akdemir, 2014: 892).

Siyasi eşitlik ise, normatif demokrasi teorilerinin temelini oluşturur ve kadınların eşit vatandaşlar olduğu ve bu nedenle kamusal karar alma süreçlerini erkeklerle eşit şekilde paylaşmaları gerektiği öne sürülür (Tremblay, 2007: 533). Çoğu demokratik ülkede, kadınlar nüfusun çoğunluğunu oluşturmasına ve eşit vatandaşlık ilkesini koruyan yasaların geniş çapta kabul

görmesine rağmen, kadınlar siyasi temsil açısından erkeklerle eşit düzeyde değildir (Lovenduski, 1999: 192). Bu bakış açısıyla, demokrasinin normatif standartları, sıradan vatandaşların tercihlerinin eşitlik ilkesine dayalı bir şekilde politika oluşturma sürecine yansıtılmasını amaçlar (Achen ve Bartels, 2017: 325).

Siyasi eşitlik kavramı, tüm bireylerin hükümete ve siyasi sürece katılma haklarını içerir (Farmer, 2005: 23). Bu bağlamda, genellikle vatandaşlar arasında siyasi kararları etkileme yeteneği açısından eşitlik olarak tanımlanır (Kogelmann, 2022: 68). Tüm vatandaşların, gerekli niteliklere ve gereksinimlere sahip olmaları durumunda, aynı siyasi haklara, hükümette eşit söz hakkına ve tüm yetkili makamlara eşit erişim hakkına sahip olması anlamına gelir (Kapur, 2006: 280). Siyasi eşitlik aynı zamanda, kısmen toplumsal eşitlik ilişkilerinin bir parçasıdır (Wilson, 2019: 52). Dahl (2006), bir toplumdaki vatandaşların eşit politik haklara sahip olmasının demokrasinin işleyişi için kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Dahl, siyasal eşitliği, tüm vatandaşların devlet kararlarına eşit bir şekilde katılımını ve vatandaşların temel haklarının korunmasını içeren bir kavram olarak tanımlar. Siyasal eşitliğin sağlanması, seçimlerin özgür ve adil olması, oy hakkının evrensel olması ve yargı sistemi aracılığıyla herkesin eşit şekilde adalete ulaşmasının gerektiğini vurgular. Dahl, siyasal eşitliğin demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu ve toplumdaki sosyal adaletin sağlanmasına yönelik bir araç olarak da işlev gördüğünü savunmaktadır. Beitz (1989), siyasal eşitliği, her bireyin siyasi faaliyetlere katılma hakkı ve karar alma süreçlerinde eşit bir şekilde temsil edilmesi olarak tanımlar. Beitz, siyasal eşitliği bireysel özgürlükten ayrı olarak ele alır ve bu kavramın demokratik ilkeler ve değerlerde merkezi bir rol oynadığını vurgular. Rawls (1999), eşitliği, toplumun her bireyinin aynı haklara sahip olduğu ve herkesin eşit muamele gördüğü bir durum olarak tanımlar. Adaletin gerçekleşmesi için, toplumun en dezavantajlı kesimlerine öncelik verilmesi gerektiğini savunur. Bu şekilde, eşitsizliği engellemek için daha fazla kaynak ve fırsat yaratılabilir. Rawls ayrıca, “adil ve makul bir şekilde”, her bireye eşit fırsatlar sağlanması gerektiğini savunur.

Politik eğilimlerden, refah devleti türünden veya eşitsizlik düzeyinden bağımsız olarak, herkesin iyi pozisyonlara ve ödüllere adil bir rekabet etme şansını hak ettiği fikri, genellikle pek çok kişi tarafından kabul gören bir durumdur (Sorensen, 2006: 367). Ancak son on yılda kaydedilen önemli ilerlemelere rağmen, birçok gelişmekte olan ülkede refahın birçok yönünde cinsiyet eşitsizliği hala yaygın bir sorun olarak devam etmektedir (Bransia vd., 2014: 29). Bu durum, erkeklerle kadınların fırsatlara, sosyal muameleye veya bireyin cinsiyete dayalı algıları açısından eşit olmadığı anlamına gelmektedir (Iqbal, 2022: 1). Chiva (2018), demokratik sürecin, kadınları politik temsilin dışında bırakan etkili kurum ve politikalara sahip olduğunu değerlendirmektedir. Bu kurumlar ve politikaların çoğunun genellikle erkek egemenliğini ve geleneksel cinsiyet rollerini korumak amacıyla tasarlandığını ifade etmektedir. Hawkesworth (2019), toplumdaki kadınların ve erkeklerin farklı rollerinin ve bu rollerin sosyal yapı üzerindeki etkilerinin anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, politik teoride cinsiyet eşitliği konusundaki tartışmaların, güç ilişkileri ve siyasi karar alma süreçlerinin cinsiyetle ilişkisine odaklanması gerektiğini belirtmektedir.

Hawkesworth, cinsiyet eşitliği konusunun politik teoride daha fazla önem kazanması gerektiğini savunmakta ve cinsiyet eşitliği fikrinin sadece belirli bir çoğunluğun değil, tüm bireylerin yararına olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, Maloutas (2006), cinsiyet eşitliğinin demokrasiler için çok önemli bir ilke olduğunu iddia etmiştir. Bunun sebepleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- a. Cinsiyet eşitliği, demokrasinin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilir. Demokrasinin amacı, tüm vatandaşları eşit şekilde temsil etmek, insan haklarını korumak ve toplumda adaleti sağlamaktır. Cinsiyet eşitliği, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde kritik bir rol oynar. Geçmişte, demokratik kurumların varlığı genellikle vatandaşlık haklarının genişletilmesine öncelik verirken (örneğin, kadınlara oy hakkı verilmesi), günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliğine destek, demokratikleşmenin bir sonucu olarak yükselir ve aynı zamanda daha fazla demokrasiyi ve kadın haklarına destek verilmesini teşvik eder (Waylen vd., 2013: 516).
- b. Cinsiyet eşitliği, demokratik katılımın artmasına katkı sağlar. Kadınların ve erkeklerin eşit temsil edildiği alanlarda, herkesin fikirleri ve ihtiyaçları adil bir şekilde değerlendirilir. Bu durum, insanların daha fazla katılım göstermesini, daha iyi kararlar alınmasını ve daha demokratik bir toplumun oluşmasını teşvik eder. Ancak, toplumsal cinsiyet araştırmacıları, demokrasinin kadınlara seçilmiş makamlar aracılığıyla siyasi güçlerini sürdürmeleri için daha fazla fırsat ve özgürlük sunsa da demokratikleşme sürecinin kadınların siyasete katılımını zorlaştıran toplumun temel yapılarını mutlaka değiştirmedikçe öne sürmektedirler (Ryle, 2012: 503).
- c. Cinsiyet eşitliği, adaletin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir. Bir toplumda cinsiyet eşitsizliği varsa, bunun sonucunda sadece kadınlar dezavantajlı bir konuma düşmekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal adaletsizlik artar ve tüm toplumun zarar görmesi kaçınılmaz olabilir. Bu perspektiften bakıldığında, adalet, yurttaşların eşit statüsünü sağladığı ölçüde, siyasi eşitlikle uyumlu hale gelir (Wilson, 2019: 286). Zira, toplumsal cinsiyet eşitliği bir adalet meselesidir (Bohnet, 2016: 258).
- d. Cinsiyet eşitliği, ekonomik kalkınmanın önemli bir unsuru olarak kabul edilir. Kadınların eşit haklara sahip olması, iş dünyasında daha fazla yer almalarını sağlar ve bu da ekonomik üretkenliğin artmasına ve toplumun kalkınmasına katkıda bulunur (Knowles vd., 2002; Galor ve Weil, 1996; Seguino, 2000; Kabir ve Hussain, 2019; Lagerlöf, 2003; Schultz, 2002; Braunstein vd., 2020; Klasen ve Lamanna, 2009; Maceira, 2017; Balaev, 2014).
- e. Cinsiyet eşitliği, demokratik toplumlarda daha barışçıl bir ortamın oluşmasına katkıda bulunur (McDonagh, 2002; Richards ve Gelleny, 2007; Andersen, 2023). Kadınların haklarına saygı duyulduğu ve eşit temsil edildiği toplumlarda, çatışma ve şiddetin azaldığı gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Inglehart vd. (2002), cinsiyet eşitliğinin demokrasinin anahtarı olduğunu öne sürmektedirler. Ancak, demokrasi ile eşitlik arasında yakın bir ilişki olsa da hiçbir demokratik sistem siyasal aktörlere tamamen eşit şartları sağladığını ve mutlak bir eşitlik anlayışını mümkün kıldığını iddia etmek olası değildir (Kotan, 2021:

289). Aslında, tüm demokrasiler eşitlik talep eder, ancak hiçbiri bu hedefe tam anlamıyla ulaşamaz (Valencia, 2010: 157).

Çalışmada ele alınan temsil, siyaset katılım ve siyaset eşitlik gibi kavramların belirli siyaset sistemler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, hükümet sistemlerinin tanımlanması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, çalışmanın hipotezlerinde yer alan hükümet sistemlerinin anlamı ve bu sistemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda ayrıntılı bir açıklama yapılması zorunludur. Bu yaklaşımla, çalışmanın teorik temeli sağlam bir zemin üzerine inşa edilebilir.

1.4. Hükümet Sistemleri

Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin liderlik ettiği hem Batı hem de Doğu dünyasında iyi yönetimin nasıl olması gerektiği üzerine yapılan tartışmalar, hükümet sistemlerinin zaman içinde evrilerek günümüzdeki şeklini almasına neden olmuştur (Gökçe, 2019: 147). Her toplumun kendi tarihi, coğrafyası ve yönetim geleneği, bulunduğu mevcut koşullar bağlamında, hükümet sistemlerinin seçiminde etkili olmaktadır (Kara, 2019: 220). Bunun yanında, devlet gücünün nasıl kullanılacağı ve hükümetin nasıl yönetme hakkını elde edeceği sorunu da farklı hükümet sistemlerinin ortaya çıkmasıyla çözülmeye çalışılmıştır (Güler, 2018: 300). Bu şekilde, devletler tarihsel süreç boyunca, kurumlar arasında uyumu sağlamayı hedefleyerek, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerine bağlı olan kurumları çeşitli şekillerde organize etmişlerdir (Demirkanoğlu, 2020: 90). Bu açıdan değerlendirildiğinde hükümet sistemleri, ait oldukları devletin anayasasından kaynaklanan, hukuki temellere dayanan, devletin siyasi ve idari organlarının kuruluşunu, görevlerini ve karşılıklı ilişkilerini düzenleyen çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulan siyasi örgütlenme olarak değerlendirilmektedir (Gülsün, 2016: 130).

Hükümet sistemleri, genellikle yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki ilişkinin anayasal düzeyde nasıl düzenlendiği üzerinden tanımlanır (Boban, 2007: 156). Temel olarak bu üç erkin birleştirilmesi veya ayrıştırılması esasına dayanarak çeşitli isimlendirmelerle anılmaktadır (Kaan, 2019: 15). Böylece, yasama ve yürütme yetkilerinin aynı veya ayrı organlar tarafından kullanılmasına bağlı olarak “kuvvetler ayrılığı” veya “kuvvetler birliği” sistemleri olarak nitelendirilmektedir (Boyalı, 2021: 116). Kuvvetler birliği ilkesi, devletin hukuki işlevlerinin tümünü yasama veya yürütme organlarından sadece birinin yetkisi altında bulundurması anlamına gelir (Çağlar, 2017: 112). Örneğin mutlak monarşiler ve diktatörlükler, kuvvetlerin yürütme organında toplandığı durumlarda ortaya çıkarken, meclis hükümeti sistemi ise kuvvetlerin yasama organında toplandığı durumlarda meydana gelir (Kahraman, 2012: 433). Ancak, modern bir devletin yasal ve anayasal düzenlemelerini değerlendirmek için temel bir siyasi ilke olarak kabul edilen kuvvetler ayrılığıdır (Waldron, 2013: 433). Çünkü her ne kadar kuvvetler ayrılığının hangi değerleri tam olarak korumaya yönelik olduğu konusunda bir fikir birliği olmasa da özgürlük, sorumluluk, tartışma,

şeffaflık, anti-tiranlık, hukukun üstünlüğü, verimlilik, genel refah ve parti dengesi gibi değerleri öncelediği düşünülmektedir (Lawrence, 2021: 83). Bu açıdan değerlendirildiğinde kuvvetler ayrılığı doktrini, Batı Avrupa'nın egemen olduğu Modern Çağ'ın dikkate değer başarılarından biridir (Rossman, 1949: 93). Ayrıca, liberal siyaset teorisi, kuvvetler ayrılığı doktrininin en önemli normatif temelidir (Salzberger ve Voigt, 2009: 198).

Kuvvetler ayrılığı Locke'dan Montesquieu'ya ve Amerikan kuruluşuna kadar olan yüzyılda kavramsallaştırılmış ve detaylandırılmıştır (Dimond, 1978: 33). Kuvvetler ayrılığı anlayışının modern anlamı da büyük ölçüde İngiliz filozof Locke ve Fransız düşünür Montesquieu'nun çalışmalarına dayanmaktadır (Özkan Duvan, 2019: 35). İngiliz filozof John Locke, kuvvetler ayrılığı teorisinin evriminde rol oynamış ancak Locke, sadece yürütme ve yasama güçlerinin ayrılmasını savunmuş ve yargı organının ayrı bir rolünü belirtmemiştir (Gittings, 2015: 1; F. Wright, 1933: 170). Bu açıdan bakıldığında, bu kavrama Montesquieu'nun modern bir anlam kazandırdığı düşünülmektedir (Singh, 1996: 1; Goldoni, 2013: 20; Lamberti, 1991: 197; Hazo, 1968: 665; Radin, 1938: 842). Çünkü, Montesquieu, özgürlüğü korumak için hükümet güçlerini ayırmak gerektiğine inanmaktaydı (Field, 1947: 1161). Montesquieu'ye göre, despotik devletlerde var olan birkaç yasa, genellikle yöneticinin çıkarlarını desteklemek ve korumak için kullanılan baskıcı sosyal kontrol araçlarıydı (Petersen, 2023: 28). İşte bu nedenden dolayı Ona göre, siyasi özgürlüğü sağlayan herhangi bir anayasa en az iki prensibe dayanmalıydı: kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler dengesi (Richter, 1998: 35). Bu düşüncesindeki temel amaç kuvvetler ayrılığının, hukukun üstünlüğü ve tüm vatandaşların özgürlüğü için bir güvenceyi temsil etme düşüncesidir (Vasilescu, 2014: 19; Van der Vyver, 1993: 177). Ona göre bireyin özgürlüğünü korumak ve zulmü önlemek amacıyla kuvvetlerin ayrılması elzemdir (Fineface, 2012: 127). Bu açıdan değerlendirildiğinde Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı teorisi, Petersburg'tan Şanghay'a, Orta Asya ve Doğu Asya'da, aynı şekilde Sünni ve Şii İslam dünyasında özgürlüğün neden düşük olduğunu anlamak için bir analitik araç olarak kullanılmaktadır (Lane, 2017: 2).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi soyut boyutlarından dolayı analizi zorlaşmaktadır (Verkuil, 1989: 301). Ancak, bir hükümetin hukuki sorumluluğunu analiz etmek için en önemli doktrin, kuvvetler ayrılığı ilkesidir (McMillan, 2010: 423). Çünkü, bu ilkenin temel anlatısında, her bir organın kendi yetkilerini kullanması ve diğer organların yetkilerine müdahale etmemesi fikri bulunmaktadır (Beermann, 2011: 472; Sultana, 2012a: 55). Bu durumu biraz daha açacak olursak, eğer hükümetin üç kolu arasından biri kanunların yürürlüğe konulmasından sorumlu ise, o kurumun aynı zamanda bu kanunları uygulama veya üzerine yargısal karar verme görevini de üstlenmemesi anlamına gelir ve benzer bir anlayışla yürütme yetkisini kullanan kurumun da kanun yapma veya adalet sağlama görevini yerine getirmemesi gerekmektedir (Mojapelo, 2012: 37). Bunun en temel nedeni herhangi bir tek sınıf veya grup elinde yoğunlaşan güç korkusudur (Sharp, 1935: 385). Ancak, kuvvetler arasında etkileşimlerin kaçınılmazlığı nedeniyle kuvvetler ayrılığına dair “saf bir teori” hiçbir siyasi sisteme yansımaz (Conway, 2011: 308). Bu sebeple, genellikle kuvvetler arasında ayırım olduğu gibi

denetim ve denge de mevcuttur (Pozen, 2014: 4; Waldron, 2013: 433; Kurland, 1986: 593). Denetim ve denge, yürütme organı ile yasama organı arasında çıkar çatışmalarını dengeleyerek işler ve böylece her iki organın da kamu politikaları konusunda uzlaşması beklenir (Persson vd., 1997: 1163). Bu doktrine göre, hükümet otoriteleri veya organları birbirinden bağımsız olmalıdır. Bu da uygulamada, her bir otoriteyi oluşturan bireylerin diğer organlar tarafından atanmaması veya özellikle diğer organların takdirine bağlı olarak görevden alınmaması anlamına da gelmektedir (Troper, 1992: 2). Buradaki temel amaç gücün herhangi bir tek kişi veya kurumda birleşmesini önlemektir (Glassman, 2016).

Bilim insanları, genellikle kuvvetler ayrılığı kavramını üç “versiyon” üzerinden açıklamaktadırlar: parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi (Samuels, 2009; Müller, 2020). Günümüzde demokratik ülkelerin çoğu bu üç sistemi kullanmaktadır (Tan, 1997; Szilágyi, 2009: 307; Sargentich, 1993: 579; Cheibub, 2007: 33). Ancak, dünya üzerinde en çok tercih edilen hükümet sistemi modeli de parlamenter sistemdir (Trubalski, 2019: 20). Parlamenter sistemler adını, kurucu ilke olarak parlamentonun egemen olması ilkesinden aldığından, parlamento ile hükümet arasında bir güç ayrılığına izin vermezler (Sartori, 1994: 101; Adejumobi, 2002: 40). Aslında bu açıdan değerlendirildiğinde parlamenter sistemin tanımlayıcı tek bir özelliği vardır: hükümetin parlamentoya karşı hesap verebilirliğidir (Siaroff, 2003: 289). Bu nedenle yürütme ve yasama organlarının politika konusunda anlaşma zorunluluğuna sahip olduğu bir sistemdir (Kaminsky, 1997: 221). Parlamenter bir sistemde, hükümetin başında bulunan kişinin ulusal yasama organı tarafından seçilmesi, yasama organı ile yürütme arasında, en azından başkanlık sistemine kıyasla, gerçek bir güç ayrılığı olmadığı anlamına gelir (Sargentich, 1993: 580). Parlamenter sistemler hükümet başkanı ve devlet başkanı arasında açık bir ayrım yapar, hükümet başkanı başbakandır, devlet başkanı ise genellikle sembolik bir figür olarak işlev görür veya halk tarafından ya da parlamento tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı veya anayasal monarşi durumunda kalıtsal bir hükümdar olabilir (Szilágyi, 2009: 312). Bu sistemde hükümet, doğrudan halk tarafından seçilen parlamento üyeleri tarafından atanır; hükümet, güvensizlik oylarına karşı savunmasızdır ve yürütme yetkisi kabinededir (Albert, 2010: 218).

Başkanlık sistemi ise, Amerikan anayasasını şekillendiren kuruculara (Washington, Jefferson, Madison ve Hamilton gibi) özgü bir sistemdir (Bezci, 2005: 78). Özellikle Thomas Jefferson ile federal yapıyı savunan James Madison arasındaki tartışmalarda dillendirilen ve uzlaşılan düşünceler Amerikan Başkanlık modelinin temelini oluşturmuştur (Gül vd., 2017: 106). Amerikan anayasasını başkanlık sistemi olarak ayıran şey, yürütmenin halk tarafından seçilmesi ve görev süresi boyunca yasamanın güvenine ihtiyaç duymamasıdır (Cheibub vd., 2011: 8-9). Bu sistem, yürütme, yasama ve yargı güçlerinin ayrı ayrı işleyişine dayanan güçler ayrılığı ilkesinin en belirgin örneklerinden biridir (Petrevska, 2022: 171). Başkanlık hükümeti sistemi, yasama, yürütme ve yargı organları arasında net bir ayrımı temel alan, yürütmenin yetkilerini demokratik denetim altında genişleten bir hükümet sistemidir (Yaman, 2014: 83; Robertson, 2002: 402). Bu sistemde yasama ve yürütme organlarının

yetki veya yetkileri anayasada net bir şekilde belirlendiğinden dolayı, katı bir kuvvetler ayrılığı bu sistemin temel niteliğidir (Kanatlı, 2016: 114). Böylece başkanlık sistemi, parlamenter ve yarı-başkanlık sistemlerinde görülen yürütmede iki başlılık sorununu tamamen ortadan kaldırmaktadır (Kılınç, 2015: 19). Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, devleti oluşturan erkler, birbirleri üzerinde dengeleyici güç olarak hizmet etmektedir (Adejumobi, 2002: 41). Sartori (1994), başkanlık sistemini tanımlamak için bazı kriterler belirlemiştir. Ona göre, başkanlık sistemini tanımlayan ilk kriter, devlet başkanının belirli bir süre için (genellikle dört ila sekiz yıl arasında değişebilir) doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından seçilmesidir. İkinci bir tanımlayıcı özellik ise, başkanlık sistemlerinde hükümetin veya yürütmenin parlamento tarafından atanan veya görevden alınan bir kurum olmamasıdır. Son olarak, başkanın yürütmede tek yetkili kılınması, yani başkan ile kabinesi arasında herhangi bir tür “ikili otorite” olmamasıdır. Aslında başkanlık sistemlerinde kabineyi oluşturan bakanlar, parlamenter sistemde olduğu gibi siyasi meslektaşlarından ziyade danışman olarak hizmet ederler (Lijphart, 2012: 107).

Yarı-başkanlık sistemi ise dünya çapında giderek daha popüler bir hükümet biçimi haline gelerek, Orta ve Doğu Avrupa’da ve Sovyet sonrası devletler arasında en yaygın rejim tipi olarak ortaya çıkmıştır (Sedelius ve Mashtaler, 2013: 109). Yarı başkanlık kavramını ise ilk olarak Maurice Duverger işlevselleştirmiştir (Elgie, 2009: 248). Ona göre bir siyasi rejim, kurucu anayasa tarafından belirlendiğinde, üç temel unsurun bir araya gelmesiyle bir sistem yarı başkanlık olarak adlandırılır: Bunlardan ilki Cumhurbaşkanı’nın genel oyla seçilmesidir; ikinci olarak seçilen Cumhurbaşkanı’nın oldukça etkili yetkilere sahip olmasıdır ve son unsur ise Cumhurbaşkanı’nın karşısında, yürütme ve hükümet gücünü elinde bulunduran ve sadece parlamento muhalefetine çoğunluk desteği göstermediği sürece görevde kalabilen bir başbakan ve bakanların bulunmasıdır (Duverger, 1980: 166). Bunun yanında Ona göre üç tür yarı-başkanlık rejimi görülebilmektedir: cumhurbaşkanı pasif olabilir ya da tamamen güçlü olabilir veya yine gücünü parlamento ile paylaşabilir (Duverger vd., 1997: 125). Bununla birlikte, Sartori (1994)’e göre ise, beş özelliği bulunmaktadır:

1. Devlet başkanı (cumhurbaşkanı), doğrudan veya dolaylı olarak (sabit bir görev süresi için) halk oyu ile seçilir.
2. Devlet başkanı, yürütme gücünü bir başbakanla paylaşarak, ikili bir otorite yapısı oluşur.
3. Başkan, parlamentodan bağımsızdır, ancak tek başına veya doğrudan yönetme yetkisi yoktur ve bu nedenle istekleri hükümeti aracılığıyla iletmeli ve işlenmelidir.
4. Tersine, başbakan ve kabinesi, parlamentoya bağımlı oldukları için başkandan bağımsızdırlar ya parlamento güvenine ya da güvensizliğine (ya da her ikisine birden) tabidirler ve her iki durumda da parlamento çoğunluğunun desteğine ihtiyaçları vardır.
5. Yarı-başkanlık sisteminin ikili otorite yapısı, yürütmeyi oluşturan her birimin “özerklik potansiyeli”nin varlığını sürdürmesi koşuluyla, yürütme içinde farklı dengelere ve güç hakimiyetlerinin kaymasına izin verir.

Bu bakımdan genel bir tanım yapmak gerekirse, yarı başkanlık, cumhurbaşkanının halk oyu ile seçildiği ve yürütme yetkisini yasama organına karşı toplu olarak sorumlu olan bir başbakan ve kabine ile paylaştığı siyasi sistemleri ifade eder (Joksić, 2013: 1492). Yarı başkanlık sistemi, bir başkanın ve meclisin ayrı seçimlerle seçilmesi yoluyla yetki devri zincirine bir güçler ayrılığı unsuru getirir, ancak tam bir güçler ayrılığına kıyasla başkan ve meclis, hükümetin ortak baş aktörleri olarak hareket eder (Schleiter ve Morgan-Jones, 2009: 668). Yarı başkanlık sistemi, aşağıdaki şekillerde başkanlık ve parlamenter sistemlerden ayrılır: (1) başkanlık sistemlerinde olduğu gibi vatandaşlar doğrudan başkanı seçer; (2) cumhurbaşkanı veya yasama organı, parlamento sistemlerinde olduğu gibi parlamentonun güvenini alması gereken hükümet başkanını, genellikle bir başbakanı da atar; (3) cumhurbaşkanı, yasama organını feshederek seçimleri başlatabilir, ancak bunu genellikle başbakanla işbirliği içinde yapar; (4) cumhurbaşkanı yasayı veto edemez ancak yasama organına yasayı ikinci kez gözden geçirmesini önerebilir; (5) cumhurbaşkanı, kendisine bu yetkiler verilmişse, kanun hükmünde kararname ile yasama görevi üstlenebilir; ve (6) kabine üyeleri aynı anda yasama organında yer almaz (Albert, 2010: 225).

Hükümet sistemleri arasındaki göreceli değerlerine ilişkin tartışması, uzun bir süredir siyaset bilimi literatüründe devam etmektedir (Cella vd., 2017: 430). Alternatif olarak, parlamentarizm, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi her biri farklı politika boyutlarına göre farklı güçlü ve zayıf yönler gösterebileceği gibi yürütmenin performansı da ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişen kültürel, sosyoekonomik ve tarihsel faktörlere bağlı olabilir (Gerring vd., 2009: 328). Başkanlık demokrasileri genellikle daha istikrarlı ve etkin olarak algılanır (Bartolini ve Santolini, 2017; Hammond ve Butler, 2003). Çünkü Parlamenter sistemlerde yöneticiler, görevlerini zamanından önce bırakma eğilimindedirler ve bu sistemde faaliyet gösterenler, politika oluşturma sürecinde daha büyük siyasi belirsizliklerle karşı karşıya kalırlar (Goel ve Nelson, 2020). Villalta Puig (2002) ise parlamenter sistemi tercih etmektedir ve bu sistemdeki özelliklerin daha demokratik, istikrarlı ve hızlı karar alınabilen bir yönetim modeli sağladığını düşünmektedir. Yine Bolongaita (1995)'e göre, parlamenter sistem, demokrasinin korunması ve etkili yönetim için daha uygun bir sistem olarak değerlendirilir. Zira, parlamenter sistemde hükümet, parlamentonun çoğunluğunu kontrol edebilen parti lideri tarafından kurulur. Ayrıca, hükümetin parlamentoda güvenoyu alması gerekliliği, hatalı veya kötü performans gösteren bir hükümetin düşürülmesini daha kolay kılar. Linz (1994), başkanlık sisteminin daha fazla siyasi istikrarsızlığa ve demokratik akıl yürütme sorunlarına yol açabileceği görüşünü savunur. Öte yandan Linz, parlamenter sistemlerin daha çok güvensizlik oylaması veya güven oylaması gibi mekanizmalara sahip olduğunu ve hükümetin meclis tarafından seçildiğini vurgular. Böylelikle hükümetin ve parlamentonun daha uyumlu çalışabileceğini öne sürer. Ayrıca, parlamenter sistemlerin çok partili yapıya daha uygun olduğunu ve siyasi çeşitliliği daha iyi yansıttığını da belirtir. Başka bir bakış açısıyla Shugart ve Carey (1992), başkanlık sistemlerinin, parlamenter sistemlere kıyasla hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından avantajlara sahip olduğunu ve bu nedenle başkanlık rejimlerinin parlamenter rejimlere göre daha sık bozulma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Siaroff (2003) ise hükümet sistemleri arasında tercih yapmak yerine

avantaj ve dezavantajları ortaya koymaktadır. Ona göre, parlamenter sistemler liderlik istikrarını ve hükümet kurma esnekliğini sağlamaktadır, ancak lider müdahalesi sınırlıdır. Ayrıca, Siaroff'un çalışmasında, başkanlık sistemlerinin liderlik gücünü vurgularken, kuvvetler ayrılığı ve hesap verebilirlik arasında daha zorlu bir denge sağladığı belirtilmektedir. Yarı başkanlık sistemlerinin ise liderlik gücü ile parlamentonun denetimi arasında bir denge kurma potansiyeline sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Scheidegger (2014)'e göre gücünün odaklandığı noktalar, hükümetin yasama ve daha az ölçüde yürütme organında yoğunlaştığı bir parlamenter sistemde cinsiyet eşitliği politikası, hükümet sistemiyle uyumludur ve cinsiyet eşitliğini sağlamak için daha az kurumsal gerilimle karşı karşıya kalacaktır. Başkanlık sisteminde ise gücün odak noktası yürütme organında toplandığından ve yasama organının daha az etkili olduğundan, benzer şekilde güçlü bir toplumsal cinsiyet eşitliği yönetim modeli, başkanlık sisteminde daha az tutarlı olacaktır.

Siyasi veya toplumsal kavramlar açıklanırken ekonomiye değinmemek mümkün değildir. Kadınların eşitlik ve temsili problemi, ülkelerin demokrasi düzeyi ile ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında sıkı bir ilişki göstermektedir. Bu durum, demokratik yapıların ve ekonomik koşulların kadınların toplumsal ve siyasi katılımı üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında yer alan “ekonomik gelişme” kavramının açıklanması önem arz etmektedir. Bu gereklilik, kavramın önemiyle ilgili olduğu kadar çalışmanın hipotezleriyle de ilişkilidir. Kadınların temsili ve eşitliği konularını ele alırken, ekonomik gelişme kavramının çalışma çerçevesinde açıklanması yerinde olacaktır. Böylece, çalışmanın teorik temeli güçlenecek ve konu tüm boyutlarını kapsayacak şekilde anlaşılabilecektir.

1.5. Ekonomik Gelişme

Ekonomik gelişme ve ekonomik büyüme terimleri genellikle birbirinin yerine kullanılsa da aralarında farklılıklar bulunmaktadır (Wolman ve Spitzley, 1996). Ekonomik büyüme, genellikle daha fazla çıktı anlamına gelirken, ekonomik gelişme hem daha fazla çıktıyı içerir hem de üretim ve dağıtım teknikleri ile kurumsal düzenlemelerde değişiklikleri de kapsar (Kindleberger ve Herrick, 1977). Ekonomik gelişme, bir ülkenin ekonomik ve sosyal koşullarına bağlı olarak belirlenen ve bireylerin gelirlerini yeterli düzeyde sağlayarak yaşamsal ihtiyaçlarını ve sosyal gereksinimlerini karşılayabilme durumunu ifade eder (Kayan ve Mardinli, 2020: 258). Weil (2016)'e göre, ekonomik gelişme bir ekonominin zaman içindeki büyüme sürecidir. Bu süreçte, bir ekonomi daha fazla mal ve hizmet üretip tüketir, gelir düzeyi artar ve yaşam standartları yükselir. Ekonomik büyüme, bir ekonomideki üretkenliğin ve verimliliğin artması, sermaye birikimi ve teknolojik ilerlemenin gerçekleşmesiyle mümkün olabilir. Weil'e göre, ekonomik gelişme bir ülkenin refahını artırmasının yanı sıra toplumsal sorunları da çözmede önemli bir rol oynamaktadır. Barro ve Sala-i-Martin (1999) ise ekonomik gelişmeyi bir ülkenin zaman içindeki reel gelir seviyesindeki artışı olarak tanımlamaktadır. Bu artış, mal ve hizmetlerin üretimi, tüketimi, gelir dağılımı ve yaşam kalitesi gibi ekonomik ve sosyal göstergelerdeki ilerlemelerle birlikte gerçekleşir. Benzer şekilde, Van Den Berg

(2017), ekonomik gelişmeyi, bir ülkenin ekonomik göstergelerindeki ilerleme olarak ifade eder. Bu ilerleme, milli gelirin artışı, üretimin büyümesi, işsizlik oranının azalması, yatırım olanaklarının genişlemesi, gelir eşitsizliğinin azalması gibi faktörlerle ölçülebilir. Ekonomik gelişme, bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinin sürdürülebilir bir şekilde büyümesini, toplumsal refahın artmasını ve insanların yaşam kalitesinin iyileşmesini hedefler. Van Den Berg, ekonomik gelişmenin sadece ekonomik göstergelerdeki artışla sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal ve çevresel faktörlerin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlatılanlar çerçevesinde Kuznets (1976)'ın, "Kuznets Eğrisi" olarak da bilinen bir tez geliştirdiği bilinmektedir. Bu eğriye göre, bir ülkede ekonomik büyüme süreci başladığında, başlangıçta gelir dağılımı eşitsizleşir. Ancak zamanla, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimlerle birlikte gelir dağılımı daha da eşitlenir. Kuznets'e göre, ekonomik büyümenin çevresel ve sosyal maliyetleri olabilir, ancak uzun vadede gelir dağılımı daha adil hale gelir. Kuznets, ekonomik büyümenin göstergeleri üzerinde de çalışmıştır. Böylece, milli gelir, işgücü, sermaye birikimi, teknolojik ilerleme, ticaret vb. gibi faktörlerin ekonomik büyümeyi etkileyen unsurlar olduğu belirtmiştir. Ayrıca, Kuznets, diğer bilim insanları gibi bir ülkede ekonomik gelişmenin sadece mal ve hizmet üretimindeki artışla değil, aynı zamanda kalite, refah, yaşam standardı ve insan refahının artmasıyla da ölçülebileceğini vurgular. Helpman (2004)'a göre, ekonomik gelişmenin temel kaynağı yeni teknolojilerin keşfedilmesi, üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, kaynakların daha etkin şekilde kullanılması ve bu teknoloji ve yöntemlerin toplumda yayılmasıdır. Helpman'a göre, ekonomik gelişmenin sürdürülebilir olabilmesi için, inovasyon, rekabet, yatırım, eğitim ve kurumsal yapı gibi faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Ekonomik gelişme, daha fazla refah ve yaşam kalitesi sağlamak için sürekli bir çaba gerektiren bir süreçtir.

Ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme ve gelişme üzerindeki etkisi konusunda her zaman bir tartışma olagelmıştır (Weede ve Kämpf, 2002; Goldsmith, 1995; Pitlik, 2002; Scully, 1992; Dorn, 2002; Prendergast, 2004; Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce, 2003; Gasper ve Staveren, 2003; Ayal ve Karras, 1998). Ancak ampirik çalışmalar ekonomik özgürlük ile ekonomik gelişme arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. (Gwartney vd., 1999; Scully ve Slottje, 1991; Torstensson, 1994). Çünkü ekonomik özgürlük arttıkça, gelir düzeylerinde artış yaşanmakta ve gelir büyümesinin daha hızlı gerçekleşmesine olanak sağlanmaktadır (Easton ve Walker, 1997: 330). Ekonomik özgürlük, toplam faktör üretkenliğini artırarak ve sermaye birikimini geliştirerek büyümeyi desteklemektedir (Ayal ve Karras, 1998: 334). Bu durumun temel nedeni, ekonomik özgürlüğün, devlet müdahalesi olmaksızın bir toplumun iş yapma yeteneğinin ve ekonomik başarısının önemli bir belirleyicisi olmasıdır (Johnson ve Lenartowicz, 1998: 332). Ancak, ekonomik özgürlük herhangi bir devlet müdahalesinden yoksunluk anlamına gelmez. Aksine, libertarian bir toplumda bile, bireylerin özgürlüğünü koruyan bir minimal devletin varlığı gereklidir (Carlsson ve Lundström, 2002: 336). Lipset (1959), ekonomik gelişmenin demokrasinin sağlanması ve sürdürülmesi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu vurgular. Daha ileri düzeyde ekonomik kalkınmaya sahip olan ülkelerde, demokratik sistemlerin desteklenmesi daha yüksek bir olasılığa sahiptir. Lipset, endüstrileşme, zenginlik, kentleşme ve eğitimin toplumda demokrasiye olan desteği artırdığını belirtmektedir. Ona

göre, ekonomik gelişme, insanların demokratik kurumları meşru olarak görmelerine ve desteklemelerine katkıda bulunmaktadır. Baumol (2002), devletin düzenleyici rolünün önemini vurgularken, aşırı düzenlemelerin ve korumacı politikaların serbest piyasayı engelleyebileceğini belirtmektedir. Ayrıca, Baumol, serbest piyasa ekonomik sisteminin, hukukun üstünlüğünün egemen olduğu toplumlarda büyüme süreçlerinin temel itici gücü olan güçlü bir inovasyon makinesi işlevi gördüğünü vurgulamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ekonomik özgürlük, bir ekonominin piyasa ekonomisi olma derecesini, istikrarlı bir hukukun varlığını, sözleşmelere uyulmasını ve özel mülkiyeti korumasını sağlayan ve bunun yanında gönüllü sözleşmeler yapma yeteneğini karakterize etmeye çalışan bileşik bir kavramdır (Berggren, 2003: 194). Çünkü, ekonomik kurumlar, özel mülkiyet, hukukun üstünlüğü ve sözleşme uygulaması gibi unsurlar, ekonomik büyüme ve kalkınma açısından son derece kritik öneme sahiptir (Williamson ve Mathers, 2011: 313).

Özgürlük bağlamında düşünüldüğünde demokrasinin de çeşitli yollarla ekonomik gelişmeyi teşvik ettiği yönünde bir anlayış hakimdir (Vega-Gordillo ve Alvarez-Arce, 2003: 201). Örneğin, Mbaku ve Kimenyi (1997) ile Feng (1997), politik özgürlüğün (demokrasinin) ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre, politik özgürlüğün artmasıyla birlikte ekonomik büyüme oranlarında artış gözlenmekte ve demokratik bir ortamda ekonomik reformların daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi mümkün olmaktadır. Friedman (1962), özgür bir pazar ekonomisinin, bir demokratik siyasi rejimle birlikte daha sağlıklı bir ekonomik büyümeyi teşvik ettiğine inanır. Friedman, demokrasinin politik özgürlükleri, temel haklar ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri destekleyerek, ekonomik faaliyetlerde serbest piyasa prensiplerinin uygulanmasını mümkün kıldığını savunur. Ona göre demokratik bir toplum, insanların çıkarlarını korurken, serbest piyasa ekonomisi de bireylerin ekonomik faaliyetlerinde özgürce seçim yapabilmelerine olanak tanır. Bu özgürlükler, bireylerin serbest rekabet ortamında girişimcilik yapmalarını ve yenilikçi fikirleri hayata geçirmelerini teşvik eder, böylece ekonomik gelişmeyi destekler. Przeworski ve Limongi (1993), benzer şekilde demokrasinin mülkiyet haklarının daha etkin bir şekilde korunması yoluyla tasarruf ve yatırımı teşvik ederek ekonomik gelişmeye olumlu bir etkisi olabileceğini öne sürmektedir. Rodrik (1999), katılımcı demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu değerlendirmektedir. Rodrik'e göre katılımcı demokrasiler, çatışma ve dış şoklara karşı daha dirençlidir ve ekonomik büyümeyi sürdürme konusunda daha başarılı olabilirler. Ayrıca, katılımcı demokrasilerde, toplumun farklı kesimlerinin çıkarlarını temsil edebilme yeteneği sayesinde, sosyal çatışmaların çözülmesi ve ekonomik reformların uygulanması daha olasıdır. Svensson (1999), benzer şekilde demokrasinin ekonomik büyümeyi teşvik edebileceğini ve uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme ortamı sağlayabileceğini öne sürmektedir. Demokratik yönetimlerde politik istikrarın sağlanması, hukukun üstünlüğünün korunması ve işleyen piyasa mekanizmalarının varlığı, ekonomik gelişmenin önündeki engellerin azalmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, Svensson, demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Ancak ekonomik gelişme ile demokrasi arasındaki ilişkiye yönelik hem pozitif hem de negatif olmak üzere farklı değerlendirmeler bulunmaktadır, bu nedenle genel olarak

teorik bir ön kabulde bulunmak mümkün değildir (Minier, 1998: 241). Literatürün önemli bir kısmı, ekonomik büyümenin demokrasi için olumlu bir etki yarattığını savunduğu gibi, diğer bazı akademisyenler ise onu derinlemesine bir istikrarsızlaştırıcı güç olarak da değerlendirmektedir (Perez-Linan ve Altman, 2017; Rivera-Batiz, 2002; Narayan vd., 2011). Örneğin; Wade (2004), Doğu Asya ülkelerinin ekonomik başarısının arkasındaki faktörler arasında devlet müdahalesinin ve endüstri politikalarının önemini vurgulamaktadır. Çalışmasında, demokrasinin ekonomik gelişme üzerindeki etkisini ele alırken, bazı Doğu Asya ülkelerinde otoriter rejimlerin ekonomik büyümeyi teşvik etmede daha etkili olduğunu öne sürmektedir. Wade’a göre, bu ülkelerde hükümetlerin otoriter rejimler altında daha fazla karar alma gücüne ve daha etkili bir şekilde ekonomik politikaları uygulama kapasitesine sahip olmaları, hızlı ekonomik büyümeyi desteklemelerine olanak sağlamıştır. Olson (1982), demokratik sistemlerde çıkar gruplarının etkisi ve kaynakların dağılımıyla ilgili siyasi mücadelelerin, ekonomik gelişmeyi engelleyebileceğine vurgu yapmaktadır. Özellikle, demokrasinin siyasi karar alma süreçlerinde çıkar gruplarının baskısı sonucu etkisiz hale gelebileceği ve ekonomik reformların engellenebileceğini öne sürmektedir. Tsebelis (2002) benzer şekilde, demokratik sistemlerde karar alma süreçlerinin genellikle daha karmaşık ve zorlu olabileceğine vurgu yapmaktadır. Çünkü demokrasilerde farklı politik aktörler ve gruplar arasında anlaşmaya varmak ve çıkarları dengelemek için daha fazla müzakere ve uzlaşma gerekmektedir. Bu durum, ekonomik politikaların oluşturulması ve uygulanmasını etkileyebilir. Tsebelis’e göre demokrasilerde veto yetkisine sahip olan aktörler, politika yapım sürecinde önemli bir rol oynadığından bu aktörler ekonomik politikalarla karşı çıkabilir veya değişiklik yapılmasını talep edebilir. Bu durum, ekonomik politikaların istikrarını ve tutarlılığını etkileyebilir. Acemoglu ve Robinson (2000)’a göre, demokrasinin ekonomik gelişme üzerindeki olumlu etkileri her zaman garantili değildir. Demokrasinin ekonomik büyümeyi teşvik etmesi için etkili kurumların ve iyi işleyen politika mekanizmalarının da mevcut olması gerekmektedir. Ayrıca, demokrasinin eşitsizlik üzerindeki etkisi de bağlam ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilir. Boix (2003), demokrasinin gelir eşitsizliği üzerinde olumlu etkileri olduğunu savunurken, aynı zamanda demokrasinin ekonomik büyümeyi etkileyebilecek karmaşık faktörleri de dikkate almaktadır. Örneğin, demokratik sistemlerde politik istikrarsızlık ve kurumsal zayıflıklar, ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Huntington (1968)’a göre, demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişki karmaşık ve çift yönlüdür. İleri düzeyde demokratik sistemlere sahip olan ülkeler genellikle ekonomik kalkınmayı daha iyi başarabilirken, demokratikleşme sürecindeki ülkelere bazı zorluklar ve ekonomik istikrarsızlık getirebilir. Bu tür süreçler, ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilir ve yatırımların azalmasına, iş dünyasının belirsizlikten kaçınmasına ve ekonomik reformların ertelenmesine neden olabilir. Krueger (1974) ve Comeau (2003) tarafından yapılan çalışmalara göre, demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişki karmaşık bir yapı sergilemektedir. Krueger’a göre, demokrasi; hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi kurumsal yapıların oluşturulmasını teşvik ederek ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Demokratik bir sistem, mülkiyet haklarının korunması, işletme özgürlüğü ve serbest piyasa ekonomisini teşvik eden politikaların uygulanmasına olanak sağlayabilir. Bu faktörler ekonomik faaliyetleri teşvik eder, girişimciliği destekler ve yenilikçiliği

teşvik eder. Ancak, Krueger aynı zamanda demokrasinin bazı zorluklarına da dikkat çekmektedir. Özellikle, demokratik süreçlerde oy toplama ve siyasi baskı gruplarının etkisi, ekonomik reformları ve verimlilik artışını engelleyebilir. Baskı grupları, kendi çıkarlarına yönelik politikaları savunarak kaynakların etkin dağılımını bozabilir ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Benzer şekilde Gupta vd. (1998), demokrasinin ekonomik gelişmeyi teşvik etme potansiyeline sahip olduğunu ancak politik istikrarın sağlanmasının da önemine dikkat çekmektedirler.

Uluslararası politika çevrelerinde, uzun zamandır devam eden ekonomik gelişme üzerine olan ilginin daha yakın tarihli cinsiyet eşitliği araştırmalarıyla birleşmesi, cinsiyet eşitliğinin ekonomik gelişme üzerindeki etkisi veya ekonomik gelişmenin cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisini tahmin etmeye yönelik bazı çalışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kabeer, 2016; Seguino, 2000; Ertürk ve Çağatay, 1995; Standing, 1989; Chant ve Sweetman, 2012; Leach, 2016; Maceira, 2017; Anyanwu ve Augustine, 2013; Moorhouse, 2017). Makroekonomik çalışmalar, cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerindeki doğrudan etkilerine odaklanan neoklasik makro analizlerle birlikte (Braunstein, 2007; Esquivel, 2017), eğitim eşitsizliği (Knowles vd., 2002; Hill ve King, 1995; Klasen ve Lamanna, 2009) ve işgücünün yanlış tahsisi (Schober ve Winter-Ebmer, 2011; Klasen, 2000; Charles ve Bradley, 2009; Jaumotte, 2003; Rodriguez ve Pillai, 2017; Muwanga, 2022) gibi konulara odaklanmaktadır. Klasen (2000) tarafından yapılan çalışma, cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkilediğini göstermektedir. Araştırma, yüksek cinsiyet eşitliği seviyesine sahip ülkelerin, düşük cinsiyet eşitliği seviyesine sahip olan ülkelere göre daha hızlı bir büyüme süreci geçirdiğini ve daha yüksek kalkınma seviyelerine ulaştığını ortaya koymaktadır. Böylece, gelişmiş toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kişi başına düşen GSYİH ve kadınların istihdamı üzerinde büyük ölçüde olumlu bir etkiye sahip olacaktır (Maceira, 2017: 178). Knowles vd. (2002), eğitimdeki cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının ekonomik kalkınmayı teşvik eden bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Kadınlara eşit eğitim fırsatlarının sağlanmasının, işgücüne katılımlarının artmasına ve ülkenin ekonomik büyüme düzeyinin de yükselmesine yardımcı olduğunu belirtmektedirler. Dollar ve Gatti (1999), ekonomik büyüme dönemlerinde cinsiyet eşitliği ile kadınlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmalarında, 100'den fazla ülkeden elde edilen verileri kullanarak ve iki aşamalı en küçük kareler tahmin yöntemini uygulayarak analizler gerçekleştirmiş ve sonucunda daha yüksek cinsiyet eşitliği düzeyinin gelir ve büyüme üzerinde pozitif etkileri olduğunu ortaya koymuştur.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi, demokrasi ve kadınların temsili üzerinde etkili olduğu gibi, ülkelerde uygulanan seçim sistemleri de kadınların siyasi temsili açısından önemli bir rol oynamaktadır. Düzenli olarak gerçekleştirilen seçimler, bir ülkedeki demokratik yapının varlığını ortaya koyarken kadınların politik katılımını güçlendirmede de kritik bir işlev görmektedir. Çalışmanın teorik temelini sağlamlaştıran seçim sistemlerinin kadın temsili üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza katkı sağlaması açısından çalışmada incelenen seçim sistemlerinin türlerinin doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

1.6. Seçim Sistemleri

Modern devlet yapılarında, devletin organizasyonu ve işleyişi ile birlikte, benimsenmiş olan anayasal hukuk düzeninin kapsamı ve biçimleri tarafından belirlenen, işlevlerini meşru bir temel üzerinde gerçekleştirmesini sağlayan temel yönetim biçimi demokrasidir (Köker, 2006: 199). Düzenli olarak yapılan seçimler, halkın iradesinin adil bir şekilde sınındığı ve halkın kendi yöneticilerini özgürce seçebildiği demokratik bir hükümetin temel bir unsuru olarak kabul edilir (Griffith-Traversy, 2002: 73). Ancak günümüzde, her bireyin doğrudan yönetimde etkin bir rol alması mümkün değildir. Bu durum, temsil kavramının önemini ortaya çıkarmış ve temsili demokrasinin gelişmesine yol açmıştır (Nişancı ve Özdemir, 2017: 724). Demokratik sistemlerde, yöneticiler (iktidar ve muhalefet), yetkilerini halkın oy kullanma eylemiyle kazanır ve tüm önemli grupları karar sürecine dahil ederek ortak problem çözümünü kolaylaştırır ve ılımlılığı teşvik ederler (Reilly, 2005: 159; Bogdanor, 1983: 1). Dolayısıyla, seçimler ve seçim sistemleri demokrasilerde rejimin ve yönetenlerin meşruiyetini sağlayan temel unsurlardır (Taagepera, 1998; Linhart vd., 2019). Bu açıdan değerlendirildiğinde demokrasiyi etkileyen birçok yapısal ve tarihsel değişken arasında, seçim sistemi kadar hızlı ve özellikle kasıtlı olarak tasarlanmış değişime açık olan çok az değişken bulunmaktadır (Diamond ve Plattner, 2006). Bu bağlamda, seçimler toplum-devlet ilişkisini düzenleyen en önemli araçlardan biridir (Yüzbaşıoğlu, 2011: 105). Seçim sistemleri, vatandaşların tercihlerini hükümetlerin politika tercihlerine bağlayan önemli bir araçtır (Boix, 1999). Çünkü seçimler, vatandaşların sadece siyasi liderlik pozisyonlarını belirlemelerine imkân tanımakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin hükümet yetkilileri üzerinde denetim sağlayabilecekleri bir mekanizma oluşturur (Dessalegn, 2013: 67-68). Bu sistemler, siyasi aktörler tarafından belirlenir ve bir kez uygulandıklarında siyasi sonuçlar doğururlar (Gallagher ve Mitchell, 2005: 3).

Seçim sistemi kavramı, temsil edici bir meclis için düzenlenen seçimlerde oy kullanımını ve bu oyların daha sonra mecliste sandalyelere dönüştürülme sürecini belirleyen kurallar bütününe ifade etmektedir (Gallagher ve Mitchell, 2005: 3). Demokratik ülkelerde kullanılan seçim sistemleri genellikle üç ana kategori altında sınıflandırılabilir. Bunlar, çoğunluk ilkesine dayalı sistemler, nispi temsil ilkesine dayalı sistemler ve her iki sistemin özelliklerini bir arada taşıyan karma sistemlerdir (Dahl, 1998; Griffith-Traversy, 2002). Nispi temsil sistemi, temsili demokrasinin anahtar unsurlarından biridir ve birçok demokratik ülkenin seçim sistemlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Lijphart, 1984). Nispi temsil, benzer fikirlere sahip seçmenlerden oluşan herhangi bir grubun, seçimlerde aldıkları oy oranına bağlı olarak yasama organında temsil edilmesi ilkesine dayanır (Richie ve Hill, 1992: 3). Bu sistemde, seçim bölgesi veya bölümlerindeki partilere veya siyasi gruplara verilen oylar, parlamentoda veya diğer temsil organlarında sandalye dağılımını belirler (Özbudun, 1995; Amy, 1997). Nispi temsil sistemi, seçmenlerin siyasi tercihlerini daha geniş bir yelpazede ifade etmelerine ve farklı politik görüşlerin temsil edilmesine imkân tanır (Türk, 2006: 84). Bu sistemde, seçim bölgeleri genellikle birden fazla sandalye kazanma potansiyeline sahiptir ve partilerin veya siyasi grupların oy oranlarına göre bu sandalyeler dağıtılır (Nişancı ve Özdemir, 2017:

725). Bu nedenle nispi temsil sistemi, siyasi çeşitliliği ve katılımı teşvik etmek için etkili bir araç olarak görülmektedir (Yıldız, 2018: 119). Bu sistem, küçük partilerin ve azınlık gruplarının da temsil edilmesini sağlar ve böylece demokratik süreçte herkesin sesi duyulur (Roper vd., 2004: 6; Aydoğdu, 2015: 50). Nispi temsil sistemleri, vurguyu seçmenlerin partiler arası farklılıklarına yönlendirerek, bir partiye verilen seçmen desteğini o partinin parlamentodaki temsil oranlarıyla uyumlu hale getirmeyi hedefler (Pukelsheim, 2014: 25). Aynı zamanda, seçim sonuçlarının parlamentodaki veya temsil organındaki sandalye dağılımına daha doğru bir şekilde yansımaya imkân tanır (Kılınc, 2015: 13; Keser ve Kılıç, 2019: 490). Örneğin, bir parti seçimlerde halk oylarının yüzde 40'ını alırsa, bu parti mecliste temsil edilecek sandalyelerin yüzde 40'ını kazanır. Nispi temsil sistemine göre, oy oranları doğrudan meclis koltuklarına dönüştürülerek, sandalye dağılımı oy oranlarına denk hale getirilir (Loenen, 1997: 109). Ancak, Nispi temsil sisteminin bazı eleştirileri de bulunmaktadır. Özellikle, bu sistemde çok sayıda parti veya siyasi grubun temsil edilmesi, hükümetin oluşumunu ve istikrarını zorlaştırabilir (Wlezien ve Soroka, 2015: 273). Ayrıca, bazıları bu sistemin yerel seçim bölgelerinde siyasi rekabeti azaltabileceğini ve yerel sorunların temsilini zorlaştırabileceğini öne sürmektedir.

Çoğunluk ilkesine dayalı seçim sistemi, birçok demokratik ülkede kullanılan ve temsil edilme ve hükümet istikrarını sağlama amacı taşıyan bir seçim sistemidir (Soudriette ve Ellis, 2006: 20). Bu sistemde, seçim bölgelerindeki veya bölgelerindeki adaylar veya partiler, toplam oy sayısının çoğunluğunu elde etmek suretiyle sandalyeleri kazanır (Çopuroğlu Kuzu, 2015: 105). Bu yaklaşım, belirli bir toplumun çoğunluğunun politik tercihlerinin en iyi şekilde temsil edilmesini ve etkili bir hükümetin oluşumunu hedefler (Yılmaz, 2020: 422). Çoğunluk ilkesine dayalı seçim sistemi genellikle tek üye çoğunluk seçim bölgesi veya bölgeleri kullanır. Bu sistemde, her bir bölgede en fazla oy alan aday veya parti, o bölgedeki veya bölgesindeki sandalyeyi kazanır. Bu nedenle, her bölgede tek bir temsilci veya parti bulunur ve hükümetin oluşumu genellikle çoğunluğa dayanır (Griffith-Traversy, 2002: 75). Çoğunluk sisteminde en önemli amaç bir adayın azınlık oyuyla seçim bölgesini kazanma olasılığını en aza indirmektir (Bogdanor, 1983: 5). Çoğunluk oylamasına atfedilen bir diğer avantaj ise sistem karşıtı ve aşırı görüşleri sürecin dışına itmesidir (Blais, 1991: 247). Eğer bir ülkede çoğunluk sistemi benimsenmişse, bir partinin parlamentoda çoğunluğu elde etme olasılığı yüksektir ve bu durumda güçlü hükümetler (yürütme organları) ortaya çıkar (Alkan, 2006: 151). Genellikle milletvekili başına düşen nüfus sayısının en yüksek olduğu ülkeler, çoğunlukçu seçim sistemini benimseyen ülkeler olarak belirlenmişken, ikinci sırayı karma seçim sistemi, üçüncü sırayı ise nispi seçim sistemi almaktadır (Keser ve Kılıç, 2019: 501). Çoğunluk sistemleri, özellikle orantısızlık yönünden sık sık eleştirilmektedir (Linhart vd., 2019: 23).

Karma seçim sistemi ise, farklı seçim yöntemlerinin bir araya getirildiği ve birden fazla seçim ilkesinin uygulandığı bir sistemdir (Massicotte ve Blais, 1999: 343; Moser ve Scheiner, 2004: 578). Araştırmacılar arasında, karma sistemlerin, nispi temsilin ve çoğunluk sistemlerinin karşılaştığı bazı olumsuzlukları gidermek amacıyla oluşturulmuş çeşitli varyasyonlar olduğu yönünde genel bir

eğilim bulunmaktadır (Aydemir, 2006: 67). Bu sistem, farklı seçim bölgeleri veya bölgelerinde farklı seçim yöntemleri kullanarak temsil edilme ve hükümetin oluşumu için bir denge sağlar (Blais ve Massicotte, 1996: 116). Bu sistemde, seçilecek adayların bir kısmı çoğunluk ilkesine dayalı olarak belirlenirken, diğer bir kısmı ise nispi temsil ilkesine göre belirlenir (Nişancı ve Özdemir, 2017: 726). Örneğin Almanya’da, seçmenler iki ayrı oy kullanarak seçimlere katılır. Temsilcilerin yarısı dar bölge çoğunluk sistemine dayalı olarak seçilirken, diğer yarısı ise geniş seçim çevrelerinde nispi temsil sistemi prensiplerine göre belirlenir (Arıkan ve Altunsu, 2018: 613). Karma seçim sistemi, çeşitliliği teşvik etmek, azınlıkların temsilini sağlamak ve hükümet istikrarını korumak gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır (Haydaroğlu ve Çevik, 2016: 53). Karma seçim sistemi genellikle bir ülkenin yasama organının seçimi için kullanılır, ancak bazı durumlarda yerel veya bölgesel seçimlerde de uygulanabilmektedir (Özbey, 1999: 134).

Lijphart (1984), seçim kurumları ile kamuoyunun temsili arasındaki ilişkiyi ilk kez doğrudan açıklayan araştırmacılardan biridir. Temsili demokrasiler üzerine geniş kapsamlı bir araştırma yapan Lijphart, özellikle nispi temsil, çok partili sistemler ve koalisyon hükümetleri ile karakterize edilen “uzlaşmacı” sistemler ile basit çoğulcu seçim kuralları, iki parti ve tek parti hükümeti ile karakterize edilen “çoğunlukçu” sistemler arasında ayırım yapmıştır. Uzlaşmacı demokrasilerin, çoğunlukçu sistemlere kıyasla daha iyi genel politika uyumu sağladığını savunmuş ve bu iddiayı desteklemek için halkın ve hükümet yetkililerinin pozisyonlarını karşılaştıran kanıtlar sunmuştur. Powell (2000), özellikle çoğunlukçu ve nispi seçim kuralları arasındaki farkları vurgulayarak bu konuda önemli bir çalışma yapmıştır. Powell, nispi temsilin hükümet ile halk arasında daha fazla uyum sağlama eğiliminde olduğunu öne sürmüştür. Ona göre, bu durum, seçmenlere daha büyük ve doğrudan katılım imkânı sunan bir vizyonun yansımasıdır. Linhart vd. (2019), orantılı temsil sistemlerinin genellikle parti sistemlerini yoğunlaştırmada başarısız olduğunu ve bu durumun doğrudan seçmen-hükümet bağlantılarını zayıflatarak tek parti hükümetlerinin oluşumuna zemin hazırladığını öne sürmektedir. Bazı araştırmacılar ise, karma seçim sistemlerinin diğer iki saf sistem olan orantılı temsil ve çoğunluk sistemlerinin avantajlarını bir araya getirebileceğini öne sürmektedir (Shugart ve Wattenberg, 2001; Kostadinova, 2002; Birch, 2003). Massicotte ve Blais (1999). Nispi temsil seçim sistemlerinin her zaman orantılı sonuçlar üretmediğini ve nispi temsil seçim sistemi ile çoğulculuk sistemlerinin bazen benzer sonuçlar ortaya koyduğunu savunmaktadır.

Savunucular, tarih boyunca erkeklerin kadınların sorunlarını ve çıkarlarını etkin bir şekilde temsil edemediğini, kadınların marjinalleştirildiğini ve dezavantajlı hale getirildiğini iddia etmektedir (Loenen, 1997: 59). Bu açıdan değerlendirildiğinde seçimler, toplumun çeşitliliğini yansıtmak ve nispeten küçük olan yeni grupların belirli bir temsiliyet kazanmasına olanak tanımak için bir araç olmaktadır (Carey ve Reynolds, 2011: 37). Nispi temsil sistemiyle teşvik edilen çok partili yapı, kadın adaylara yönelik daha adil bir yaklaşımın artmasına yol açabilir (Schmidt, 2008; Sawyer, 2010). Örneğin, Norveç’te bazı küçük partiler, nispi temsil sisteminin bir sonucu olarak kadın adaylara daha fazla fırsat vererek önemli pozisyonlara aday göstermeye başlamıştır. Bu durum,

büyük partilerin de benzer bir stratejiyi izlemesine neden olmuş ve kadın adayların katılımını artırmıştır, böylece kadınların siyasi alandaki temsiliyeti güçlenmiştir (Amy, 1997: 30). Kostadinova (2007) tarafından yapılan ampirik çalışma, karma sistemlerin çoğunlukçu sistemlere göre kadınların temsiline daha uygun olduğunu, ancak nispi temsil sistemlerine göre kadınların seçilme olasılığının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Ancak yapılan çalışmalar, nispi temsil seçim sisteminin, diğer sistemlere kıyasla kadınları daha kapsayıcı bir şekilde temsil etme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bunun en temel sebebi, bir parti listesinin, mümkün olduğunca geniş bir seçmen kitlesine hitap etmek amacıyla nüfusun çeşitliliğini yansıtmayı gerekliliğidir. Bu durum, partileri kadınları, erkekleri, gençleri, yaşlıları, farklı bölgelerden ve etnik kökenlerden vatandaşları aday göstermeye teşvik etmektedir (Golder vd., 2017). Bununla birlikte partilerin seçimlerde kadınları aday göstermesi konusunda, bir ülkede uygulanan cinsiyet kotasının varlığı büyük önem taşımaktadır.

1.7. Cinsiyet Kotası

Kadınların temsiline artırılması konusunda, bilim insanları farklı belirleyicilerin varlığını öne sürmektedir (Fallon vd., 2012; Paxton ve Kunovich, 2003; Paxton vd., 2006; Kenworthy ve Malami, 1999; Hughes ve Paxton, 2007). Kadınların temsiliyle ilgili en kritik faktörler konusunda net bir fikir birliği sağlanmamış olsa da sıkça dile getirilen nedenlerinden biri, siyasi temsiline çeşitli düzeylerinde kadınlara yönelik seçim kotalarının uygulanmasıdır (Waylen, 2006; Tripp ve Kang, 2008; Krook, 2004; Bush, 2011). Bu nedenle son yıllarda, siyasette kadınlara yönelik kotaların kabul edilmesi ve uygulanması, temsili demokrasinin esaslarını derinden etkileyen önemli seçim reformları arasında yer almıştır (Clayton, 2021: 236). Gerçekte az gelişmiş ülkelerdeki uluslararası kalkınma ve kadın hakları örgütleri, düşük sosyo-ekonomik gelişim bağlamında kadınların daha dengeli siyasi temsiline teşvik etmek için temel bir strateji olarak cinsiyet kotalarını giderek daha fazla savunmaktadır (Rosen, 2017: 83). Ancak, seçimlerde cinsiyet kotaları artık çoğu ulusal yasama meclisinde dünya çapında yaygın olarak uygulanmaktadır (Krook vd., 2008; Dahlerup ve Freidenvall, 2005;). 1990’lardan önce kota politikaları oldukça nadirken, günümüzde 100’den fazla ülke, kadınların aday gösterilmesini veya yasama organlarında temsil edilmelerini sağlayacak şekilde anayasalarda, seçim yasalarında veya parti kurallarında değişiklik yapmıştır (Hughes vd., 2019: 219). Özellikle son yirmi yılda yapılan vaka çalışmaları, kadınların seçim sürecinde karşılaştıkları daha az siyasi deneyim ve kültürel stereotipler gibi engelleri aşmalarına yardımcı olmayı amaçlayan cinsiyet kotalarının olumlu ayrımcılık politikaları işlevini gördüğünü göstermektedir (Alcantara Costa, 2010; Krook, 2009; Kittilson, 2005; Ballington, 2010). Batılı ülkelerde olumlu aksiyonların, özellikle toplumsal cinsiyet kotalarının kabul edilmesi, kadınların işgücü piyasasına ve yükseköğrenim gibi diğer alanlara artan katılımlarına rağmen, siyasi pozisyonlarda elde ettikleri ilerlemenin oldukça sınırlı olduğunun fark edilmesi anlamına gelmektedir (Verge, 2012: 395). Her ne kadar cinsiyet kotası olarak sıklıkla doktrinde kullanılsa da “kadın kotası” teriminin kullanıldığı da görülmektedir; ancak, bu iki terim arasında belirgin bir fark vardır çünkü “kadın kotası” sadece kadınlara ayrılan belirli bir payı veya

oranı ifade ederken, “cinsiyet kotası” her iki cins için ayrılan en az payı veya oranı temsil eder (Alçık, 2019: 629). Bu çalışmada, “kota” terimi, kadınların sistemli olarak dışlanmış oldukları bir mekanizmaya katılmalarını sağlayan ve siyasette daha fazla kadının var olmasını mümkün kılan bir yapı olarak ele alınacaktır.

Cinsiyet kotaları, aday seçim sürecinde cinsiyet önyargısını hedef alan ve kadınların tanımlayıcı temsiline katkı sağlamak amacıyla uygulanan açık önlemlerdir (Franceschet ve Piscopo, 2008; De Paola vd., 2010; Tripp ve Kang, 2008; Demir, 2015: 41). Bu önlemler yüzde yirmi, otuz veya kırk gibi çeşitli oranlarda olabilir (Dündar Sezer, 2022: 61). Kotalar geniş manada, kadınlar ve azınlık gruplarının, tarihsel olarak az temsil edildikleri alanlarda, istihdamdan eğitime ve siyasi kurumlara kadar geniş bir yelpazede katılımını teşvik etmek için tasarlanmış bir tür olumlu ayrımcılık veya fırsat eşitliği önlemidir (McCann, 2013: 4). Cinsiyet kotaları, özellikle kadınların sayısal olarak eksik temsil edildikleri kamusal birimlerde ve pozisyonlarda dengeli bir cinsiyet dağılımını sağlamak ve bu alanlara kadınlar için erişilebilirliği artırmak amacıyla cinsiyetler arası minimum bir dengeyi garanti etmeyi veya teşvik etmeyi amaçlayan bir olumlu ayrımcılık politikasıdır (Öztan, 2004: 219). Siyasal katılımı artırmak amacıyla kullanılan cinsiyet kotası terimi, siyasi partilere, seçimlerde aday gösterecekleri kişiler arasında her iki cinsiyet için de minimum bir sayı belirtmeyi içermektedir (Aldemir ve Budak, 2018:45; Alçık, 2019: 629). Kotalar, kadınların siyasi temsili hızla başlatmak ve dolayısıyla kadınların siyasi varlığının belirgin ölçüde artmasına yol açmak amacıyla tasarlanmıştır (Finke, 2019; Dahlerup ve Freidenvall, 2005; Krook, 2009). Bu nedenle küresel düzeyde cinsiyet kotaları kadınların tanımlayıcı temsiliindeki artışla yakından ilişkilidir (Hillman, 2017: 2). Aslında geniş bir perspektiften bakıldığında kotalar, potansiyel kadın liderlerin sayısını artırmakla kalmaz, aynı zamanda bu pozisyonlara olan talebi de artırabilirler (O’Brien ve Rickne, 2016: 114).

Cinsiyet kotaları üzerine yapılan çalışmaların çoğu, üç temel kota önlemi türünü tanımlar: Siyasal meclislerde kadınlara ayrılmış koltuklar aracılığıyla erkeklerin yarışmaya uygun olmadığı yerlerin belirlenmesi; bireysel partilerin kadınların belirli bir yüzdesini aday gösterme taahhüdünü içeren parti kotaları ve tüm partilerin belirli bir oranda kadın aday göstermesini gerektiren yasama kotaları (Krook vd., 2008: 5). Siyasal karar alma süreçlerinde cinsiyet dengesini iyileştirmeye yönelik kotalardan bahsederken, genellikle son iki kota birleştirilerek siyasi partiler tarafından kabul edilenler ile yasal olarak dayatılanlar arasında bir ayrım yapılır (Meier, 2004: 583). Yasal aday kotaları anayasa veya seçim kanunu tarafından zorunlu kılınırken, parti kotaları ise bireysel partilerin, siyasi makamlara aday gösterdikleri kişiler arasında belirli bir oranda kadın bulundurma taahhüdünde bulunmalarıyla gönüllü olarak kabul edilir (Reiser, 2014). Parti kotaları genellikle “siyasi parti iç tüzüğünde yazılan” kotalar olarak tanımlanmaktadır (Reiser, 2014: 57). Yasal kotalar, anayasa ve/veya seçim yasaları tarafından zorunlu kılındığından tüm siyasi partiler için bağlayıcıdır (Dahlerup ve Freidenvall, 2010: 408). Ancak, bir anayasayı değiştirmenin ne kadar zor olduğuna bağlı olarak, kanunla belirlenen kotalar genellikle anayasal kota sistemlerinden daha az sağlamdır

(Dahlerup ve Freidenvall, 2005). Anayasa değişiklikleri ve yeni seçim kanunları, cinsiyet kotası uygulamalarıyla kıyaslandığında daha emredici görünse de bu yöntemlerin parlamentodaki kadın temsilini artırmada siyasi parti kotalarından daha etkili olduğu kesin değildir (Chen, 2010). Sadece ulusal parlamentolar tarafından seçim yasalarıyla zorunlu kılınan ve bu nedenle tüm partiler için geçerli olan yasal kotalarla ilgili temel sorun, bu stratejinin, görece makul görünmesine rağmen, kota etkisinin eksik veya fazla tahmin edilmesine yol açmasıdır (Krook, 2013: 7-8).

Yasal kotalar, özellikle Latin Amerika ve/veya çatışma sonrası toplumlarda, özellikle Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Avrupa gibi gelişmekte olan ülkelerde daha yaygın olarak görölmektedir (Krook, 2004). Yasal kotalar dünya çapında önemli ölçüde yaygınlaşmış olsa da özellikle Batılı ülkelerdeki cinsiyet kotalarının büyük bir bölümü genellikle parti kotalarından oluşmaktadır (Verge, 2014; Franceschet vd., 2012). Çünkü parti stratejileri, daha fazla kadın adayın aday gösterilmesi ve sonuç olarak daha fazla kadın temsilcinin seçilmesi için son derece önemlidir (Lovenduski ve Norris, 1993). Bu nedenle parti kotaları etkili bir şekilde uygulandığında, partilerin kendi yönetimlerinde kadınların temsili konusunda öncülük etmelerine olanak sağlayabilir (Kittilson, 2006). Parti kotaları, bir ülkedeki siyasi partilerin isteğe bağlı olarak benimsediği ve seçim listelerinde kadın adaylara belirli bir kota ayırmayı hedefleyen bir uygulamadır (Öztürk, 2012: 12; Krook vd., 2009: 784). Aslında pratikte parti kotaları iki tür şeklinde uygulanmaktadır: yalnızca kadın adayların dikkate alınabileceğini belirleyerek ön seçim süreçlerini etkileyen aday kotaları ve partilerin belirli bir oranda kadın aday seçmesini gerektiren aday kotaları (Franceschet vd., 2012: 5). Parti kotalarında görölen bu oranlar genellikle kadınların parti seçim listelerinin yüzde yirmi beş ila elli arasında bir kısmını oluşturmasını zorunlu kılmaktadır (Valiente, 2005). Ancak bu gereklilik, farklı politika yaklaşımlarıyla ifade edilmektedir: bazı politikalar kadınları kota ile desteklenecek bir grup olarak tanımlarken diğerleri daha cinsiyet bağımsız bir formülasyon kullanır, her cinsiyet için asgari bir temsiliyet belirler veya partinin adaylarının belirli bir oranını hiçbir cinsiyetin aşamayacağını belirtir (Guadagnini, 2005).

Etkin bir şekilde planlanıp uygulandığında, cinsiyet kotaları kadınların siyasi temsilini belirgin bir şekilde artırma potansiyeline sahiptir (Rosen, 2017: 84). Bu tür kotalar, kadınların siyasi alandaki varlığını hızla genişletebilir ve mevcut siyasi kazanımların devamını sağlayabilir. Dolayısıyla, cinsiyet kotaları, kadınların siyasi temsiliyetini artırmak için etkili bir araç olarak görölmektedir ve mevcut ilerlemenin sürdürölmesi için en uygun yöntemlerden biridir (Tadros, 2010; Bauer ve Britton, 2006). Bu nedenle, birçok nitel vaka çalışması, cinsiyet kotalarının özellikle gelişmekte olan demokrasilerde ve çatışma sonrası toplumlarda kadınların temsilini artırmak için özellikle popüler ve etkili araçlar olduğunu göstermiştir (Araujo ve Garcia, 2006; Asylbekova, 2009; Yoon, 2008; Goetz, 2002; Baldez, 2004). Ancak parti kota sistemlerindeki yaptırımlar genellikle sadece siyasidir, yani parti içindeki kadın gruplarının eleştirisi veya seçmenlerin tepkisi gibi olabilirken, yasal kota sistemlerinde genellikle uyumsuzluk durumunda belirli yaptırımlara ilişkin kurallar bulunur (Dahlerup ve Freidenvall, 2005: 40). Ayrıca, partiler, seçtikleri yetkililerin cinsiyet dengesini

iyileştirme taahhüdünde bulunmaktadır; ancak bu taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda herhangi bir resmi ceza uygulanmamaktadır (Davidson-Schmich, 2006: 212). Çünkü bu kotalar yasal olarak bağlayıcı değildir, daha ziyade partinin lideri tarafından dahili olarak düzenlenmektedir (Rosen, 2017: 4). Bunun yanında yüksek düzeyde kurumsallaşmış parti kotaları genellikle kabul edilir ve uygulanırken, düşük düzeyde kurumsallaşmış kotalar ise dirençli parti aktörleri tarafından düzenli olarak sorgulanmakta ve partiler içinde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır (Cheng ve Tavits, 2011; Reiser, 2014). Özellikle karşılaştırmalı literatürdeki çalışmalar, kotaların kadınlara hak etmedikleri veya yetersiz oldukları şeklinde aşağılayıcı bir inanç oluşturma potansiyeline işaret etmektedir (Nanivadekar, 2006). Ayrıca kota yöntemi, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık olarak algılansa da anayasal eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmış ve hatta bazı ülkelerde anayasaya aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir (Sarı, 2020: 28). Zetterberg (2008), yasal cinsiyet kotaları aracılığıyla parlamentoya seçilen kadınların, seçilmelerini takiben diğer kadın temsilcilerle karşılaştırıldığında, kurumsal kısıtlamalarla daha fazla karşılaşma eğiliminde olup olmadığını ampirik olarak test etmiş ve bu iddiayı destekleyen herhangi bir kanıt bulamamıştır. Pryce (2015), kotaların (iş ve kamu hayatının belirli alanlarında belirli bir süre için) uygulanmasının, hızlı ilerlemenin hem mümkün hem de kolaylıkla doğrulanabilir olduğu ve kamuoyu algıları üzerinde derin ve kalıcı bir etki yaratabileceğini ifade etmiştir. Ona göre, kadınlar kendilerine daha geniş bir fırsat yelpazesi sunulduğunu görececek ve bu da yaptıkları seçimleri etkileyecektir. Mottlova (2015), toplumsal cinsiyet kotalarının eşitsizliklerin sonuçlarını hafifletmek için meşru bir siyasi araç olarak savunulabileceğini benzer şekilde ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın metodolojisi ve bulguları kapsamlı bir şekilde değerlendirilecektir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı ve kapsamı detaylandırılarak, kullanılan veri kaynağı ve araştırma tasarımı açıklanacaktır. Çalışmanın sınırlılıkları belirtilerek, bu sınırlamaların araştırma bulgularını nasıl etkileyebileceği tartışılacaktır. Araştırmanın teorik ve pratik katkıları ele alınarak, ilgili literatür ile olan ilişkisi ve bu alanda yapılan önceki çalışmalarla karşılaştırmalar yapılacaktır. Çalışmanın yöntemi ve hipotezleri ayrıntılı bir şekilde açıklanarak, araştırma sürecinde izlenen adımlar ve kullanılan teknikler belirtilecektir. Verilerden elde edilen temalar ve bulgular sistematik bir şekilde sunulacak, araştırmada kullanılan modeller ve bu modellerde yer alan değişkenlere ilişkin özellikler detaylandırılacaktır. Modellerin analiz yöntemleriyle test edilme süreci ayrıntılı olarak açıklanacak ve uygulanan analizler, hipotezlerin doğrulanması açısından değerlendirilecektir. Bu kapsamlı değerlendirme, araştırmanın bütünsel bir anlayışla ele alınmasını ve elde edilen bulguların derinlemesine analiz edilmesini sağlayacaktır.

2.1. Çalışmanın Amacı

Günümüz demokrasilerinde, devletler ile vatandaşlar arasındaki siyasi katılım meselesi, önemli bir gündem maddesi olarak öne çıkmaktadır. Demokratik bir yönetimde, her vatandaşın, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin devletin siyasi ve yönetim süreçlerine katılma hakkına sahip olması beklenmektedir. Bu bağlamda, demokrasinin evrensel olarak en iyi yönetim sistemi olarak kabul edilmesi, vatandaşlara liderlerinin ve temsilcilerinin seçiminde sağladığı katılımcı fırsatlara dayanmaktadır (Oke, 2010: 32). Conway (2001)'un tanımına göre, siyasi katılım, devlet politikalarını, temsilcilerin seçimini ve yönetim yapısını etkileme amacı güden bir süreçtir ve bu süreçte kadınlar da dâhil olmak üzere tüm vatandaşların devlet yönetişimine etkin bir şekilde dahil edilmesi önem taşır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde demokrasinin temel prensibi, vatandaşların neredeyse tamamının, kendilerini yöneten kararlara eşit şekilde dahil edilmesidir (Peters, 2018a: 341-342). Benzer bir şekilde, demokrasi kavramı, cinsiyet, ırk, etnik köken, din gibi herhangi bir ayrım gözetmeksizin tüm bireyleri veya vatandaşları eşit kabul eden bir anlayışı içermekte olup bu bağlamda, parlamenter demokrasi, parlamentoda kadınların temsili konusunda eşitlik prensibine de vurgu yapmaktadır (Yusoff vd., 2016: 113).

Kadınların siyasi ve kamusal alanda eşit katılımı ve liderliği kritik bir öneme sahiptir. Ancak, mevcut veriler dünya çapında kadınların karar alma süreçlerinin her seviyesinde yeterince temsil edilmediğini ve siyasi sahada cinsiyet eşitliğinin uzak bir hedef olduğunu göstermektedir. Ocak 2023 itibarıyla, dünya genelindeki 187 parlamentonun meclislerinde kadınların ortalama oranı %25.45 olarak belirlenmiştir (www.ipu.org (a)). Bu oran, ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Ruanda, ulusal parlamentodaki kadın temsili %61.3'e çıkararak kayda değer bir başarıya imza atmıştır. Ancak, aynı dönemde Freedom House'un Özgürlük Endeksi'ne göre "Özgür" olarak nitelendirilen bazı ülkelerin verileriyle karşılaştırıldığında, durum farklılık göstermektedir. Örneğin, Japonya'da %10'u, İrlanda'da %23.1'i, Yunanistan'da %21'i, Amerika Birleşik Devletleri'nde %29.4'ü, Polonya'da %28.3'ü, Kanada'da %30.7'si, İngiltere'de %34.5'i ve Almanya'da %35.1'i kadın milletvekillerinden oluşmaktadır. Parlamentolarında %50 ile %65 arasında büyük oranlarda kadın milletvekiline sahip altı ülke bulunmaktadır. Ruanda %61.3 oranıyla ilk sırada yer alırken, Küba %53.4 ile ikinci, Nikaragua %51.7 oranıyla üçüncü ve Meksika, Yeni Zelanda ve Birleşik Arap Emirlikleri de %50'lik oranıyla diğer üç devleti oluşturmaktadır. Freedom House verilerine göre bu ilk altı ülke içinde 4 ülke (Ruanda, Küba, Nikaragua, Birleşik Arap Emirlikleri) "özgür değil" statüsünde yer alırken, 1 ülke (Meksika) "kısmen özgür" statüsünde ve sadece 1 ülke (Yeni Zelanda) "özgür" statüsünde yer almaktadır (www.freedomhouse.org (a)). Bunun yanında yüksek kaliteli demokratik yönetişime sahip İskandinav ülkeleri bile bu oranların altında yer almaktadır.

Yapılan analizler ve araştırmalar, kadınların parlamentolarda yeterli şekilde temsil edilmediğini ve demokratikleşme süreçlerinin kadınların temsiline gerektiği gibi işlemediğini göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, demokrasi düzeyi ile kadın temsil oranlarını karşılaştırmak ve demokrasi düzeyini etkileyen çeşitli parametrelerin kadınların parlamentolardaki temsil oranı üzerindeki etkisini analiz etmektir.

Bu çalışma, kadınların parlamentolardaki temsiliyetinin demokratikleşme süreçleriyle ilişkisini daha iyi anlamak ve kadınların siyasi karar alma süreçlerindeki rolünü güçlendirmek için önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Demokrasi düzeyini etkileyen faktörlerin, örneğin cinsiyet kotaları, seçim sistemleri, demokratik sürenin uzunluğu, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve hükümet sistemleri gibi unsurların kadınların parlamentolardaki temsil oranları üzerindeki etkisinin derinlemesine incelenmesi, kadınların siyasi katılımını artırmak için etkili politika önlemlerinin belirlenmesine ve uygulanmasına ışık tutabilir.

Bu bağlamda, kadınların siyasi katılımı ile demokrasi arasındaki ilişkiyi anlamak ve kadınların parlamentolardaki temsiliyetini artırmak için atılması gereken adımları belirlemek, demokratikleşme süreçlerinin daha kapsayıcı ve adil olmasını sağlayabilir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve demokratik değerlerin güçlendirilmesi açısından önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2.2. Çalışmanın Veri Kaynağı ve Tasarımı

Çalışma kapsamında, dünya ülkelerinin 2000-2020 istatistiklerinden türetilen bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti, demokrasi düzeyleri (www.freedomhouse.org (b)), insani gelişmişlik düzeyleri (hdr.undp.org (a)), kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını kazandığı sürenin uzunluğu, hükümet sistemleri, seçim sistemleri, kotalar (www.ipu.org (b)) gibi faktörleri içermektedir. Çalışma kapsamında, 2020 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verilerinde yer alan 142 ülke analize dahil edilmiştir. 2020 yılında Parlamentolar Arası Birlik tarafından daha fazla ülkenin verileri açıklanmış olmasına rağmen, 2000-2020 yılları arasındaki dönemde verisi eksik olan ülkeler ve çalışmada incelenen değişkenlere ilişkin verilerine ulaşılamayan ülkeler, analizin sağlıklı sonuçlar vermesi amacıyla çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, analiz için 142 ülke seçilmiştir. 2020 yılının tercih edilmesinin nedeni, inceleme döneminin son yılını içermesi ve diğer dönemlere kıyasla daha geniş bir ülke örneklemini kapsamasıdır. Bununla birlikte, çalışmanın dördüncü bölümünde, 2000-2020 yıllarını kapsayan beşer yıllık dönemlerde analize dahil edilen ve edilmeyen tüm ülkelere ilişkin genel değerlendirmeler de yapılacaktır. Örneklemlerin geniş tutulmasıyla, analiz kapsamında farklı demokratik yapılar, farklı gelişmişlik seviyeleri ve farklı siyasi kültürlerle sahip ülkelerin incelenmesi hedeflenmektedir. Dünya genelinde her kıta ve bölgeden seçilen ülkelerin analizi ile, çalışmanın belirlenen hipotezlerinin daha sağlam sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Bu çalışmanın kapsamı içerisinde, bağımlı değişken olarak kabul edilen parlamentolardaki kadın oranı ve bağımsız değişkenler arasında ülkelerin hükümet sistemleri, seçim sistemleri, cinsiyet kotaları, kadınların oy kullanma ve seçilme haklarına ilişkin süreler gibi veriler, Parlamentolar Arası Birlik tarafından yayınlanan endekslerden elde edilmiştir. Parlamentolar Arası Birlik (PAB), ulusal parlamentoların küresel bir örgütüdür. 1889'da parlamento diplomasisi ve diyalog yoluyla barışı teşvik etmeye adanmış küçük bir parlamenter grubu olarak kurulan PAB, o zamandan beri 180 üye ve 15 ortak üye ile gerçek anlamda küresel bir organizasyona dönüşmüştür. PAB, 1960'lardan beri parlamentolarla ilgili karşılaştırmalı veriler sunmaktadır. PAB tarafından sunulan endekslerde, geniş bir yelpazede temsil, denetim ve yasama faaliyetleri, parlamento özerkliği ve çalışma yöntemleri, parlamento seçimleri/yenilemeleri ve kadınlar, gençler ile belirli parlamento komitelerine ilişkin tematik veriler yer almaktadır.

Çalışmada, demokrasi düzeyini belirlemek amacıyla Freedom House Demokrasi Endeksleri'nden faydalanılmıştır (www.freedomhouse.org (c)). Dünyadaki demokratikleşme eğilimini analiz eden Freedom House Endeksi, her yıl Freedom House tarafından yayımlanan "Freedom in the World" raporlarından elde edilen bir veri setidir. 1972 yılından beri sürekli olarak yayımlanan bu veri seti, siyasal haklar ve sivil özgürlükler olmak üzere iki tür zaman serisini içermektedir. Söz konusu endeks, bir ülkedeki siyasal rejimin demokratik olup olmadığını ve derecesini belirlemek için çeşitli temel ölçütleri dikkate almaktadır. Demokrasi için gerekli ölçütler

arasında çok partili ve rekabetçi bir sistemin varlığı, vatandaşların birçok aday arasından özgür ve adil bir şekilde tercih yapabilmesi, muhalefettekilerin iktidarı ele geçirme ve iktidara katılma şanslarının resmi olarak bulunması yer almaktadır. Bu niteliklere sahip siyasal sistemler demokratik sistemler olarak sınıflandırılmıştır. Freedom House Dünya Özgürlük Endeksi, bir ülke veya bölgenin değerlendirilmesinde kullanılan bir ölçü olarak yaptığı bu değerlendirmeleri 10 siyasi haklar göstergesi ve 15 sivil özgürlükler göstergesi ile gerçekleştirmektedir. Siyasi haklar; seçim süreci, siyasi çoğulculuk ve katılım ile hükümetin işleyişi olmak üzere üç alt kategoride incelenirken, sivil özgürlükler; ifade ve inanç özgürlüğü, örgütlenme ve örgütsel haklar, hukukun üstünlüğü ve kişisel özerklik ve bireysel haklar olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır. Bunun neticesinde, devletlerin siyasal sistemleri siyasal haklara ve sivil özgürlüklere göre “özgür”, “kısmen özgür” veya “özgür değil” olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Bu bağlamda, endekste yer alan ülkelere 1-7 arasında değerler verilmiştir. 1 skoru tam gelişmiş demokrasileri, 7 skoru ise demokratik unsurların yokluğunu göstermektedir. Freedom House Endeksi’nde yer alan siyasal haklar ve sivil özgürlükler skorlarının yıllık ortalaması, 1 ile 2,5 arasında değer alan siyasal sistemleri özgür, 3 ile 5 arasında değer alanları kısmen özgür ve 5,5 ile 7 arasında bir değer alanları ise özgür olmayan siyasal sistemler olarak sınıflandırmıştır (www.freedomhouse.org (d)).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin analiz edilmesi amacıyla, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi değerleri kullanılmıştır (hdr.undp.org (b)). İnsani Gelişme Endeksi, uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve kaliteli bir yaşam standardı boyutlarını içeren olası seçeneklerin genişlemesi olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından tanımlanmaktadır. Bu endeks, belirtilen boyutlarda ülkeleri karşılaştırmak amacıyla kullanılmakta olup, 1990 yılından bu yana yıllık gelişme raporları şeklinde yayınlanmaktadır. İktisatçı Mahbub Ul Haq tarafından geliştirilen insani gelişme yaklaşımı, Nobel ödüllü Amartya Sen’in insan yetenekleri üzerine yaptığı çalışmaya dayanmakta ve genellikle insanların hayatta arzu ettikleri şeyleri “olabildiği kadar yapabilme” ve “yapamama” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, ekonomik büyüme ile kalkınma arasındaki ilişkilere dair fikirlerin biçimlendirici etkisi önem kazanmıştır. Bu süreçte, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve ekonomik büyüme, birçok ülkede ulusal ilerlemenin öncü göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ancak 1970’ler ve 80’ler boyunca, ekonomik büyümenin ötesine geçmek için alternatif odakların kullanılması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, kalkınma tartışmalarında istihdamın daha fazla önem kazanması, ardından büyüme ile birlikte yeniden dağıtımın ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığının vurgulanması gibi fikirler, insani gelişme kavramının (hem yaklaşım hem de ölçüm) gelişmesine yol açmıştır. Bu yaklaşıma göre, ülkelerin başarıları insani gelişme açısından değerlendirilmiştir. İnsani Gelişme Endeksi, bu bağlamda, ülkelerin insani gelişme düzeylerinin ortalamasını sunan bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Endeks skoru hesaplanırken, farklı boyutlara eşit ağırlıklar verilmekte ve elde edilen sonuçlar birleştirilmektedir. Bu endeks, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır; skurun 0’a yaklaşması düşük insani gelişme seviyesini ifade ederken, 1’e yaklaşması ise yüksek insani gelişme seviyesini ifade eder.

Bu çalışmanın temel argümanı, kadınların parlamentoya girmesini destekleyen veya engelleyen faktörlerin, ülkelerin demokrasi düzeyleri ve demokrasi deneyimlerinin uzunluğuna göre farklılık gösterdiğidir. Bu bağlamda, ülkelerde kadınların yasama temsilini daha iyi anlayabilmek amacıyla aşağıdaki araştırma tasarımı geliştirilmiştir. Seçilen bağımlı değişken, parlamentoların alt meclislerinde veya tek meclislerinde yer alan kadınların oranıdır. Bu çalışma, ülkelerin 1997 yılında Parlamentolararası Konsey'in 161. oturumunda oylama yapılmadan kabul edilen Demokrasi Evrensel Bildirgesi çerçevesinde 2000-2020 yıllarını kapsayacaktır. 1997 yılında kabul edilen ve 1998 yılında yürürlüğe giren bu deklarasyon, küresel ölçekte demokrasi ve çoğulcu temsili hükümet sistemlerinin kurulmasına vurgu yapmıştır. Özellikle, Bildirgenin "Demokrasinin İlkeleri" başlıklı açılış bölümünde, "Demokrasinin başarısı, kadın ve erkeklerin eşitlik ve tamamlayıcılık içinde çalıştıkları ve aralarındaki farklılıklardan karşılıklı zenginleşme elde ederek toplumun işlerinin yürütülmesinde gerçek bir ortaklığı gerektirir." (www.ipu.org (c)) ifadesi ve bu bildirgenin kadın ve erkek eşitliğine değindiği 4. maddesi nedeniyle, bu bildirgenin kabul tarihinden sonraki 2000 yılından başlayarak 2020 yılına kadar olan süreç analiz edilecektir.

Bu değerlendirme sürecinde, incelenen bağımlı değişken ile diğer bağımsız değişkenlerin analiz edilmesi için 2000-2020 yıllarına ait veriler derlenmiş ve bu verilerin ortalaması alınmıştır. Bu yaklaşımın temel amacı, analizin güvenilirliğini artırmak ve ülkelerin farklı seçim dönemlerine sahip olmalarından kaynaklanan etkileri minimize etmektir. Bazı bağımsız değişkenlerin sayısal veriler içermemesi durumunda, 2000-2020 dönemine ait verilerin yarısından fazlasını kapsayan veri kullanılmıştır. Örneğin, Türkiye'nin 2017 referandumuyla onayladığı ve 9 Temmuz 2018'de yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne rağmen, çalışmanın analiz edildiği 2000-2020 dönemi içinde Parlamenter Hükümet Sistemi daha uzun bir dönemi kapsadığı için, Türkiye'nin sistemi Parlamenter Hükümet Sistemi olarak değerlendirilmiştir.

Bağımsız değişkenler, kadınların parlamentolarda temsil edilme düzeyi üzerinde etkisi olduğu düşünülen ve demokrasinin temel belirleyicileri olarak kabul edilen değişkenlerdir. Bu değişkenler, ülkelerin demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik düzeyleri, kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını kazandığı süre, hükümet sistemleri, seçim sistemleri ve cinsiyet kotası gibi unsurlardır.

2.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, kadınların parlamentolardaki temsili konusunda daha kapsamlı bir perspektifin zorlukları bulunmaktadır. Özellikle, kadınların siyasi rolleri, etkileri ve katılımlarını değerlendirirken sadece niceliksel duruma odaklanmak, geniş bir anlayışı yansıtmada yetersiz kalabilir. Bu bağlamda, kadın temsiliyetinin daha derinlemesine bir karşılaştırmalı analizini yapmak, kadın temsiliyetini tanımlama ve ölçme şekline bağlı olarak farklı sonuçlara ulaştırabilir. Kadın temsiliyetinin karmaşıklığı ve çok boyutluluğu, analizde belirli bir odak noktası seçilirken diğer yönlerin

göz ardı edilme riskini artırabilir. Ayrıca, kadın temsili etkileyen siyasi ve hukuki faktörlerin karmaşıklığı ve değişkenliği, analizin kapsamını sınırlayabilir. Bu faktörler, genellikle zaman içinde veya farklı coğrafi bölgeler arasında önemli ölçüde değişebilir, bu da karşılaştırmalı analizlerin yapılmasını zorlaştırabilir.

Analizde yer alan belirli bir zaman dilimine odaklanmak, genellikle sonuçların sınırlı bir zaman aralığı için geçerli olmasına neden olabilir. Bu durum, değişkenlerin zaman içindeki dinamiklerini tam olarak yansıtmayabilir ve gelecekteki değişiklikleri veya trendleri tahmin etmeyi zorlaştırabilir. Ayrıca, analizin kapsadığı zaman dilimi içindeki olaylar ve politika değişiklikleri, sonuçları etkileyebilir ve genelleme yapmayı zorlaştırabilir. Örneğin, analizin yapıldığı dönemdeki siyasi istikrar veya belirsizlik, ekonomik koşullar veya uluslararası ilişkilerdeki değişiklikler sonuçları etkileyebilir.

Bununla birlikte, kadın temsili üzerindeki kültürel ve tarihsel etkileri anlamak ve analiz etmek zor olabilir. Çünkü bu etkiler, genellikle derinlemesine ve karmaşık bir şekilde köklendirilmiştir. Ayrıca, kültürel ve tarihsel faktörlerin etkisi, farklı dönemlerde ve farklı toplum kesimlerinde de değişebilir. Dolayısıyla, analizin bu yönlerini doğru bir şekilde değerlendirmek ve yorumlamak, araştırmanın zorluklarından biridir. Ayrıca, kültürel ve tarihsel bağlamların analize dâhil edilmesi, bazen veri toplama ve analiz sürecini karmaşıklarlaştırabilir. Nihayet farklı kültürlerdeki veya tarihi dönemlerdeki kadın temsili verilerinin karşılaştırılması ve yorumlanması, metodolojik zorluklar ortaya çıkarabilir.

Bu çalışmada kullanılan demokrasi düzeylerine ilişkin veriler, çalışma kapsamında incelenen tüm ülkeleri kapsadığından Freedom House Demokrasi Endeksi'nden elde edilmiştir. Ancak, bu verilerin kullanımıyla ilgili bazı sınırlılıklar ve tartışmalar mevcuttur². Öncelikle, Freedom House'un değerlendirme kriterleri ve metodolojisi üzerine akademik çevrelerde çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Eleştirilerin bir kısmı, endeksin değerlendirme sürecinde öznel unsurların etkili olabileceğine ve belirli siyasi veya ideolojik yaklaşımların verileri etkileyebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca, endeksin bazı ülkelerin demokrasi düzeylerini değerlendirirken, yerel dinamikleri ve bağlamları yeterince dikkate almadığı yönünde itirazlar dile getirilmiştir.

2.4. Çalışmanın Teoriye ve Uygulayıcılara Katkısı

Son yıllarda, kadınların parlamentodaki temsili, geniş çaplı bir araştırma konusu ve politik tartışmanın odağı haline gelmiştir. Kadınların siyasi sahada varlıklarını güçlendirmesini desteklemesi beklenen, kurumsallaşmış veya konsolide olmuş demokrasiler ile bu beklentiye ters

² Bu konu hakkındaki tartışmalar için bkz. Coppedge vd., 2011; Giannone, 2010; Bollen ve Paxton, 2000; Steiner, 2016; Herman ve Chomsky, 2012.

düşen geniş bir kadın parlamento varlığı farklılığı bulunmaktadır. Bu çalışmada, uluslararası düzeyde kadınların siyasi alanda eşit fırsatlar elde etmesi konusu net bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasındaki güç paylaşım dengesini düzeltmek için yenilikçi çözümler sunmayı amaçlanmaktadır.

Bu tür bir çalışma, kadınların da parlamentolardaki temsili üzerinde etkili olan faktörleri anlamak için değerli bir teorik çerçeve sağlayabilir. Örneğin, demokrasi düzeyi, insani gelişmişlik, seçim sistemleri ve cinsiyet kotaları gibi faktörlerin kadın temsili üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, bu alanın teorik anlayışını geliştirebilir. Demokrasi düzeyinin artmasıyla birlikte kadın temsili arasındaki ilişkiyi anlamak, demokratik kurumların kadınların siyasi katılımını nasıl etkilediğini değerlendirmek açısından önemlidir. Benzer şekilde, insani gelişmişlik düzeyi ve kadın temsili arasındaki ilişkiyi araştırmak, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin kadınların parlamentolardaki temsili üzerindeki etkilerini anlamaya yardımcı olabilir. Ayrıca, seçim sistemlerinin ve cinsiyet kotalarının kadın temsili üzerindeki etkilerini incelemek, politika yapımcılar ve uygulayıcılar için önemli bir kılavuz olabilir. Seçim sistemlerindeki değişikliklerin veya cinsiyet kotalarının uygulanmasının, kadınların parlamentolardaki temsilini nasıl etkilediğini anlamak, etkili politika kararları almak için kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, politika yapımcılarına kadınların siyasi katılımını teşvik etmek için etkili politikalar geliştirmelerinde rehberlik edebilir. Bununla birlikte, bu tür bir araştırma sadece teorik bilgi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda uygulamalı sonuçlar da sunar. Kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi, toplumda cinsiyet eşitliği ve adalet için mücadele eden savunuculara ve aktivistlere de rehberlik edebilir. Bu çalışma, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanında faaliyet gösteren kuruluşlar için stratejik planlamalarına katkı sağlayabilecek nitelikte değerli bir kaynak olma potansiyeline sahiptir.

Bu tür bir çalışma, kurumsal düzeyde değişim ve reformları teşvik edebilir. Özellikle, araştırma sonuçları, demokrasiyi teşvik etmek ve kadınların siyasi katılımını artırmak için hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından alınacak önlemleri destekleyebilir. Örneğin, bu çalışma demokratik süreçleri güçlendirmek amacıyla seçim sistemlerinde ve siyasi partilerin içinde cinsiyet kotalarının uygulanmasını destekleyebilir. Ayrıca, araştırma sonuçları, kadınların siyasi katılımını artırmak için yapılacak politika değişikliklerini belirlemek için hükümetlere rehberlik edebilir. Örneğin, kadınların siyasi adaylık için eşit fırsatlara sahip olmalarını sağlamak için seçim yasalarında yapılan değişiklikler veya kadınların siyasi liderlik pozisyonlarında desteklenmesi için teşvik edici politikaların oluşturulması gibi önlemler alınabilir. Bunun yanında, bu tür bir çalışma, uluslararası kuruluşlar için de önemli bir kaynak görevi görebilir. Uluslararası kuruluşlar, kadınların siyasi katılımını artırmak ve demokrasiyi güçlendirmek için dünya genelinde politika önerileri geliştirmektedir. Bu nedenle, araştırma sonuçları, uluslararası kuruluşların politika yapımcılarına ve üye ülkelere sağlayacakları rehberlik ve destek açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, kadınların siyasi alanda eşitlik ve adalet için mücadele etmelerini teşvik edebilir. Çalışmanın sonuçları, kadınların siyasi katılımını artırmanın, toplumda cinsiyet eşitliği ve adalet için önemli bir adım olduğunu vurgulayabilir. Kadınların siyasi alanda daha fazla temsil edilmesi, onların seslerini duyurabilme ve çıkarlarını savunabilme yeteneklerini artırabilir. Bu da cinsiyet eşitliği mücadelesinin önemli bir parçası olabilir. Ayrıca, araştırma sonuçları, toplumda cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığı artırabilir. Kadınların siyasi katılımı ve temsiliyeti üzerine yapılan çalışmalar, cinsiyet eşitliği konusundaki önemli sorunlara ışık tutabilir ve bu konuda toplumun genel olarak daha bilinçli olmasını sağlayabilir. Bu da cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadelede bir adım olabilir. Ayrıca, kadınların siyasi alanda eşitlik ve adalet için mücadele etmelerini teşvik etmek, politika yapıcılarına ve uygulayıcılara yönelik politika önerileri geliştirmelerinde de yardımcı olabilir. Çalışmanın bulguları, cinsiyet eşitliği konusunda daha etkili politika kararları alınmasına ve mevcut ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunabilir.

Bu çalışmada, En Küçük Kareler Yöntemi, ROBUST Tahmincisi ve Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi (MLE)³ kullanılmıştır. Literatür incelendiğinde, Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi (MLE) gibi bu tür bir çalışmada yaygın olarak kullanılmayan bir yöntemin kullanılması, ileride bu alanda araştırma yapacak olan araştırmacılara metodolojik bir bakış açısı da sunabilir.

Sonuç olarak bu tür bir çalışma, teorik ve metodolojik bilginin geliştirilmesiyle akademik alana önemli katkılarda bulunmanın yanı sıra, politika yapıcılarına ve toplumda değişim sağlamaya çalışan uygulayıcılara da önemli bir rehberlik sunabilir. Dolayısıyla, kadınların parlamentolardaki temsili üzerine yapılan bu tür araştırmalar, cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve siyasi katılımın artırılması yönündeki çabalara destek olmak açısından hayati öneme sahiptir.

2.5. Çalışmanın Yöntemi ve Hipotezleri

Ampirik sosyal bilim, bilimsel yöntemler kullanarak sosyal olguları araştıran ve bu araştırmaların sonuçlarına dayanarak çıkarımlar yapan bir disiplindir. Temel amacı, sosyal dünyadaki değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri anlamaktır. Bu bağlamda, araştırmacılar, gözlemledikleri sosyal olguları analiz ederken, değişkenler arasındaki ilişkileri anlamak için veriye dayalı yöntemler kullanırlar. Dolayısıyla, amprik sosyal bilim, toplumsal olayların nedenlerini ve sonuçlarını anlamak için deneysel veya gözlemsel verilere dayalı olarak çeşitli analizler yapar. Bu şekilde, sosyal bilimciler, gerçek dünyadaki sosyal dinamikleri daha iyi anlamak ve açıklamak için bilimsel bir temele dayalı bir yaklaşım benimserler. Bu yaklaşımı açıklamak için tipik olarak üç analiz yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemler, tek bir dönemi içeren ancak birden fazla birimden oluşan verilere yönelik “yatay kesit analizi”, tek bir birimi ve birden fazla dönemi içeren verilere

³ Literatürde genellikle “Maximum Likelihood Estimation” teriminin İngilizce baş harfleri olan “MLE” kullanıldığından, bu çalışmada da aynı kısaltma tercih edilmiştir.

yönelik “zaman serisi analizi” ve N sayıda birimden ve T sayıdaki gözlemden oluşan yatay kesitlerin ve zaman serisinin bir arada analiz edilmesini sağlayan “panel veri yöntemi”dir (Akdemir ve Ulucak, 2022: 2012; Gujarati, 2003: 441).

Zaman içinde gözlemlenen deneysel verilerin analizi, istatistiksel modelleme ve çıkarımlarda özel zorluklarla karşılaşmamıza neden olur. Bitişik zaman noktaları arasındaki belirgin korelasyon, geleneksel istatistiksel yöntemlerin uygulanabilirliğini ciddi şekilde kısıtlayabilir, çünkü bu korelasyonlar genellikle bitişik gözlemlerin bağımsız ve aynı şekilde dağıldığı varsayımına aykırıdır. Bu tür zaman korelasyonlarının neden olduğu matematiksel ve istatistiksel sorunları ele almak için genellikle zaman serisi analizi adı verilen sistemli bir yaklaşım kullanılır (Shumway ve Stoffer, 2015: 1). Zaman serisi analizi, geçmiş verilerin incelenerek gelecekteki davranışların tahmin edilmesine ve geçmiş trendlerin analiz edilmesine yardımcı olur (Hamilton, 1994; Tay, 2019; Parzen, 1961; Privalsky, 2023). Zaman serisi analizinin genellikle iki temel amacı bulunmaktadır: İlk olarak, gözlemlenen bir seriye etki eden stokastik (raslantısal) mekanizmayı anlamak veya modellemektir. İkinci olarak, bir serinin geçmişine dayanarak, gelecekteki değerlerini tahmin etmek veya öngörmektir (Cryer ve Chan, 2008: 1). Bu analiz yöntemi, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı sosyal bilimlerde diğer analiz yöntemleri kadar yaygın bir şekilde kullanılmamaktadır (Shin, 2017). Bu çalışmada, kadınların parlamentolardaki temsil oranı ile demokrasi düzeyi ve demokrasiyi etkileyen faktörler arasındaki ilişki incelenmektedir. Ancak, bu analizde gelecekte ne olacağına dair bir tahmin yapılmamaktadır. Zira, zaman serisi analizi genellikle gelecekteki olayların tahmin edilmesi amacıyla kullanılırken, bu çalışma daha çok mevcut durumu anlamaya ve ilişkileri çözmeye odaklanmaktadır. Dolayısıyla, geleceği tahmin etme amacı olmadığı için zaman serisi yöntemine başvurulmamıştır.

Panel veri; bir istatistiksel analiz yöntemidir ve araştırmacılara hem zaman serisi hem de kesit (yatay kesit) verilerini aynı anda kullanma olanağı sağlar (Wooldridge, 2002: 7). Bu yöntem, bir grup insan, kuruluş veya nesne üzerinde bir araştırma yapılırken, aynı grup üzerinde birden fazla zaman diliminde yapılan gözlemleri içerir. Panel veri analizi, aynı zamanda “panel veri seti” olarak adlandırılan bir veri türünü kullanır. Panel veri seti, bir dizi zaman noktasında (zaman serisi) aynı bireyler, ülkeler, şirketler veya başka birimler hakkında alınan gözlemleri içeren bir veri setidir (Gujarati, 2003: 637). Bu veri setleri genellikle iki boyutlu olarak düzenlenir: bir boyut, farklı zaman noktalarını temsil ederken, diğer boyut, farklı birimleri (örneğin, ülkeleri veya bireyleri) temsil eder. Panel veri analizi, iki farklı veri türünün birleştirilmesiyle elde edilen zengin bilgiyi kullanarak analiz yapar. Panel veriler, yatay kesit biriminde N sayıda birey, hane halkı, firma veya sektör gibi birimlerin bulunduğu ve buna uygun olarak T sayıda zaman periyodu gözlemi içeren veri setleridir (Asteriou ve Hall, 2011). Örneğin, bir panel veri seti, farklı ülkelerin farklı yıllardaki ekonomik büyüme oranlarını içerebilir. Panel veri analizi genellikle iki farklı etkiye odaklanır: birim etkisi ve zaman etkisi. Birim etkisi, farklı birimler arasındaki sabit farklılıkları ifade ederken, zaman etkisi, zaman içindeki sabit değişimleri ifade eder. Bu etkileri kontrol etmek için kullanılan modeller, panel

veri analizinde temel öneme sahiptir. Panel veri analizi yapabilmek için, hem birim kesit (örneğin, ülke sayısı) hem de zaman kesit (örneğin, yıl sayısı) sayılarının yeterince büyük olması gerekmektedir. Ancak, birim kesitin zaman kesitinden az olması gerekir. Yani, analiz için yeterli sayıda farklı birim ve farklı zaman noktası olmalıdır. Bu çalışmada kullanılan veri setinde 2000-2020 yıllarını kapsayan bir zaman dönemi boyutu ve 142 ülke analiz edilecektir. Bu durum, panel veri analizi için gerekli koşulların sağlanmadığını göstermektedir. Uzun zaman serilerine sahip ülkeler veya bölgeler hakkında yapılan makro panel analizler, ülkeler arasındaki bağımlılığı dikkate almadıklarında yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Yatay kesit bağımlılığının hesaba katılmasının önemli olduğu ve sonuçları etkilediği ortaya çıkmıştır (Baltagi, 2005: 8).

Kesitsel veri analizi, bir veri kümesinin belirli bir zamanda sabit bir noktada incelendiği bir analiz türüdür. Anketler ve hükümet kayıtları, kesitsel verilerin sıkça kullanılan kaynakları arasındadır. Bu veri kümeleri, belirli bir zamanda birden fazla değişkenin gözlemlerini içermektedir. Zaman serisi ve yatay kesit verileri, sosyal bilimlerde sıkça kullanılan iki temel veri türüdür. Zaman serisi verileri, belirli bir değişkenin zaman içindeki değişimini gözlemlemek için toplanırken, yatay kesit verileri belirli bir zamanda farklı birimler arasındaki değişkenliği incelemek için toplanır. Yatay kesit verileri genellikle bireyler, aileler, firmalar veya coğrafi bölgeler gibi farklı kategorilerden oluşur ve bu kategoriler farklı büyüklüklerde olabilir. Örneğin, firmalar arasında küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler bulunabilir. Diğer yandan, zaman serisi verileri belirli bir değişkenin zaman içindeki davranışını izlemek için toplandığından, değişkenler genellikle benzer büyüklükte olma eğilimindedir. Bu, verilerin genellikle aynı kuruluş için belirli bir zaman aralığında toplandığı anlamına gelir (Gujarati, 2003).

Bu çalışma kapsamında üç farklı model oluşturulmuştur. Birinci model, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen tüm ülkeleri (142) içermektedir. Bu modelin amacı, tüm ülkelerin birlikte analiz edilmesini sağlayarak genel bir tablo oluşturmaktır. İkinci model, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen tüm şartları taşıyan 69 ülkeyi kapsamaktadır. Üçüncü model ise, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen tüm şartları taşımayan 73 ülkeyi içermektedir.

Freedom House Demokrasi Endeksi, ülkeleri özgür, kısmen özgür ve özgür değil olarak üç kategoriye ayırmaktadır. Ancak, analizimizde kısmen özgür kategorisindeki ülkelerin hem tüm şartları taşımadığından hem de özgür değil kategorisinde yer alan 28 ülkenin analiz örneklem büyüklüğünü sağlamamasından dolayı, kısmen özgür ve özgür değil kategorisindeki ülkeler aynı kategoride değerlendirilmiştir. Bu kararın temel nedeni, normal dağılıma ilişkin genel kabullerden biri olan en az 30 örneklem büyüklüğüne ($n \geq 30$) ihtiyaç duyulmasıdır (Cevahir, 2020; Jolliffe, 1995). Bu, analizde güvenilir sonuçlar elde etmek ve istatistiksel geçerliliği sağlamak için önemlidir.

Parametre tahmini için genellikle iki temel yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemler, literatürde en küçük kareler yöntemi (EKK) ve maksimum olabilirlik tahmini (MLE) olarak adlandırılır

(Myung, 2003: 90). Bu çalışmada da parametre tahmini için bu iki temel yöntem kullanılacaktır. Öncelikle, belirlenen üç model, en küçük kareler yöntemiyle analiz edilecektir. Bu yöntem, veri setindeki gözlemler ile model arasındaki farkların karelerinin toplamını minimize ederek parametreleri tahmin etmek için kullanılır. Ardından, aynı üç model için alternatif bir yöntem olan maksimum olabilirlik tahmin (MLE) yönteminin analizi gerçekleştirilecektir. MLE analizi, veri setinin olasılık dağılım fonksiyonunu kullanarak parametrelerin değerlerini tahmin etmeye çalışır. Bu yöntem, veri setinin gerçekleşme olasılığını maksimize etmeye yöneliktir. Bu iki yöntemin kullanılmasındaki amaç, parametre tahmini için her iki yöntemde de elde edilen analiz sonuçlarının tutarlılığını test etmektir.

En Küçük Kareler (EKK) yöntemi bağımsız değişkenlerin parametrelerini tahmin etmek için kullanılır. Ancak bu açıdan değerlendirildiğinde yatay kesit analizi için belirli koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar sağlandığında, EKK ile bağımsız değişken parametre katsayıları (ne oranda ve hangi yönde bağımlı değişkeni etkilediğini) bulunabilecektir. Sağlaması gereken özellikler şöyle sıralanabilir.

1. **Homoskedastik olmalı:** Homoskedastik bir regresyon modelindeki hata terimlerinin varyansının bağımsız değişkenlerdeki değişimlere bağlı olarak değişmemesi durumunu ifade eder. Yani, hata terimlerinin varyansı sabit ve değişkenlerin değerlerinden etkilenmez. Homoskedastik varsayımı, regresyon analizinin güvenilirliği ve geçerliliği için önemlidir. Hata terimlerinin bağımsız değişkenlerdeki değişime bağlı olarak değişmemesi gerekmektedir. Yani, hata terimlerinin varyansı sabit olmalıdır. Bu, regresyon modelinin tahmin edilen parametrelerinin güvenilirliğini artırır ve doğruluğunu sağlar.

Doğrusal regresyondaki teşhis yöntemleri, modelleme sürecinin altında yatan varsayımların uygunluğunu incelemek ve verilerin sonuçları etkileyebilecek olağandışı özelliklerini tespit etmek için kullanılır (Cook ve Weisberg, 1982: 1). Buna göre çalışmada kullanılan verilerin homoskedastik olup olmadığını test etmek için Breusch-Pagan/Cook-Weisberg Heteroskedastisite testini uygulanmış ve White Testi ile de desteklenmiştir. Breusch-Pagan/Cook-Weisberg Heteroskedastisite Testi, regresyon analizindeki Heteroskedastisiteyi tespit etmek için kullanılan istatistiksel bir testtir (Gujarati, 2003: 411; Wooldridge, 2002: 127). Standart durumlarda, olabilirlik oranı testiyle aynı asimptotik özelliklere sahip olan ancak iki en küçük kareler regresyonuyla hesaplanabilen ve dolayısıyla tam modeldeki parametrelerin maksimum olabilirlik tahminlerini elde etmek için gereken tekrarlayan hesaplamalardan kaçınan bir testtir (Breusch ve Pagan, 1979: 1287). Heteroskedastisite, regresyon modelinin hata terimlerinin değişen varyanslara sahip olduğu durumu ifade eder (Greene, 2020: 337). Yani, hata terimlerinin varyansı bağımsız değişkenlerin değerlerine bağlı olarak değişir.

Bu test, regresyon analizindeki hata terimlerinin homoskedastik (sabit varyanslı) olup olmadığını belirlemek için kullanılır (Abdul-Hameed ve Matanmi, 2021). Testin adı, iki istatistikçi

olan Trevor Breusch ve Adrian Pagan tarafından geliştirilmiş olan Breusch-Pagan testi (Herwartz, 2006) ve Robert F. Cook ve Sanford Weisberg tarafından geliştirilmiş olan Cook-Weisberg testini birleştirir. Cook-Weisberg testi, analizin Heteroskedastisiteyi belirlemesine yardımcı olmak için geliştirilmiştir (Cook ve Weisberg, 1982: 16). Benzer şekilde White testi de regresyon modellerindeki hata terimlerinin Heteroskedastisitesini belirlemek için kullanılan bir istatistiksel testtir (Lyon ve Tsai, 1996: 339). Heteroskedastisite, hata terimlerinin gözlemler arasında değişkenlik gösterdiği durumu ifade eder (White, 1980: 828). Bunun yanında analizi daha güçlü kılmak adına bu iki analiz yanında “F Test” tekniğinden de faydalanılmıştır. “F testi”, bir regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını değerlendirmek için kullanılan bir diagnostik testtir. Bu test, regresyon modelinin açıklama gücünü belirlemek için kullanılır. Özellikle, bir regresyon modelinde birden fazla bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirilmesinde önemlidir (Moore, 2004).

F testi, regresyon modelindeki toplam varyansın açıklanma oranını (R^2 değeri) değerlendirir. Bu test, regresyon modelinin en az bir bağımsız değişkenin etkili olduğu ve bu etkinin tesadüfi olmadığı konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir kanıt sağlar. Eğer F değeri anlamlıysa, yani kritik değeri aşarsa, bu modelin en az bir bağımsız değişkenin etkili olduğunu ve modelin genel olarak anlamlı olduğunu gösterir (Siegel, 1957). F testi aynı zamanda belirli bir bağımsız değişkenin modeldeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını da değerlendirebilir. Bu durumda, ilgili bağımsız değişkenin F değeri ve p değeri incelenir. Eğer ilgili bağımsız değişkenin F değeri anlamlıysa ($p < 0.05$), bu değişkenin modelde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu kabul edilir.

2. **Çoklu doğrusal bağlantı olmamalı:** Çoklu doğrusallık terimi Ragnar Frisch’e aittir (Frisch, 1934). Başlangıçta, bir regresyon modelindeki bazı veya tüm bağımsız değişkenler arasında “mükemmel” veya tam doğrusal bir ilişki olduğunda, çoklu doğrusal bağlantı terimi kullanılmaktaydı ancak günümüzde, bu terim, mükemmel çoklu doğrusal bağlantı durumunu içerecek şekilde daha geniş bir anlamda kullanılmaktadır (Gujarati, 2003: 342). Çoklu doğrusal bağlantı, regresyon modelindeki bağımsız değişkenler arasında güçlü bir ilişkinin bulunması durumunu ifade eder (Akinwande vd, 2015: 755; Thompson vd., 2017: 81). Yani, bir veya daha fazla bağımsız değişken, diğer bağımsız değişkenlerle yüksek bir korelasyona sahiptir (Rockwell, 1975: 310). Bu durum, modelin parametre tahminlerinin güvenilirliğini ve yorumlanabilirliğini etkileyebilir (Judge vd., 1982: 610). Bu nedenle değişkenlerin birbiriyle güçlü bir şekilde ilişkili olmaması gerekmektedir. Özellikle, bir değişkenin diğer değişkenlerin bir fonksiyonu olarak ifade edilmesi durumunda (örneğin, bir değişkenin karesi veya kökü olarak), çoklu doğrusal bağlantı sorunu ortaya çıkabilir. Bu durum, modelin parametre tahminlerinin güvenilirliğini azaltabilir ve modelin yorumlanabilirliğini zorlaştırabilir (Farrar ve Glauber, 1967: 93). Bazı değişkenlerin modelde çok az ya da hiç yeni ve bağımsız bilgi sağlamadığı durumlar da olabilir (Belsley

vd., 1980). Schroeder vd. (1986) çoklu doğrusallığın varlığını belirleyebilecek istatistiksel bir testin olmadığını öne sürmüşlerdir; ancak çoklu doğrusallığı tespit etmenin çeşitli yöntemleri bulunmaktadır (Berry ve Feldman, 1985). Örneğin, Variance Inflation Factor Testi (VIF), değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı derecesini belirleyebilir (Freund vd., 2003). Bu nedenle analizde çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığını test etmek için (VIF) Variance Inflation Factor testi uygulanmıştır. VIF, sıradan veya ağırlıklı en küçük kareler regresyonları için temel bir teşhis tekniği olarak öne çıkmaktadır (Liao ve Valliant, 2012: 53). Bunun yanında VIF, regresyon analizindeki çoklu doğrusal bağlantının değerlendirilmesinde de kullanılan bir istatistiksel ölçüdür (O'brien, 2007: 673). VIF, bir bağımsız değişkenin diğer bağımsız değişkenlerle ne kadar ilişkili olduğunu ve bu durumun regresyon tahminlerine etkisini ölçer.

VIF değeri, bir bağımsız değişkenin varyansının diğer bağımsız değişkenler tarafından ne kadar açıklanabildiğini ifade eder. Yüksek VIF değerleri, bir bağımsız değişkenin diğer bağımsız değişkenlerle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ve bu durumun regresyon tahminlerini yanıltabileceğini gösterir.

VIF değeri her bir bağımsız değişken için hesaplanır ve genellikle aşağıdaki formülle hesaplanır (Neter vd., 1983: 391; Greene, 2020: 135):

$$VIF_i = \frac{1}{1-R_i^2} \quad (1)$$

Burada:

VIF_i : İncelenen bağımsız değişkenin VIF değeri.

R_i^2 : İncelenen bağımsız değişkenin diğer bağımsız değişkenlerle olan belirlilik katsayısıdır. Bu, bir bağımsız değişkenin diğer bağımsız değişkenlerle ne kadar ilişkili olduğunu ifade eder (Robinson ve Schumacker, 2009: 7). VIF değerleri genellikle 10'dan büyükse, bu durumda çoklu doğrusal bağlantı olabileceği düşünülür (Chatterjee ve Price, 1977; Midi ve Bagheri, 2010). Ancak, bu sınır değişkenlik gösterebilir ve araştırma alanına ve modelin amacına bağlı olarak farklı değerler de kullanılabilir.

VIF değerleri, regresyon modelinin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak için kullanılır (Stine, 1995; Craney ve Surles, 2002). Yüksek VIF değerlerine sahip bağımsız değişkenlerin modelden çıkarılması veya birleştirilmesi gibi düzeltici önlemler alınabilir. Bu, modelin daha doğru ve güvenilir tahminler yapmasını sağlar.

Bu çalışmada, demokrasi düzeyini ölçmek amacıyla Freedom House Demokrasi Endeksi verileri kullanılmıştır. Bu endeks, demokrasiyi sivil özgürlükler ve siyasal haklar olmak üzere iki ana bileşen üzerinden değerlendirmektedir. Ancak, analiz sürecinde çoklu doğrusal bağlantı sorununu minimize etmek ve çalışmanın siyasi temalı odak noktasına uygun bir değerlendirme yapmak amacıyla, sadece siyasal haklar bileşeni dikkate alınmıştır. Siyasal haklar verileri, bir ülkedeki seçim süreçlerinin adil ve serbest olup olmadığı, siyasi çoğulculuk, hükümetin işleyişi gibi unsurları kapsayarak, demokratik sistemin politik yönünü daha spesifik bir şekilde yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, araştırmanın güvenilirliğini artırmak ve odaklandığı konularla uyumlu bir metodolojik çerçeve sunmak amacıyla tercih edilmiştir.

3. **Hata terimleri normal dağılmalı:** Bu varsayım, regresyon modelindeki hata terimlerinin normal bir dağılıma sahip olması gerektiğini belirtir (Khatun, 2021: 113). Yani, hata terimleri, ortalaması sıfır olan ve sabit bir standart sapmaya sahip normal bir dağılıma uymalıdır. Hata terimlerinin normal dağılıma sahip olması, regresyon modelinin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırır (Jahanshani vd., 2008: 38; Rana vd., 2021: 1). Normal dağılım koşulu, hata terimlerinin sağa veya sola çarpık olmaması, ayrıca sivri veya basık bir dağılıma sahip olmaması gerektiğini ifade eder (Torabi vd., 2016).

Çalışmada hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için Jarque-Bera Normallik testi uygulanmıştır. Jarque-Bera Normallik testi, bir veri setinin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Bu test, veri setinin çarpıklık ve basıklık özelliklerini değerlendirir ve bu özelliklerin normal dağılıma ne kadar uygun olduğunu belirler (Jarque ve Bera, 1980). Test istatistiği, verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarına dayanır. Jarque-Bera Normallik testi, normal dağılıma sahip bir veri setinin çarpıklık ve basıklık özelliklerinin sıfıra yakın olmasını bekler (Jarque ve Bera, 1987). Yani, test istatistiği olan JB değeri, sıfıra yaklaştıkça veri setinin normal dağılıma daha uygun olduğunu gösterir (Thadewald ve Büning, 2007: 88). Ancak, JB değeri büyük ise, bu durumda veri setinin normal dağılıma uymadığı ve çarpıklık ve basıklık özelliklerinin farklı olduğu anlamına gelmektedir (Biu vd., 2019: 3-4). Bu test genellikle, normal En Küçük Kareler (EKK) artıklarının normal dağılıma sahip olup olmadığını kontrol etmek için gerçekleştirilir (Abd El-Salam, 2013: 844).

Öncelikle belirtmek gerekir ki, analizde kullanılan standart hatalar, t istatistikleri ve güven aralıkları, varsayımların tam olarak sağlanmadığı durumlarda bozulabilir. Bununla birlikte, parametre katsayılarının hala tutarlı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, parametrelerin standart sapmalarının ve dolayısıyla t istatistiklerinin ve güven aralıklarının doğruluğunun etkilendiği tespit edilmiştir. Bu noktada, analiz sonuçlarını düzeltmek ve daha güvenilir sonuçlar elde etmek için En Küçük Kareler ROBUST tahminciler kullanılmıştır. ROBUST tahminciler, veri setindeki aykırı değerlere daha az duyarlıdır ve bu nedenle daha güvenilir tahminler sağlar. Bu bağlamda, En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) bazlı tahminler, ROBUST'la birleştirilerek analizler gerçekleştirilmiştir.

Regresyon, istatistiksel analizlerde en yaygın kullanılan tekniklerden biridir. Birçok regresyon tekniği arasında, sıradan en küçük kareler (EKK) yöntemi genellikle tercih edilir. Bu tercih, geleneksel kabul görmesi ve hesaplama kolaylığı nedeniyle yapılmaktadır (Li, 1985: 281; Meer vd., 1991: 59). EKK ROBUST ise, değişen varyans veya normal dağılmama durumunda sıradan en küçük kareler (EKK) tahminlerinin sağlamlığını geliştirmek için kullanılan bir regresyon analizi türüdür. Değişen varyans, artıkların varyansının bağımsız değişkenlerin farklı seviyeleri arasında değişmesi durumunda ortaya çıkar; normal olmama ise artıkların normal dağılmadığını ifade eder (Gürünlü Alma, 2011: 409; Verardi ve Croux, 2009: 439). Geleneksel EKK regresyonunda standart hatalar ve güven aralıkları, artıkların normal dağıldığı ve sabit varyansa sahip olduğu varsayımına dayanır. Ancak bu varsayımların karşılanmaması durumunda, standart hatalar ve güven aralıkları hatalı olabilir ve bu da regresyon katsayılarının anlamlılığı hakkında yanlış sonuçlara varılmasına yol açabilir (Bulut ve Zaman, 2018: 29). Bu tür durumlarda, daha sağlam tahminler elde etmek için alternatif olarak ROBUST tahmin edicileri tercih edilmektedir (Coşkuntuncel, 2009: 255; Yaşar ve Korkmaz, 2018: 102). ROBUST regresyon, hata teriminin dağılımının (önemli ölçüde) normal olmadığı ve/veya denklemi etkileyen aykırı değerlerin varlığına dair kanıt olduğunda uygun bir şekilde kullanılabilen sıradan en küçük karelerin bir alternatifidir (Riazoshams vd., 2019: 4; Ryan, 2009: 421).

EKK ROBUST ayrıca değişen varyansla tutarlı standart hatalar olarak da bilinir. Bu yöntem, değişen varyansı ve normal olmayı hesaba katarak standart hataları ve güven aralıklarını ayarlar. Bu, normal dağılımdan sapmaya dayanıklı olan, regresyon katsayılarının varyans-kovaryans matrisinin tutarlı bir tahmini kullanılarak gerçekleştirilir. EKK ROBUST yöntemi, verilerin normal şekilde dağılmadığı veya bağımsız değişkenlerin farklı seviyeleri arasındaki artıkların varyansında önemli farklılıkların olduğu durumlarda özellikle kullanışlıdır (Hogg, 1979). Bu yöntem, regresyon katsayılarının ve bunlarla ilişkili standart hataların daha doğru ve sağlam bir tahminini sağlamaktadır. Bu da değişkenler arasındaki ilişkilerin önemi hakkında daha güvenilir sonuçlara yol açabilir.

Analizin geçerliliğini ve doğruluğunu test etmek amacıyla, En Küçük Kareler (EKK) ve EKK ROBUST analizleri dışında, her üç model için alternatif bir analiz yöntemi olarak Maksimum Olabilirlik Tahmini (MLE) de kullanılacaktır. MLE yöntemi, parametre tahminlerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmak amacıyla tercih edilmektedir. Bu yöntem, veri setlerinde daha sağlam sonuçlar elde edilmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, MLE'nin kullanımı, mevcut analizlerin sonuçlarını pekiştirmek ve modellerin genel performansını değerlendirmek açısından önemli bir katkı sağlayacaktır. Gelecekteki çalışmalarda da benzer analizlerin doğrulanması ve metodolojik çeşitliliğin artırılması için MLE gibi alternatif yaklaşımların uygulanması önerilmektedir.

Maksimum Olabilirlik Tahmini (MLE), bir dizi gözlenen veriye dayalı olarak bir olasılık dağılımının parametrelerini tahmin etmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Purwanto ve Aiman, 2022). MLE'nin temel fikri, veri setinin gözlenme olasılığını en üst düzeye çıkaran model

parametrelerinin değerlerini belirlemektir. Yani, gözlenen verileri en olası hale getiren parametre setini bulmayı amaçlar. Bu, modelin parametreleri göz önünde bulundurularak veri setinin gözlenme olasılığını ifade eden olabilirlik fonksiyonunun hesaplanmasıyla gerçekleştirilir. Parametreler daha sonra bu olabilirlik fonksiyonunu maksimize edecek şekilde ayarlanır ve sonuç olarak, gözlenen verileri en iyi açıklayan en olası parametre seti elde edilir. MLE yöntemi, bir modelin parametrelerinin en iyi tahmininin, verileri gözleme olasılığını en üst düzeye çıkaran küme olduğunu belirten maksimum olabilirlik ilkesine dayanmaktadır (Fomby ve Hill, 2003). Bu yaklaşım, özellikle birden fazla parametre ve bunlar arasındaki etkileşimleri içeren karmaşık modellerle uğraşırken kullanışlıdır.

MLE yönteminin çeşitli avantajları vardır. MLE, tüm veri kümesini kullanarak çıkarımlar yapmak için etkili bir yöntem olarak bilinir, çünkü parametreleri tahmin etmek için kullanılan verilerin tamamını dikkate alır. Ayrıca MLE tutarlı bir yöntemdir, yani örneklem büyüklüğü arttıkça tahminler gerçek popülasyon parametrelerine yaklaşır. Bu özellik, yöntemin güvenilir ve sağlam olmasını sağlar. MLE aynı zamanda asimptotik olarak normaldir, yani örneklem büyüklüğü arttıkça tahmin edicinin dağılımı normal dağılıma yaklaşır. Bu özellik, güven aralıklarının ve hipotez testlerinin oluşturulmasını kolaylaştırır (Qin vd., 2023; Whitehead, 1986; Mokhtar vd., 2021). Ayrıca MLE, birçok farklı istatistiksel modelin parametrelerini tahmin etmek için de kullanılabilir (Fomby ve Hill, 2003). Örneğin, doğrusal ve doğrusal olmayan regresyon modelleri, zaman serisi modelleri, dağılım tahmin modelleri gibi birçok farklı istatistiksel model için MLE yöntemi kullanılabilir. Ayrıca, maksimum olabilirlik (MLE) yöntemi, En Küçük Kareler yönteminden daha güçlü bazı teorik özelliklere sahip bir nokta tahmin yöntemidir (Gujarati, 2003: 112). MLE, veri setinin gözlemlenen değerlerini en iyi açıklayan parametre değerlerini seçer. Bu, veri setinin gerçek dağılımını en iyi tahmin eden parametreleri bulmamıza yardımcı olur. En küçük kareler yönteminde parametrelerin tahmin edilebilmesi için normal dağılım varsayımına ihtiyaç vardır. Ancak hata terimleri normal dağılmıyorsa, Maksimum Olabilirlik fonksiyonu kullanılarak tahminler yapılabilmektedir. Dolayısıyla, bu tahminci normal dağılım varsayımıyla En Küçük Kareler yöntemine bir alternatif olmasının yanı sıra, normal dağılım varsayımı ihlal edildiğinde de kullanılan bir tahmincidir (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 87).

Yukarıda belirtilen yöntemler kullanılarak aşağıdaki hipotezlerin test edilmesi amaçlanmaktadır:

H1: Ülkelerin demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H2: Kadın temsiline, daha orantılı bir seçim sistemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, daha az orantılı bir seçim formülüne göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu gözlemlenebilir.

H3: Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile o ülkede kadınların temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H4: *Bir ülkede demokrasi deneyiminin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*

H5: *Parlamentar sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.*

H6: *Yasal olarak kota uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde, kota uygulamayan ülkelere göre daha fazla kadın milletvekiline sahip olma olasılığı daha yüksektir.*

2.6. Literatür

Kadınların yasama organlarında tanımlayıcı temsiliyle ilgili hayli zengin bir literatür bulunmaktadır (Weldon, 2002; Tremblay ve Pelletier, 2000; Tremblay, 2007; Swers, 2005; Sanbonmatsu, 2003; Osborn, 2014; Mendelberg vd., 2014; Gwiazda, 2021; Erzeel ve Celis, 2016; Curtin, 2008; Bell ve Rosenthal, 2003; Chaney, 2016; Beckwith ve Cowell-Meyers, 2007; Stockemer, 2015; Smith vd., 2012; Amalia vd., 2021; McDonagh, 2010; Hughes, 2011; Dassonneville ve McAllister, 2018). Bazı normatif teorisyenler, siyasetçilerin kimlikleri ile eylemleri arasındaki bağlantıyı reddetse de (Pitkin, 1967), kapsamlı teorik ve ampirik çalışmalar, yasama organlarına seçilen kadın sayısının artmasının önemli sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Baldez, 2004; Childs ve Lovenduski, 2013; Celis, 2009; Murray, 2008; Lawless, 2015; Diaz, 2005; Wangnerud, 2009; Celis vd., 2008; Campbell vd., 2009; Xydias, 2007; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005; Reingold, 1992; Hessami ve Lopes da Fonseca, 2020). Yapılan araştırmalar genellikle, kadınların parlamentodaki varlığının artışında sosyoekonomik faktörlerin değil, politik ve kültürel faktörlerin daha büyük bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Inglehart ve Norris, 2003; Kenworthy ve Malami, 1999; Paxton, 1997; Paxton ve Kunovich, 2003; Squires ve Wickham-Jones, 2001). Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, siyasi sistemlerin özelliklerinin, kuralların ve dolayısıyla kadınların siyasi güce ulaşma olanaklarını belirlemede belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir (McCammon vd., 2001; Caul, 1999; Kunovich ve Paxton, 2005; Matland, 1998).

Akademik literatürde, kadınların siyasi etkinlik düzeyinin erkeklere göre daha düşük olduğu ve bunun temelde kadınların siyasi sahada tarihsel olarak marjinalleştirilmesinden kaynaklandığı iddia edilmiştir (Kim, 2019). Birçok toplumda, siyaset genellikle erkeklerin egemen olduğu bir alan olarak görülmekte ve kadınlar siyasi alanda istenmeyen aktörler olarak nitelendirilmektedir (Jaros, 1973; Welch, 1977; Henig ve Henig, 2001). Ancak, demokrasinin evrimi ile kadınların siyasi alanda etkin bir şekilde yer alması için geniş fırsatlar sunulmuştur (Paxton vd., 2010). Chaney ve Fevre (2002) tarafından ifade edildiği üzere, demokrasilerde tanımlayıcı temsil talebi mevcuttur; zira demokrasi, katılımcıların bireysel çıkarlarına odaklandığı ve farklı grupların çıkarlarını temsil etmekle ilgili sorunlar ortaya çıktığında öne çıkar. Kadınların karar alma süreçlerine katılmaması durumunda, görüş ve çıkarları göz ardı edilir ve nüfusları oranında temsil edilmediklerinde eşitlik ilkesi ihlal edilmiş olur (Leighley ve Nagler, 1992; Conway, 1991; Verba ve Nie, 1972; Bratton, 2005; Jones, 1997; Swers, 2005; Vega ve Firestone, 1995). Bu nedenle net ve şeffaf kuralların yanı

sıra, baskı gruplarının ve partilerin oluşturulması için fırsatlar ve katılımcı bir ortamın varlığı, kadınların siyasi güce ulaşma olasılığını artırmaktadır (Moser, 2001; Atkeson ve Carrillo, 2007; Barnes ve Burchard, 2013; Swers, 2002; Wolbrecht ve Campbell, 2007). Bu açıdan değerlendirildiğinde siyaset bilimciler, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş grupların demokratik kurumlarda etkili bir şekilde temsil edilebilmesi için bu grupların üyelerinin müzakereci organlarda yer alması gerektiğini savunmuşlardır (Weldon, 2002: 1154). Kadınların erkeklerle eşit şartlarda karar alma ve siyasi katılım süreçlerine aktif katılımı, eşitlik, sürdürülebilir kalkınma, barış ve demokrasinin sağlanması ile birlikte farklı bakış açılarının ve deneyimlerin karar alma süreçlerine dahil edilmesi için temel bir gerekliliktir (Mlambo ve Kapingura, 2019; Alexander vd., 2016; Bratton ve Ray, 2002; Chattopadhyay ve Duflo, 2004; Gerrity vd., 2007; Swiss vd., 2012). Mevcut araştırmalar, kadın adayların seçime katıldığı durumlarda, seçmen kitlesindeki kadınların siyasete katılma olasılığının arttığını, siyasi parti elitlerinin kadınlara karşı daha az önyargılı olduğunu, siyasi kültürlerin daha az cinsiyetçi hale geldiğini ve siyasette kadınları çevreleyen olumsuz stereotiplerin azaldığını göstermektedir (Wolbrecht ve Campbell, 2007; O'Brien ve Rickne, 2016; Lawless ve Fox, 2010; Gilardi, 2015; Beaman vd., 2009). Bununla birlikte Kumar (2017), yirmi birinci yüzyılda kadınların dünya çapında siyasi katılımlarında karşılaştığı zorluklara dikkat çekmektedir. Ona göre, her sosyo-politik düzeydeki kadınlar, parlamentoda kendilerini yeterince temsil edemedikleri gibi, karar alma süreçlerine de yeterince katılamamaktadır. Ancak Rehfeld (2006), Abukhalil (1997) ve Howell (2002) tarafından ifade edildiği üzere, siyasi temsil kesinlikle demokratik bir nitelik taşımak zorunda değildir. Siyasi temsil kavramı, özellikle kadınların temsili, demokratik normlar ve uygulamalar ile mutlaka ilişkilendirilmeyebilir. Rehfeld'in argümanı, kadınların temsili değerlendirilenlerin, kamusal görevlerde kadın sayısının artmasının daha fazla demokratikleşmenin kanıtı olduğunu varsayamayacaklarını ileri sürmektedir. Brown ve Hunter (2004)'ın eğitimde demokrasi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair analizi, yöneticilerin işe alınmasıyla güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, demokrasinin diğer yönleri, örneğin kurumsal kısıtlamalar veya siyasi katılım, aynı derecede güçlü bir ilişki göstermemektedir. Dovi (2007), tanımlayıcı temsilcilerin değerlendirilmesine dayalı bir argümanı benimseyerek, demokratik olmayan temsilcileri demokratik olanlardan ayırmak için belirli kriterler öne sürmektedir. Dovi'ye göre, kadınlar ancak iyi demokratik temsilcilere sahip olduklarında etkili bir şekilde temsil edilebilirler. Donno ve Russett (2004) ise bir regresyon modeli kullanarak, demokrasinin parlamentolardaki kadınların sayısı açısından önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Ancak, demokrasinin diğer ölçütlerle kadınların statüsü arasında belirgin bir ilişki bulamamışlardır. Araştırmacılar, demokrasinin etkisinin fark edilmesinin uzun yıllar alabileceğini öne sürerek, uzun vadeli demokrasinin önemine dikkat çekmektedir. Inglehart vd. (2002), Freedom House'un demokrasi ölçütünün parlamentonun alt kanadındaki kadın yüzdesiyle yüksek oranda ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Ancak, çok değişkenli regresyon modellerinde demokrasi değişkeninin anlamlı olmadığını bulmuşlardır. Araştırmacılara göre, demokrasi ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki korelasyon sahte bir ilişkiyi yansıtmaktadır.

Feminist akademisyenler, siyaset teorisinin toplumsal cinsiyet körlüğüne meydan okuyarak demokrasinin kuramsallaştırıldığı ve işlevsel hale getirildiği dışlayıcı yolları vurgulamış ve bunun sonucunda kadınların ve erkeklerin demokratik yönetimlere farklı şekillerde dahil edildiğini ortaya koymuşlardır (Waylen, 2015: 498). Demokrasilere kıyasla, kadınlar otoriter rejimlerde daha yüksek düzeyde ayrımcılığa maruz kalma eğilimindedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde bir başka çalışmada Waylen (1996), otoriter rejimlerin genellikle cinsiyet üzerine kurulmuş ve kadınlara belirli “geleneksel” roller atayan erkeklik ve kadınlık kalıplarına dayandığını ifade etmektedir. Özellikle sağ kanat diktatörlüklerde, gelenekler genellikle kadınların öncelikle anne ve ev hanımı olarak kabul edilmesini ve bunun sık sık dayatılmasını vurgular. Bu tür geleneksel, güçlü, ataerkil değer sistemleri, kadınların siyasi süreçlerde ilerlemesine, gelişmesine ve katılımına karşı direnç göstererek cinsiyete dayalı rolleri ve iddia edilen “geleneksel kültürel değerleri” destekler.

Paxton (1997), demokratik süreçlerin yapay ve keyfi engellerin getirilme olasılığını azalttığı için demokrasinin seviyesinin kadınların siyasi temsiliyle olumlu bir şekilde ilişkilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ancak yaptığı analiz, demokrasi ile kadınların parlamentodaki sandalye oranı arasında ters bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında demokratik kurumlar genellikle kadınlar için ya sadece kadınları yöneten bir sistem ya da kadınların eşitsiz bir şekilde yönetildiği bir sistem olmuştur, bu da demokrasinin kadınlar için otomatik olarak olumlu bir etki sağladığını varsaymamak gerektiğini ve demokratikleşmenin zorunlu olarak kadınların yaşam şartlarını iyileştirmediğini göstermektedir (Di Stefano, 1997). Bu bağlamda O’Leary ve Flanagan (2001), kadınların iktidar pozisyonlarında yeterince temsil edilmesinin önünde iki tür engeli tanımlamıştır: dışsal ve içsel engeller. Kadınların yetkinliğine ilişkin toplumsal tutumlar, “erkek egemen” yönetim modelinin yaygınlığı ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi dışsal faktörleri özetlemektedir. Bu faktörler arasında, kadınların duygusal ve itaatkâr olarak tanımlanmasıyla erkeklerin ise maceracı, bağımsız ve güçlü olarak tanımlanması gibi toplumsal algılar bulunmaktadır. İç faktörler arasında ise düşük öz saygı, rol çatışmaları ve başarısızlık korkusu gibi durumlar yer almaktadır. Bu bağlamda Schwindt-Bayer ve Mishler (2005), 1990’ların ortalarında 31 demokratik ülkenin verilerini kullanarak, kadın yasa koyucuların varlığının politikalara duyarlılıkları ve kadın vatandaşların algıladıkları yasama meşruiyeti arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Özellikle, tanımlayıcı temsilin etkisi doğrusal olmayıp, bir ülkenin ulusal kanun yapıcı kurumlarında daha fazla kadın olduğunda etkisinin daha belirgin hale geldiği gözlemlenmektedir. Swiss vd. (2012), 1980-2005 yılları arasında 102 gelişmekte olan ülkenin verilerini analiz ederek, kadınların siyasi temsiliinin olumlu etkisinin, kadınların kaygılarıyla yakından ilişkili bir sosyal sonuç olan çocuk sağlığının iyileştirilmesi üzerinde, daha az gelişmiş veya küresel olarak daha az entegre olmuş ülkelerden daha güçlü olduğunu öne sürmüştür. Benzer şekilde Adams ve Tancred (2000), Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinde demokratikleşme sürecinin ilerlemesiyle birlikte ücretli çalışan kadın sayısında artış olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmacılar özellikle, son dönemde yüksek düzeyde mesleklerde kadınların sayısında hızlı bir artış olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, eğitim ve mesleki yeterliliklerin kapsam ve düzeyinde de artış yaşandığını belirtmektedirler. Onlara göre bu bulgular,

bu göreceli olarak yeni demokrasilerde kadın milletvekili sayısının artma eğiliminde olduğuna dair bir işaret sunmaktadır.

Tablo 1: Literatür Özeti

Yazar	Ülke	Dönem	Yöntem	Sonuç
Stockemer, 2011	44 Afrika Ülkesi	2008	Regresyon	Demokratik devletlerde parlamentoda demokratik olmayan devletlere göre daha az kadın üye bulunmaktadır.
Paxton (1997)	Belirtilmemiş	1975 ve 1988 (Sadece iki dönem)	Panel	Nispi temsil seçim sistemi kadınları öne çıkarmamaktadır.
Mervis ve Eve (2013)	-	-	Görüşme ve ikincil kaynaklar	Demokrasi ile kadınların siyasete katılımı arasında doğrusal bir ilişki yoktur.
Yoon (2001)	Sahra altı Afrika ülkeleri	1990-1999	Nitel	-Afrika'daki demokratik geçiş genel olarak kadınların parlamentodaki temsilini azaltmıştır. -Orantılı temsil sistemine sahip ülkelerin parlamentoda kadın temsil oranının çoğunluk veya çoğulculuk sistemine sahip olanlara göre daha yüksektir. -Cinsiyet kotası uygulayan ülkeler parlamentoda kadın temsilde yüksek yüzdeler gösterse de bu ülkelerin sayısı azdır.
Reynolds (1999)	180	1998	En Küçük Kareler (EKK)	Demokrasi derecesi, yasama organına veya kabineye girecek kadınların yüzdesi için iyi bir gösterge olmadığı gibi, başkanlık veya parlamenter sistem arasındaki ikilik de iyi bir gösterge değildir.
Paxton ve Kunovich (2003)	46	1995	En Küçük Kareler (EKK)	Orantılı (Nispi) temsile dayalı seçim sistemleri, kadınların siyasete dahil edilmesinde diğer seçim sistemlerine göre daha etkilidir.
Kenworthy ve Malami (1999)	146	1998	En Küçük Kareler (EKK)	Bir ülkedeki demokrasi derecesinin kadınların parlamentoya seçilme şansı üzerinde bir etkisi yoktur.
Tremblay (2007)	48 (demokratik)	2005	Pearson, EKK	-Demokrasi deneyiminin uzunluğu kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır. - Nispi temsil kadınların seçilmesini desteklerken çoğunluk seçim sistemi bunu engellemektedir
Fallon vd. (2012)	118	1975-2009	Zaman Serisi	Kadınların yasama organlarındaki varlığını açıklamada önemli olanın, bir ülkenin demokrasi düzeyinden ziyade demokratikleşme süreci olduğudur.
Matland ve Studlar (1996)	Kanada ve Norveç	Kanada için: 1980,1984,1988 Norveç için: 1977,1981	Regresyon analizi	Cinsiyet kotası uygulamaları kadın temsilini artırır.
Schwindt-Bayer ve Mishler (2005)	31 demokratik ülke	1995-1997	En Küçük Kareler (EKK)	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Norris (1985)	24 demokratik ülke	1977 ve 1983	Çoklu regresyon analizi	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Rule (1987)	23 ülke	1980-1982	Çoklu korelasyon, çoklu regresyon	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Matland (1998)	24 gelişmiş ülke	1980, 1990, 1997	Regresyon analizi	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.

Tablo 1: (Devamı)

Yazar	Ülke	Dönem	Yöntem	Sonuç
Siaroff (2000)	28 gelişmiş ülke	1998	Regresyon analizi	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Moser (2001)	4 komünizm sonrası devlet	Komünizm sonrası yapılan seçimler	Ki-kare	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsili üzerinde anlamlı sonuçlara neden olmaz.
Salmond (2006)	21 gelişmiş ülke	1950-2001	En Küçük Kareler (EKK)	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Thames ve Williams (2010)	57 ülke	1980-2005	Zaman Serisi	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Cox vd. (2016)	Norveç	1909-1927	Panel Veri, Doğrusal Regresyon Modeli	Nispi temsil seçim sistemi temsil bakımından eşitlikçidir.
Skorge (2023)	Norveç	1919 öncesi ve sonrası (1910-1916 ve 1919-1928)	En Küçük Kareler (EKK)	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Ballington (1998)	Güney Afrika	1999	Nitel, ikincil kaynaklar	Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Luhiste (2015)	Avrupa Parlamentosu 27 ülke	2009	Çok terimli lojistik regresyon modeli	Her zaman geçerli olmamakla beraber Nispi temsil seçim sistemi kadınların parlamentolarda temsilini arttırmaktadır.
Schmidt (2008)	54 ülke	2005	En Küçük Kareler (EKK)	Nispi temsil belli durumlarda kadınların parlamentolarda temsilini arttırabilir.
McAllister ve Studlar (2002)	20 ülke	1950-2000	Nitel, ikincil kaynaklar	Kadınlara erken oy hakkı veren ülkeler, Nispi seçim sistemi ve kota uygulaması kadınların parlamentolarda temsilini artırır.
Paxton vd. (2010)	110	1975-2000	Gizli Büyüme Eğrisi Modeli	Kotalar kadınların temsilini arttırmakta, nispi temsil sisteminin zaman içindeki etkisi sabittir, demokrasi ilk dönemde olmasa da zaman içinde kadınların temsil oranını arttırmaktadır.
Manning (2014)	188	2010-2013	En Küçük Kareler (EKK)	Nispi temsil seçim sistemi, cinsiyet kotası uygulamaları, ekonomik gelişmişlik düzeyi kadınların parlamentolarda temsil oranını etkilemektedir.
Lindberg (2004)	Sahra Altı Afrika 44 ülke	1989-2003	İki aşamalı regresyon modeli	Nispi temsil seçim sistemi kadınların temsil oranını arttırmaktadır. Ancak büyük partilerde bu etki belirsizdir.
Moore ve Shackman (1996)	110 ülke	1980	Çoklu regresyon	Ekonomik gelişmişlik düzeyi kadınların önemli pozisyonlara temsili üzerinde etkilidir.
Mlambo (2019)	14 Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) ülkesi	2010-2017	En Küçük Kareler (EKK), Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi	Demokrasi düzeyi, gelişmişlik düzeyi ve çoğulculuk kadınların siyasi katılımıyla negatif bir ilişkiye sahiptir.
Lott ve Kenny (1999)	ABD	1870-1940	Panel veri analizi	Kadınlara verilen oy hakkının süresinin artmasıyla birlikte, kadınların siyasi temsili ve etkisi genellikle artar.
Beer (2009)	179 ülke	1960-2004	Zaman Serisi ve Genelleştirilmiş tahmin denklemleri	Daha önce oy hakkı kazanmış ülkelerde kadınların parlamentodaki temsil oranı artmaktadır.
Tripp ve Kang (2008)	153 ülke	2006	En Küçük Kareler (EKK)	Cinsiyet kotası kadınların parlamentolarda temsilini artırır.

Tablo 1: (Devamı)

Yazar	Ülke	Dönem	Yöntem	Sonuç
Oakes ve Almquist (1993)	73	-	En Küçük Kareler (EKK)	Ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, kadın temsili üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.
Profeta ve Woodhouse (2022)	İtalya	1987-2013 2015	Panel veri	Nispi temsil seçim sistemi kadınların temsil oranını arttırmaktadır.
Bhavnani, 2009	Hindistan	1997 ve 2002	Regresyon	Cinsiyet kotaları parlamentolarda kadınların temsiliinin artmasında etkilidir.
Caul (2001)	11 gelişmiş ülke	1975-1995	Olay tarihi analizi	Parti kotalarının uygulanması kadınların temsiliini artırır
Rosen (2017)	167 ülke	1992-2012	Panel veri	Siyasi parti kotalarının gelişmiş ülkelerde oldukça etkili, gelişmekte olan ülkelerde orta derecede etkili, en az gelişmiş ülkelerde ise önemsizdir.
Hughes (2011)	81 ülke	2005-2007	Hiyerarşik doğrusal modelleme	Cinsiyet kotalarının, kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde çok az bir etkisi vardır.
Inglehart vd. (2002)	70 ülke	1990-1996	Çok değişkenli regresyon	Demokrasinin ilerlemesi, kadınların siyasi temsiliinin artmasına yol açar.
Viterna vd. (2008)	85 ülke	1998	En Küçük Kareler (EKK)	Ülkelerin gelişmişlik düzeyi tek başına kadınların parlamentolarda temsiliini yükseltmez.

2.7. Verilerden Elde Edilen Temalar ve Bulgular

Bu çalışma kapsamında, dünya ülkelerinin 2000-2020 yıllarına ait 5 yıllık kesitlerin aritmetik ortalaması alınarak kapsamlı bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti, çeşitli faktörleri içermektedir: demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik düzeyleri, kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını kazandığı yıl, hükümet sistemleri, seçim sistemleri ve kotalar gibi değişkenler bu kapsamda yer almaktadır. Çalışmada incelenen 142 ülke, Parlamentolar Arası Birlik tarafından yayınlanan 2020 yılı verilerine göre analiz edilmiştir. Bunun temel nedeni, 2020 yılının hem analiz edilen dönemin son yılını içermesi hem de diğer dönemlere kıyasla daha geniş bir ülke örneklemine kapsamasıdır. Böylece analiz kapsamında farklı demokratik yapılar, çeşitli gelişmişlik seviyeleri ve farklı siyasi kültürlere sahip ülkelerin temsili sağlanmıştır. Bu yaklaşımla, dünya genelinde kadınların siyasi katılımı ve temsiliyeti konusundaki eğilimler ve farklılıklar daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Bu veri seti ve analizler, kadınların parlamentolardaki temsiliyetine etki eden faktörlerin derinlemesine incelenmesini ve bu konuda daha geniş ve geçerli sonuçlara ulaşılmasını amaçlamaktadır. Farklı hükümet ve seçim sistemleri, kotaların varlığı veya yokluğu gibi unsurların kadın temsili üzerindeki etkisi, bu kapsamlı veri seti ve analizler sayesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Böylece, kadınların parlamentolardaki temsiliyeti konusundaki küresel dinamiklerin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

Analizlerde bağımlı değişken olarak, kadınların parlamentolardaki temsil oranı ele alınmıştır. Bu oran, kadın milletvekillerinin toplam milletvekili sayısına oranını ifade etmektedir. Bağımsız değişkenler ise çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik faktörleri kapsamaktadır. Bu faktörler şunlardır:

1. **Demokrasi Düzeyi:** Ülkelerin demokratik gelişmişlik seviyelerini ölçen Freedom House Demokrasi Endeksi ve göstergeleri kullanılmaktadır. Bu endeks, genel olarak siyasi haklar ve sivil özgürlükler gibi unsurları kapsamaktadır. Ancak, siyasi haklar endeks değerleri ile sivil özgürlükler endeks değerlerinin birbirine oldukça benzer oranlar göstermesi nedeniyle, analizde sadece siyasi haklar endeksi dikkate alınmıştır.

Bu tercihin birkaç nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, analizde kullanılan bağımsız değişkenlerin net ve ayırt edici olması gerekmektedir. Siyasi haklar ve sivil özgürlükler endeksleri arasında yüksek derecede benzerlik bulunduğundan, her ikisinin de analize dahil edilmesi sonuçların doğruluğunu ve kesinliğini azaltabilecektir. İkinci olarak, bu çalışma siyasi bağlamda kadınların parlamentodaki temsil oranlarını incelemeyi amaçladığından, özellikle siyasi hakların analize dahil edilmesi daha uygun görülmüştür. Siyasi haklar, seçme ve seçilme hakkı, siyasi katılım ve hükümete erişim gibi temel unsurları içerdiğinden, kadınların siyasi temsili üzerinde doğrudan ve belirleyici bir etkiye sahiptir.

Bu nedenle, analizlerde sadece siyasi haklar endeksi kullanılarak daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, çalışmanın kapsamı ve amaçları doğrultusunda, kadınların parlamentodaki temsil oranlarını etkileyen siyasi dinamikleri daha net bir şekilde ortaya koymaya yöneliktir.

2. **İnsani Gelişmişlik Düzeyi (Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi):** Ülkelerin insani gelişmişlik endeksi (HDI) bu değişken kapsamında değerlendirilmiştir. Bu göstergeler, sağlık, eğitim ve gelir düzeyleri gibi parametreleri içerir.
3. **Kadınların Oy Kullanma Hakkını Elde Ettiği Süre:** Kadınların seçme hakkını kazandığı yıldan itibaren geçen süre, kadınların siyasi katılımını etkileyen bir faktör olarak ele alınmıştır.
4. **Kadınların Seçilme Hakkını Elde Ettiği Süre:** Kadınların seçilme hakkını kazandığı yıldan itibaren geçen süre, kadınların parlamentolarda temsil edilme oranını etkileyen bir diğer önemli faktördür.
5. **Hükümet Sistemleri:** Ülkelerin benimsediği hükümet sistemleri farklı kategorilerde incelenmiştir: Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem ve diğer sistemler.
6. **Seçim Sistemleri:** Ülkelerin uyguladığı seçim sistemleri de farklı kategorilerde değerlendirilmiştir: Nispi Temsil Sistemi, Çoğunluk Sistemi, Karma Sistem ve diğer sistemler.

7. **Cinsiyet Kotası:** Ülkelerde kadınların parlamentoda temsil edilmesini teşvik etmek amacıyla uygulanan cinsiyet kotalarının varlığı veya yokluğu da bağımsız değişkenler arasında yer almaktadır.

Bu bağımsız değişkenler, kadınların parlamentolardaki temsil oranı üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışma, farklı hükümet ve seçim sistemlerinin, demokrasi ve insani gelişmişlik düzeylerinin ve kadınların seçme ve seçilme haklarını elde etme sürelerinin kadın temsil oranı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Ayrıca, cinsiyet kotası gibi düzenlemelerin varlığı, kadınların siyasi temsili üzerinde önemli bir etkiye sahip olup olmadığını değerlendirmek için analize dahil edilmiştir. Bu kapsamlı yaklaşım, kadınların parlamentodaki temsil oranını belirleyen çeşitli dinamiklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Tüm bu değişkenler analiz edilirken hem analizin kolaylığı açısından hem de evrensel bir anlam ifade etmesi amacıyla değişkenlerin İngilizce kısaltmaları kullanılmıştır. Buna göre değişkenler şu şekilde tanımlanmıştır:

- ❖ **Participation:** Kadınların parlamentodaki oranı
- ❖ **ROP:** Politik haklar katsayısı
- ❖ **HDI:** İnsani gelişim indeksi
- ❖ **DOV:** Kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre
- ❖ **DOP:** Kadınların seçilme hakkını elde ettiği süre
- ❖ **GS1:** Başkanlık Sistemi
- ❖ **GS2:** Yarı Başkanlık Sistemi
- ❖ **GS3:** Parlamenter Sistem
- ❖ **GS4:** Diğer Sistemler
- ❖ **ES1:** Nispi Temsil Sistemi
- ❖ **ES2:** Çoğunluk Sistemi
- ❖ **ES3:** Karma Sistem
- ❖ **ES4:** Diğer Seçim Sistemleri
- ❖ **Q0:** Cinsiyet Kotası Yok
- ❖ **Q1:** Cinsiyet Kotası Var

Bu kısaltmalar, analiz sürecinde kullanılacak değişkenlerin tanımlanmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, bu kısaltmaların İngilizce olarak belirlenmesi, çalışmanın uluslararası alanda daha anlaşılır ve erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Bu şekilde, çalışmanın bulguları ve sonuçları, geniş bir akademik çevreye hitap edebilecek nitelikte olacak ve evrensel bir anlam taşıyacaktır.

2.8. Araştırmada Kullanılan Modeller

Çalışma kapsamında üç farklı model kullanılacaktır. İlk model, 142 ülkenin tamamını kapsayan bir modeldir. Bu model, demokrasi ve gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin tüm ülkeleri içerdiği için genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu sayede, kadınların parlamentodaki temsil oranlarını etkileyen faktörler, geniş bir perspektiften değerlendirilebilecektir.

İkinci model, Freedom House Demokrasi Endeksi tarafından tanımlanan ve demokrasinin tüm parametrelerine sahip olan en yüksek demokrasi düzeyine sahip 69 ülkeyi içermektedir. Bu model, demokrasinin yüksek olduğu ülkelerde kadın temsilinin nasıl etkilendiğini anlamak için tasarlanmıştır. Bu ülkeler, tam anlamıyla demokratik değerlere sahip oldukları için, kadınların parlamentodaki temsil oranları üzerinde demokrasinin olumlu etkilerini daha net bir şekilde gösterebilirler. Çalışmada, 2000-2020 yılları arasındaki yirmi yıllık dönem incelenirken, bu sürenin yarısından fazlasında yüksek demokrasi endeks değerlerine sahip ülkeler odak noktası olarak seçilmiştir.

Üçüncü model ise, yine Freedom House Demokrasi Endeksi tarafından tanımlanan, ancak demokrasinin tüm parametrelerine sahip olmayan, düşük demokrasi düzeyine sahip 73 ülkeyi kapsamaktadır. Bu model, demokrasinin düşük olduğu ülkelerde kadın temsilinin nasıl etkilendiğini anlamak için kullanılmıştır. Bu ülkelerde, demokratik uygulamaların ve kurumların eksikliği nedeniyle kadınların parlamentodaki temsil oranları üzerinde farklı dinamikler ve kısıtlamalar söz konusu olabilir. Çalışmada, 2000-2020 yılları arasındaki yirmi yıllık dönem incelenirken, bu sürenin yarısından fazlasında düşük demokrasi endeks değerlerine sahip ülkeler odak noktası olarak seçilmiştir.

Bu üç modelin birlikte kullanılması, demokrasi düzeyi yüksek ve düşük ülkeler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasına olanak tanımaktadır. Çalışma, her üç model aracılığıyla, kadın temsilinin farklı politik bağlamlarda nasıl etkilendiğini anlamak için önemli bir katkı sunmaktadır. Bu yaklaşımla, kadınların parlamentodaki temsil oranlarını etkileyen faktörler hem genel hem de spesifik politik bağlamlarda incelenmiş olacak ve bu sayede daha kapsamlı ve derinlemesine bir analiz gerçekleştirilecektir.

Buna göre Model 1 ve Model 3 için kullanılacak regresyon denklemi:

$$Participation = \beta_0 + \beta_1 IROP + \beta_2 LHDI + \beta_3 IDOV + \beta_4 IDOP + \beta_5 GS2 + \beta_6 GS3 + \beta_7 GS4 + \beta_8 ES2 + \beta_9 ES3 + \beta_{10} ES4 + \beta_{11} Q0 + u_t \quad (2)$$

Model 2 için kullanılacak regresyon denklemi:

$$Participation = \beta_0 + \beta_1 IROP + \beta_2 LHDI + \beta_3 IDOV + \beta_4 IDOP + \beta_5 GS2 + \beta_6 GS3 + \beta_7 ES2 + \beta_8 ES3 + \beta_9 Q0 + u_i \quad (3)$$

Verilen fonksiyon, bağımlı değişken olan “Participation”ı, bağımsız değişkenlerin doğrusal bir kombinasyonu olarak modelleyen bir çoklu doğrusal regresyon denklemini temsil etmektedir. Burada,

β_0 , modelin kesme terimi olup, tüm bağımsız değişkenlerin sıfır olduğu durumda beklenen “Participation” değerini verir. $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_{11}$ katsayıları ise, ilgili bağımsız değişkenlerin “Participation” üzerindeki marjinal etkilerini ölçer. Bu katsayılar, bağımsız değişkenlerdeki bir birimlik değişimin, bağımlı değişkendeki değişimi nasıl etkilediğini gösterir. Son terim u ise, modelin hata terimidir ve gözlemlenen değerler ile model tarafından tahmin edilen değerler arasındaki farkları yakalar.

Bu model, veri setindeki gözlemler arasındaki ilişkiyi anlamak ve “Participation” değişkeninin varyansını açıklamak için kullanılır.

“1” harfi ile başlayan değişkenlerin logaritması alınmıştır. Bu yolla, değişim oranlarını yüzde (%) olarak yorumlamak mümkün olacaktır.

Model 2’de, hükümet sistemlerini temsil etmek için kullanılan değişkenlerden biri “diğer (GS4)” ve seçim sistemlerini temsil etmek için kullanılan değişkenlerden biri “karma (ES4)”e ait ülke bulunmaması nedeniyle, bu değişkenler modelden çıkarılmıştır.

2.9. Modelde Kullanılacak Değişkenlere İlişkin Özellikler

Analizde kullanılacak olan değişkenlerin bazıları nicel özellikler taşıırken, bazıları ise nitel özellikler içermektedir. Bu bağlamda, değişkenlerin bu temel kategorilere göre sınıflandırılması ve değerlendirilmesi, analizin doğruluğu ve sonuçların anlaşılabilirliği açısından önemlidir.

2.9.1. Modelde Kullanılacak Nicel Değişkenlere İlişkin Özellikler

Burada yer alan tablolar ve veriler çoklu doğrusal regresyon analizinin özet istatistiklerini sunmaktadır. Her bir değişken için gözlem sayısı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler gibi temel istatistiksel ölçümler yer almaktadır.

Bu istatistikler, analiz edilen veri setinin dağılımını ve değişkenlerin genel eğilimlerini yansıtmaktadır. Ortalama ve standart sapma, değişkenlerin merkezi eğilimi ve dağılımını gösterirken, minimum ve maksimum değerler değişkenlerin gözlemlenen aralığını belirtir. Bu özet istatistikler, modelin daha detaylı analizi için önemli bir temel oluşturur.

Tablo 2: Model 1'e İlişkin Özellikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Participation	142	19.44	10.61	0.00	52.55
ROP	142	3.08	1.98	1.00	7.00
HDI	142	0.71	0.16	0.35	0.95
DOV	142	54.53	23.24	2.00	117.00
DOP	142	62.85	24.84	5.00	222.00

Tablo 3: Model 2'ye İlişkin Özellikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Participation	69	21.97	10.67	0.00	45.50
ROP	69	1.33	0.43	1.00	2.44
HDI	69	0.81	0.11	0.58	0.95
DOV	69	59.48	26.48	7.00	117.00
DOP	69	68.81	29.80	16.00	222.00

Tablo 4: Model 3'e İlişkin Özellikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Participation	73	17.06	10.04	2.73	52.55
ROP	73	4.73	1.33	2.56	7.00
HDI	73	0.62	0.14	0.35	0.91
DOV	73	49.85	18.70	2.00	92.00
DOP	73	57.20	17.41	5.00	92.00

Tablolardaki ortalama değer, her bir değişkenin veri setindeki değerlerinin genel eğilimini yansıtmaktadır. Bu, tüm gözlemlerin aritmetik ortalamasını temsil etmektedir. Örneğin, Model 1'e göre Participation (Kadınların Parlamentolarda Temsil Oranı) değişkeni için 19.44 olan ortalama değer, analizdeki 142 ülkenin kadın temsil seviyelerinin ortalamasını ifade etmektedir. Bu değer, Model 2 için 21.97 ve Model 3 için 17.06'dır.

Standart sapma, veri setindeki değerlerin ortalamadan ne kadar uzaklaştığını ölçen bir ölçüdür. Daha yüksek bir standart sapma, verilerin ortalamadan daha fazla yayıldığını, daha düşük bir standart sapma ise verilerin daha fazla kümelenmiş olduğunu gösterir. Böylece Participation değişkeni için Model 1'e göre 10.61 olan standart sapma (Model 2 ve Model 3 için sırasıyla 10.67 ve 10.04), bu değişkenin ortalama etrafında ne kadar değişkenlik gösterdiğini ifade etmektedir. Min. (Minimum Değer), Modellerdeki değişken içinde yer alan ülkelere verilen en düşük değeri ifade ederken, Max.

(Maksimum Değer) ise Modellerdeki değişken içinde yer alan ülkelerdeki en yüksek değeri temsil etmektedir. Bu ölçümler, analizdeki veri dağılımının ve değişkenlerin genel karakteristiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Demokrasi düzeyi olarak kabul edilen ROP (politik haklar) için Model 1'e göre ülkelerdeki politik haklar ortalaması 3.08'dir. Standart sapma 1.98 olup, politik haklar düzeyinin 1.00 ile 7.00 arasında değiştiğini göstermektedir. Model 2, demokrasi düzeyi daha yüksek olan 69 ülkeyi içermektedir. Bu modelde politik haklar ortalaması 1.33'tür ve standart sapma 0.43'tür. Bu da politik hakların daha dar bir aralıkta (1.00 ile 2.44 arasında) ve daha yüksek düzeyde⁴ olduğunu göstermektedir. Model 3, demokrasi düzeyi daha düşük olan 73 ülkeyi içermektedir. Bu modelde politik haklar ortalaması 4.73 olup, standart sapma 1.33'tür. Politik haklar düzeyinin 2.56 ile 7.00 arasında değiştiği görülmektedir.

Ekonomik gelişmişlik seviyesi olarak kabul edilen İnsani Gelişim İndeksi (HDI) değişkenine göre, Model 1'de HDI ortalaması 0.71 ve standart sapma 0.16 olarak hesaplanmıştır. Bu modeldeki ülkelerin HDI değerleri 0.35 ile 0.95 arasında değişiklik göstermektedir. Model 2'de HDI ortalaması 0.81 olup, standart sapma 0.11'dir. Bu modelde yer alan ülkelerin HDI değerleri 0.58 ile 0.95 arasında değişmektedir ve bu durum, Model 2'deki ülkelerin genel olarak daha yüksek insani gelişim seviyelerine sahip olduğunu göstermektedir. Model 3'te ise HDI ortalaması 0.62, standart sapma ise 0.14'tür. Bu modeldeki ülkelerin HDI değerleri 0.35 ile 0.91 arasında değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla, Model 3 genel olarak daha düşük insani gelişim seviyelerine sahip ülkeleri temsil etmektedir. Bu çalışmada, İnsani Gelişim Endeksi'nin orijinal değerlerinin logaritmalarını hesaplayabilmek amacıyla, değerler 100 ile çarpılmıştır. İnsani Gelişim Endeksi'nin 0-1 aralığında değişen değerleri göz önüne alındığında, logaritma hesaplaması için 100 ile çarpma işlemi, negatif değerlerin pozitif hale gelmesini sağlar ve böylece yorumlama sürecini kolaylaştırır. Ayrıca, bu yöntem matematiksel olarak daha stabil sonuçların elde edilmesine olanak tanır. Bu işlem, indeksin daha geniş ve anlaşılır bir aralıkta ifade edilmesini sağlarken, diğer göstergelerle uyumlu hale gelmesine de katkıda bulunur.

DOV değişkeni, kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süreyi temsil etmektedir. Model 1'de, DOV değişkeninin ortalama değeri 54.53 yıl ve standart sapması 23.24 olarak hesaplanmıştır. Bu modele dahil edilen ülkelerde, kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre 2 ile 117 yıl arasında değişmektedir. Model 2'de DOV değişkeninin ortalaması 59.48 yıl ve standart sapması 26.48'dir. Bu modeldeki ülkelerde kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre 7 ile 117 yıl arasında değişmektedir. Bu durum, Model 2'deki ülkelerin genel olarak daha uzun sürelerdir

⁴ Model 2'de yer alan değerler diğer Modellerden daha düşük seviyededir. Ancak Freedom House Demokrasi Endeksine göre 1 ile 2.5 değerler arasındaki ülkeler en yüksek demokrasi seviyesine sahip olan ülkeleri temsil etmektedir. Bu değerlerden uzaklaştıkça, demokrasi düzeyleri de düşmektedir.

kadınların oy kullanma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Model 3’te ise DOV değişkeninin ortalaması 49.85 yıl ve standart sapması 18.70’dir. Bu modeldeki ülkelerde kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre 2 ile 92 yıl arasında değişmektedir. Dolayısıyla, Model 3 kadınların daha kısa sürelerdir oy kullanma hakkına sahip olduğunu yansıtmaktadır.

DOP değişkeni, kadınların parlamentolara katılma hakkını elde ettiği süreyi temsil etmektedir. Model 1’de, DOP değişkeninin ortalama değeri 62.85 yıl ve standart sapması 24.84 olarak hesaplanmıştır. Bu modele dahil edilen ülkelerde, kadınların parlamentolara katılma hakkını elde ettiği süre 5 ile 222 yıl arasında değişmektedir. Model 2’de DOP değişkeninin ortalaması 68.81 yıl ve standart sapması 29.80’dir. Bu modeldeki ülkelerde kadınların parlamentolara katılma hakkını elde ettiği süre 16 ile 222 yıl arasında değişmektedir. Bu durum, Model 2’deki ülkelerin genel olarak daha uzun sürelerdir kadınların parlamentolara katılma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Model 3’te ise DOP değişkeninin ortalaması 57.20 yıl ve standart sapması 17.41’dir. Bu modeldeki ülkelerde kadınların parlamentolara katılma hakkını elde ettiği süre 5 ile 92 yıl arasında değişmektedir. Dolayısıyla, Model 3 kadınların daha kısa sürelerdir parlamentolara katılma hakkına sahip olduğunu yansıtmaktadır.

2.9.2. Modelde Kullanılacak Nitel (Dummy) Değişkenlere İlişkin Özellikler

Bu bölümde, analizlerde kullanılan ve sayısal değer ifade etmeyen nitel (dummy) değişkenler detaylı bir şekilde kategorize edilmiştir. Modellerde kullanılacak olan bu nitel (dummy) değişkenler, analiz edilen bağımsız değişkenlerin belirli kategorik özelliklerini temsil etmek amacıyla titizlikle oluşturulmuştur. Dummy değişkenler, kategorik verileri ikili (binary) biçime dönüştürerek regresyon analizinde kullanıma uygun hale getirir.

Dummy değişkenler genellikle iki farklı değer alır: “0” ve “1”. Buna göre “1” değeri, belirli bir kategorinin varlığını gösterirken, ‘0’ değeri bu kategorinin yokluğunu belirtir. Bu kodlama yöntemi, regresyon analizlerinde farklı kategorilerin etkilerini değerlendirmeyi ve yorumlamayı mümkün kılar. Dummy değişkenlerin kullanımı, modelin karmaşıklığını azaltarak analizlerin daha anlaşılır ve yorumlanabilir olmasını sağlar. Ayrıca, dummy değişkenler, modelin doğruluğunu ve tahmin gücünü artırarak kategorik değişkenlerin etkisinin net bir şekilde ortaya konmasına yardımcı olur.

Tablo 5: Nitel (Dummy) Değişkenlere Göre Ülkelerin Özellikleri

Dummy	Değişken	Model 1	Model 2	Model 3
Hükümet Sistemleri	GS1(Başkanlık Sistemi)	36	17	19
	GS2 (Yarı Başkanlık Sistemi)	37	8	29
	GS3 (Parlamente Sistemi)	58	44	14
	GS4 (Diğer Sistemler)	11	0	11

Tablo 5: (Devamı)

Dummy	Değişken	Model 1	Model 2	Model 3
Seçim Sistemleri	ES1 (Nispi Temsil Sistemi)	71	44	46
	ES2 (Çoğunluk Sistemi)	42	17	25
	ES3 (Karma Sistem)	24	8	16
	ES4 (Diğer Seçim Sistemleri)	5	0	5
Cinsiyet Kotası	Q0 (Cinsiyet Kotası Yok)	57	23	34
	Q1 (Cinsiyet Kotası Var)	85	46	39
	Toplam Ülke	142	69	73

Tablo 5, çalışma kapsamında kullanılan üç farklı modeldeki nitel verilerin dağılımını göstermektedir. Model 1, Model 2 ve Model 3'te yer alan ülkeler; hükümet sistemleri, seçim sistemleri ve cinsiyet kotası gibi değişkenler açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Model 1, 142 ülkeyi kapsamaktadır ve genel bir perspektif sunmaktadır. Bu modelde, hükümet sistemleri açısından 36 ülke başkanlık sistemi, 37 ülke yarı başkanlık sistemi, 58 ülke parlamenter sistem ve 11 ülke diğer sistemlerle yönetilmektedir. Seçim sistemleri bakımından, 71 ülke nispi temsil sistemi, 42 ülke çoğunluk sistemi, 24 ülke karma sistem ve 5 ülke diğer seçim sistemlerini kullanmaktadır. Cinsiyet kotası açısından bakıldığında, 57 ülkede cinsiyet kotası bulunmazken, 85 ülkede cinsiyet kotası uygulanmaktadır.

Model 2, Freedom House Demokrasi Endeksi'ne göre en yüksek demokrasi düzeyine sahip 69 ülkeyi içermektedir. Bu modelde, 17 ülke başkanlık sistemi, 8 ülke yarı başkanlık sistemi, 44 ülke parlamenter sistem ile yönetilmektedir ve diğer sistemlere sahip ülke bulunmamaktadır. Seçim sistemlerine göre, 44 ülke nispi temsil sistemi, 17 ülke çoğunluk sistemi ve 8 ülke karma sistem kullanmakta olup, diğer seçim sistemlerine sahip ülke bulunmamaktadır. Cinsiyet kotası açısından ise 23 ülkede cinsiyet kotası bulunmazken, 46 ülkede cinsiyet kotası uygulanmaktadır.

Model 3 ise düşük demokrasi düzeyine sahip 73 ülkeyi kapsamaktadır. Bu modelde, 19 ülke başkanlık sistemi, 29 ülke yarı başkanlık sistemi, 14 ülke parlamenter sistem ve 11 ülke diğer sistemlerle yönetilmektedir. Seçim sistemleri bakımından, 46 ülke nispi temsil sistemi, 25 ülke çoğunluk sistemi, 16 ülke karma sistem ve 5 ülke diğer seçim sistemlerini kullanmaktadır. Cinsiyet kotası açısından ise, 34 ülkede cinsiyet kotası bulunmazken, 39 ülkede cinsiyet kotası uygulanmaktadır.

Bu üç model, farklı demokrasi düzeylerindeki ülkelerde kadınların parlamentodaki temsil oranlarını analiz etmek amacıyla tasarlanmıştır. Model 1, tüm ülkeleri kapsayarak genel bir çerçeve sunarken, Model 2 yüksek demokrasi düzeyine sahip ülkeleri, Model 3 ise düşük demokrasi düzeyine sahip ülkeleri incelemektedir. Bu dağılımlar, her modelin belirli niteliklere sahip ülkeleri

karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkânı sunmakta ve farklı politik bağlamlarda kadın temsiline nasıl etkilendiğini anlamaya yönelik önemli veriler sağlamaktadır.

2.10. Modellerin Test Edilmesi

Bu bölümde, modellerin geçerliliğini ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla çeşitli analiz yöntemleri kullanılacaktır. İlk olarak, diagnostik testler uygulanarak modellerin temel varsayımlarına uyup uymadığı kontrol edilecektir. Homokedastisite varsayımının doğrulanması için üç farklı test kullanılacaktır: Breusch–Pagan/Cook–Weisberg testi, F testi ve White testi. Bu testler, modelin hata terimlerinin sabit varyansa sahip olup olmadığını belirlemek için kullanılacaktır. Elde edilen sonuçlar, modellerde homokedastisitenin varlığını veya yokluğunu gösterecektir.

Çoklu doğrusal bağlantının var olup olmadığını belirlemek amacıyla Variance Inflation Factor (VIF) testi yapılacaktır. VIF testi, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek derecedeki korelasyonları tespit ederek, çoklu doğrusal bağlantının modele olan etkisini değerlendirmektedir.

Normallik varsayımını test etmek amacıyla Jarque-Bera Normallik testi uygulanacaktır. Bu test, modelin hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını kontrol ederek, regresyon analizlerinin geçerliliği açısından önemli bir değerlendirme sağlamaktadır.

Modellerin regresyon analizleri, farklı yöntemlerle gerçekleştirilecektir. Model 1 ve Model 3 için, hata terimlerinin olası heteroskedastisitesini dikkate alarak daha sağlam sonuçlar elde etmek amacıyla, En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ROBUST kullanılacaktır. Bu yöntem, standart hata tahminlerini heteroskedastisiteye karşı daha dayanıklı hale getirir. Model 2 için ise standart En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) uygulanacaktır.

Analiz sonuçlarının güvenilirliğini artırmak ve elde edilen bulguları teyit etmek amacıyla, her üç modelde de alternatif bir analiz yöntemi olan Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi (Maximum Likelihood Estimation, MLE) kullanılacaktır. MLE yöntemi, parametre tahminlerinde daha fazla esneklik ve doğruluk sağlayarak, modellerin geçerliliğini ve güvenilirliğini pekiştirecektir. Bu kapsamlı analiz yaklaşımları, modellerin varsayımlarını ve performanslarını dikkatli bir şekilde değerlendirmemize olanak tanıyacak ve sonuçların bilimsel sağlamlığını artıracaktır.

2.10.1. EKK için Diagnostik Testler

Regresyon analizi, bağımlı bir değişken ile bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi matematiksel olarak açıklamayı amaçlamaktadır. Bu analiz yöntemi, hangi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu belirlemek için kullanılmaktadır. Böylece, değişkenler arasındaki karmaşık ilişki, basit bir matematiksel modelle daha anlaşılır hale

getirilmektedir. Ayrıca, çoklu doğrusal regresyon analizi, hangi bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğunu belirleme amacı taşımaktadır (Alpar, 2020). Regresyon analizinde kullanılan teşhis teknikleri, iki ana amaca hizmet eder: (1) Olağandışı veya aşırı etkili veri noktalarını tespit etmeye ve bu verilerin sistematik bir şekilde belirlenmesine yardımcı olur, (2) Regresyon verileri arasındaki doğrusal ilişkilerin varlığını ve gücünü ölçmeye yönelik değişkenleri tanımlar ve potansiyel olarak en olumsuz etkilenebilecek tahmini katsayıları belirler (Belsley vd., 1980). Bu teşhis teknikleri, regresyon analizinin güvenilirliğini artırır ve sonuçların daha doğru yorumlanmasına olanak sağlar. Regresyon teşhisleri, sadece bir regresyon modelindeki eksiklikleri tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda modelin geliştirilmesi için önerilerde bulunabilmektedir. Bu teşhis teknikleri, modelin daha doğru ve güvenilir hale getirilmesine katkı sağlar, böylece analizin sonuçları daha sağlam bir temele dayanır (Fox, 2020: 29).

2.10.1.1. Homoskedastisite Testleri

Homoskedastik bir regresyon modelindeki hata terimlerinin varyansının bağımsız değişkenlerdeki değişimlere bağlı olarak değişmemesi durumu ifade eder. Yani, hata terimlerinin varyansı sabit ve değişkenlerin değerlerinden etkilenmez. Homokedastik varsayımı, regresyon analizinin güvenilirliği ve geçerliliği için önemlidir. Bu amaçla Breusch–Pagan/Cook–Weisberg testi, F testi ve White Test 3 model için değerlendirilmeye alınacaktır. Breusch-Pagan/Cook-Weisberg Heteroskedastisite Testi, regresyon analizindeki Heteroskedastisiteyi tespit etmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Standart durumlarda, olabilirlik oranı testiyle aynı asimptotik özelliklere sahip olan ancak iki en küçük kareler regresyonuyla hesaplanabilen ve dolayısıyla tam modeldeki parametrelerin maksimum olabilirlik tahminlerini elde etmek için gereken tekrarlayan hesaplamalardan kaçınan bir testtir. Benzer şekilde White testi de regresyon modellerindeki hata terimlerinin Heteroskedastisitesini belirlemek için kullanılan bir istatistiksel testtir. Heteroskedastisite, hata terimlerinin gözlemler arasında değişkenlik gösterdiği durumu ifade eder. Modelin güvenilirliğini artırmak ve yanıltıcı sonuçların önüne geçmek amacıyla bu test de analizde kullanılmıştır. “F testi” ise, bir regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını değerlendirmek için kullanılan bir diagnostik testtir. Bu test, regresyon modelinin açıklama gücünü belirlemek için kullanılır. Özellikle, bir regresyon modelinde birden fazla bağımsız değişkenin etkisinin değerlendirilmesinde önemlidir.

Tablo 6: Homoskedastisite Testleri

	Model 1	Model 2	Model 3
BP Chi2	3.570 (0.059)	2.220 (0.136)	2.660 (0.103)
F test	3.190 (0.076)	3.100 (0.083)	1.710 (0.195)
White Test	50.666 (0.772)	49.834 (0.323)	41.192 (0.962)

Tablodaki veriler, Breusch–Pagan/Cook–Weisberg testinin (BP testi) Model 1, Model 2 ve Model 3 için olasılık değerlerinin sırasıyla 0.059, 0.136 ve 0.103 olduğu görülmektedir. Bu durumda, sabit varyansı ifade eden H_0 hipotezi reddedilemez. F testi ve White testi olasılık değerleri de hata terimlerinin varyanslarının sabit olduğunu ifade eden, H_0 hipotezinin reddedilemeyeceğini göstermektedir. Model 1 için BP test istatistiği 3.570 ve p değeri 0.059’dur. Model 2 için BP test istatistiği 2.220 ve p değeri 0.136’dır. Model 3 için ise BP test istatistiği 2.660 ve p değeri 0.103’tür. P değerleri ($p>0.05$) anlamlılık düzeyinin üzerinde olduğu için, her üç model için de heteroskedastisite sorununun olduğu konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir kanıt bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, her üç modelin de hata terimlerinin varyanslarının bağımsız değişkenlerin farklı seviyeleri arasında değiştiği konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir kanıt sunmadığını göstermektedir. Bu nedenle, bu modellerin heteroskedastisite açısından güvenilir olduğu söylenebilir.

F testi sonuçları ise Model 1, Model 2 ve Model 3 için sırasıyla 3.190, 3.100 ve 1.710 olarak bulunmuştur. Bu test, regresyon katsayılarının anlamlılığını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Tüm modeller için F testi sonuçları anlamlıdır ($p>0.05$), bu da en az bir regresyon katsayısının modelin açıklanabilirliğine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

White Test sonuçları ise Model 1, Model 2 ve Model 3 için sırasıyla 50.666, 49.834 ve 41.192 olarak bulunmuştur. Bu test, hata terimlerinin varyansının sabit olup olmadığını değerlendirir. Her üç model için de White Test sonuçları kabul edilebilir düzeydedir. Bu durum, hata terimlerinin varyansının sabit olmadığını ve dolayısıyla modelde heteroskedastisitenin olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, BP Chi2 ve F test ve White Test sonuçları modellerin uygunluğunu ve regresyon katsayılarının anlamlılığını ve heteroskedastisite probleminin var olmadığını ortaya koymaktadır. Böylece yapılan analizlerde, heteroskedastisite sorununun bulunmadığı sonucuna varılmıştır, çünkü yapılan testlerin hiçbirinde heteroskedastisiteye işaret eden belirtiler tespit edilmemiştir ($p>0.05$). Bu durum, veri setinin sabit varyanslı bir yatay kesit verisi olduğunu düşündürmektedir. Sabit varyans, hata terimlerinin farklı bağımsız değişken değerleri için aynı varyansa sahip olduğu anlamına gelir. Bu sonuçlar, regresyon modelinin varsayımlarının büyük ölçüde karşılandığını ve modelin güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.10.1.2. Çoklu Doğrusal Bağlantı

Çoklu doğrusal bağlantı, regresyon modelindeki bağımsız değişkenler arasında güçlü bir ilişkinin bulunması durumunu ifade eder. Yani, bir veya daha fazla bağımsız değişken, diğer bağımsız değişkenlerle yüksek bir korelasyona sahiptir. Bu durum, modelin parametre tahminlerinin güvenilirliğini ve yorumlanabilirliğini etkileyebilir. Bu nedenle değişkenlerin birbiriyle güçlü bir

şekilde ilişkili olmaması gerekmektedir. Bu nedenle analizde çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığını test etmek için Variance Inflation Factor testi (VIF) uygulanmıştır. VIF, sıradan veya ağırlıklı en küçük kareler regresyonları için temel bir teşhis tekniği olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında VIF, regresyon analizindeki çoklu doğrusal bağlantının değerlendirilmesinde de kullanılan bir istatistiksel ölçüdür.

Tablo 7: Çoklu Doğrusal Bağlantı Testleri

	Model 1	Model 2	Model 3
IROP	2.32	1.47	1.67
IHDI	2.12	2.71	1.36
IDOV	1.51	1.68	1.53
IDOP	1.60	1.70	1.62
GS2	1.69	1.41	2.04
GS3	1.79	1.50	1.57
GS4	1.94	*	2.31
ES2	1.41	1.58	1.41
ES3	1.19	1.11	1.41
ES4	1.53	*	1.61
Q0	1.28	1.51	1.33
Ortalama VIF	1.67	1.63	1.62

* Bu değişkenin temsil ettiği özelliği taşıyan ülke olmadığı için modelden çıkarılmıştır.

VIF (Variance Inflation Factor), bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantıyı ölçen bir metriktir. VIF değerleri, 1'e ne kadar yakınsa, çoklu doğrusal bağlantı olasılığı o kadar düşüktür. Tablodaki ortalama VIF değerleri, kabul edilebilir bir seviyededir, ortalama VIF <5 genellikle kabul edilebilir olarak değerlendirilir. Çünkü tabloda sunulan VIF değerlerinin incelenmesi sonucunda, hiçbir bağımsız değişken için 5'ten yüksek bir VIF değeri belirlenmemiştir. Model 1, Model 2 ve Model 3 için ortalama VIF değerleri, sırasıyla 1.67, 1.63 ve 1.62'dir. Model 1, Model 2 ve Model 3'teki tekil değişkenler için hesaplanan VIF değerleri de 5'ten küçüktür. Bu durum, çoklu doğrusal bağlantı olasılığının (ÇDB) çok zayıf olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin çok zayıf olduğu ve çoklu doğrusal bağlantının bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durum, regresyon analizinin güvenilirliğini artırabilir ve elde edilen sonuçların daha sağlam olmasını sağlayabilir.

2.10.1.3. Normal Dağılım Testleri

Yukarıdaki iki koşulun yanı sıra, EKK uygulanacak bir veri setinin hata terimleri, ortalaması sıfır olan ve sabit bir standart sapmaya sahip normal bir dağılıma uymalıdır. Hata terimlerinin normal dağılıma sahip olması, regresyon modelinin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırır. Normal dağılım koşulu, hata terimlerinin sağa veya sola çarpık olmaması, ayrıca sivri veya basık bir dağılıma sahip

olmaması gerektiğini ifade eder. Çalışmada hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını test etmek için Jarque-Bera Normallik testi ve D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testi uygulanmıştır.

Jarque-Bera Normallik testi, bir veri setinin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. Bu test, veri setinin çarpıklık ve basıklık özelliklerini değerlendirir ve bu özelliklerin normal dağılıma ne kadar uygun olduğunu belirler. D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testi ise çarpıklık ve basıklık değerlerinden yola çıkarak, hata terimlerinin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için kullanılan bir testtir.

Tablo 8: Normal Dağılım Testleri

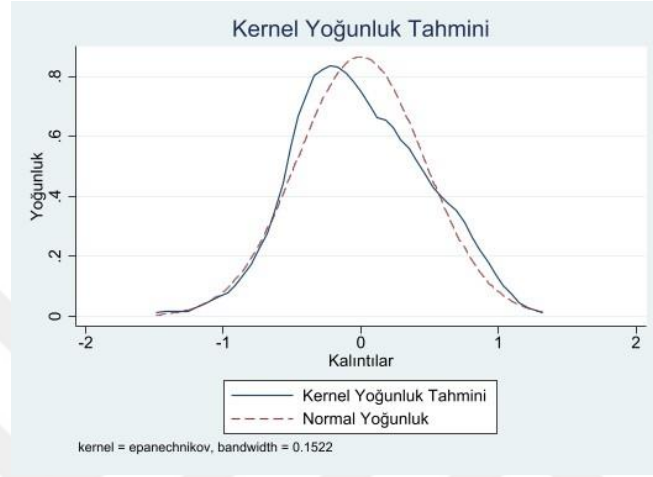
	Model 1	Model 2	Model 3
Jarque-Bera Test	11.980 (0.003)	1.654 (0.437)	20.210 (0.000)
Joint Test	9.980 (0.007)	1.880 (0.391)	13.810 (0.001)
Pr (skewness)	(0.001)	(0.335)	(0.000)
Pr (kurtosis)	(0.381)	(0.348)	(0.063)
r (skewness)	0.670	0.265	1.168
r (kurtosis)	3.258	2.456	4.091

Tablo 8, her bir model için Jarque-Bera testi sonuçları ile D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testine ilişkin ortak test ve çarpıklık ve basıklık test istatistiklerini göstermektedir. Her bir model için Jarque-Bera testi istatistiği ve p-değeri, ilgili sütunlarda sunulmuştur. Ayrıca, D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testine ilişkin çarpıklığı (skewness) ve basıklık (kurtosis) için test istatistikleri ve ilgili p-değerleri de verilmiştir. Tablodaki sonuçlara göre, Model 1, Model 2 ve Model 3 için sırasıyla, Jarque-Bera testi olasılık değerleri sırasıyla, 0.003, 0.437, 0.000'dır. Bu sonuçlar, D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testi joint test tarafından da desteklenmektedir. Model 1 ve Model 3 için olasılık değerleri (0.007 ve 0.001 iken ($p < 0.05$), Model 2 için 0.391'dir ($p > 0.05$). Yani, D'Agostino, Balenger ve D'Agostino testi sonuçları da Model 1 ve Model 3'ün hata terimlerinin normal dağılmadığını, Model 2'nin hata terimlerinin normal dağıldığını göstermektedir.

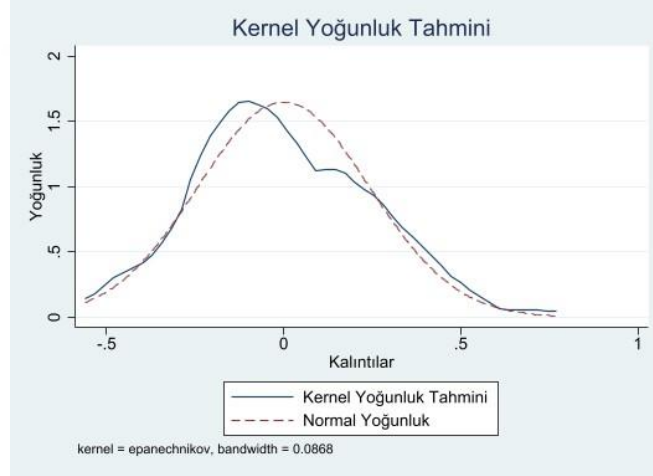
Çarpıklık ve basıklık için hesaplanan istatistikler, bir dağılımın simetrisi ve kuyruklarının ağırlığı hakkında bilgi veren istatistiklerdir. Genellikle, çarpıklık değeri 0'a ve basıklık değeri 3'e yakınsa, veri normal dağılıma daha yakındır. Ancak, verilen tablodaki çarpıklık değeri Model 1, Model 2 ve Model 3 için sırasıyla, 0.670, 0.265 ve 1.168'dir. Modeller için hesaplanan olasılık değerleri de sırasıyla 0.001, 0.335 ve 0.000'dır. Diğer bir ifadeyle, Model 1 ve Model 3 için hata terimlerinin çarpıklığı, normal dağılım koşullarını taşımazken ($Pr < 0.05$), Model 2'nin hata terimlerinin çarpıklığı normal dağılımın sınırları içindedir ($Pr > 0.05$). Aynı şekilde, modeller için hesaplanan basıklık değerleri, sırasıyla, 3.258, 2.456 ve 4.091'dir. Olasılık değerleri de 0.381, 0.348 ve 0.063'tür. Her üç modelin basıklık değerleri, normal dağılımın sınırları içindedir ($Pr > 0.050$).

Bu bağlamda, her üç model için hata terimlerinin basıklığı konusunda bir sorun bulunmazken, çarpıklık söz konusu olduğunda Model 1 ve Model 3'ün hata terimlerinin çarpıklığı, normal dağılıma uygunluk göstermemektedir. Bu durumda, çarpıklığın nedeninin daha iyi anlaşılması için, modellere ilişkin hata terimleri dağılışı grafiklerini incelemek gerekir.

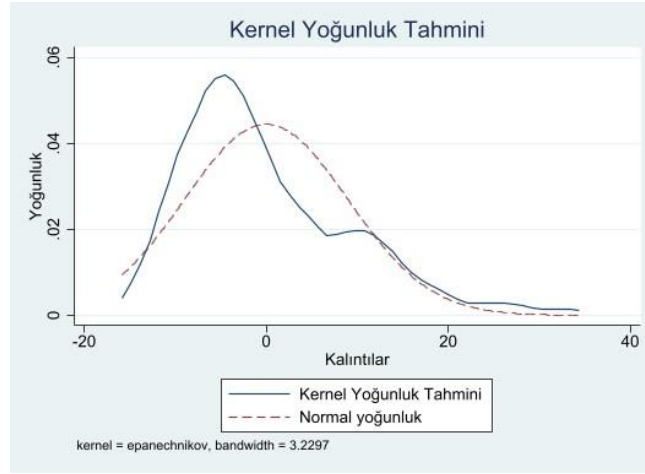
Grafik 1: Model 1 İçin Normallik Grafiği

Grafik 2: Model 2 için Normallik Grafiği

Grafik 3: Model 3 için Normallik Grafiği

Grafikler, bir veri setinin kalıntılarının normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek için kullanılan bir Kernel Yoğunluk Tahmini'ni (Kernel Density Estimate-KDE) göstermektedir. X eksenini, regresyon modelinden elde edilen kalıntıları (residuals) temsil ederken, Y eksenini bu kalıntıların yoğunluğunu ifade etmektedir. KDE, veri noktalarının yoğunluğunu tahmin etmek için her bir gözlem noktası etrafında bir kernel fonksiyonu yerleştirir ve bu fonksiyonların toplamını alarak sürekli bir yoğunluk tahmini sağlar.

Grafikte iki çizgi bulunmaktadır:

Katı çizgi (Solid Line): Kernel Yoğunluk Tahmini'ni temsil eder ve veri setinin kalıntılarının yoğunluk tahminini gösterir.

Kesikli çizgi (Dashed Line): Normal Yoğunluk (Normal Density) çizgisidir ve ideal bir normal dağılımın yoğunluk fonksiyonunu temsil eder.

Kernel Yoğunluk Tahmini'nin Normal Yoğunluk çizgisi ile karşılaştırılması, kalıntıların normal dağılıma ne derece uyduğunu görsel olarak değerlendirmek için kullanılır. Eğer KDE çizgisi, normal yoğunluk çizgisine yakınsa, bu kalıntıların normal dağılıma yakın olduğunu ve dolayısıyla modelin iyi bir uyum sağladığını gösterir. Ancak, önemli sapmalar varsa, bu durum modelin veriye uygun olmadığını veya veride normal dağılımdan sapmalar olduğunu gösterebilir. Grafiklerin incelenmesinden hem Model 1 hem de Model 3 için hata terimlerinin dağılımının sola çarpık olduğu görülmektedir. Bu modellerin hata terimlerinin normal dağılımdan sapma nedeninin, sola çarpık olmaları olduğu anlaşılmaktadır.

2.10.2. EKK ve EKK ROBUST ile Parametre Tahminleri

Normal dağılım varsayımının ihlal edildiği durumlarda, EKK tahmincileri hala tutarlı olabilir, ancak standart hatalar ve dolayısıyla t-testleri ve güven aralıkları yanıltıcı olabilir. Bu sorunu çözmek için, veri setindeki dağılım bozukluklarına daha dayanıklı olan ROBUST (sağlam) standart hatalar kullanılabilir. Bu, regresyon analizinin sonuçlarını güvenilir hale getirmek için önemli bir adımdır. İlk olarak yapılan regresyon analizinin sonuçları, normal dağılım varsayımının ihlal edilmesi durumunda da geçerlidir; katsayılar (tahmin edilen parametreler) değişmez, ancak standart hatalar ve güven aralıkları düzeltilir. Dolayısıyla, her iki tahminciyi (EKK ve EKK ROBUST) bir arada değerlendirmek, analiz sonuçlarının doğruluğunu değerlendirmek için önemlidir. Bu, araştırmacılara, regresyon modelinin sağlamlığını daha kapsamlı bir şekilde anlamalarına yardımcı olabilir.

Modellerin regresyon analizleri, verilerin taşıdığı özelliğe göre, farklı yöntemlerle gerçekleştirilecektir. Model 1 ve Model 3 için, hata terimlerinin normal dağılmamasını dikkate alarak daha sağlam sonuçlar elde etmek amacıyla, En Küçük Kareler Yöntemi ROBUST kullanılacaktır. Bu yöntem, standart hata tahminlerini dayanıklı hale getirir. Homoskedastisite, çoklu doğrusal bağlantının olmayışı ve hata terimlerinin normal dağılması nedeniyle –EKK için koşulları taşıması nedeniyle- Model 2 için ise standart En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) uygulanacaktır.

Tablo 9: EKK ve EKK ROBUST ile Parametre Tahminleri

	Model 1	Model 2	Model 3
cons	-17.887 (0.396)	-88.842 (0.078)	-12.354 (0.631)
IROP	-1.075 (0.528)	0.565 (0.898)	6.572 (0.162)
IHDI	3.704 (0.434)	20.861 (0.097)	2.773 (0.596)
IDOV	0.905 (0.588)	1.223 (0.617)	-0.505 (0.769)
IDOP	5.194** (0.025)	3.396 (0.273)	3.864 (0.206)
GS2	2.049 (0.378)	5.364 (0.175)	-1.923 (0.538)
GS3	2.101 (0.324)	3.915 (0.151)	-3.252 (0.286)
GS4	-0.912 (0.823)	a	-5.550 (0.189)
ES2	-5.170** (0.012)	-6.458** (0.040)	-3.392 (0.190)
ES3	-1.661 (0.466)	-4.491 (0.201)	1.760 (0.552)
ES4	5.579 (0.288)	a	5.477 (0.398)

Tablo 9: (Devamı)

	Model 1	Model 2	Model 3
Q0	-4.265** (0.020)	-1.901 (0.492)	-5.985** (0.010)
F test	4.830* (0.000)	4.630* (0.000)	1.990* (0.045)
R²	0.290	0.414	0.200
Root MSE	9.305	8.770	9.759

a Bu değişkenin temsil ettiği özelliği taşıyan ülke olmadığı için modelden çıkarılmıştır.

*% 1’de anlamlı

**%5’de anlamlı

Tabloda, üç farklı modelin katsayıları, standart hataları ve diğer istatistiksel ölçümleri sunulmuştur. Model 1 ve Model 3, EKK ROBUST analiz yöntemine göre tahmin edilirken, Model 2 ise normal dağılım gösterdiğinden En Küçük Kareler Yöntemine göre tahmin edilmiştir. Bu yaklaşım ile veri setindeki heterojenlikleri ve dağılım bozukluklarını dikkate alarak güvenilir sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır.

İki model arasında yapılan karşılaştırmada, katsayıların (coefficients) aynı kaldığı, ancak ROBUST tahminde standart hataların (std. error), t istatistiklerinin ve güven aralıklarının değiştiği gözlemlenmiştir. ROBUST tahmin, standart hataların ve test istatistiklerinin daha doğru bir şekilde tahmin edilmesine olanak sağlar. Bu da modelimizin daha güvenilir sonuçlar üretmesine katkı sağlar, böylece yapılan çıkarımların güvenilirliği artar. Bu bulgu, regresyon analizinde ROBUST tahminin önemini vurgular ve araştırmacılara model sonuçlarını yorumlarken dikkate almaları gereken bir noktayı hatırlatır.

Model 1 demokrasi düzeylerine bakılmaksızın incelenen 142 ülkeyi kapsamaktadır. Bu modelin analizi bütünüyle istatistiksel olarak anlamlı olduğu öncelikle belirtilmelidir. F testine ilişkin olasılık değerinin (0.000), 0.05’ten küçük olması, modelin genel olarak veri setini başarılı bir şekilde açıkladığını ve en az bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu gösterir. Ardından, modelde “omitted variable” olarak bilinen, yani modele dahil edilmemiş veya gözden kaçırılmış bir değişkenin olmadığı sonucu da çıkmaktadır. Bu durum, analizde dikkate alınması gereken tüm önemli değişkenlerin doğru bir şekilde modele dâhil edildiği ve bu sayede modelin doğruluğunun artırıldığı anlamına gelmektedir. Bu tür bir sonuç, modelin güvenilirliği ve doğruluğunu değerlendirirken kritik bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmelidir.

Model 1, bağımlı değişken üzerindeki değişimin %29’unu ($R^2=0.290$) açıklayabilmektedir. R^2 , bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki varyansın ne kadarını açıkladığını belirtir. Bu durumda, R^2 ’nin %29 olduğu görülmekte olup, modelin bağımlı değişkenin toplam varyansının yaklaşık üçte birini açıkladığını göstermektedir. Dolayısıyla, modelin gözlemlenen verilerdeki

değişkenliğin yaklaşık olarak üçte birini açıkladığı sonucuna varılabilir. Modeldeki tekil değişkenlerin modelde anlamlı olup olmadığını anlamak için t istatistiklerine bakılmalıdır. H_0 hipotezi, ilgili değişkenin modelde anlamlı olmadığını ifade ederken, H_a hipotezi, modelde anlamlı olduklarını ifade eder. H_0 hipotezi sadece üç değişken için reddedilebilir: IDOP (kadınların seçilme hakkı verildiği sürenin uzunluğu), ES2 (Çoğunluk sistemine göre seçim sistemi) ve Q0 (Cinsiyet Kotası uygulamayanlar). Başka bir deyişle, IROP (ülkelerin demokrasi düzeyi), IHDI (İnsani Gelişmişlik Oranı), IDOV (Kadınların oy kullanma süresinin uzunluğu), hükümet sistemlerine ilişkin değişkenler (GS2, GS3, GS4) ve seçim sistemine ilişkin değişkenler (ES3, ES4) model içinde anlamlı değişkenler değildir ($p>0.050$). IROP (demokrasi düzeyi) değişkeninin katsayısı analizde -1.075 olarak bulunmuştur. Bu negatif katsayı, demokrasi düzeyinin artışının kadınların parlamentodaki temsil oranını azaltabileceği yönünde bir izlenim uyandırabilir, ancak bu oranı pozitif olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Freedom House Demokrasi Endeksi'nde, ülkeler kategorilere ayrıldığında, 1 değerine yaklaştıkça demokrasi düzeyi artmakta, uzaklaştıkça azalmaktadır. Bu analizde, düşük değerler aslında daha yüksek bir demokrasi derecesini içerdiğinden, bu değer eksi olarak alınmıştır. Dolayısıyla, bu değer eksi olarak yorumlanmaması gerekmektedir; demokrasi düzeyindeki her %1'lik artış (1'e yaklaşma), parlamentodaki kadın temsil oranını %1.1 oranında artırmaktadır. Ancak, demokrasi derecesi ile kadınların parlamentolarda temsil oranı arasında küçük bir pozitif ilişki bulunsa da p-değeri 0.528 olduğundan ($p>0.05$), bu etki istatistiksel olarak zaten anlamlı değildir ve yorumlanması da doğru olmayacaktır.

Anlamlı değişkenlerden biri olan IDOP ($P>|t|=0.025$), yani kadınlara seçilme hakkı verilme süresi, bağımlı değişken olan kadınların parlamentodaki temsil oranını pozitif yönde etkilemektedir. Kadınlara seçilme hakkı verilme süresindeki her %1'lik artış, kadınların parlamentodaki temsil oranını %5.2 artırmaktadır. İkinci anlamlı değişken ise ES2 (Çoğunluk sistemine göre seçim sistemi)'dir ($P>|t|=0.012$). Bu, ES2 (Çoğunluk sistemine göre seçim sistemi)'nin, ES1 (Nispi Temsil Seçim Sistemi)'ne kıyasla kadınların parlamentolardaki temsil oranını azalttığını ifade etmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında, Nispi Temsil Seçim Sistemi'ni uygulayan ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı artmaktadır. Model 1'e göre üçüncü anlamlı değişken olan Q0 ($p=0.020$), yani kadınlara parlamentoda kota ayrılmaması durumu, kadınlara parlamentoda kota ayrılması durumuna göre kadınların parlamentodaki temsil oranı üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Model 2'de, Freedom House Demokrasi Endeksi çerçevesindeki tüm demokrasi değerlerinin yüksek olduğu 69 ülke incelenmektedir. Bu modelde, heteroskedastisite ve çoklu doğrusal bağlantı sorunlarının olmadığı ve hata terimlerinin normal olarak dağıldığı belirlendiği için, standart en küçük kareler (EKK) tahmin yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla, t-testlerine, standart hatalara ve güven aralıklarına güvenilebilir.

Bu modele öncelikle, örnekleme diğer hükümet sistemine (GS4) ve karma seçim sistemine (ES4) sahip ülkelerin bulunmaması nedeniyle bu değişkenler modelden çıkarılmıştır.

Model 2 de bütün olarak istatistiksel olarak anlamlıdır ve modelin oluşturulmasında önemli bir değişken eksikliği veya ihmal sorunu bulunmamaktadır; yani, modelin bağımlı değişkeni açıklama yeteneği anlamlı düzeydedir ($p=0.000$). Modelin bağımlı değişken üzerindeki varyans açıklama oranı %41.4 olarak belirlenmiştir, yani model, bağımlı değişkendeki toplam varyansın %41.4'ünü açıklamaktadır. Bu, modelin genel performansının anlamlı olduğunu ve veri setindeki değişkenlerin büyük bir kısmının bağımlı değişkendeki değişiklikleri açıklamada etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, modelin, analiz edilen bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu ve modelin genel performansının tatmin edici olduğu söylenebilir.

Tekil değişkenlerin model içindeki anlamlılığını belirlemek için t testlerine başvurmak gerekir. Genellikle %95 güven aralığı veya %5 hata payı kullanılır. Bu çerçevede, bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip tek değişken, ES2 olarak belirlenmiştir. Bunun anlamı ise ES2, çoğunluk sistemi olan bir seçim sistemi, nispi temsil sistemine göre kadınların parlamentodaki temsili üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.

Sosyal bilimlerde istatistiksel analizlerde genellikle %95 güven aralığı ya da aynı anlama gelmek üzere %5 hata payı tercih edilir. Ancak, bazen %10 hata payı veya %90 güven aralığı gibi daha geniş aralıklar da değerlendirilebilir. Eğer bu daha geniş aralıklar dikkate alınsaydı, insani gelişim endeksini ifade eden IHDI değişkeninin anlamlı olduğu sonucuna varılabildi. Bu, IHDI değişkeninin potansiyel olarak model üzerinde bir etkiye sahip olabileceğini gösterir. Bu durum, IHDI değişkeninin potansiyel bir etkisinin olduğunu ancak istatistiksel olarak kesin olmadığını belirtir. Diğer bir ifadeyle, %5'te anlamsızken %10'da anlamlı bir değişken olması, IHDI değişkeninin potansiyel bir etkiye sahip olabileceğini işaret eder, ancak bu istatistiksel açıdan kesin bir sonuç değildir. Bu çerçevede, EKK modelinde, ülkelerin bireysel etkileri gözlemlenemediğinden, insani gelişim endeksinin belirli ülkeler için etkisi olabileceğini düşünmek mantıklıdır.

Model 3'de, Freedom House Demokrasi Endeksi çerçevesindeki demokrasi parametrelerinin tümünü taşımayan 73 ülke analize dahil edilmiştir.

Model 3'ün R^2 değeri 0.20'dir, yani modelin bağımlı değişkendeki varyansın yaklaşık %20'sini açıkladığını ifade etmektedir. Bu durumda, R^2 değerinin %20 olması, modelin gözlemlenen verilerdeki değişkenliğin yaklaşık olarak beşte birini açıkladığı anlamına gelmektedir.

Model 3'ün analizi, bağımlı değişken olarak kadınların parlamentolarda temsil oranı üzerinde sadece bir bağımsız değişkenin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu analize göre, demokrasi düzeyi düşük olan 73 ülke incelendiğinde, tek anlamlı değişkenin Q0 (cinsiyet kotası uygulamayanlar) olduğu gözlemlenmektedir. Bu bulgulara göre, demokrasi düzeyi düşük ülkelerde cinsiyet kotası uygulamayan ülkeler ile demokrasi düzeyi arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu

durum, cinsiyet kotası uygulamalarındaki %1’lik bir artışın kadınların parlamentolardaki temsil oranını %5.99⁵ düzeyinde arttırdığını göstermektedir.

2.10.3. Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi ile Modellerin Test Edilmesi

Bu bölümde, çalışma kapsamında analiz edilen üç model, alternatif bir yöntem olan Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi kullanılarak test edilecektir. Daha önce, bu modeller üzerinde En Küçük Kareler (EKK) ve En Küçük Kareler ROBUST yöntemleri uygulanmıştı. Bu çalışmada, maksimum olabilirlik tahmin yönteminin de denenmesiyle elde edilen sonuçların tutarlılığı ve önceki yöntemlerle uyumluluğu değerlendirilecektir. Bu karşılaştırma, modellerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmayı hedeflemektedir.

Tablo 10: Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi

	Model 1	Model 2	Model 3
cons	-17.887 (0.343)	-88.842 (0.052)	-12.188 (0.582)
IROP	-1.075 (0.509)	0.565 (0.889)	6.572 (0.163)
IHDI	3.704 (0.412)	20.861 (0.068)	2.773 (0.588)
IDOV	0.905 (0.570)	1.223 (0.587)	-0.505 (0.821)
IDOP	5.194** (0.018)	3.396 (0.232)	3.864 (0.247)
GS2	2.049 (0.355)	5.364 (0.138)	-1.923 (0.528)
GS3	2.101 (0.301)	3.915 (0.116)	-3.252 (0.328)
GS4	-0.912 (0.815)	a	-5.550 (0.211)
ES2	-5.170** (0.008)	-6.458** (0.023)	-3.392 (0.195)
ES3	-1.661 (0.444)	-4.491 (0.162)	1.760 (0.557)
ES4	5.579 (0.265)	a	5.477 (0.297)
Q0	-4.265** (0.009)	-1.901 (0.455)	-5.985** (0.013)
Sigma	2.186 (0.000)*	2.093 (0.000)*	2.188 (0.000)*

a Bu değişkenin temsil ettiği özelliği taşıyan ülke olmadığı için modelden çıkarılmıştır.

*% 1’de anlamlı

**%5’de anlamlı

⁵Tabloda 5.985 olarak belirtilmiş ancak burada yuvarlanarak ifade edilmiştir.

Maksimum Olabilirlik Yöntemi (MLE) ile yapılan bu analiz, daha önce En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ile yapılan analizle kıyaslandığında, katsayıların değişmediği, ancak güven aralıkları ve olasılık değerlerinin farklılaştığını göstermektedir. MLE yöntemine göre, Model 1’de IDOP (kadınların seçilme hakkı verildiği sürenin uzunluğu), ES2 (Çoğunluk sistemine göre seçim sistemi) ve Q0 (cinsiyet kotası uygulamayanlar) değişkenleri anlamlı bulunmuştur. Demokrasi düzeyi yüksek olan ülkeler için oluşturulan Model 2’de ES2 (çoğunluk sistemine göre seçim sistemi) değişkeni anlamlı iken, demokrasi düzeyi düşük olan ülkeler için kurulan Model 3’te sadece Q0 (cinsiyet kotası uygulamayanlar) değişkeni anlamlıdır. Model 2’de IHDİ değişkeninin olasılık değeri 0.050’ye yaklaşmış, ancak anlamlı kabul edilecek seviyenin üzerinde kalmıştır. Bu nedenle, IHDİ değişkeninin potansiyel olarak önemli, ancak istatistiksel açıdan kesin olmayan bir değişken olduğu söylenebilir. EKK tahmincisi ile aynı sonuçların elde edilmesi, Maksimum Olabilirlik Yöntemi ile elde edilen sonuçların tutarlı olduğunu göstermektedir.

Hem EKK (Model 2), hem EKK ROBUST (Model 1 ve Model 3), hem de MLE (Model 1, Model 2 ve Model 3) tahmincileriyle yapılan analizler aynı sonuçları vermiştir. Bu durum, elde edilen sonuçların güvenilir olduğunu göstermektedir. Modeller performans açısından karşılaştırıldığında, EKK, EKK ROBUST ve MLE ile yapılan tahminlerin aynı sonucu vermesi, EKK ve EKK ROBUST tahmin sonuçlarına güvenebileceğimizi ortaya koymaktadır.

Ancak, ülkelerin gelişmişliğini gösteren insani gelişim endeksi, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilme süresi, politik hakların güçlü olması gibi değişkenler ile siyasal ve seçim sistemleri gibi göstergeler, kadınların parlamentoya katılım oranını tam olarak açıklayamamaktadır. Kadınların parlamentoya katılım oranı gibi bir değişkeni açıklamak için ülkeye özgü koşullara odaklanmak daha uygun olacaktır. Örneğin, kadınlara yönelik kotanın, demokrasi düzeyi yüksek ülkelerde anlamlı bir ilişki göstermezken, demokrasi düzeyi düşük ülkelerde pozitif bir katkısının olması, ülkeye özgü koşulların önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde insani gelişim endeksi, %5 anlam seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olmasa da önemli bir değişken olarak değerlendirilmekte, ancak demokrasi düzeyi yüksek ülkelerde kadınların parlamentoya katılım oranını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum, toplumların gelenek, kültür, dini inançlar gibi çeşitlilik gösteren ve ölçülmesi güç olan faktörlerin de dikkate alınmasının daha doğru olacağını göstermektedir.

EKK tahmincilerinin düşük R^2 değerleri de bu durumu desteklemektedir. Model 1 ve Model 3 için ele alınan değişkenlerin kadınların parlamentodaki katılım oranını açıklama gücü %30’un altındadır. Model 2 için bu değer %41 düzeyindedir. Model 1 ve Model 3, kadınların parlamentodaki temsil oranındaki değişimlerin sırasıyla %71 ve %80’ini, Model 2 ise %59’unu (Düzeltilmiş R^2 değeri dikkate alındığında %68’ini) açıklayamamaktadır. Bu açılardan değerlendirildiğinde gelecekte yapılacak çalışmalarda, ülke ve ülke gruplarına özgü özelliklere odaklanılması önerilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARİHSEL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, demokrasi tarihi içerisinde, farklı dönemlerde kadınların sosyal ve siyasal yaşamı ve siyasal katılım meselelerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Demokrasinin Antik Yunan'dan günümüze uzanan evrimini anlamak için, bu konunun tarihsel kökenlerine dikkat etmek de önemlidir. Çalışma, genel bir perspektif sunarak, günümüzde ele alınan konuların ve tartışmaların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Demokrasi tarihine bakıldığında, kadınların siyasal ve sosyal hayatı ile siyasal katılımı konuları, birçok filozof ve bilim insanı tarafından ele alınmış ve çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. Ancak bu çalışmanın sınırlı bir kapsama sahip olması nedeniyle, tüm bu görüşlere detaylı olarak yer vermek mümkün değildir. Dolayısıyla, bu bölümde en etkili ve önemli filozoflara ve bilim insanlarına odaklanılacaktır, çünkü bu düşünürlerin görüş ve önerileri, bu düşünürlerin perspektifleri, kadınların demokratik süreçlere katılımı ve toplumsal eşitlik bağlamında geniş bir etki yaratmıştır.

3.1. Modern Öncesi Dönem

Modern dönem, Rönesans ile ortaya çıkan ve dünyanın ekonomik ve idari rasyonelleşme sürecindeki ilerleyişini ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda, “Modern öncesi dönem” terimi, genellikle Avrupa tarihinde Rönesans'tan önceki zaman dilimini tanımlamak için kullanılmaktadır. (Williams ve Sewpaul, 2004: 556). Modernizm, dünyanın ilahi ve sorgulanamaz bir düzen tarafından kontrol edildiğine dair modern öncesi kavramlara bir tepki olarak gelişmiştir (Howe, 1994: 514). Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde, Rönesans öncesi dönem olarak kabul edilen zaman dilimi ve demokrasinin başlangıç noktası olarak değerlendirilen Antik Yunan dönemi ile Orta Çağ dönemi detaylı bir şekilde ele alınarak incelenecektir.

3.1.1. Antik Yunan'da Kadının Statüsü

Antik Yunan kültüründe de Homeros (MÖ 8. yüzyıl) ile Galenos (MS 1. yüzyıl) arasındaki dönemden başlayarak, kadınlar nesneleştirilmiş ve erkeklerden aşağı görülmüştür (Arthur, 1973). Şiir, felsefe ve tıp alanlarında üretilen kadın söylemi, kadınların pasif, eksik ve kusurlu olduklarını iddia ederek, erkek egemen ideolojiyi pekiştirmiştir (Sissa, 1992: 70). Kanu (2012), kadınların tarih boyunca maruz kaldığı aşağılanma ve yok sayılma süreçlerini çeşitli evrimsel aşamalarda belgelemektedir. Kanu, Yunan klasiklerinin kadınlar hakkında mizojinist ifadeler içerdiğini ileri

sürmektedir. Kanu'ya göre, kadınlar yasal ve geleneksel olarak kocalarının baskıcı otoritesine tabi tutulmuşlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde sıklıkla demokrasinin “doğum yeri” olarak lanse edilen Atina, cinsiyetçi, etno-milliyetçi ve köleci bir toplumdur (Hancard, 2018: 2). Demokratik deneyimin beşiği olan Antik Yunan'da demokrasi katı bir şekilde dışlayıcıydı, vatandaş erkekti ve Atinalı ebeveynlerden doğmuştu (Tremblay, 2007: 533; Blok, 2017: 3). Hatta Atina, kadınların bilim adamı, şair, politikacı veya sanatçı olamayacağı felsefesinin beşiği olarak kabul edilmektedir (O'Pry, 2012: 8). Atina'da kadınlar vatandaş da değillerdi ve siyasi hayata katılmaları yalnızca Aristophanes'in komedilerinde demokrasiyi bozan güçlü kadınlar olarak gösterildiği ya da Platon'un ütopyik yazılarında en iyisi olduğu savunulan ideal devlette yer aldıkları kurgusal örneklerle sınırlıydı (Wiesner-Hanks, 2011: 152; Marshall, 2016: 18). Bu nedenlerden dolayı Batı modernitesinin “haklar” olarak tanımladığı kavramın antik dünyada var olup olmadığı konusunda tartışmalar bulunmaktadır (Schofield, 1996). Bu durumun temel nedeni, Yunanlıların evrensel insan hakları kavramını değil, doğal normlar anlayışını kavramsallaştırmış olmalarıdır (Sissa, 2009: 111). Çünkü, Antik Yunan demokrasisi günümüzdeki anlamıyla tam olarak örtüşmeyen bir yapıya sahiptir; daha çok sınırlı mülkiyeti esas alan bir cumhuriyet modeli olarak değerlendirilmekte ve erkek egemen bir rejim olarak nitelendirilmektedir (Özdemir vd., 2006: 261). Örneğin, Atina'nın doğrudan demokrasisinde kararlar, bir temsilciler kurulu tarafından değil, tüm yetişkin erkek vatandaşların katılımıyla gerçekleşen bir meclis tarafından alınıyordu (Rhodes, 2009: 203). Kadınlar ve köleler, oy kullanma hakkına sahip değildi ve aday olarak seçilmelerine izin verilmiyordu (Akıncı ve Koyuncu, 2023: 4). Atina demokrasisi bağlamında, 20 yaşını dolduran her erkek yurttaş, kentin siyasi konularının tartışıldığı ve yasama işlevleri yürüten Ekklesia'nın (Halk Meclisi) doğal bir üyesi olarak kabul edilmekteydi (Kıralp, 2023: 387). Antik Yunan'da, kendilerine atanmış rollerle yaşayan kadınlar hem yaratılış mitlerinde hem de sonraki Yunan mitolojisinde, Helen'in neden olduğu savaşlar gibi felaketlerin sebebi ve kaynağı olarak resmedilmiştir (Karaaslan, 2014: 162-163). Bunun en önemli nedeni de tarihsel bağlam içinde, toplumsal algılamada zayıf ve güçsüz bir varlık olarak kabul edilen kadının, aynı zamanda potansiyel bir tehlike ve kontrol altında tutulması gereken bir tehdit olarak görülmesidir (Kocabaş Atılğan, 2013: 16). Bu nedenlerden dolayı Atina demokrasisine yönelik çağdaş eleştiriler, demokrasinin kadınlara ve kölelere yönelik sistematik adaletsizliğine odaklanma eğilimindedir (Ober, 2008: 79).

Antik Yunan toplumu, oikos ve polis olarak iki farklı alana bölünmüştür; bu yapı, farklı sosyal alanları temsil etmektedir (Ojakangas, 2020: 404). Oikos, aile yaşamını, ev halkının iç ilişkilerini ve ekonomisini içerirken, polis kamusal yaşamı, siyasi kararları ve toplumsal düzeni kapsıyordu (Koç Başar, 2021: 1334). Oikos, ailenin içsel ilişkileri, ekonomik faaliyetleri ve toplumsal rolü ile ilgilenmektedir. Bu bağlamda, ev halkının dengesi, aile üyelerinin rolleri, mülklerin yönetimi gibi konuları içermektedir (MacDowell, 1989). Arendt (1998), oikos ve polis arasındaki ayrımın, insan hayatının iki temel yönünü ortaya koyduğunu savunur: *vita activa* (etkin yaşam) ve *vita contemplativa* (düşünsel yaşam). *Vita activa*, insanların biyolojik gereksinimlerini karşılamak için (emek), dünyayı şekillendirmek için (iş) ve siyasete katılmak için (eylem) yaptıkları faaliyetleri

kapsarken, Vita contemplativa ise insanların dünyayı anlamak ve kendilerini tanımak için yaptıkları düşünsel çabayı içermektedir. Nevett (1999), antik Yunan'da kadınların genellikle evin içindeki oikos'a ait olduklarını, ev işleriyle ilgilendiklerini ve aile içindeki görevlerini yerine getirdiklerini vurgulamaktadır. Bu nedenle, kadınların sosyal etkinliklerde bulunma özgürlüğü kısıtlıdır ve polis'e ait olan kamusal alanda erkeklerin egemenliği hakimdir (Oakeshott, 2006; Saxonhouse, 1985: 19). Bu bağlamda Antik Yunan'da kadınlar kamusal alanda politik karar vermeye katılmak veya oy kullanmak gibi haklardan mahrum bırakıldığı gibi siyasi karar verme süreçlerine katılım, erkeklerin ayrıcalığı olarak kabul edilmiş ve kadınlar genellikle evin içinde ve aileye hapsedilmiştir (Blundell, 1995). Ancak bu durum tüm Antik Yunan'da homojen değildi; örneğin, Sparta gibi bazı Yunan şehir-devletlerinde, kadınlar daha fazla özgürlüğe sahipti ve siyasi karar alma süreçlerine aktif olarak katılıyorlardı (Brule, 2003). Hatta MÖ dördüncü yüzyılın başlarında kadınlar Sparta'nın toplam tarım arazisinin yüzde 40'ını kontrol ederek antik dünyada nadir görülen bir durum olarak toprak sahibi bile oldular (Fleck ve Hanssen, 2009: 222).

Birçok büyük siyaset felsefecisinin çalışmalarına yöneltlen eleştirilerden biri, kadınları, çeşitli ırksal ve etnik azınlıkları ve genellikle daha düşük sosyal sınıfları görmezden gelmeleri veya siyasi süreçten dışlamalarıdır (Tannenbaum, 2012: 9). Antik çağda Platon ve Aristoteles bize toplumsal cinsiyet teorisinin iki örneğini sunmuşlardır (Cornelius, 2002: 50). Antik Yunan'ın önde gelen düşünürlerinden biri olan Platon, feminist teorisinin çağdaş araştırmalarında merkezi bir rol oynayan ve felsefi bir tezi geliştiren ilk Batılı filozoftur (Smith, 1994a: 27). Platon, demokrasiye karşı olmasına rağmen, ideal devlet modelini oluştururken erkeklere verdiği yetkileri kadınlara da eşit ölçüde tanımıştır (Karamanlı, 2014: 87). Platon, insanların özünde ruhları olduğunu ve ruhların cinsiyeti olmadığı için erkek ve kadınların özünde eşit olduğunu iddia etmektedir, çünkü ona göre erkeklik ve dişilik arasındaki fark sadece bedeni ilgilendiren bir farktır (Schultz, 2019: 883; Cohen, 2001: 21). Bu nedenle, Platon, elitist bir toplum modeli düşüncesiyle hem erkeklerin hem de kadınların kalıcı özneler olduğu temelinde bir yapı önermektedir (Tannenbaum, 2012: 28). Platon'un, kadınların yaklaşık olarak erkeklerle eşit statüye sahip olmaları gerektiği fikrini dile getirmesi, Antik Yunan toplum yapısına tamamen zıt bir anlayışı yansıtmaktadır (Smith, 1983: 469). Platon'a göre, insan ırkı, siyasi örgütlenme bağlamında yetenekleri ve işlevleri keskin bir karşıtlık içinde olan iki ayrı gruba bölünmez (Sissa, 1992: 78). Bu perspektife göre, Platon'un kadınların siyasi alanda katılım hakkına sahip olduğu ve koruyucu sınıfa dahil olarak polisin yönetimine erkeklerle birlikte katılabileceği düşüncesi, kadınları evin içine hapsedmeyen ve onları siyasi arenada daha görünür kılan feminist bir filozof olarak yorumlanmıştır (Boyacı, 2014: 206). Ancak, Vlastos (1994)'a göre, Platon'un eserlerine dikkatlice bakıldığında, bu konu gerçekten tartışmalıdır. Onun analizine göre; Platon'un en iyi toplumu olarak çizdiği ve idealize ettiği yapının içinde, yönetici elitlerin -koruyucular olarak adlandırılan- kadınlarının konumu açık bir şekilde onun feminist bir bakış açısını yansıtsa da aynı toplumda, sanayi ve tarım sınıfını oluşturan özgür kadınların büyük çoğunluğunun konumu, onun antifeminist görüşlerini yansıtmaktadır. Platon'un alternatif olarak sunduğu, ikinci en iyi toplum modeline baktığımızda ise, özgür kadınların konumu karışıktır; bazı

yönleriyle feminist nitelikler taşıırken, bazı yönleriyle antifeministtir. Örneğin, Platon'un Akademisi'ne hiçbir kadın katılmamış ve Platon'un yazdığı diyaloglarda hiçbir kadın karakter konuşmamıştır (Wiesner-Hanks, 2011: 175).

Platon (2020), "Devlet" adlı eserinde ideal bir toplumun yapısını tanımlarken, kadınların erkeklerle eşit haklara ve sorumluluklara sahip olması gerektiğini savunmuştur. Platon'a göre, kadınlar ve erkekler aynı temel doğaya sahiptir, fakat kadınlar fiziksel olarak daha zayıf, erkekler ise daha güçlüdür. Bu sebeple, kadınlar da erkekler gibi koruyucu (asker) veya yönetici (filozof) rolü üstlenebilirler, ancak bu roller için daha fazla eğitime ihtiyaç duyarlar. Platon, kadınların eğitim alması ve toplumda aktif bir rol oynaması gerektiğini vurgulamıştır. Zira, benzer görevlerin yerine getirilmesi için eşdeğer bir yetiştirme ve eğitim gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, kadınlara erkeklerle aynı görevleri vermek niyetindeyseniz, onlara aynı becerileri kazandırmalısınız (Coole, 1988: 33). Platon (2007), "Yasalar" adlı eserinde, kadınların entelektüel kapasitelerinin ve potansiyellerinin erkeklerinkine eşit olduğu vurgusunu yapmaktadır. Ancak, Platon'a göre kadınlar, doğaları gereği erkeklerden daha zayıf ve hassas oldukları için, fiziksel olarak daha az güçlüdürler. Bu nedenle, Platon kadınların savaşa katılması veya asker olması yerine, ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevlere odaklanmaları gerektiğini savunmaktadır. Böylece, Platon kadınların toplumdaki rolünü ve yeteneklerini erkeklerinkine benzer şekilde kabul etmekle birlikte, bazı cinsiyet temelli ayrımcılıkları desteklemektedir. Platon (2022) Timaios adlı eserinde farklı bir bakış açısı ortaya koyarak, cinsiyetler arasında bir eşitlik ilkesinin bulunmadığını ve kadınların doğal olarak erkeklerden daha zayıf ve kırılgan olduğunu belirtmektedir. Ona göre, kadınlar erkekleri taklit etmeye veya onlarla aynı rolleri paylaşmaya çabalamamalıdır. Platon ayrıca, kadınların erkeklerle aynı toplumsal rolleri paylaşmasının uygun olmadığını savunmaktadır. Kadınların doğaları gereği farklı olmaları nedeniyle, kadınları erkeklerle eşit kılmak doğaya aykırıdır, ancak bu eşitliğin eğitim yoluyla sağlanabileceğini de öne sürmektedir (Saxonhouse, 1985: 58). Ona göre, erkekler doğal olarak liderlik ve yönetim konularında daha yeteneklidir ve bu yetenekleri nedeniyle toplumun en üst katmanlarında olmaları gerekirken, kadınlar daha çok ev işleriyle ilgilenmeli ve çocuk yetiştirmelidir. Ayrıca, kadınların muhafızlar arasına dahil edilmesine dair devrimci fikir ortaya atılmadan önce, genç muhafızların, kadın cinsiyetinin karakteristik faaliyetlerini taklit etmelerinin engellenmesi gerektiği vurgulamaktadır (Okin, 1979). Platon'un retorik problemi şu şekilde ifade edilebilir: Platon, insan mükemmelliğinin doğal standardı her iki cinsiyet için de aynı olsa da erkeklerin ve kadınların kendilerine özgü arzu ve istekleri olduğunu kabul eder (Allen, 2006: 134).

Platon'un kadınlara ilişkin görüşlerini çevreleyen tartışmaların aksine (Wender, 1973; Pierce, 1973; Calvert, 1975; Smith, 1980), çoğu bilim insanı, Aristoteles'i kadınları politikadan dışlamakla itham etmektedir (Levy, 1990: 397). Aristoteles (2019) "Ruh Üzerine" adlı eserinde kadın ve erkeği biyolojik açıdan farklı olarak değerlendirir. Kadını, erkeğin eksik bir versiyonu olarak görür. Kadın, erkeğin pasif ve alıcı; erkek ise aktif ve verici bir varlık olarak kabul edilir. Kadının rolü, erkeğin üreme yetisine katkıda bulunmakla sınırlıdır; erkek ise kadına şekil veren taraf olarak belirlenir.

Kadının ruhu da erkeğin ruhundan ayrıdır. Kadının ruhu, besleyici ve algılayıcı yetilere sahip olsa da akıl yetisi eksiktir; kadın akla sahip değildir, sadece akla uyar. Erkek ise akla sahiptir ve aklın yönlendirmesiyle hareket eder. Bu nedenle kadın, erkeğe bağımlıdır ve erkek kadını yönetir. Aristoteles (2023), Politika adlı eserinde kadınların politika alanında erkekler kadar aktif olmamalarını ve kadınların toplumsal ve politik yaşamda daha sınırlı bir rol oynaması gerektiğini savunmuştur. Aristoteles, kadınların ev içi işler ve çocuk yetiştirme gibi daha özel alanlarda aktif olmaları gerektiğini düşünmüştür (Schaus, 2006: 35). Aristoteles, kamusal alanda faaliyet gösteren, politika yapan ve yöneten erkeklerin doğal ve biyolojik olarak kadınlardan daha zeki ve yetkin olduğunu, kadınların ise daha duygusal ve sakin olmaları gerektiğini savunmuştur (Malti-Douglas, 2007: 83). Aristoteles'e göre, aile biriminde erkek ve kadın arasında bir hiyerarşi vardır ve erkekler ailenin başında yer almalıdır. Ruhun bedene, aklın tutkulara hükmetmesi gibi, erkekler kadınlara ve efendiler kölelerine hükmetmelidir (Tannenbaum, 2012: 38).

Aristoteles'in eserlerini farklı perspektiflerden analiz eden araştırmacılar da bulunmaktadır. Örneğin, Levy (1990), Aristoteles'in kadınları siyasetten dışladığına dair yaygın yorumu sorgulamaktadır. Levy, Aristoteles'in bu konuda doğrudan bir araştırma yapmadığını, metnin böyle bir yorumu zorunlu kılmadığını ve hatta kadınların siyasete dahil edilmesi için bazı nedenler ima ettiğini savunmaktadır. Ayrıca, Aristoteles'in kadınların doğal olarak aşağı olduğunu ve onların yönetilmesi gerektiğini söylediği bazı bölümleri ele almakta, ancak bunların kadınların tüm yönetim yeteneklerinde aşağı olduğu veya erdemli olamayacağı ya da ev veya siyasi hayatta hiçbir paya sahip olamayacağı anlamına gelmediğini ileri sürmektedir. Ayrıca, Aristoteles, kadınların erdem açısından orantılı bir eşitlik ilkesine tabi tutulduğunda, erdemli bir eşin ev içinde bir yönetim alanına sahip olması gerektiğini ve erdemli kadınların siyasi aristokraside belirli bir yönetim payına sahip olmalarını öngördüğünü ima etmektedir. Benzer şekilde Schollmeier (2003), Aristoteles'in düşüncelerine temkinli yaklaşmaktadır. Aristoteles'in cinsiyet eşitliği meselelerine düşündüğümüzden daha uygun bir siyaset teorisi sunduğu sonucuna varmaktadır. Ona göre, erkeklerin doğal olarak kadınlardan üstün olduğu varsayımı, kadınların kültürel olarak erkeklerden aşağı olduğu anlamına gelmemektedir. Sparshott (1985) da diğerleri gibi Aristoteles'in kadınlar hakkındaki görüşlerinin çoğunlukla yanlış anlaşıldığını veya çarpıtıldığını, Aristoteles'in kadınların insan doğasının bir parçası olduğunu ve erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğini kabul ettiğini savunmaktadır.

3.1.2. Orta Çağ'da Kadının Statüsü

Orta Çağ, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden (476) Rönesans dönemine kadar uzanan geniş bir tarihsel periyodu kapsayan, son derece karmaşık bir dönemi ifade eder. Bu dönemin tam olarak sona erdiği tarih konusunda kesin bir fikir birliği olmamakla birlikte, genellikle İstanbul'un 1453'te fethedilmesi, Amerika'nın 1492'de keşfedilmesi veya Müslümanların Endülüs'teki egemenliklerini kaybetmesi gibi olaylar öne çıkarılır (Şahin, 2021: 2).

Orta Çağ Avrupa'sında toplum üç gruba ayrılmaktadır: Savaşanlar (soylular), dua edenler (din adamları) ve çalışanlar (köylüler). Kadınlar teknik olarak din adamlarının üyesi olmasalar ve genel olarak kavga etmeseler de bir bakıma tüm bu grupların bir parçasıydılar, dolayısıyla bu kavramsallaştırmaya tam olarak uymuyorlardı ve bu üçlü toplumsal yapıya ilişkin pek çok tartışmaya nadiren dahil ediliyorlardı (Wiesner-Hanks, 2011: 86-87). Bundan dolayı, Orta Çağ'da kadınlar genellikle toplumsal hiyerarşinin alt kademelerinde konumlandırılırken, kilise öğretileri ve dini metinler, kadınları Âdem ve Havva'nın öyküsündeki gibi günahkâr ve tuzakçı varlıklar olarak betimlemiş; kadınların cinsel cazibesi ise ahlaki çöküntüyü sembolize eden bir faktör olarak değerlendirilmiştir (Green, 2009: 18; Wilson ve Margolis, 2004). Hristiyan düşünce geleneğinde, kadın genellikle potansiyel bir tehdit olarak görülmüş ve erkeğin görevi olarak kabul edilen bir sorumlulukla kontrol altında tutulması gerektiği düşünülmüştür (Şahin, 2021: 4). Cinsiyet ve cinsiyet farklılıklarının kavrayışını biçimlendiren ikili karşıtlıklar, erkeklerin üstün, daha çok akıl tarafından yönlendirilen ve cinsellik açısından daha kontrollü olduğu algısını oluşturmuştur. Kadınlar ise ast konumda, maddi dünya ile sıkı sıkıya ilişkilendirilen ve sonuç olarak hayvansal ihtiyaçlar tarafından yönlendirilen varlıklar olarak algılanıyordu (Murray, 1997: 1).

Orta Çağ Hristiyanları, inançlarını resmen Augustinus'un kadın düşmanlığı ışığında yaşadılar. Örneğin; Aquinas, Aristoteles'in felsefi çerçevesini kullanarak erkeğin cinsel üremenin "form"unu (şeklini veya özünü) kadının ise "maddesi"ni (fiziksel varlığını veya maddesini) oluşturduğunu belirtmektedir. Her şey düzgün ilerlerse, bebek erkek olarak doğardı, ancak bir şeyler ters giderse, güneyden esen bir rüzgâr gibi, yanlış bir doğum ya da kusurlu bir erkek, yani bir dişi, ortaya çıkardı (Malti-Douglas, 2007: 9). Kadınların hakları ve medeni statüleri, sınıf farklılıklarına bağlı olarak değişse de hukuki olarak kadınların cinsiyetlerine dayalı kısıtlamalara tabi tutulması, onları ayrı bir sınıf olarak ele almanın bir nedenini oluşturmuştur (McNamara ve Wemple, 1973). Bu bağlamda, kadınlar siyasi, askeri veya kamusal görevlere katılma hakkını yitirmişler ve hükümet kurumlarından, derebey mahkemelerinden kraliyet konseylerine kadar, kamusal roller ve görevlerden men edilmişlerdir (Shahar, 2003: 11). Çünkü, Orta Çağ döneminde kamu otoritesi genellikle erkek egemen bir alan olarak kabul edilmiştir ve kadınlar genellikle bir kamu görevini üstlenmek veya siyasette ve savaşta öncü bir rol oynamak için uygun görülmezlerdi (Ward, 2016: 129).

Orta Çağ'da, kadına yönelik düalist bir bakış açısı, Hristiyan teolojisi tarafından İncil'deki Havva ve Meryem gibi kadın figürleri üzerinden şekillendirilmiştir (Bennett ve Karras, 2013). Havva, günahın kaynağı ve düşüşün sembolü olarak görülürken, Meryem kutsal bir anne ve bakire olarak değerlendirilmiş ve bu şekilde kadının düşüş ve kurtuluş temalarındaki kontrastı yansıtmıştır (Williams ve Echols, 1994: 3). Ancak Romalılar, genel olarak kadınların erkeklerden entelektüel yetenekleri veya koruyuculuk konusundaki geri kalışlarını öne sürerek siyasi katılım için uygun olmadıklarını savunan baskın retoriğe rağmen, kadınların özel durumlarda bireysel olarak olağanüstü başarılar gösterebileceklerini de kabul etmişlerdir (Malti-Douglas, 2007: 63).

Orta Çağ'da kadına yönelik algının daha derinlemesine anlaşılabilmesi için, dönemin önemli bir unsuru olan “cadılık” kavramının detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Orta Çağ dönemiyle ilişkilendirilen kadınlar genellikle “cadılık” kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Bu algı, gerçek yaşamı ve mitolojik imgeleri bir araya getirerek karmaşık bir imge oluşturur ve “cadı” terimi, genellikle ürkütücü, kötü niyetli ve zararlı faaliyetlerde bulunduğu inanılan kadınları tanımlamak için kullanılır (Bever, 2002; Hults, 2005; Levack, 1995). Kadınların, cadı imgesi aracılığıyla düşman olarak tasvir edildiğini destekleyen görüşler arasında, özellikle “tümünden yok etme” veya “kökten temizleme” ifadeleri sıkça kullanılmıştır. Bu söylemler, kadının “düşman” olarak tanımlanmasını, onun “kötü” ve “ortadan kaldırılması gereken” bir varlık olarak ötekileştirilmesini teşvik etmiş ve kadınlara karşı uygulanan şiddet dolu yöntemler, daha sonra Yahudilere veya farklı etnik ve dini gruplara benzer şekilde uygulanmasının önünü açmıştır (Aksan, 2013: 356; Koç Başar, 2022). Bu dönemde, cadılar genellikle hasadın zararlı etmenleri ve fırtınaların kaynağı olarak da tasvir edilmişlerdir (Monter, 1972: 443). Russell (1972), Orta Çağ Avrupası'ndaki cadılık inançlarının büyük ölçüde kadınlara odaklandığını ve kadınların büyücüler, cadılar veya lanetleyiciler olarak algılandığını vurgulamaktadır. Bu algının temelinde bir dizi faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında kadınların, erkeklere kıyasla doğal olarak daha zayıf, duygusal ve etkilenmeye açık varlıklar olarak kabul edilmesi gelmektedir. Dolayısıyla, kadınların “kötü” olarak kabul edilen eylemlerle ilişkilendirilmesi daha kolayca kabul edilebilirdi. Russell ayrıca, kadınların doğurganlık yeteneklerinin bir tehdit olarak algılandığını öne sürmektedir. Özellikle doğum sonrası dönemde ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkan kadınların bu durumları “cadı” olarak etiketlenmelerine yol açabilirdi. Tüm bunların yanında din de kadınların cadılıkla ilişkilendirilmesine katkıda bulunmuştur (Arslan Karaküçük, 2010). Şeytanla bağlantılı olduğuna inanılan cadılar, günah işleyenler ve şeytana hizmet edenler olarak görülürdü ve bu genellikle kadınlarla ilişkilendirilirdi (Martin, 2002; Akın, 2002; Ward, 2016; Caciola, 2006).

Sonuç olarak Orta Çağ Avrupa'sında, kadınlar neredeyse tamamen kamusal ve siyasi rollerde varlık göstermemişlerdir (Power, 1995). Bu, temel olarak, Orta Çağ kasabalarının daha çok cumhuriyetçi bir hükümet modelini benimsemelerinden kaynaklanmaktadır; bu modelde yetkililer seçilir ve belirli bir süre görev yaparlar, bu yüzden kadınlar siyasi makamları miras alamazlar (Daileader, 2020). Orta Çağ döneminde siyasi etkinlik gösteren kadınlar genellikle kraliçe, düşes, kontes gibi unvanlara sahip olarak bu başarıyı elde etmişlerdir (Nelson, 2011). Bu dönemde siyasi güç, büyük ölçüde soylu ailelerin içinde yoğunlaşmıştır ve kadınlar genellikle bu ailelerin bir parçası olarak siyasi etkinlikte bulunmuşlardır (Sjursen, 2016).

3.2. Modern Dönem

Hem günlük dilde hem de akademik dilde, “modern” terimi, ilerleme, yenilik ve gelişme gibi olumlu çağrışımlarla ilişkilendirilmektedir (Schmitt, 2012; Wagner, 2012). Çünkü, “modern” terimi eski olanın karşısında yeni olanı, geleneksel olanın karşısında yenilikçi olanı belirtir ve dolayısıyla

“modern” kavramı, başka dönemler ve yerler ile ilişkilendirilerek anlam kazanır ve zımni olarak farklı zamanlar arasında bir karşılaştırmayı içerir (Nicholls, 1987: 9; Beebe, 1974: 1066; Eysteinnsson, 1990:8). Modernizm, Latince modernus (modo, “hemen şimdi, güncel”) kökenli bir kelimedir (Childs, 2008:12-13); hem “tarz” veya modaya uygun yenilik anlamına gelir hem de gelenekten, Ortodoks anlayıştan veya miras alınan iş yapma tarzından ayrılma manasına gelir (Winkiel, 2017). Modernite kavramı, Roma İmparatorluğu’nun pagan mirasından kopuşunu simgeleyen Hıristiyanlık çağının başladığı 5. yüzyılın sonlarından itibaren tarihsel terminolojide ilk defa kullanılmaya başlanmıştır (Habermas ve Ben-Habib, 1981: 3). Pek çok eleştirmene göre, dünyaya bir ayna sunma girişimiyle karakterize edilir, böylece kendi kültürel olarak koşullandırılmış süreçlerini ve ideolojik üslup varsayımlarını inkâr eder (Childs, 2008: 3). Bu noktada, modernizm ile modernite kavramları arasında bir ayrım yapılması da gerekmektedir. Modernite hakkındaki en yaygın görüş, bu terimin, Avrupa ve Kuzey Amerika’da yaşanan bir dizi büyük dönüşümün sonucunda ortaya çıkan, on sekizinci yüzyılın sonlarındaki endüstriyel ve demokratik devrimlerle doruğa ulaşan yeni bir toplumsal yapıya gönderme yaptığı yönündedir (Smith, 1994b: 106). Modernite, insanın özgürlüğüne, doğal ve devredilemez olan haklarına, insanın akıl yürütme kapasitesine ve dünyanın anlaşılabilirliğine, yani insan aklının anlaşılabilir doğasına olan inançla karakterize edilmektedir (Wagner, 2012: 4). Modernite, bilimsel, laik bir dünya görüşü ve akılcı, ilerlemeci ve özgürlükçü bir söylemin yükselişi ile açıklanmaya çalışılan bir dönüşüm sürecidir (Armstrong, 2005: 2). Bunun yanında geçmişin artık bir referans noktası olarak kabul edilmediği, insanın ve insan topluluğunun yeni değerler ve anlamlar inşa etmek zorunda olduğu bir dönemdir (D’Entreves, 1991: 76). Diğer bir ifadeyle, modernizm veya modernite, Tanrı’nın ve kutsal aksiyolojinin dünya görüşündeki ve insanın yaşam dünyasındaki rolü sorununu ele alan bir inanç sistemi, bir rejim ve geniş bir sistem olarak ortaya çıkmıştır (Uberoi, 2002: 27). Bu bağlamda, modernleşme kavramı, bir toplumun, kurumlarının, değerlerinin ve kültürünün geleneksel yapıdan modern değerlere ve kurumlara doğru ilerleyen sürecini ifade eder (Abid, 2004: 590). Bu yüzden modernizasyon, “modernite” olarak adlandırılan olguya uymayan diğer tüm toplumsal ve bilgi sistemlerini “modernize etmeye” (ve böylece homojenleştirmeye ve epistemik çeşitliliği yok etmeye) çalışmaktadır. Batılı feministler dahi Üçüncü Dünya kadınlarına aynı perspektifi uygulamıştır (Luintel, 2014: 230). Chakrabarty (2011), Batı’daki modernitenin sıkı sıkıya birbirine bağlı iki ayrı projeyle ilişkilendirildiğini iddia etmektedir. İlk olarak, modernizasyonun ele alındığı bağlamda, çeşitli kurumların (parlamentolar, yasal kurumlar, yollar, kapitalist işletmeler, fabrikalar vb.) inşa edilme süreçlerine atıfta bulunur. Diğeri ise bu süreçlere ilişkin düşünsel bir değerlendirme yaparak, yargısal düşünmenin geliştirilmesine işaret eder.

Tarihsel perspektiften modern dönemi ele alırken, Aydınlanma Çağı’nın da mutlaka incelenmesi gerekmektedir. Bu dönemde, akıl ve bilimin ön planda olduğu Aydınlanma düşüncesi, toplumsal normlar ve bireylerin hakları açısından köklü değişimlere yol açmıştır. Aydınlanmanın kadın algısı üzerindeki etkileri, bu dönemde kadının toplumsal rolü ve statüsü açısından yapılan değerlendirmeler büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Aydınlanma dönemi kadınlarının

durumunu ve toplumsal konumunu anlamak, modern dönem kadınının tarihsel gelişimini daha iyi kavrayabilmek için gereklidir.

3.2.1. Aydınlanma ve Kadın

Modernitenin tanımlayıcı özelliklerinden biri, her şeyin değişebileceği ve değişmesi gerektiği inancıdır: Aydınlanma, geleneksel olarak birçok düşünürün zihnini ilk kez ele geçirdiği dönem olarak kabul edilir (Chisick, 2008: 570; Kirk, 2000: 1130). On yedinci yüzyılın son on yıllarında “Avrupa aklının krizi” ile başlayan Aydınlanma, olgunluğa 1750’lerden 1760’lara kadar ulaşmıştır (Peters, 2018b: 886). Aydınlanma, akıl, deneyim, kamusal fikir ve kozmopolitizm gibi etkin araçlarla eski rejimin krizine katkıda bulunan ve Fransız Devrimi öncesi dönemin bazı önemli öncülerini içeren bir dönemdir (Ricuperati, 2015: 656). Ancak, Fransız Devrimi, özellikle Fransa’da modern demokrasi çağının başlangıcı olarak kabul edilse de bu dönemde kadınlar (nüfusun yarısını oluşturan bir kesimi) oy kullanma ve yurttaşlık haklarından mahrum bırakılmıştır (Galligan, 2015). Ayrıca, bu hak ihlali genellikle eleştiriye tabi tutulmamış veya dikkate alınmamıştır (Larre’re, 2011: 218).

Immanuel Kant’ın kaleme aldığı “Aydınlanma Nedir?” adlı makalesi, Aydınlanma düşüncesinin temel metinlerinden biridir (Fleischacker, 2013). Bu makalede Kant (1784), Aydınlanma’yı, insanların kendi akıllarını ve yargılarını bir başkasının rehberliğine başvurmaksızın kullanma cesaretini kazanarak olgunlaşmamışlıktan kurtulmaları olarak tanımlar. Ona göre, Aydınlanma’nın amacı, insanların kendi düşüncelerini sorgulamaları ve kendi kararlarını vermelerini teşvik etmektir. Aydınlanma, bilgi ve anlayışa sahip olmayı değil, bu bilgiyi ve anlayışı özgürce kullanmayı da gerektirir. Bu bağlamda, Aydınlanma, insanların kendi düşüncelerini özgürce ifade etme ve kendi kararlarını verme cesaretini göstermelerini gerektirir.

17. yüzyılın ortasından 18. yüzyılın ortasına kadar uzanan Avrupa tarih dönemi, olağanüstü tarihsel olaylarla ön plana çıkmıştır (Sonenscher, 1998; Baker, 1981). Bu dönem, siyasi ve ekonomik çalkantıların yanı sıra sık sık yaşanan dini çatışmaların ve dini konsolidasyonun etkisi altında kalmıştır (Lougee, 1977). Ayrıca bu dönem, entelektüel anlamda bir dönüşümü temsil eden “bilimsel devrim” olarak adlandırılan bir süreci de içermiştir (Mack, 1984: 1). Aydınlanma dönemi ve Fransız Devrimi, Eski Rejim’in sıkıca kurulu toplum yapısından kesin bir ayrışmayı temsil ederek, feodal kurumların hala etkin olduğu bir ortamda bile rasyonel düşünce egemenliği ve bireyin doğal haklara sahip olduğu düşüncesiyle eşitlik düşüncesinin ortaya çıkmasına öncülük etti (Wayand, 1992; Rajchman, 2008). Özellikle Fransız Devrimi sırasında önemli roller üstlenen, insan haklarına dayalı bir devlet kurma amacı taşıyan, ancak devrim sonrası hayal kırıklığı yaşayan ve bazıları erkeklerle eşit haklar talep ettiği için ağır cezalara çarptırılan Olympe de Gouges gibi kadınlar, devrimci süreçte etkili bir şekilde yer almışlardır (Akgül, 2021: 86). Olympe de Gouges, “İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ni eleştirerek, bu bildirgede “insan” kelimesinin sadece “erkek”leri temsil ettiğini ileri sürmüş ve bu nedenle “Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi”ni 1791 yılında yazmıştır

(Üste, 2018: 39). Çünkü Olympe de Gouges, kadınların yaşadığı eşitsizliklerin temel nedenini erkeklerin kadınlar üzerindeki baskı ve zorbalığı olarak kabul ediyordu (Çakmak, 2007: 734).

Aydınlanma Dönemi, Avrupa’da erkeklerin eşitliği, ekonomik reformlar, kadınların toplumsal rolü ve eğitim hakkı gibi pek çok yeni sorunun ortaya çıktığı ve tartışıldığı siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir (Corte ve Álvarez, 2014: 207-208). Aydınlanma dönemi, insan toplumunun evrimsel aşamaları ile modern ticari uygarlık arasındaki zıtlıkları içeren ve insanlığın tarihsel ilerleyişini çerçvelendiren egemen paradigma içerisinde, kendi varoluş koşullarını ve insanlığın ilerlemesi üzerindeki özel etkisini sorgulayan bir dönem olarak değerlendirilir (LaVopa, 2008: 335). Aydınlanma Çağı, modern Batı medeniyetinde bilimsel, siyasi, insan hakları ve dinî açılardan pek çok olumlu değişime öncülük etmiştir (Dominguez, 2016: 274). Siyaset alanında eşitlik ilkesinin öne çıkması, kadın hakları konusunda farkındalığın artmasına yol açmış, kadının “aydınlanmış” dünyadaki konumu ve işlevi tartışılmaya başlanmıştır (Baktemur, 2019: 2). Aydınlanma düşüncesi egemen olduğunda, daha fazla siyasi eşitliği teşvik eden kurumsal bağlılık artacak ve bu da marjinal grupların siyasi katılımını güvence altına alan kamu politikalarının oluşturulmasını sağlayacaktır (Smith, 1997). Ancak, Aydınlanma’nın kadının modern toplum içindeki rolünü tanımlama girişimi, tıp biliminin erkeklerle kadınlar arasında önemli fizyolojik ve psikolojik farklılıklar olduğunu gösterdiği ve sosyologların cinsiyetler arası sosyal ve entelektüel yakınlaşmanın tarihsel gelişmenin bir ürünü olduğunu ileri sürdüğü bir cinsiyet ayrımcılığı problemiyle yüz yüze gelmiştir (O’Brien, 2005). Öteki, ben’in karşıtı olarak tanımlanır ve ben’in tanımlanmasına bağlı olarak şekillenir; ben’i tanımlayan kategoriler arasında özne, akıl, düşünme, aynılık, erkek, Batı, beyaz, düzen, uygarlık gibi kavramlar yer alırken, öteki için ise nesne, doğa, duygu, farklılık, kadın, Doğu, düzen bozucu gibi kavramlar kullanılır (Cevizci, 2014: 401). Erken modern dönemde, kadınların kamu vatandaşlığına veya entelektüel saygınlık pozisyonlarına uygun olmadığı düşünülüyor ve bu dönemde bilinçli, net hatlara sahip bir kadın siyaseti bulunmuyordu (Mack, 1984: 2).

Aydınlanma dönemine ilişkin genel bir çerçeve sunulmuş olmakla birlikte, bu dönemi on yedinci, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar bağlamında değerlendirmek, kadınların siyasal, sosyal ve kamusal alanlarda yer alma süreçlerini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanıyacaktır. Bu yüzyıllar boyunca yaşanan düşünsel ve toplumsal dönüşümler, kadınların toplumsal rollerinin ve haklarının nasıl şekillendiğini ve bu değişimlerin kadınların kamusal ve siyasal temsili üzerindeki etkilerini aydınlatmaktır. Dolayısıyla, Aydınlanma döneminin ve sonrasının farklı yüzyıl dilimlerinde incelenmesi, kadınların bu süreçteki evrimi ve toplumsal yerleri hakkında kapsamlı bir analiz yapabilmemiz için önem arz etmektedir.

3.2.1.1. On Yedinci Yüzyıl

17. yüzyılın deneycilik akımının öncülerinden kabul edilen ve insanların eşitliği konusunda önemli felsefi düşünceler geliştiren John Locke, döneminin yaygın görüşlerine karşı çıkarak evlilikte eşitlik ve sadakati savunmuş ve bu durumun siyasi sonuçlarını ele almıştır (Kanu, 2015: 89). John Locke'un liberal siyasi felsefesi, temel liberal kabulleri sorgulayan bir bakış açısı sunarak, bireyselliği, rasyonaliteyi, aileyi ve özel hayat ile kamusal hayat arasındaki ayrımı vurgulayarak, feminist eleştirinin odak noktasında yer almaktadır (Walsh, 1995: 251). Locke, kadınların varlık sebebinin kocalarına itaat etmek olduğunu ve kadınların kocalarına teslim olmayı kabul ettiklerini iddia eder (Çilingir, 2019: 42). Locke, kadınların bazı doğuştan haklara sahip olmadığına inanarak, kadınların “bağımsız düşünme yeteneklerinin” eksikliğinin tam bir yurttaşlık durumunu engellediğini ileri sürer (Aslan, 2019). Locke, kadının aklının pasif, erkeğinkinin ise aktif olduğunu belirterek, kadının ekonomik ve sosyal hayata erkekler kadar katılamamasının temel nedenini vurgulamaktadır (Şahin, 2017: 53). Sonuç olarak, Locke, kadını siyasi toplumun dışına itme eğilimindedir (Mutlu, 2017: 28). Montesquieu (2020), benzer şekilde kadınların erkeklere göre daha zayıf ve kırılgan olduğunu iddia eder ve onların daha duygusal ve akıldan yoksun olduklarını öne sürer. Bu iddialarını, kadınların ekonomik ve sosyal yaşama erkeklerle eşit düzeyde katılamamalarının bir kanıtı olarak sunmaktadır. Montesquieu'ya göre, kadınların bir alanda geri kalması, onların doğal niteliklerinin bir sonucudur (Clinton, 1975: 284). Ayrıca Montesquieu, kadınların konumunun farklı rejimlerde büyük değişiklikler gösterdiğini belirtir: Kadınlar monarşilerde özgürken, despotik devletlerde “son derece köleleştirilmiştir”; ancak “cumhuriyetlerde kadınlar yasal olarak özgürdür ve gelenekler tarafından esir edilmiştir”. Rousseau ise, kadının erkeklere karşı “doğal bağımlılık durumunda” olduğunu savunan Montesquieu'yu yakından takip eder (Larre're, 2011: 220). Rousseau, “doğal ilişkilerin” uzun yıllar boyunca değişmediğini ileri sürer ve kadınların erkeklere bağımlı ve boyun eğici, erkeklerin ise egemen ve yönetici olmaları gerektiğini savunur (Darling ve Van de Pijpekamp, 1994: 116). O, sivil yaşamda doğal özgürlüğünü geri almayı arzulayan, ilk halinde özgür ve kendine yeterli olan doğal insanı istese de hayal ettiği doğal kadın, patriarkal ailenin tâbi üyesidir (Coole, 2016: 307). Toplumsal cinsiyet farklılığını biyolojik bir gerçeklik değil, geleneksel bir olgusal oluşum olarak ele alarak, toplumsal cinsiyet rollerinin birbirini tamamladığına dair bir kabulü teyit etmektedir ve aynı zamanda kadınların toplumsal ve siyasi alanlarda daha fazla sınırlanması ve uyumlu bir şekilde konumlandırılması gerektiğini önermektedir (Thomas, 1991: 196). Bu bağlamda değerlendirildiğinde Rousseau'nun kadın doğasına ve kadın karakterine ilişkin iddiaları, onun insan doğasına ve insan karakterine dair savunduklarıyla çelişmektedir (Lloyd, 1983: 308).

3.2.1.2. On Sekizinci Yüzyıl

On sekizinci yüzyılın sonlarında Avrupa'da, “kadın meselesi” üzerine yoğun bir tartışma yaşanmıştır (Clinton, 1975: 283). Bu bağlamda, erkeklerin ve kadınların rasyonel varlıklar olduğu

varsayımından yola çıkarak, felsefi açıdan “özne” olarak kabul edilebilecekleri bazıları tarafından varsayılmış, bazıları tarafından ise inkâr edilmiştir (Fraisie, 1993: 52). Örneğin; Aydınlanma Çağı’nın önde gelen kötümser filozoflarından biri olan Arthur Schopenhauer, kadınlar hakkındaki cinsiyetçi ve aşağılayıcı görüşlere sahiptir (Grimwood, 2008: 131). Arthur Schopenhauer’ın “Aşkın Metafiziği” (2003) ve “Kadınlar Üzerine” (2015) adlı eserlerindeki kadınlar hakkındaki görüşleri oldukça cinsiyetçi ve aşağılayıcıdır. Schopenhauer, kadınların erkeklere kıyasla daha zayıf, daha aptal, daha duygusal ve daha bağımlı olduğunu öne sürer; onların tek amacının uygun erkekleri seçmek ve neslin devamını sağlamak için çocuk doğurmak olduğunu iddia eder. Ayrıca, kadınların erkeklere göre daha az ahlaki, daha az sanatsal, daha az bilimsel ve daha az felsefi olduğunu ileri sürer; bu nedenle erkeklerin kadınlara duyduğu aşkı ve saygıyı hak etmediklerini savunur.

Aydınlanma Çağı’nın önde gelen filozoflarından biri olarak kabul edilen Kant’ın felsefesi ise, hem kendi döneminin düşünce yapısını şekillendirmede hem de günümüz felsefi tartışmalarına yön vermede önemli bir rol oynamıştır (Demir, 2017: 88). Kant, ahlaki eşitlik prensibini desteklemesine rağmen, vatandaşlık haklarını mülkiyet sahibi olmak ve çocuk ya da kadın olmamak gibi “doğal” kriterlere bağlamıştır (Marwah, 2013: 551). Kant (1991), kadınları erkeklerin karşıtları olarak değerlendirmekte ve kadınların temelde akıl, özne, düşünme, aynılık, erkeklik, Batı kültürü, beyazlık, düzen ve uygarlık gibi kavramlarla ilişkilendirilmediğini, bunun yerine nesne, doğa, duygu, farklılık, kadınlık, Doğu kültürü ve düzeni bozan unsurlar gibi kavramlarla özdeşleştirildiğini iddia etmektedir. Kant’a göre, kadınlar daha çok sezgilere veya içgüdülere dayalı olarak hareket eden bireylerdir ve erkeklerin rasyonel olarak edindikleri ahlaki ilkelere göre hareket etmezler. Kant, kadınların doğal olarak akıl ve ahlaki sorumluluk (ahlaki yükümlülük) yeteneğinden mahrum olduklarını ve bu nedenle faaliyet alanlarını ev işleri ve ev içi alana kısıtlamaları gerektiğini ima etmektedir (Varden, 2015: 653). Kant’ın kadınların doğal olarak ahlaki açıdan eksik olduğu yönündeki katı görüşü, bazı eleştirmenlerin onun ahlaki teorisini feminist bir bakış açısından reddetmesine neden olmuştur (Mikkola, 2011; Denis, 2002).

Liberal feminizmin önde gelen temsilcilerinden kabul edilen Mary Wollstonecraft, Fransız Devrimi’nin sonuçlarına yönelik eleştirilerde bulunmuş, bu devrimin yalnızca Fransız erkek vatandaşları için hak düzenlemeleri getirdiğini ve cinsiyetçi ayrımcılığa neden olduğunu eleştirmiş ve 1792’de “Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi” adlı eseri kaleme almıştır (Işık ve Muyan, 2023: 150). Bu eserini kaleme almasında en büyük etken, Rousseau’nun kadınlığı temsil etme biçiminin, kadınları siyasi toplumun erkek üyelerine hizmet etmek zorunda kalan bir kölelik sisteminde zincirlediğini fark etmesi olmuştur (Gunther-Canada, 1997: 24). Bu eser, kadınların doğal haklarının tutkulu bir savunusu ve kadınların zayıflığının bir erdem olarak kabul edildiği topluma yönelik eleştirel bir incelemedir (Lefebvre ve White, 2010: 461). Wollstonecraft (2021), kadınların doğal olmayan bir biçimde erkekler tarafından şekillendirildiğini savunmuştur. Bu iddiaya göre, erkekler kadınların karakterlerini, davranışlarını ve toplumsal rollerini sıkı bir disiplinle belirlemiş ve bunu fiziksel güç ve akıl yürütmeye haklı çıkarmışlardır. Bu nedenle, kadınların kendi durumlarını

iyileştirmek ve eşit haklar elde etmek amacıyla eğitim, siyaset ve toplumda mücadele etmeleri gerekmektedir. Wollstonecraft’a göre, kadınların bağımlı ve düşük bir konumda bulunmalarının sebebi, kadınların doğal olarak boyun eğmeleri değil, egemen olan akıl yürütme ve eğitim sistemidir (Griffin, 1996: 272). Cinsiyet ayrımına karşı net bir tutum sergileyen yazar, kadın ve erkekler arasındaki eğitimde fırsat eşitliğini savunmaktadır (Baştan, 2015: 174). Çünkü ona göre, kadınların toplum içinde marjinalleştirilmesinin kökeni açıktır: Kadınların zihinsel potansiyellerini geliştirmelerine izin verilmemiştir (Geçit, 2013: 108). Wollstonecraft, her iki cinsin doğuştan benzer niteliklere sahip olduğunu, fakat kendilerini erkeklerden aşağı gören yaygın inançlar ve geleneklere boyun eğen ve bu düşünceyi benimseyen kadınlara eleştirilerde bulunmuştur (Işık ve Muyan, 2023: 151). Gerçekte, Wollstonecraft, Aydınlanma döneminin ataerkilliği tarafından dayatılan kadın aşağılamalarına karşı tarihsel bir direniş isteğini öngörmüştür (Tauchert, 2003). Wollstonecraft, cinsiyetçi zihniyete karşı çıkarak, kadınların eşit haklara sahip olması gerektiğini savunmasıyla, dönemin koşullarına bakıldığında feminist hareketin gelişimine önemli bir katkıda bulunmuştur (Bolat, 2023: 267).

3.2.1.3. On Dokuzuncu Yüzyıl

On dokuzuncu yüzyılda, kadınların toplumsal ve siyasi eşitliği konusunda yapılan en etkili çağrılardan biri, on dokuzuncu yüzyıl liberalizminin önde gelen temsilcilerinden John Stuart Mill tarafından yapılmıştır (Hekman, 1992: 681). Mill, kamusal-özel ayrımını sorgulayan ve “özel” alanda sürdürülen baskının “kamu” alanındaki eşitlik, adalet ve demokratik idare ile çatıştığını vurgulayan ilk “liberal”dir (Morales, 2007: 46). Mill, birçok çağdaş radikal feminist gibi, kadınların erkekler tarafından baskı altına alınmasının kökeninin cinsiyetçi toplumsal süreçlerde olduğunu düşünmektedir. Kadınlar, kendilerini erkeklere hizmet etmeye, erkeklerin çıkarlarıyla özdeşleşmeye ve en ince ayrıntısına kadar, bir erkeğe bağlı olmadan eksik ve yetersiz hissetme şeklinde eğitilmişlerdir (Burgess-Jackson, 1995: 375). Bu nedenle, Mill, cinsiyet eşitsizliğinin en derin ve gizli baskı biçimi olduğunu ve bu yüzden diğer haksızlık ve sömürü biçimleriyle karmaşık ilişkiler içinde bulunduğunu belirtmektedir (Mann ve Spinner-Halev, 2010: 246). Bu açıdan değerlendirildiğinde John Stuart Mill, (The Subjection of Women) “Kadınların Boyun Eğmesi” adlı eserinde, kadınlar için eşitliği savunan ileri görüşlü bir teori ortaya koyarak, özgürlüğü kısıtlayan sosyal ve yasal koşulların “insanlığın ilerlemesine karşı en büyük engellerden biri” olduğunu iddia etmiştir (Smith, 2001: 181). Mill (2023) eserinde, kadınların toplumdaki konumlarını ve haklarını ele almaktadır. Temel olarak, kadınların toplumda erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiği savunulmakta ve kadınların toplumsal eşitsizliklere maruz bırakılmasının haksızlığı vurgulanmaktadır. Mill, kadınların toplumsal ve siyasi alanlarda daha fazla katılım ve özgürlük hakkına sahip olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca, cinsiyet temelli ayrımcılığı eleştirmekte ve kadınların kendi yaşamlarını yönlendirecek özgürlüğe sahip olmalarını savunmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda yazılan “Kadınların Boyun Eğmesi” eseri, kadınların oy hakkı, eğitim imkanları ve istihdam fırsatlarının genişletilmesi için yapılan en etkili çağrılardan birini içermektedir (Shanley,

1981; Okin, 1973). O, her türlü toplumsal cinsiyet ilişkisinde devam eden erkek ayrıcalığının yol açtığı sömürü döngüsünü kırmak için siyasi gücün zorunlu olduğunu, ancak yeterli olmadığını savunmaktadır (Loizides, 2023: 191; Keglević, 2020: 97). Kadınlarla ilgili olarak, sadece yasal değişiklikler değil, aynı zamanda kadınların toplumsal uyum süreçleri, eğitimleri ve doğaya ilişkin yanlış inançlarının da değişmesini savunmaktadır (Knüfer, 2023: 63). Ayrıca, kadınların özgürleşmesinin, parlamentonun yardımı olmadan gerçekleşmeyeceğine de inanmaktaydı (Caine, 1978: 52).

Kadınların tarihsel süreç içerisinde siyasi, kamusal ve toplumsal hayattaki varlıklarını ele alırken, feminist ideolojinin bu bağlamdaki rolü ve etkisi mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Feminist teori, kadınların toplum içerisindeki yerini ve haklarını sorgulayan, tarihsel eşitsizliklerin kökenlerini inceleyen ve bu eşitsizlikleri gidermeye yönelik stratejiler öneren bir düşünsel çerçeve sunar. Dolayısıyla, kadınların tarihsel olarak maruz kaldıkları toplumsal ve siyasi dışlanmanın anlaşılması ve bu dışlanmanın aşılmasına yönelik girişimlerin değerlendirilmesi için feminist perspektifin ayrı bir başlıkta dikkate alınması elzemdir. Bu çerçevede, feminist teorinin açıklanması sürecinde, on dokuzuncu yüzyılda kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında önemli katkılarda bulunan bilim insanlarının görüşlerine odaklanılacağından söz konusu bilim insanlarının fikirleri, bu bölümde ayrıntılı olarak tekrar ele alınmamış ve bu başlık altındaki değerlendirmeler daha kısa tutulmuştur.

3.3. Feminist Başkaldırının Tarihsel Değerlendirmesi ve Etkisi

Kadınların mülkiyet, miras, ticaret ve eğitim gibi alanlarda etkin bir şekilde rol aldığı antik Sparta gibi toplum örnekleri, tarih boyunca mevcudiyetini sürdürmüştür (O’Pry, 2012; Pomeroy, 2008). Benzer şekilde, kadın haklarını savunmak için ataerkil toplumlara karşı çıkışlar ve mücadeleler, tarih boyunca farklı dönemlerde de belirgin hale gelmiştir (Sultana, 2012b; Triverdi ve Tiwari, 2016; Rawat, 2014). Çünkü Cinsiyet, dünya genelinde her toplumda önemli bir sosyal yapıdır ve bu yapılar incelendiğinde ve sorgulandığında, güç, politika, ekonomi ve bu alanlarla ilişkilendirilen birçok yapı da sorgulanmaya başlar (Bermudez, 2013: 11). Ancak, günümüzde yaygın olarak kullanılan “feminizm” terimi, geçmişte tam olarak benimsenmemiş bir kavramdır. (Gori, 2021: 92-93). Mary Wollstonecraft örneğinde olduğu gibi, 1792 yılında “Kadın Haklarının Savunulması” adlı eserini yayımlamasına rağmen, o dönemde bu terim yaygın bir kullanıma sahip değildi (Offen, 1986: 126). Tarihsel olarak, Plain ve Sellers (2007) tarafından belirtildiği üzere, feminizm, Aydınlanma dönemi ve 1789 Fransız Devrimi sırasında şekillenmeye başlamıştır. Ancak “Feminizm” terimi, Büyük Britanya ve Amerika’da daha geniş bir kabul görmüş ve 1890’lı yıllarda daha belirgin bir şekil almıştır (Robertson, 2002; Walters, 2005; Becker, 1999; Yoder vd., 2011).

Feminizm” terimi, kökeni Fransızca’ya dayanan ve ilk kez 1872’de Fransız oyun yazarı Alexandre Dumas tarafından kullanılan bir terimdir (Jamadar, 2018: 60). Feminizm, tek bir tanımla

sınırlı kalmayan, geniş bir kavramdır ve çeşitli akımları, yaklaşımları ve perspektifleri içeren çok yönlü bir harekettir (Hogan, 1993). Feminizm, en öz ifadeyle cinsiyetler arası politik, ekonomik ve sosyal eşitliği savunan bir teori ve kadınların hakları ile çıkarlarını desteklemek amacıyla düzenlenen bir faaliyettir (Bermudez, 2013: 11). Feminizm, geniş anlamda ırk, sınıf ve cinsellik temelli cinsiyet eşitsizliklerini ve bu alanlar arasındaki ilişkili eşitsizlikleri sona erdirmeyi amaçlayan bir harekettir (Crossley, 2017: 6; Ruth, 2001: 4). Feminizm, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan ve gerçek bireycilik ile gerçek bağlılık arasında süregelen bir süreçte birey ile kolektifin bütünleşmesini amaçlayan bir proje olarak nitelendirilmektedir (Marshall, 1994: 158). Günümüzde ise feminizm hem entelektüel bir taahhüdü hem de toplumsal cinsiyete dayalı baskıların sona erdirilmesini hedefleyen bir siyasi hareketi ifade eder (Mohajan, 2022; Raina, 2017; Gallant, 2008; Snitow, 2015). Tarihsel olarak zarar gören, ezilen ve ikincil konumda tutulan kadınlar, bilinçlenerek baskının ne olduğunu anlayıp bu durumun kaçınılmaz veya doğal olmadığını ve buna karşı çıkabileceklerini kavramışlardır (Thompson, 2001). Bu bağlamda feminist teoriler, kadınlara yönelik baskıyı tanımlamayı, bu baskının nedenlerini ve sonuçlarını açıklamayı ve kadınların kurtuluşu için stratejiler geliştirmeyi amaçlar (Tong, 2009; Acker, 1987). Bu teoriler, güç yapılarını ve toplumsal bağlamları yakından inceleyerek, bu bağlamlarda yaşayan kadınların gerçek deneyimlerini analiz ederek, liberalizmin vurguladığı bireycilik ve soyutlama yaklaşımlarını aşan bir teorik çerçeve önermektedir (Schwartzman, 2006).

Modern feminizmin temelleri, kadınların rasyonel bir eğitim alması gerekliliğini savunan Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi (1798)" adlı eserinde, Fransız Devrimi ve liberalizmin ideallerinden ilham almıştır (Jaysawal ve Saha, 2023: 241). Wollstonecraft (2021)'a göre, kadınlar, erkeklerle karşılaştırıldığında aynı zihinsel yetilere sahipti; ancak toplumsal normlar, kadınları kibirlilik, zayıflık ve cüretkârlık gibi sınırlamalarla kısıtlamıştı. Eğer erkekler ve kadınlar aynı derecede zeki olarak kabul ediliyorsa, eğitimleri de aynı seviyede olmalıydı. Wollstonecraft'a göre, erkekler ve kadınlar, aynı insanlığı paylaşıyorlardı ve bu insanlık, ortak bir akıl sahipliği ve Tanrı tarafından bahşedilen ahlaki bir bilinç temelinde yükseliyordu; bu nedenle erdem, her iki cinsiyet için de aynı olmalıydı. Wollstonecraft, kadınların sadece pasif itaatin öğretildiği ve annelik rolüyle sınırlı kaldığı bir eğitim anlayışı yerine, rasyonel seçimler yapabilmeleri için eğitilmeleri gerektiğini güçlü bir şekilde savunmuştur (Dharshini, 2016: 20; Shah, 2019: 285). Aslında Mary Wollstonecraft kadın-erkek eşitliği ile değil, kadının toplumda sadece ev işlerini yapmaktan daha büyük bir rolü olmasıyla ilgileniyordu (Suleiman vd., 2021: 2). Wollstonecraft'ın Fransız Devrimi dönemindeki düşünceleri, çağdaş liberalleri ve vatandaşları, aristokratik ayrıcalıkları devirmek, erkek haklarını ve vatandaşlık kavramını kadınları da içerecek şekilde genişletmek gibi büyük bir misyonla görevlendiriyordu (Brody, 1983: 40).

Dönemin ataerkil toplumunda kadın hakları mücadelesi vermiş bir diğer önemli figür ise Virginia Woolf'tur (1882-1941). İngiliz yazar ve feminist olarak tanınan Woolf, özellikle kadınların toplumsal hareketlerdeki deneyimlerinin toplumsal değişim üzerindeki temel etkenlerden biri

olduğunu işaret etmiştir (Plain ve Sellers, 2007). Kadınları toplumun kamusal ve özel alanlarında ötekileştiren geleneksel cinsiyet normlarına karşı çıkmıştır (Jamadar, 2018: 61). Bu açıdan değerlendirildiğinde Virginia Woolf'un feminizmi, kadınların "medenileşmesini" toplumsal ve siyasi değişimin temel bir unsuru olarak görmesinden dolayı oldukça köklü, temel ve dönüştürücü bir nitelik taşımaktadır (Black, 2004). 1869 yılında John Stuart Mill'in eşi Harriet Taylor ile iş birliği içinde yazıldığı düşünülen (The Subjection of Women) "Kadınların Boyun Eğmesi" (2023) adlı eser, kadınların toplum içinde erkekler tarafından baskı altına alınmasını ele almaktadır. Bu eserde, kadınların bu baskıya maruz bırakılmasının kadınların "doğası" ile açıklanamayacağı, çünkü kadınların özgür iradesini kullanmalarına izin verilmediği sürece gerçek doğalarının anlaşılamayacağı vurgulanmıştır. "Kadınların Boyun Eğmesi", kadınların erkeklerle eşit olmaları gerektiğini savunurken, bu eşitliğin kadınların farklılıklarını kabul etmeleri gerekmeksizin değil, tam da bu farklılıkları göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade eder. Bu temalar, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren kadınların oy hakkı gibi temel siyasi hakları için yürütülen kampanyalarda ve "ikinci dalga" feminizmin yükseldiği dönemlerde, "eşitlik-farklılık" tartışmalarında tekrar ön plana çıkacaktır (Jaquette, 2018: 62).

Feminizm, geniş bir ideolojik ve eylem yelpazesini kapsar ve bu bağlamda kadınların kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını eşit olarak tanıma, sağlama ve savunma amacını içerir (Mohajan ve Mohajan, 2022: 7). Bu yaklaşım, cinsiyete dayalı baskının nasıl işlediğini ve bazı normların insanları cinsiyet temelinde dışlamak, marjinalleştirmek ve baskı altına almak için nasıl kullanıldığını inceleyerek, cinsiyetlendirilmiş kimliklerin ataerkil toplum normlarına nasıl uyarlandığını tanımlar ve değerlendirir (Pertwi vd., 2019: 114; Odinye, 2022: 2; Kaur, 2021: 10). Bu bağlamda, feminist araştırma, cinsiyete dayalı baskıların kökenlerini anlama amacını taşır ve adil bir toplumun ideal bir biçimini nasıl oluşturabileceğini keşfeder (Nutsukpo, 2020: 85). Feminist teori, kadınların siyasi görünürlüğünü artırmak için eksiksiz ve etkili bir biçimde temsil eden bir dili geliştirmenin gerekliliğine vurgu yapar (Butler, 2010). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, feminizmin tek bir birleşik kavram olarak tanımlanması yerine, çeşitli alanlarda gelişen ve farklı bakış açıları içeren bir dizi ayrı kavramın bir araya gelmesiyle oluştuğunu söylemek daha doğru olacaktır (Zoysa, 2018: 36). Bu nedenle feminizm, çeşitli disiplinlere ayrılmıştır (Kaur, 2021:10). Özellikle, feminist teorik tartışmalar, onları çevreleyen "liberal", sosyalist" ve "radikal" ideolojik terimleri etrafında gerçekleştiğinden (Dietz, 2003: 400) liberal feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizm konularının açıklanması konunun daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Kadının toplumsal düzlemde karşılaştığı dezavantajların, eşitsiz fırsatlar ve erkeklerden izolasyon temelinde şekillendiğini savunan liberal feminizm, feminizmin erken dönem yaklaşımlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Paudel, 2023: 21). Genellikle liberal feministler, ırkçılığın, cinsiyetçiliğin, cinsel yönelim, siyasi eğilim, dini inanç, yaş veya felsefi tercih nedeniyle yapılan her türlü siyasi, sosyal veya ekonomik ayrımcılığın veya baskının, ahlaki açıdan duyarlı

herhangi bir toplumun hoşgörü gösteremeyeceği kötülükler olduğuna inanırlar (Almeder, 1994: 299). Liberal feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin kökenini, kadınların ve kız çocuklarının sivil haklara, eğitim olanaklarına ve istihdam gibi toplumsal kaynaklara erişimlerinin kısıtlanmasıyla ilişkilendiren bir feminist teori olarak şekillenmektedir (Giddens, 1993). Liberal Feminizm, patriyarkayla mücadelede özellikle yasama süreçlerine odaklanır ve kadınların siyasi katılımlarının engellendiği veya kısıtlandığı biçimleri eleştirir ve analiz eder (Khan, 2017: 37; Flynn, 1995: 202; Johnson, 1991: 59). Liberal feminizm, kamusal alanda bireylerin haklarını korumak için yasal, siyasi ve kurumsal mücadeleye odaklanır ve kadınların erkeklerle eşit vatandaşlar olarak kabul edildiği bir kamusal alana vurgu yapar (Enyew ve Mihrete, 2018: 60; Kaur, 2021: 10; Nussbaum, 2003: 511; Baehr, 2013: 151; Rudy, 1999: 45). Liberal feminizm, eşit eğitim hakları, eşit siyasi ve sivil haklar ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşların oy kullanma hakkı gibi hakları da savunur (Mohajan, 2022; Tapper, 1986). Bunun yanı sıra, eşitlik ve özgürlüğe değer veren liberal bir toplumda, kadınların kamusal karar alma pozisyonlarına ulaşmak için seçim yarışmalarına katılmalarının yaygın olduğu ileri sürülmektedir (Suleiman vd., 2021). Özetle, liberal feminizmin ana hedefi, özgürlüğün geliştiği, adil ve şefkatli bir toplumu oluşturmaktır (Tong, 2009: 13).

Radikal feminizm, 1960'ların liberal ve Marksist feminizmine meydan okuyan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Jaggar, 1983: 83). Radikal feminizm, aynı zamanda Kültürel Feminizm olarak da anılır ve genellikle genç, iyi eğitilmiş, beyaz orta sınıf kadınları temsil eder (Lin, 2019: 21). Radikal feminizm, kadın-erkek ilişkilerine yönelik basitçe cinsiyet tarafsızlığına dayalı bir yaklaşım sergileyen liberal feminizmi, sosyal ve siyasi konularda yetersiz ve yüzeysel buldukları için reddeder (Graham, 1994: 155). Liberal feminizm, kadınların ve erkeklerin neredeyse eşit siyasi ve medeni haklara sahip olması gerektiği temel ilkesini benimserken, radikal feminizm kadınların ataerkil toplum tarafından ezilmesinin tüm baskıların temelini oluşturduğuna inanır ve bu baskıları kapsamlı bir devrimle yok etmeyi ve cinsiyetler arasında yeni bir denge kurmayı hedefler (Li vd., 2021: 635; Jensen, 2021; Borah ve Rajkhowa, 2021: 2960). Ayrıca radikal feministler, kamusal ve özel arasındaki liberal ayrımı sorgulayarak, insan yaşamının tüm yönlerinin, hatta “kapalı kapılar ardında” gerçekleşenlerin bile, mevcut eşitsiz toplumsal yapıyı destekleyip desteklemediklerine göre değerlendirilmesinde ısrar etmektedirler (Burgess-Jackson, 1995: 373). Radikal feministler, toplumu ataerkil bir yapı olarak görüp, erkeklerin egemen sınıfı, kadınların ise bağımlı sınıfı oluşturduğu bir sistem olarak tanımlarlar; ayrıca, kadınların erkeklerle sadece eşit değil, aynı zamanda ahlaki olarak üstün olduğuna ve ataerkilliğin yerini anaerkilliğin alabileceğine inanırlar (Mohajan, 2022: 16). Bundan dolayı Radikal feminizm, sosyal ve ekonomik alanlarda erkek egemenliğine son vermek amacıyla politik bir hareket olarak ortaya çıkmıştır ve erkek ve kadın doğasının ve değerlerinin zıtlığını, cinsiyetçi bir bakış açısı olarak kabul ederek mücadele etmiştir (Willis, 1984: 91). Bu nedenle, radikal feministler, bilinç yükseltme grupları aracılığıyla geleneksel siyasi anlayışlara meydan okuyarak, “kişisel olan politiktir” sloganı altında, daha önce yalnızca kişisel alan olarak görülen insan deneyimlerinin aslında politik alanlar olarak yeniden tanımlanması gerektiğini savunmuşlardır (Nachescu, 2008: 26).

Sosyalist feminizm, sınıf ve toplumsal cinsiyetin kesişimini ele alarak, bu etkileşimin kadınların karşılaştığı güçsüzlükleri nasıl etkilediğini inceler ve bu bağlamda, temel hedefi kapitalist sistemin kadınların erişim ve fırsatlarını şekillendiren yapısına karşı çıkmak olarak belirler. Sosyalist feminizm, kadınların ekonomik ve toplumsal konumlarını kapitalizmle ilişkili güç dinamikleri açısından analiz ederek, toplumsal eşitsizliklerin kökenlerini sorgular ve bu eşitsizliklere karşı mücadele eder (Hirudayaraj ve Shields, 2019: 321; Eisenstein, 2004: 196). Liberal feminizm genellikle reformist bir strateji benimserken, sosyalist feminizm dönüşüme odaklanır (Ferguson, 2017: 278). Sosyalist feminist çalışmalar, kapitalist örgütlerdeki sistemik ve yapısal eşitsizlikleri öne çıkararak, cinsiyete dayalı ve sınıfsal iş bölümlerinin olumsuz etkilerini vurgulamışlardır (Benschop, 2021: 5; Kennedy, 2008: 500). Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyalist feminizm, çağdaş kadınların yabancılaşma deneyimini kapitalist üretim tarzının tarihsel özellikleri ile ilişkilendirerek revize edilmiş bir Marksist teori sunarken, aynı zamanda ataerkilliğin kapitalizmle bağlantılı paralel bir baskı sistemi olduğunu öne sürerek geleneksel Marksizm'den ayrılır; bu nedenle sosyalist feministler, hem sınıf hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasını savunur ve kadınlar için gerçek özgürlüğün, sınıf temelli bir toplumun varlığı süresince mümkün olamayacağını ileri sürerler. Bu perspektife göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kökeni, ekonomik ve sınıfsal yapılarla doğrudan ilişkilidir, dolayısıyla, bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için sınıf bazında köklü bir dönüşüm yaşanması gerekmektedir (Manchon, 2000: 468). Sosyalist feministler, sınıf temelli bir toplumda, zayıf çoğunluğun ürettiği zenginliğin güçlü azınlığın kontrolüne geçtiği koşullarda, herkesin, özellikle de kadınların gerçek özgürlüğe erişemeyeceğini savunurlar (Tong, 2009: 4). Bu durum, sınıf ve toplumsal cinsiyet baskısının ya da üretim ile bilinç arasında bir öncelik meselesi değil, her birinin ekonomik, ideolojik ve psikodinamik temellerinin, birbirleriyle ilişkilerinin ve belki de en önemlisi hem ideolojik hem de ekonomik düzeylerdeki mücadelenin nasıl ilişkilendirilebileceğinin bir entegrasyonudur (Marshall, 2008: 216). Sosyalist feministler, her daim iki yönlü bir çaba içinde olmuşlardır: Birincisi, toplumsal hareketlere ve sol siyasi partilere ırkçılık karşıtı ve sınıf temelli bir feminist perspektif kazandırmak; ikincisi ise, feminist siyasete ve kadın hareketlerine sosyalist bir bakış açısı sunmaktır. Bu çabalar, toplumsal eşitsizliklerin hem cinsiyet hem de sınıf temelli kökenlerini ele alarak, her iki alanda da daha kapsayıcı ve entegre bir anlayış geliştirmeyi hedefler (Brenner, 2014: 38).

Bu bakımdan, kadınların sosyal, politik ve ekonomik değişimine yönelik feminist müdahalelerin evrimini ve dönüşümlerini incelemek için feminizmin tarihindeki “dalga”ların açıklanması gereklidir (Benjamin ve Schwab, 2023: 398). Çünkü Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kadın hakları hareketinin ortaya çıkışını analiz ve açıklamada baskın kavramsal çerçeve olarak iş gören dalgalar metaforu, feminizmin tarihsel süreç içindeki değişim ve gelişimini vurgulamaktadır (Laughlin vd., 2010: 76). Dalga anlatısının nesiller arası ayrımlara yol açması ve hareketsizlik dönemlerini varsayması, feminist akademisyenler tarafından eleştirilirken, bazıları bu yaklaşımı feminizmin tarihsel ve ideolojik evrimini kavramak için yararlı bir yöntem olarak görürler (Evans ve Chamberlain, 2015: 396). Dalga anlatısının kullanılmasına karşı çıkanlar, bu yaklaşımın feminist

kuşaklar arasında sahte ikilemler yaratmak suretiyle feminizmi felce uğratma şeklinde eleştirilmektedir (Gillis ve Munford, 2004).

Feminizm üzerine genel bir çerçeve sunulmuş olmakla birlikte, feminizmin çeşitli dalgalarının analizi, bu hareketin tarihsel gelişimini daha iyi anlamamıza olanak tanıyacaktır. Feminizmin farklı aşamaları, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin zaman içindeki evrimini ve bu süreçteki önemli dönemeçleri yansıtmaktadır. Her bir feminizm dalgası, belirli tarihsel ve toplumsal koşulların etkisi altında gelişmiş ve kadın hakları konusunda farklı stratejiler ve hedefler belirlemiştir. Bu bağlamda, feminizmin tarihsel süreç içindeki değişimlerini ve etkilerini kavrayabilmek için bu dalgaların detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

3.3.1. Birinci Dalga Feminizm

Birinci dalga feminizm, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından yirminci yüzyılın başlarına kadar, kadınların (ve bazı durumlarda erkeklerin) topluca bir araya gelerek kadınların ve çocukların yaşamlarını etkileyen çeşitli uygulamalara karşı çıktıkları dönemi ifade eder; bu dönemde, kadınlar için eşit sözleşme ve mülkiyet haklarının geliştirilmesi, kadınların oy hakkı, kadınları ve kız çocuklarını fuhuştan ve o zamanlar “beyaz köle ticaretinin tehlikeleri ve kötülükleri” olarak adlandırılan unsurlardan koruyacak yasalar için mücadele edilmiştir (Phillips ve Cree, 2014: 936; Raina, 2017: 3374). Aslında feminist düşünceler, “ilk dalga”dan çok önce de var olmakla birlikte, tanımlanabilir bir hareket halinde örgütlenmemiş ve ancak on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar somut bir form kazanmamıştır (Kinser, 2004: 127). İlk Dalga feminizmi, uluslararası alanda etkili olmuş olmasına rağmen, özellikle Mary Wollstonecraft veya John Stuart Mill gibi yazarların proto-feminist siyasi yazılarından ilham aldığı için en yoğun biçimde Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa’da etkin olmuştur (Malinowska, 2020: 2). Birinci dalga feministler, kadınların entelektüel kapasitelerini vurgulamışlar ve kadınların eğitim olanaklarına erişimini ve genel olarak kamusal hayata katılımlarını artırmak için çaba göstermişlerdir (Dean ve Aune, 2015: 378; Wrye, 2009: 185). Bu açıdan değerlendirildiğinde birinci dalga feminist yazarlar ve aktivistler, kadınların yaşamlarının ve deneyimlerinin nasıl göz ardı edildiği konusunda farkındalık oluşturmuş; ayrıca, kadınlarla ilgili kalıplaşmış fikir ve tutumların çoğuna meydan okumuşlardır (Arshad, 1996: 149). Birinci dalga feministlerin temel amacı, kadınların özgürleşmesini, oy kullanma hakkını, ekonomik bağımsızlığı ve eşit eğitim imkânlarına erişimini sağlamak için yasal düzenlemelerle ilgili kampanyalar yürütmek olmuştur (Zhao ve Silberstein, 2022: 1060-1061; Baumgardner, 2011: 247; Gamble, 2001: 191; Harnois, 2008: 139). Bu durumun ana nedeni, Amerika’nın 1918’de hala demokratik olmayan uygulamalara devam etmesinden kaynaklanmaktaydı ve bu da kadınlara siyasi katılım ve bu bağlamda oy kullanma hakkı tanınmaması anlamına gelmekteydi (Karim ve Azlan, 2019: 5). Ancak oy hakkı savunucularının çoğu, kadınların erkeklerle eşit olduğu ya da erkeklere benzediği genel bir ilkeye dayanarak değil, kadınların toplumda farklı rolleri ve sorumlulukları olduğu için bu hakkı talep etmişlerdir (Nicholson, 2010). Böylece Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kadın hakları

aktivizminin “ilk dalgası”, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başlamış olup zamanla gelişmiş ve nihayet 1920’de, kadınlara vatandaşlık hakları arasında en önemli olan oy kullanma hakkını sağlayan ABD Anayasası’nın On Dokuzuncu Değişikliği’nin kabul edilmesiyle zirveye ulaşmıştır (Dicker ve Piepmeier, 2003: 9; Hewitt, 2012: 663).

3.3.2. İkinci Dalga Feminizm

Kadınların özgürleşmesine vurgu yaparak ve üreme haklarına odaklanarak, ayrıca ataerkil toplumun geniş özelliklerini sorgulayarak ortaya çıkan ikinci dalga feminist hareketi, ilk dalga feminizmin etkisinin hemen ardından, özellikle 1960’lar ve 1970’lerde ortaya çıkmıştır (Banaszak, 1996: 837-838; Baxandall ve Gordon, 2005:414). Her feminist hareket, belirli tarihsel dönemlere veya diğer toplumsal hareketlere referansla tanımlanabilir; örneğin, ilk dalga feminizmin kökenleri on sekizinci yüzyıl Aydınlanma dönemine kadar uzanırken, ikinci dalga feminizmin ortaya çıkışı, 1960’larda Avrupa ve Amerika’da yaşanan siyasi ve öğrenci aktivizmine dayanmaktadır (Gamble, 2001). 20. yüzyılın ikinci dalga feminizm faaliyetlerinin büyük bir kısmı Batı ve diğer sanayileşmiş ülkelerde yoğunlaşmış olmasına rağmen, eşitlik mücadelesi Afrika da dahil olmak üzere dünyanın birçok başka bölgesinde de etkili olmuş ve sadece kadınlar için değil, tüm toplum için önemli sonuçlar doğurmuştur (Nutsukpo, 2020: 87). İkinci Dalga feminist hareketin normatif anlatımları, genellikle 1963 yılında Betty Friedan’ın “The Feminine Mystique” (Kadınlığın Gizemi) kitabının yayınlanmasına, 1966 yılında Ulusal Kadın Örgütü’nün kurulmasına ve 1960’ların sonlarına doğru kadın bilinç yükseltme gruplarının ortaya çıkmasına kadar uzanmaktadır (Thompson, 2002: 338; Odinye, 2022). Bu dönemde, net bir biçimde belirlenmiş toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin dayandığı stereotipler, eleştiriye tabi tutulmuş ve feministlerin öncelikli odak noktası haline gelmiştir (Franceschet, 2004: 500). İlk dalga feminizmin öncelikli olarak orta sınıf beyaz kadınlar tarafından benimsenip savunulmuş olmasına karşın, ikinci dalga feminizm bu perspektifi genişleterek ırk, sınıf ve cinsiyet gibi diğer kimlik belirleyicilerine ve siyasi sınırlara odaklanmış, ancak bu bağlamda tartışmalı bir biçimde bu sesleri marjinalleştirmeye devam etmiştir (Zimmerman, 2017: 55). İkinci dalga feminizm, kadınların hem toplumsal hem de özel alandaki eşitsizliklerine karşı mücadele ederek, oy hakkı ve fırsat eşitliğinin yetersiz olduğunu savunur, ataerkil toplumun kadınları baskı altında tuttuğu görüşünü benimser ve ev içindeki cinsiyet rolleri, üreme özgürlüğü ve cinsel özgürlük gibi konulara odaklanır (Mendes, 2011; Khatwani ve Hassan, 2022; Gray ve Boddy, 2010: 369). Bu perspektiften bakıldığında, ikinci dalga feministlerin “kişisel olan politiktir” ilkesi, geleneksel kamusal ve özel alan ayrımının eleştirel bir şekilde değerlendirilmesini gerektirir (Suárez-Gonzalo, 2019: 187). Bu eleştirel perspektif doğrultusunda, kadınlar, güç ve cinsiyetçilikle ilişkilendirilen dinamikleri yatak odasından yönetim kurulu odasına kadar sorgulayarak, toplumunun erkeklik ve kadınlık kavramlarını yeniden tanımlama çağrısında bulunmuşlardır (Evans, 2006: 174). Bu sebepten dolayı, 1980’lerdeki ikinci dalga feminizm, cinsiyet yerine toplumsal cinsiyeti insanlar arasında bir ayrım sınıfı olarak keşfetmeye yönelik bir eğilim sergilemiştir (Rajguru, 2019: 322).

İkinci dalga feminizmin radikal liderleri, on dokuzuncu yüzyıl feminist geleneğini sadece kadın kurtuluş hareketinin öncüleri olarak görmekle kalmamış, aynı zamanda geçmiş feminizmlerin sınırlarını eleştirmiş veya önceki aktivizmin belirli yönleriyle özdeşleşmeyi aşarak, kendi politik vizyonlarını ifade etmeyi amaçlamışlardır (Nachescu, 2008: 28). Ancak, bu düşünce bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bazı kadınların kölelik ve sömürgecilik gibi olumsuz pratiklerden faydalandığı ve hatta savaşları tetiklediği gerçeği göz ardı edilmiştir. Ayrıca, kadınların herhangi bir sınıf, etnik grup veya cinsel yönelime doğal veya zorunlu olarak destek verme eğiliminde olmadıkları da göz ardı edilmiştir. (Biklen vd., 2008: 451).

3.3.3. Üçüncü Dalga Feminizm

Üçüncü dalganın tanımlanması muhtemelen daha zordur, zira dalgaların en farklı olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir (McRobbie, 2009). Üçüncü dalga feminizm, belirsiz bir kavram olmakla birlikte, genç kadınlar ve erkeklerin öncül feminizmlerden yararlanarak değiştirdikleri ve geliştirdikleri yeni bir feminist düşünce alanıdır (Sowards ve Renegar, 2004: 536). Feminist Alice Walker'ın kızı Rebecca Walker, anneliğin bir tür kölelik olduğunu savunarak, üçüncü dalga feminizm terimini ilk kez 1992 tarihli bir makalesinde kullanmıştır (Gray ve Boddy, 2010: 382). Farklılığa dayalı üçüncü dalga feminizme yapılan atıflar, 1990'ların başlarında, beyaz orta sınıf hegemonyasından uzaklaşma çabasıyla, queer ve beyaz olmayan meseleleri öne çıkaran, daha kapsayıcı bir feminizmi yansıtmak amacıyla daha etkin hale gelmiştir (Evans ve Chamberlain, 2015). Üçüncü dalga feminizmin temel odak noktası kültürel alan olmuştur (Baxandall ve Gordon, 2005: 427). Böylece güzellik kültürü, cinsel istismar ve iktidar yapılarının ikinci dalga eleştirisini içermekle birlikte, aynı zamanda bu yapıların zevkini, tehlikesini ve tanımlayıcı gücünü kabul eden ve kullanan bir harekettir (Heywood ve Drake, 2003). İkinci dalga feminizmin birinci dalganın farkına varmadığı alanları keşfetmesi ve kapsamını genişletmesi gibi, üçüncü dalga feminizm de ikinci dalga feminizminin belirli bir kadın kesiminin deneyimine odaklandığını belirleyerek özellikle ABD'de beyaz olmayan, işçi sınıfından kadınların deneyimlerini feminist anlatının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir (Gamble, 2001). Bu bağlamda üçüncü dalga feministler, daha kapsayıcı olma, farklı bir yaklaşım benimseme, kişisel hikayeleri ve sorumlu tercihleri vurgulama, bireysel düzeyde politik aktivizmi teşvik etme ve ayrıca belirsizlikten memnuniyet gibi özellikleriyle kendilerini ikinci dalga feminizmden ayrılan bir hareket olarak görmeye eğilimlidirler (Zimmerman vd., 2009: 77). Üçüncü dalga feministler, kendi politikalarını belirlerken, "feminist" olmanın tek bir tarzı olmadığını savunarak bireyselliğe ve çeşitli kişisel deneyimlere değer vermektedirler. Ayrıca, kadınların günlük yaşamlarında cinsiyet, ırk ve sınıfın nasıl etkileşim içinde olduğunu, ikinci dalga feministlerin genellikle göz ardı ettiği yönlerden incelemeye yönelik bir çaba sarf etmişlerdir (Mahoney, 2016). Üçüncü dalga düşünceleri, kadınlar için tarihsel, maddi ve sosyal açılardan oldukça farklı bir bağlamda biçimlenmiştir; bu çerçevede, yeni özgürlükler elde edilirken, ekonomik beklentilerin kısıtlı oluşu, post-yapısalcılık, çoğulculuk, melezlik ve çok sesliliğin varsayılan önemine ek olarak, sömürgeciliğin yeni tanımları, yeni iletişim teknolojileri, cinsel kimliğin akışkanlığına vurgu

yapılması ve ırk ile ırkçılığı analiz eden eleştirel yazıların bolluğu gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Sangster, 2015: 384; Zimmerman, 2017: 55). Üçüncü dalga feminizm, ikinci dalga feminizmi gibi tek tip bir bakış açısı sunmaz; aksine, çeşitli ve analitik olarak farklı yaklaşımları içerir ve bu yaklaşımlar, günümüz toplumsal cinsiyet anlayışını köklü düzeyde dönüştüren genel özellikleri içinde barındırır (Mann ve Huffman, 2005: 57).

3.3.4. Dördüncü Dalga Feminizm

Dördüncü dalga feminizm, toplumsal cinsiyete dayalı demokratik kurumsallaşma ve politika oluşturma sürecine ek olarak, uluslararası düzeydeki feminizmin etkisi altında klasik feminist haklar gündeminin canlandırılması ve yerel kadın gündemlerinin küreselleşmesi olarak tanımlanabilir (Simoes ve Matos, 2008: 95). Üçüncü Dalga feministlerinin İkinci Dalga teorilerini uygulamaya koyması gibi, Dördüncü Dalga da Üçüncü Dalga feministlerinin geliştirdiği kavramları uygulamıştır (Baumgardner, 2011: 250). Dördüncü dalga feminizmi, aslında yeni milenyumun başlangıcıyla örtüşen bir dönemde başlamıştır (Kaplan, 2003). 1991 yılında World Wide Web'in halka açık hale gelmesi, toplumsal hareketlerin dinamiklerini kalıcı olarak değiştirmiştir. İnternet aracılığıyla toplumsal hareketlerin dönüşümü, bazıları tarafından feminist hareketin “post-feminizm” olarak adlandırılan dönemine son verdiği iddia edilen bir canlanmaya yol açmıştır. Zira postfeministler, feminist hareketin belirli hedeflere ulaştığı gerekçesiyle ona ilgisiz kalmayı tercih ederken, dördüncü dalgacılar interneti ve sosyal medya platformlarını kullanarak, hayatın çeşitli alanlarından kadınların hala maruz kaldığı yaygın cinsiyetçiliğe dikkat çekmiştir (Shiva ve Kharazmi, 2019: 130). Kuşkusuz, internetin cinsiyetçiliğin veya kadın düşmanlığının “çağrılabilirdiği” ve bu olgulara meydan okunabilen bir “çağrı” kültürü oluşturduğu kesindir; bu kültür, mikropolitikaya odaklanan ve günlük retorik, reklam, film, televizyon, edebiyat ve medya içeriği gibi alanlarda ortaya çıkan cinsiyetçilik ve kadın düşmanlığına meydan okuyan üçüncü dalganın süregelen etkisinin bir belirtisidir (Munro, 2013). Sosyal medya, feminist tartışmaların ve direnişin yeniden canlanması için önemli alanlar açmış olup, dördüncü dalga feminizmin doğuş yerinin burası olduğu savunulmaktadır (Phillips ve Cree, 2014). Kadınlar, Facebook, Twitter⁶, Instagram, YouTube, Tumblr ve bloglar gibi çeşitli çevrimiçi sosyal medya platformlarını kullanarak cinsel istismar, şiddet, taciz gibi konulardaki deneyimlerini anında dünya genelinde paylaşmakta ve aynı zamanda kadın haklarına dair kişisel hikayelerini iletmektedirler (Raina, 2017). Toprak haklarından trans haklarına, cinsel şiddetten iklim adaletine ve kemer sıkma politikalarından queer özerkliğine kadar geniş bir yelpazede bulunan endişeleri bir araya getiren dördüncü dalga feminizmin temel hedefi, beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkilliği ortadan kaldırmaktır (Lascelles, 2021: 897).

⁶ Bu sosyal medya platformu, 23 Temmuz 2023 tarihinden itibaren “X” adını almıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. LİBERAL DEMOKRASİ AÇISINDAN KADINLARIN DÜNYA PARLAMENTOLARINDA TEMSİLİ

Bu bölümde, demokrasi ve kadın temsili üzerine yapılan önceki araştırmaların değerlendirilmesine de yer verilecektir. Bu değerlendirme, demokrasi bağlamında dünya parlamentolarında kadınların durumunu 2000-2020 yılları arasında beşer yıllık dönemler halinde analiz ederek gerçekleştirilecektir. Her beş yıllık dönem için kadınların önemli siyasi pozisyonlardaki yerleri tablolar halinde sunulacak ve bu veriler yorumlanacaktır. Son olarak, bu bölümde başlangıçta ortaya konulan varsayımlar, elde edilen analiz sonuçları doğrultusunda ve ilgili literatür ışığında kapsamlı bir şekilde tartışılacaktır.

4.1. Demokrasi ve Kadın Temsili Üzerine Önceki Araştırmaların Değerlendirilmesi

Ülkeler arası yapılan araştırmalar incelendiğinde, demokrasinin kadınların parlamentoda temsili üzerinde ya hiçbir etkisi olmadığını ya da olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir (Stockemer, 2011; Yoon, 2001; Paxton, 1997; Reynolds, 1999; Paxton ve Kunovich, 2003; Kenworthy ve Malami, 1999). Örneğin, Regulska (1992) ve Nechemias (1994), Doğu Avrupa'da yaşanan demokratikleşme sürecinin, seçilmiş kadın temsilcilerin sayısında azalmaya, kadınları destekleyen programların geri çekilmesine ve devletin kadınlar üzerindeki düzenleyici tedbirlerini artırmasına neden olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, Yoon (2001), Sahra-altı Afrika'daki demokratik geçiş süreçlerinin kadınların toplumsal yaşamda temsil edilmesi üzerindeki etkilerini incelemiş ve demokratikleşmenin genel olarak kadınların temsili üzerinde olumsuz bir etki yarattığını tespit etmiştir. Ayrıca, Saint-Germain ve Metoyer (2008), Orta Amerika'da demokrasinin uygulanması ve konsolidasyonu sürecinde, kadınların görünürlük kazanmak için yoğun bir mücadele vermek zorunda kaldıklarını ve bu süreçte anlamlı bir temsil düzeyine ulaşamadıklarını ileri sürmektedir. Mervis ve Eve (2013), çalışmalarında demokrasinin, kadınların siyasi kurumlarda tam ve eşit temsiliyle doğrudan bir bağlantıya sahip olmadığını ve bu bağlamda kadınların siyasete katılımının artışıyla sonuçlanmadığını ortaya koymaktadır. Ancak, Moser (2001), demokratik devletlerin kadınlara siyasete katılım için otokratik rejimlere göre daha fazla fırsat sunması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre yıllar geçtikçe, demokrasinin güçlenmesi ve olgunlaşması, erkekler ve kadınlar için eşit fırsatlar ve katılım sağlayacaktır. Ayrıca, Paxton ve Hughes (2017), demokratik kurumların yerleşmesiyle birlikte kadınların daha açık ve şeffaf kurallardan faydalanacaklarını ve gerçek siyasi güce daha fazla erişim sağlayacaklarını öne sürmektedir.

Ottomoeller (1999), Uganda’da kadınların feminist hareketlere katılımı ve Uganda’nın demokratikleşme sürecindeki çalkantılar da dahil olmak üzere çeşitli faktörlerin, kadınların parlamentodaki temsilinde göreceli olarak yüksek kazanımlara yol açtığını açıklamaktadır. Aynı şekilde Brown (2001), 1980’lerde başlayan Tanzanya demokratikleşme sürecinin, kadınların siyasi güce erişimleri için yeni fırsatlar yarattığını belirtmektedir. Inglehart vd. (2002), dünya nüfusunun %80’ini temsil eden 65 ölkelik bir örneklem üzerinde çalışarak, demokrasilerde diğer rejim türlerine göre kadın temsiliyetinin anlamlı derecede daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yüksek düzeyde medeni özgürlükler ve siyasi haklara sahip ülkeler ile parlamentoda yüksek oranda kadın temsiliyetinin arasında güçlü bir korelasyon olduğunu ($p=0.65$) öne sürmektedirler. Bunun yanında Tremblay (2007), demokrasinin sadece kısa bir süre hüküm sürdüğü ülkelerde kadınların göreve gelme konusunda hiçbir kazanım elde edemediğini iddia etmektedir. Bauer ve Britton (2006), demokratik geçişlerin, kadınların kendi taleplerinin yeni anayasalara ve yeni partilere dahil edilmesini sağladıklarında ancak kadın temsiliyetinde kazanımlara dönüşeceğini iddia etmektedir. Donnelly (1999), demokrasinin tüm vatandaşlara eşit haklar sağladığını ve bu durumun kadınlar ile azınlık grupları arasında daha adil siyasi temsiliyet garantisi altına aldığını iddia etmektedir. Goetz ve Hassim (2004), kadınların siyasette etkinliğini artırmak için bir dizi koşulun gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu koşullar arasında, sivil toplumun güçlü yapısı, kadınların siyasete erişimini kolaylaştıran kurumsal reformlar ve destekleyici, güçlü bir siyasi parti yapısı bulunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Tripp vd. (2008), Afrika’daki kadın hareketlerinin politik manzara üzerindeki değişimini incelemekte ve kadınların siyasi alanda daha fazla temsil edilmesi için yapılan çabaları ele almaktadır. Kamerun, Uganda ve Mozambik gibi ülkelere elde edilen karşılaştırmalı kanıtlar, kadınların yüksek seviyelerde iktidara erişebilmesi için feminist grupların harekete geçmesi ve kadın dostu reformları zorlamasının önemini vurgulamaktadır. Fallon vd. (2012) tarafından 1975 sonrası 118 gelişmekte olan ülke üzerinde gerçekleştirilen bir çalışma, kadınların yasama organlarındaki varlığını açıklamada önemli olanın, bir ülkenin demokrasi düzeyinden ziyade demokratikleşme süreci olduğunu iddia etmektedir. Elde ettikleri bulgular, demokratikleşmenin kadınların parlamentodaki varlığı üzerinde önemli bir eğrisel etkiye sahip olduğunu, demokratik açılımların hemen ardından kadın milletvekili sayısının düştüğünü ancak sonraki seçimlerde kademeli olarak arttığını göstermektedir.

Akademik çevrelerde, seçim kurumlarının kadın temsil düzeyini etkileyen önemli bir faktör olduğu konusunda genel bir mutabakat bulunmaktadır (Stockemer, 2007). Norris (2004) gibi birkaç istisna dışında, uluslararası alanda gerçekleştirilen birçok araştırma, nispi temsil seçim sistemlerinin kadın temsiliyetini, çoğunluk seçim sistemlerine kıyasla daha yüksek düzeyde sağladığını tutarlı bir şekilde ortaya koymuştur (Chapman, 1993; Matland ve Studlar, 1996; Sawyer, 1997; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005; Lovenduski ve Hills, 1981; Norris, 1985; Rule, 1987; Kenworthy ve Malami, 1999; Matland, 1998; Darcy vd., 1987; Siaroff, 2000; Salmond, 2006; Thames ve Williams, 2010; Cox vd., 2016; Skorge, 2023; Ballington, 1988; Luhiste, 2015; Schmidt, 2008). Matland (1998) tarafından yapılan çalışmada, nispi temsil seçim sisteminin, kadınların işgücüne katılımı, kadınların kültürel konumu ve ülkenin gelişmişlik düzeyi gibi faktörlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışma, OECD

demokrasilerinde, söz konusu değişkenlerin kadın temsili üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, daha az gelişmiş ülkelerde, bu değişkenlerin hiçbirinin istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olmadığı belirtilmektedir. McAllister ve Studlar (2002), 1950-2000 yılları arasındaki 50 yıllık dönemi tanımlayarak ve analiz ederek, 20 Batı demokrasisinde kadınların yasamadaki temsiline ilişkin uzun vadeli bir perspektif sunmaktadır. Bu dönem boyunca kadın temsili etkileyen faktörlerin çok değişkenli analizi, en önemli değişkenlerin orantılı seçim sistemi, kadınların erken yaşta seçilme hakkı kazanması ve siyasi partiler için cinsiyet kotalarının getirilmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Paxton vd. (2010), siyasi faktörlerin kadınların siyasi temsili üzerindeki zaman içindeki etkilerini incelemek üzere boyutsal teoriler geliştirmiştir. Gizli büyüme eğrisi modelleri, 1975'ten 2000'e kadar olan dönemde siyasette kadınların artışını 110 ülkede değerlendirmek için kullanılmıştır. Bu çalışma, seçim sistemlerinin, ulusal düzeydeki cinsiyet kotalarının ve demokrasinin hem siyasi haklar hem de sivil özgürlükler açısından gelişimini ve kadınların yasama temsili ulke düzeyindeki seyrini nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Bulgulara göre: ilk olarak, ulusal kotalar kadınların siyasi varlığını etkilemektedir, ancak bu etki yasal belirlenenden daha düşük düzeydedir. İkincisi, nispi temsil sisteminin kadınların siyasi temsili üzerindeki etkisi zaman içinde sabittir. Üçüncüsü, demokrasi, özellikle de sivil özgürlükler, kadınların siyasi temsil düzeyini ilk dönemde etkilememekte, ancak zaman içinde kadınların siyasi temsili artışını etkilemektedir. Manning (2014) tarafından yapılan çalışma, siyasi faktörlerin- özellikle seçim sistemi türü ve kota uygulamasının varlığı veya yokluğunun-sosyoekonomik, kültürel ve ideolojik faktörlere göre bir ülkenin ulusal yasama organındaki kadın temsil düzeyini etkilemede en belirleyici rolü oynadığını öne sürmektedir. Bu çalışma, orantılı temsil seçim sistemine sahip ve kota uygulayan ülkelerin, ulusal yasama organlarında çoğunluk sistemine sahip veya kotasız ülkelere göre daha yüksek kadın temsiline sahip olacağını varsaymaktadır. Bu hipotezlerin test edilmesi amacıyla, 2013 yılında 188 ülke üzerinde regresyon analizi yapılmıştır. Tremblay (2007), demokratik olarak nitelendirilen ülkeler üzerinde yürüttüğü ampirik çalışmasında, ampirik demokrasi ile oylama sistemleri ve eşitlikçi cinsiyet rolleri anlayışı arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Yaptığı analiz sonucunda, demokrasinin kısa süreliğine de olsa hâkim olduğu ülkelere kadın parlamenterlerin oranını açıklayan en önemli faktörün oylama sistemi olduğunu belirtirken, köklü demokrasilerde ise bu açıklamanın eşitlikçi cinsiyet rolleri anlayışında yattığını vurgulamaktadır. Tremblay'a göre, nispi temsil kadınların seçilmesini desteklerken, çoğunlukçu seçim sistemleri bu durumu caydırmaktadır. Bunun temel nedeni seçim bölgelerindeki temsilcilerin sayısı arttıkça, seçilme için gereken oy yüzdesinin azalmasıdır (Rule, 1987: 478-479). Bu nedenle, bölge büyüklüğü arttıkça, partilerin bir bölgede birden fazla sandalye kazanma olasılığı artar ve bu durum aday seçimi sürecinde kadınların temsili gibi çeşitli çıkarların dikkate alınma olasılığını artırır (Ballington ve Matland, 2004; Matland ve Studlar, 1996). Bunun iki nedeni bulunmaktadır: ilk olarak, partiler, çeşitli temsilciler sunarak seçim bölgelerine çekici gelmeye çalışır ve bu nedenle kadınların listeye dahil edilmesini faydalı görür. İkinci olarak, bölge büyüklüğü arttıkça kadınları listelemenin maliyeti azalır (Matland ve Brown, 1992).

Küresel karşılaştırmalı analizler, demokrasinin ekonomik kalkınma ile güçlü ve sürekli bir pozitif ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır (Landman, 2005; Robinson, 2006; Treisman, 2020; Knutsen, 2012; Boix, 2001; Brown ve Hunter, 2004; Milner ve Mukherjee, 2009; Clague vd., 1996; Barro, 1996; Acemoglu, 2014; Branisa vd., 2013). Sanayileşmekte olan ülkeler, temsili kurumları ilk olarak benimseyen ülkeler arasında yer aldıkları için, sanayileşmenin başlangıcı, kadınların siyasete katılma sürecinin önemli bir arka planını oluşturduğuna inanılmaktadır (Teele, 2018). Kadınlar genellikle daha az mali, organizasyonel ve toplumsal kaynağa sahip olduklarından, siyasi bilgi edinme ve işleme süreçlerinde ortalama olarak erkeklere kıyasla daha fazla zorlukla karşılaşmaktadırlar (Verba vd., 1997). Ancak bir ülkenin zenginliğinin kadınların temsilindeki belirleyici etkisi konusunda çelişkili bulgular bulunmaktadır (Lindberg, 2004; Viterna vd., 2008; Matland, 1998; Moore ve Shackman, 1996; Paxton, 1997). Bazı araştırmalar, yüksek gelirli sanayileşmiş demokrasilerin gelişmekte olan ülkelere ayrı ele alınması gerektiğini öne sürmüş ve bu bağlamda, kadınların siyasi temsili konusunda farklı süreçlerin etkili olduğunu belirtmiştir (Viterna ve Fallon, 2008; Hughes, 2009; Fallon vd., 2012). Örneğin, Moore ve Shackman (1996) tarafından yapılan çalışmada, sosyal yapısal faktörlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutu üzerindeki uluslararası düzeydeki etkisi incelenmektedir. Yazarlar, Birleşmiş Milletler tarafından derlenen 110 ülkenin veri setini kullanarak ve çoklu regresyon tekniklerini uygulayarak, ekonomik, sosyal ve kültürel değişkenlerin kadınların idari/yönetmelik mesleklerde ve seçilmiş siyasi pozisyonlarda temsili üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, yüksek ekonomik refah seviyeleri veya kadınların eğitim ve istihdam yoluyla “beşerî sermayelerinin” geliştirilmesi, kadınların yetkili pozisyonlara daha fazla erişimini sağlamamaktadır. Benzer şekilde Mlambo ve Kapingura (2019), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) bölgesinde kadınların siyasi katılımını belirleyen faktörleri En Küçük Kareler Yöntemi ile incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, sivil özgürlükler, insani kalkınma endeksi, seçim süreci ve çoğulculuğun kadınların siyasi katılımıyla arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Matland (1998) ise dolaylı etkiler tespit etmiş, ancak bunların yalnızca zengin ülkeler için geçerli olduğunu vurgulamıştır. Kalkınmanın, geleneksel değerlerin zayıflamasına, doğurganlık oranlarının azalmasına, kentleşmenin artmasına, kadınların eğitim ve işgücüne daha fazla katılımına ve kadınlara yönelik uygun rol algısında tutumsal değişikliklere yol açtığını ifade etmiştir. Bazı araştırmalar ise, kadınların işgücü piyasasına entegrasyon düzeyi ile bir ülkedeki kadın yasa koyucuların oranı arasında da bir ilişki olduğunu öne sürmektedir (Rule, 1987; Oakes ve Almquist, 1993). Bu nedenle bazı teorisyenler, kadınların siyasi güç ve otorite pozisyonlarına yükselmeden önce ekonomik eşitliğe ulaşmaları gerektiğini savunmaktadır (Blumberg, 1991; Chafetz, 1984). Gerring vd. (2005) ise, farklı bir perspektiften bakarak demokrasi stoku kavramını ortaya atmış ve bu kavramın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Araştırmacılar, demokratik yönetimin sonuçlarının muhtemelen uzun bir zaman diliminde ortaya çıkacağını ve bu nedenle demokrasinin, bir ülkenin rejim tipi geçmişinin yanı sıra çağdaş demokrasi düzeyinin de dikkate alındığı tarihsel bir perspektiften anlaşılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu bağlamda, bir ülkenin belirli bir zamandaki demokrasi seviyesinden ziyade birikmiş demokrasi stokunun ölçülmesi önem arz

etmektedir. Gerring vd., yaptıkları analizler sonucunda demokrasi stokunun ekonomik büyüme üzerinde güçlü, önemli ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Klasen (2006) ise yöntemin yanlışlığına dikkat çekmektedir. Ona göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), toplumsal cinsiyet eşitliğini doğrudan ölçmekten ziyade, toplumsal cinsiyet farklılıklarının genel insani gelişme üzerindeki etkilerini yansıtmak amacıyla, eşitsizlikten kaçınmayı dikkate alan bir insani gelişme göstergesidir. Bu nedenle, bu ölçüt büyük ölçüde bir ülkenin genel refah düzeyinden kaynaklanmaktadır. Klasen'e göre, bu ölçütün verileriyle ilgili ciddi metodolojik sorunlar bulunmaktadır. Özellikle, GSYİH 1999'dan önce farklı hesaplanmaktadır, bu nedenle 1999'dan önceki verilerle sonraki veriler karşılaştırılmaz. Dolayısıyla, verilerin zaman serisi olarak kullanılması mümkün değildir. Öte yandan, Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü (GEM), kadınların refahını değil, eylemlilik düzeyini ölçer. Sonuç olarak, yoksul bir ülke dahi yüksek bir eşitlik düzeyine sahip olsa bile, yüksek bir GEM değeri elde edemeyebilir.

Kadınların ulusal parlamentolardaki temsilini etkileyebilecek diğer önemli bir sosyo-ekonomik faktör, kadınların aktif ve pasif oy hakkına sahip olduğu sürenin uzunluğudur (Stockemer, 2013). Avrupa bağlamında, oy hakkının genişletilme süresi önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Örneğin, Finlandiya'da kadınlar oy kullanma hakkını 1906'da elde ederken, Portekiz ve İspanya'da kadınlar 1981'e kadar oy kullanamamıştır. Kenworthy ve Malami (1999) 'ye ve Matland (1998)'a göre, oy kullanma hakkı, kadınların siyasi açıdan güçlenmesi anlamına gelir. Teori, kadınların eşit siyasi haklara ne kadar erken kavuşurlarsa, siyasete o kadar erken katılabileceklerini öne sürmektedir. Uzun vadede bu katılım, kadınların siyasi açıdan güçlenmesine ve daha fazla kadın milletvekilinin seçilmesine yol açacaktır (Matland, 1998; Lott ve Kenny, 1999). Benzer şekilde Kenworthy ve Malami (1999), siyasi, sosyoekonomik ve kültürel faktörlerin kadınların siyasi temsili üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Özellikle, seçim sistemi yapısı, kadınların oy kullanma hakkının zamanlaması ve siyasi yaşamdaki cinsiyet eşitsizliğinin derecesi, kadın temsili açısından önemli bir rol oynamaktadır. Çok üyeli bölge sistemlerinin, aday merkezli tek üyeli bölge sistemlerine göre ulusal yasama meclislerine kadınların temsili açısından daha elverişli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların oy hakkının zamanlamasının da sürekli olarak kadınların siyasi temsiliyle ilişkilendirildiği ve daha önce oy hakkı kazanmış ülkelerde kadınların parlamentodaki daha büyük paylarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir (Beer, 2009; Tremblay, 2007). Beer (2009), uzun vadeli demokrasi stoklarının çağdaş demokrasi düzeyi ve kadınların demokrasiye katılımı üzerindeki etkisini karşılaştırmaktadır. Ülkeler arası bir zaman serisi istatistiksel analizi kullanarak daha fazla demokratik deneyime ve kadınlara oy hakkının daha uzun süredir tanındığı ülkelerde, kadınların parlamentolardaki temsil oranlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Reynolds (1999), rekabetçi çok partili seçimlerin sayısı ile kadınların seçime katılmasına izin verilmesinden bu yana geçen yıl sayısı arasında parlamento ve kabinelerdeki kadın yüzdesi arasında önemli bir ilişki bulmuştur. Bu bulgu, uzun vadeli demokrasi ve kadın katılımının önemine dair kanıtlar sunmaktadır. Stockemer (2013), bunun temel nedenini kadınlara oy hakkının erken

tanınmasıyla birlikte ülkede eşitlik düzeyinin artacağını ve kadınların ulusal yasama organında daha fazla temsil edilmesine olanak sağlayacağını belirterek açıklamaktadır.

Ampirik araştırmalardaki en kuvvetli bulgulardan biri, kadınların seçilmesi açısından, parti listeleri, orantılı temsil ve geniş seçim bölgelerine dayalı seçim sistemlerinin avantajlı olduğudur (Tripp ve Kang, 2008; Paxton, 1997; Kenworthy ve Malami, 1999; Matland, 1998; Norris, 2004; Matland ve Studlar, 1996; Krook, 2018; Schmidt, 2008). Bazı araştırmalar ise seçim sistemlerinin katılım üzerindeki etkisinin psikolojik olduğunu öne sürmektedir (Karp ve Banducci, 2008). Ancak bu konu üzerine yapılan çalışmalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde seçim sistemlerinin kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir (Moore ve Shackman, 1996; Oakes ve Almquist, 1993). Rosen (2013), nispi temsil seçim sistemlerinin kadınların parlamentodaki temsilini artırmanın önemli ölçüde ilişkili olduğunu ve bu etkinin gelişmiş ülkelerde daha belirgin olduğunu savunmaktadır. Gelişmiş sanayi ülkelerine odaklanan çalışmalarda, seçim sisteminin kadınların siyasi temsili üzerinde belirleyici bir faktör olmasa da önemli bir faktör olarak tanımlandığı görülmektedir (Lovenduski ve Norris, 1993; Norris, 1985). Orantılı temsil sistemlerinde, geniş seçim bölgeleri sayesinde bir kadın daha alt sıralara yerleştirilse bile seçilme olasılığı oldukça yüksektir (Matland ve Brown 1992; Norris, 1997; Rule, 1987; Lijphart, 1994; Person ve Tabellini, 2004; McAllister and Studlar, 2002; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005; Darcy vd., 1987; Profeta ve Woodhouse, 2022). Ayrıca, bir parti, kadınların seçilme olasılığını artırmayı amaçlayarak cinsiyet eşitliği konusunu ele alıyorsa, aynı sistem içindeki diğer partilerin de benzer bir yaklaşımı benimsemeye daha istekli olduğunu göstermektedir. Bu mantık, politika yayılması, yeni fikirlerin benimsenmesi arzusu ve stratejik hesaplamalarla açıklanabilir; partiler, güç kazanma çabaları sırasında cinsiyet eşitliğini, seçim yarışmasında kullanılabilecek stratejik araçlardan biri olarak değerlendirebilirler (Kittilson, 2006; Lovenduski ve Norris, 1993).

Yapılan akademik çalışmalar, ayrılmış koltuklar ve kotalar gibi pozitif ayrımcılık önlemlerine de odaklanmıştır (Thames ve Williams, 2013; Tremblay, 2008; Schwindt-Bayer, 2009; Franceschet vd., 2012; Schmidt, 2008; Jones ve Navia, 1999). Özellikle artan sayıda araştırma, seçimlerde cinsiyet kotalarının uygulanmasının, sistemin kadınların bakış açılarını içerdiğini, kadınların siyasi süreçteki varlığını meşrulaştırdığını ve bu nedenle kadınları siyasete daha fazla katılmaya teşvik ettiğini göstermektedir (Freidenvall 2006, Kittilson 2006, Studlar ve McAllister 2002; Bacchi, 1996; Squires, 1996; Lindberg, 2004; Bauer, 2008; Chattopadhyay ve Duflo, 2004; Bauer, 2012; Bhavnani, 2009; Kittilson ve Schwindt-Bayer, 2010; Krook, 2009; Alcantara Costa, 2010; Dahlerup ve Freidenvall, 2005; Krook ve Messing-Mathie, 2013; Tinker, 2004). Özellikle sekülerleşmenin daha yaygın olduğu, cinsiyetler arasında daha geniş bir eşitliğin gözlendiği ve kadınlara daha erken oy hakkı tanındığı ülkelerde, kotaların kadınların temsilini artırma açısından daha etkili olduğu görülmektedir (Hillman, 2017: 3). Birçok nitel vaka çalışması, gelişmekte olan demokrasilerde ve çatışma sonrası toplumlarda, cinsiyet kotalarının kadınların temsilini artırmak için özellikle popüler

ve etkili araçlar olduğunu göstermektedir (Araujo ve Garcia, 2006; Yoon, 2008; Tripp, 2000; Meena, 2004; Goetz, 2002; Baldez, 2004).

Sonuç olarak kotaların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dikkat çektiği ve bu sayede toplumsal kurumlarda daha dengeli bir cinsiyet temsili sağladığı savunulmaktadır (Baldez, 2006; Nanivadekar, 2006; Krook, 2006). Özellikle kotalar devlet tarafından zorunlu kılındığında, bağlama bağlı olarak seçilen kadınların oranında dikkate değer artışlar gözlemlenebilir (Krook, 2004; Dahlerup ve Freidenvall, 2005; Schmidt ve Saunders, 2004; Jones, 1998). Geçmiş on yıllarda, kotaları benimsememiş partilerde seçilen kadın sayısının arttığı görülmüştür. Örneğin, Kittilson (2006), Batı Avrupa’da 1975 ile 1995 yılları arasında faaliyet gösteren 71 parti üzerinde bir karşılaştırma yapmaktadır. 1975’te, birkaç parti kota uygulamış olmasına rağmen, her parti grubundaki seçilen kadınların oranı yaklaşık %10 seviyesindeydi. Ancak 1995’te, kota uygulayan partilerde seçilen kadınların ortalama oranı %35’e yükselirken, kota uygulamayan partilerde bu oran %25’e çıkmıştır. Bu nedenle Kittilson, kota uygulayan partileri iki alt gruba ayırır: 1975 ile 1985 yılları arasında kota uygulayanlar ve 1986 ile 1991 yılları arasında kota uygulayanlar. Kittilson, kota uygulayan partiler arasında, her bir alt grup içinde, kotaların benimsenmesinden kısa bir süre sonra, ortalama seçilen kadın sayısının kotasız partilerle kıyaslandığında arttığını göstermektedir. Caul (2001) ise, orantılı temsile kıyasla parti kotaları gibi yöntemlerin kadın temsiliyi artırmada daha etkili olduğunu belirtmiştir. Rosen (2017) ise, 1992’den 2012’ye kadar 167 ülkeyi kapsayan orijinal bir veri seti kullanarak, mevcut kota mevzuatının karmaşıklığını ve önemli çeşitliliğini yansıtan cinsiyet kotası mevzuatı ölçütlerini ele almaktadır. Bulgular, diğer açıklayıcı değişkenlerle birlikte her bir cinsiyet kotası türünün etkisinin tüm ülkelerde aynı şekilde işlemediğini göstermektedir. Özellikle, yapılan analizler, gönüllü siyasi parti kotalarının gelişmiş ülkelerde daha etkili bir araç olduğunu gösterirken, ayrılmış koltuk kotalarının yalnızca az gelişmiş ülkelerde anlamlı sonuçlar verdiğini ortaya koymuştur. Ancak, Reynolds (1999) ile Kunovich ve Paxton (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar, kota uygulamalarına sahip ülkelerin dünya genelindeki ortalama kadın temsil oranlarından belirgin şekilde daha yüksek bir temsil oranına sahip olmadığını göstermiştir. Waylen (2015), genellikle bir temsil, katılım ve meşruiyet krizi olarak algılanan “demokrasi krizi”nin toplumsal cinsiyet açısından biraz çelişkili bir etkiye sahip olduğunu gözlemlemiştir. Bu kriz, bir yandan kadınların fırsatlarını arttırırken, diğer yandan kadınların seçim siyasetindeki varlığını arttırma baskılarını da yoğunlaştırmıştır. Özellikle, kota gibi kadın siyasetçilere yönelik talebi arttırarak kadınların tanımlayıcı temsil düzeylerini yükseltmeye yönelik önlemler artık genel bir kabul görmektedir ve birçok bağlamda bu önlemlerin uygulanmasına ilişkin daha büyük bir aciliyet hissedilmektedir. Kadınların temsiliyetinin artırılması, demokratik siyasetin yeniden canlandırılması için bazı potansiyeller sunmaktadır. Örneğin, kadın liderlerin varlığının, kadınların siyasi faaliyet ve oy verme düzeylerini arttırdığına dair kanıtlar bulunmaktadır (Alexander ve Jalalzai, 2014; Reyes-Householder ve Schwindt-Bayer, 2014). Bu nedenle Watson (2007), koruyucu kadın yanlısı politikaların sadece kota uygulamakla sınırlı kalmaması gerektiğini ileri sürmektedir.

4.2. Demokrasi Bağlamında Dünya Parlamentolarında Kadınlar

Bu bölümde, çalışmanın kapsamı çerçevesinde, 2000 ile 2020 yılları arasındaki dönemler beşer yıllık aralıklarla analiz edilerek sunulacaktır. Bu çerçevede, başlangıç olarak 2000 yılından itibaren sırasıyla 2005, 2010, 2015 ve 2020 yıllarına ait kadınların parlamentolardaki temsil oranları, bu ülkelerin demokrasi seviyeleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, bu dönemlerde parlamentolarda kadın meclis başkanlarının oranları, devlet başkanları, hükümet başkanları ve bakanlıklar gibi önemli pozisyonlardaki kadınların verileri de kapsamlı bir biçimde incelenecektir. Bu analizler tablolar halinde, kadınların siyasi alandaki temsiliyeti ile demokrasi düzeyleri arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine değerlendirmeyi ve bu ilişkinin zaman içerisindeki değişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece, farklı yıllarda ve farklı demokrasi seviyelerinde kadınların siyasi temsil oranlarının nasıl evrildiği ve bu evrimin küresel düzeydeki yansımaları hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir.

4.2.1. Önemli Siyasi Pozisyonlarda Kadın Temsili

Siyasal pozisyonlarda kadınların temsili, demokratik toplumların temel ilkelerinden biri olan eşitlik ilkesinin gerçekleştirilmesinde kritik bir öneme sahiptir. Kadınların siyasal hayatta etkin bir şekilde yer alması, sadece cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin çeşitliliğini artırarak daha kapsayıcı ve adil politikaların üretilmesine de katkı sağlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, kadınların önemli siyasal pozisyonlarda temsili konusu incelenecek, bu temsili etkileyen faktörler ve mevcut duruma ilişkin veriler değerlendirilecektir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında incelenen 2000-2020 yılları arasındaki dönemler, beşer yıllık aralıklarla analiz edilecektir. Her döneme ait kadınların parlamentolardaki, meclis başkanlığı pozisyonlarındaki, devlet ve hükümet başkanlıklarındaki ve bakanlık pozisyonlarındaki temsil durumu, ülkelerin demokrasi düzeyi ile ilişkilendirilerek tablolar halinde sunulacak ve analiz edilecektir.

4.2.1.1. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2000)

2000 yılında dünya genelinde parlamentolardaki kadın milletvekillerinin durumu incelendiğinde, toplamda 39,338 milletvekili bulunmaktadır. Bu milletvekillerinin 34,078'i erkek, 5,260'ı ise kadındır. Buna göre, kadınların parlamentolardaki temsil oranı %13.4 olarak hesaplanmıştır. 2000 yılı itibarıyla, 174 ülkede kadın milletvekillerinin parlamentolardaki durumunu ve bu ülkelerin demokrasi derecesini gösteren Tablo 11 aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 11: 2000 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu

Kadın Temsil Oranı (%)	Ülke Sayısı	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil
40 - 50	1	1	0	0
35 - 39.9	4	4	0	0
30 - 34.9	4	3	1	0
25 - 29.9	10	5	2	3
20 - 24.9	10	6	1	3
15 - 19.9	20	15	3	2
10 - 14.9	36	21	10	5
5 - 9.9	47	16	23	8
3 - 4.9	20	7	7	6
1 - 2.9	12	1	5	6
0	10	5	4	1

Kaynak: Bu tabloda, 2000 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Kadın temsil oranı %30 ve üzerinde olan ülkeler arasında, %40 ile %50 aralığında yalnızca 1 ülke bulunmaktadır ve bu ülke özgür statüsündedir. Kadın temsil oranı %35 ile %39.9 arasında olan 4 ülkenin tamamı özgür statüsündedir. Benzer şekilde, %30 ile %34.9 arasında olan 4 ülkenin 3'ü özgür, 1'i ise kısmen özgür statüsündedir. Bu oranlardaki ülkeler, genellikle yüksek demokratik standartlara sahip ve kadınların siyasi katılımını teşvik eden politikalar uygulayan ülkeler olarak dikkat çekmektedir.

Kadın temsil oranı %25 ile %29.9 arasında olan 10 ülkenin yarısı (5 ülke) özgür, 2'si kısmen özgür ve 3'ü özgür değil statüsündedir. %20 ile %24.9 arasında olan 10 ülkenin ise 6'sı özgür, 1'i kısmen özgür ve 3'ü özgür değil statüsündedir. %15 ile %19.9 arasında yer alan 20 ülkenin büyük bir çoğunluğu (15 ülke) özgür, 3'ü kısmen özgür ve 2'si özgür değil statüsündedir.

Kadın temsil oranı %10 ile %14.9 arasında olan 36 ülkenin 21'i özgür, 10'u kısmen özgür ve 5'i özgür değil statüsündedir. Bu ülkeler, kadınların siyasi temsilde belirli bir ilerleme kaydetmiş ancak cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla gelişmeye ihtiyaç duyan ülkelerdir.

Kadın temsil oranı %5 ile %9.9 arasında olan 47 ülkenin sadece 16'sı özgür, 23'ü kısmen özgür ve 8'i özgür değil statüsündedir. Bu ülkeler, genellikle kadınların siyasi temsilde ciddi kısıtlamalar ve engellerle karşılaştığı, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli zorluklar yaşayan ülkelerdir.

Kadın temsil oranı %3 ile %4.9 arasında olan 20 ülkenin 7'si özgür, 7'si kısmen özgür ve 6'sı özgür değil statüsündedir. %1 ile %2.9 arasında olan 12 ülkenin ise sadece 1'i özgür, 5'i kısmen

özgür ve 6'sı özgür değil statüsündedir. Bu kategorilerdeki ülkeler, kadınların siyasi temsili konusunda ciddi eksikliklere sahip olup, genellikle siyasi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak mekanizmalardan yoksun ülkelerdir.

2000 yılında parlamentolarında hiç kadın üye bulunmayan 10 ülkenin 5'i özgür, 4'ü kısmen özgür ve 1'i özgür değil statüsündedir. Bu durum, bazı özgür statüsündeki ülkelerde dahi kadınların siyasi temsilde yer almasının önünde ciddi engeller olduğunu göstermektedir.

2000 yılına ait verilere göre demokrasi düzeyi ile kadınların parlamentolarda temsili arasında kesin ve anlamlı bir ilişki kurulması konusunda dikkatli olunması gerektiği anlaşılmaktadır. İncelenen verilerde, kadın temsili oranlarının yükseldiği ülkelerin genellikle daha demokratik ve özgür olduğu görülmektedir. Ancak, bu genel eğilim istisnalar içerebilir. Bazı özgür ülkelerde dahi kadın temsili konusunda ciddi eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu durum, demokrasi düzeyi ile kadınların siyasi temsili arasında doğrudan ve kesin bir ilişki kurmanın zorluğunu ortaya koymaktadır.

Demokrasi ve kadın temsili arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Bir ülkede kadınların siyasi temsili hem demokratik kurumların sağlığı hem de toplumun cinsiyet eşitliği konusundaki tutumlarıyla ilgilidir. Ancak, kadınların parlamentolarda temsili konusunda yapılan analizlerde, demokratik rejimlerin varlığı tek başına yeterli bir gösterge olmayabilir. Bazı demokratik ülkelerde bile kadınların siyasi temsili konusunda belirgin eksiklikler bulunabilirken, kısmen özgür veya özgür olmayan ülkelerde kadınların temsilde bazı başarılar kaydedilmiş olabilir.

Yukarıdaki veriler, 2000 yılına ait olan ve genel olarak dünya çapında 40256 milletvekilini içeren bir veri setinden türetilmiştir. Ancak, bu veri setindeki istatistiklerin analizi için yalnızca 39338 milletvekili dikkate alınmıştır. Bu analiz sonucunda, incelenen parlamentolarda toplam milletvekili sayısının büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu, kadın milletvekili sayısının ise oldukça az olduğu görülmektedir. Özellikle, 34078 erkek milletvekiline karşılık sadece 5260 kadın milletvekilinin bulunması, kadınların parlamentolarda yetersiz temsil edildiğini açıkça göstermektedir. Bu verilere dayanarak yapılan analizler sonucunda, 2000 yılında dünya genelindeki parlamentolarda kadın milletvekili oranının %13.37 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların siyasi alanda yeterince temsil edilmediğini ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadınların parlamentolarda daha güçlü bir temsiliyeti teşvik etmek, demokratik süreçlerin ve karar alma mekanizmalarının daha kapsayıcı ve adil olmasına katkıda bulunabilir.

4.2.1.2. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2000)

2000 yılında, tek meclisli ve çift meclisli yapılar dahil olmak üzere dünya genelinde toplam 242 meclis bulunmaktadır. Bu meclislerin cinsiyet dağılımı ve oranları, özellikle kadınların meclis başkanı olarak görev yaptığı meclisler açısından incelenmiştir. Bu inceleme, ilgili ülkelerin demokrasi düzeyleri ile ilişkilendirilerek Tablo 12’de sunulmaktadır. Bu tablo, kadınların parlamentolardaki liderlik pozisyonları ve bu pozisyonların ülkelerin demokratik yapıları ile nasıl bir bağlantı içinde olduğunu detaylı bir şekilde değerlendirme fırsatı sağlayacaktır.

Tablo 12: 2000 Yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu

Cinsiyet	Meclis Sayısı	Oran (%)	Demokrasi Düzeyi
Kadın	26	10.7	Özgür: 21 Kısmen Özgür: 5 Özgür Değil: 0
Erkek	216	89.3	

Kaynak: Bu tabloda, 2000 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Tablo 12, 2000 yılı itibarıyla dünya genelindeki parlamentolarda meclis başkanlarının cinsiyet dağılımını ve bu başkanların bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeylerini göstermektedir. Bu tabloya göre, toplam 242 meclisten yalnızca 26’sının (%10.7) kadın meclis başkanı tarafından yönetildiği görülmektedir. Bu düşük oran, o dönemde kadınların parlamentolarda üst düzey yönetim pozisyonlarında temsil edilme düzeyinin oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadın meclis başkanlarına sahip ülkelerin demokrasi düzeylerine bakıldığında, bu 26 ülkenin 21’inin özgür statüsünde, 5’inin ise kısmen özgür statüsünde olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların üst düzey siyasi pozisyonlara erişiminin genellikle daha demokratik ve özgürlükçü ülkelerde mümkün olabildiğini göstermektedir. Özellikle, hiçbir özgür olmayan ülkenin kadın meclis başkanına sahip olmaması, demokratik olmayan rejimlerde kadınların siyasi temsilinin daha da sınırlı olduğunu işaret etmektedir.

Erkek meclis başkanlarının sayısı ise 216’dır ve bu, toplamın %89.3’üne tekabül etmektedir. Bu yüksek oran, erkeklerin parlamentolarda üst düzey yönetim pozisyonlarına hâkim olduğunu göstermektedir. Erkek meclis başkanlarının bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeyleri bu tabloda belirtilmemiştir, ancak genel cinsiyet dağılımı, parlamentolarda erkek egemenliğinin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu veriler, 2000 yılı itibarıyla dünya genelinde kadınların parlamentolarda liderlik pozisyonlarında yeterince temsil edilmediğini ve kadın temsiliyetinin daha çok demokratik ve özgür ülkelerde mümkün olabildiğini göstermektedir. Kadınların siyasetteki temsil oranlarının artırılması, sadece cinsiyet eşitliği açısından değil, aynı zamanda demokratik süreçlerin güçlendirilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kadınların parlamentolarda ve diğer üst düzey siyasi pozisyonlarda daha fazla yer alması, demokratik değerlerin ve insan haklarının yaygınlaştırılmasına katkı sağlayabilir.

4.2.1.3. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2000)

2000 yılında, dünya genelinde 190 ülkede devlet ve hükümet başkanlığı görevini yürüten liderlerden sadece 9'u kadındır. Bu ülkeler arasında Sri Lanka, hem devlet başkanı hem de hükümet başkanının kadın olduğu tek örnektir. Ayrıca, Parlamentolar Arası Birlik tarafından hazırlanan verilere göre, San Marino'da Maria Domenica Michelotti, 6 aylık dönüşümlü bir süreyle Devlet Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu bilgiler ışığında, kadın devlet ve hükümet başkanlarının bulunduğu ülkelerin sayıları ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerine ilişkin verilerin yer aldığı Tablo 13 sunulmaktadır.

Tablo 13: 2000 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Kadın Devlet Başkanları	6	4	2	0
Kadın Hükümet Başkanları	3	3	0	0
Toplam Kadın Devlet veya Hükümet Başkanları	9	7	2	0

Kaynak: Bu tabloda, 2000 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2000 yılına ait dünya genelindeki kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı ve bu liderlerin bulunduğu ülkelerin özgürlük derecelerini gösteren tablo, kadınların en üst düzey siyasi liderlik pozisyonlarında hala oldukça az sayıda temsil edildiğini ortaya koymaktadır. 190 ülkenin yalnızca 6'sında kadın devlet başkanı bulunmakta olup, bu oran %9.0'dır. Erkek devlet ve hükümet başkanlarının sayısı ise 181 olup, bu oran %95.3'tir. Bu veriler, kadınların siyasi liderlik pozisyonlarına erişimde karşılaştıkları zorlukları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açıkça yansıtmaktadır.

Özgürlük statülerine göre dağılıma bakıldığında, kadın devlet başkanlarının bulunduğu ülkelerin 4'ü özgür, 2'si kısmen özgür ve özgür olmayan bir ülke bulunmamaktadır. Kadın hükümet

başkanlarının ise tamamı özgür ülkelerde bulunmaktadır. Bu durum, kadınların siyasi liderlik pozisyonlarına erişiminin daha çok özgür ve demokratik ülkelerde mümkün olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, demokratik kurumların güçlülüğünün ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin birbirini destekleyen unsurlar olduğunu düşündürmektedir.

Kadınların devlet ve hükümet başkanı olarak görev yaptığı ülkelerin büyük çoğunluğunun özgür statüsünde olması, demokrasinin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki olumlu etkisini işaret etmektedir. Demokratik sistemler, genellikle kadınların siyasi katılımını artıran ve destekleyen politikalar ve mekanizmalar geliştirme eğilimindedir. Bu bağlamda, 2000 yılı özelinde kadınların siyasi liderlik pozisyonlarında temsil edilmesi, bir ülkenin demokratik gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkilidir.

Bununla birlikte, kısmen özgür ülkelerde kadın devlet başkanlarının varlığı, bu ülkelerde de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda belirli ilerlemelerin kaydedildiğine işaret edebilir. Ancak, özgür olmayan ülkelerde kadın devlet veya hükümet başkanının bulunmaması, bu ülkelerde kadınların siyasi temsiline ciddi kısıtlamalarla karşılaştığını göstermektedir.

Bu veriler, kadınların siyasi katılımının artırılması ve temsil eşitliğinin sağlanması konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle demokratik ve özgürlükçü ülkelerde dahi kadın temsiline istenen seviyelerde olmaması, bu alanda yapılacak çalışmalara ve reformlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Dolayısıyla, kadınların siyasi arenada eşit temsili için sürdürülebilir politikalar ve toplumsal farkındalık yaratma çabaları önem arz etmektedir.

4.2.1.4. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2000)

151 ülkeye ait kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumuna ilişkin veriler, Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14: 2000 Yılında Kadınların Bakanlıklara göre Sayısal Dağılımı

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Sosyal İlişkiler Bakanlığı	48
Kadın İşleri/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı	47
Sağlık Bakanlığı	33
Çalışma Bakanlığı	30
Aile (Çocuk, Genç, Yaşlı, Engelli) Bakanlığı	30
Kültür Bakanlığı	28
Çevre Bakanlığı	26
Adalet Bakanlığı	24
Eğitim Bakanlığı	22
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	22
Dışişleri Bakanlığı	19

Tablo 14: (Devamı)

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Ekonomi Bakanlığı	15
Spor Bakanlığı	15
Turizm Bakanlığı	14
Ulaşım Bakanlığı	11
Yönetim Bakanlığı	11
İçişleri Bakanlığı	11
Bilim, Teknoloji ve Araştırma Bakanlığı	10
Tarım Bakanlığı	9
Bayındırlık Bakanlığı	8
Posta İdaresi/Telekomünikasyon Bakanlığı	7
Maliye Bakanlığı	7
Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	7
İskân ve Şehircilik Bakanlığı	5
Enformasyon Bakanlığı	5
Savunma Bakanlığı	2

Kaynak: Bu tabloda, 2000 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verileri kullanılmıştır (www.ipu.org).

Yukarıda sunulan tablo, 2000 yılında dünya genelinde bakanlık pozisyonlarında görev yapan kadınların sayısal dağılımını göstermektedir. Veriler, kadınların belirli bakanlıklarda daha yüksek oranda temsil edildiğini, diğer bazı kritik bakanlıklarda ise temsil oranlarının oldukça düşük kaldığını ortaya koymaktadır.

Sosyal İlişkiler Bakanlığı (48 kadın), Kadın İşleri / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı (47 kadın) ve Sağlık Bakanlığı (33 kadın) gibi bakanlıklar, kadınların daha yoğun şekilde temsil edildiği alanlardır. Bu bakanlıklar, genellikle sosyal hizmetler ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konulara odaklandığından, kadınların bu alanlarda liderlik pozisyonlarına daha fazla ulaşabildiği gözlemlenmektedir. Çalışma Bakanlığı (30 kadın), Aile Bakanlığı (30 kadın), Kültür Bakanlığı (28 kadın) ve Çevre Bakanlığı (26 kadın) gibi bakanlıklar, orta düzeyde kadın temsil oranlarına sahiptir. Bu alanlar, sosyal politikalar ve kültürel konularla ilgili olup, kadınların katkı sağlama ve liderlik yapma potansiyellerine sahiptir. Savunma Bakanlığı (2 kadın), İskân ve Şehircilik Bakanlığı (5 kadın) ve Enformasyon Bakanlığı (5 kadın) gibi bakanlıklarda kadın temsiline oldukça düşük olduğu görülmektedir. Özellikle savunma ve altyapı gibi geleneksel olarak erkek egemen alanlarda kadınların liderlik pozisyonlarına ulaşmada zorluklar yaşadığı anlaşılmaktadır.

Bu dağılım, kadınların belirli sektörlerde erkeklerle eşit düzeyde temsil edilmediğini ve cinsiyet eşitliği mücadelesinde daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadınların sağlık, sosyal hizmetler ve eğitim gibi geleneksel olarak kadınlara atfedilen rollerde daha fazla temsil edilmeleri, cinsiyet temelli mesleki ayrımcılığın hala varlığını sürdürdüğünü işaret etmektedir. Buna karşılık, politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları, kadınların diğer kritik

alanlarda da temsilini artırmak için daha proaktif önlemler almalıdır. Bu veriler, kadınların karar verme mekanizmalarında daha geniş yer bulması gerektiğini ve bunun sağlanmasının, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir adım olacağını göstermektedir.

4.2.1.5. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2005)

2005 yılında, dünya genelinde 182 ülkenin parlamentoları incelendiğinde hem tek meclisli hem de çift meclisli yapılar dahil olmak üzere, milletvekillerinin %15.7'sinin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Erkek milletvekillerinin oranı ise %84.3 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. 2005 yılına ait 182 parlamentodaki kadın milletvekillerinin oranları ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerine ilişkin veriler, Tablo 15'te ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Tablo 15: 2005 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu

Kadın Temsil Oranı (%)	Ülke Sayısı	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil
40 - 50	2	1	0	1
35 - 39.9	7	6	0	1
30 - 34.9	8	6	2	0
25 - 29.9	9	5	2	2
20 - 24.9	20	12	3	5
15 - 19.9	27	15	8	4
10 - 14.9	42	24	13	5
5 - 9.9	40	13	16	11
3 - 4.9	10	3	5	2
1 - 2.9	6	0	4	2
0	11	5	4	2

Kaynak: Bu tabloda, 2005 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Bu tablo, 2005 yılına ait kadınların parlamentolarda temsil oranlarını, bu oranlara sahip ülke sayılarını ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerini göstermektedir. Veriler, ülkelerin demokrasi seviyelerini “Özgür”, “Kısmen Özgür” ve “Özgür Değil” kategorilerine ayırarak detaylandırılmıştır. Bu analiz, kadın temsil oranlarının demokrasi düzeyleriyle nasıl ilişkilendiğini daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

Tabloda %40 - %50 aralığında kadın temsil oranına sahip iki ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden biri “Özgür”, diğeri ise “Özgür Değil” statüsündedir. Bu durum, en yüksek kadın temsil oranının sadece demokratik ülkelerde değil, aynı zamanda daha az özgür olan ülkelerde de

görülebileceğini göstermektedir. Bu istisna, yüksek kadın temsil oranının demokrasi düzeyi ile mutlak bir şekilde ilişkilendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Kadın temsil oranı %35 - %39.9 arasında olan 7 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 6'sı "Özgür" statüsünde iken, sadece 1 ülke "Özgür Değil" statüsündedir. %30 - %34.9 aralığında ise 8 ülke yer almakta olup, bunların 6'sı "Özgür", 2'si "Kısmen Özgür" statüsündedir. Bu veriler, kadınların parlamentolarda orta yüksek seviyelerde temsil edildiği ülkelerin büyük çoğunluğunun demokratik olduğunu göstermektedir.

Kadın temsil oranı %25 - %29.9 aralığında 9 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerin 5'i "Özgür", 2'si "Kısmen Özgür" ve 2'si "Özgür Değil" statüsündedir. %20 - %24.9 aralığında ise 20 ülke bulunmaktadır; bunların 12'si "Özgür", 3'ü "Kısmen Özgür" ve 5'i "Özgür Değil" statüsündedir. Bu grupta, kadın temsil oranlarının artışı ile demokrasi düzeyi arasında daha belirgin bir ilişki görülmektedir.

Kadın temsil oranı %15 - %19.9 aralığında 27 ülke bulunmaktadır; bunların 15'i "Özgür", 8'i "Kısmen Özgür" ve 4'ü "Özgür Değil" statüsündedir. %10 - %14.9 aralığında ise 42 ülke yer almakta olup, bu ülkelerin 24'ü "Özgür", 13'ü "Kısmen Özgür" ve 5'i "Özgür Değil" statüsündedir. Bu veriler, düşük kadın temsil oranlarının daha geniş bir demokrasi yelpazesine yayılmış olduğunu göstermektedir.

Kadın temsil oranı %5 - %9.9 aralığında 40 ülke bulunmaktadır; bunların 13'ü "Özgür", 16'sı "Kısmen Özgür" ve 11'i "Özgür Değil" statüsündedir. %3 - %4.9 aralığında 10 ülke bulunmakta olup, bunların 3'ü "Özgür", 5'i "Kısmen Özgür" ve 2'si "Özgür Değil" statüsündedir. %1 - %2.9 aralığında ise 6 ülke bulunmaktadır; bu ülkelerin 4'ü "Kısmen Özgür" ve 2'si "Özgür Değil" statüsündedir, "Özgür" statüsünde ülke bulunmamaktadır.

Kadın temsil oranının %0 olduğu 11 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerin 5'i "Özgür", 4'ü "Kısmen Özgür" ve 2'si "Özgür Değil" statüsündedir. Kadın temsiline sahip olmadığı ülkeler arasında "Özgür" statüsünde yer alan ülkelerin sayısının fazlalığı, düşük kadın temsil oranlarının sadece özgür olmayan veya kısmen özgür ülkelerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, 2005 yılı için demokrasi düzeyi ile kadın temsil oranı arasında beklenen güçlü korelasyonun olmadığını göstermektedir.

Genel olarak, kadınların parlamentolarda temsil oranı ile ülkelerin demokrasi düzeyleri arasında belirgin bir ilişki gözlemlenmektedir. Daha yüksek kadın temsil oranına sahip ülkelerin çoğunlukla "Özgür" statüsünde olduğu görülmektedir. Ancak, en yüksek kadın temsil oranına sahip ülkelerden birinin "Özgür Değil" statüsünde olması ve kadın temsiline sahip olmadığı ülkeler arasında

“Özgür” statüsünde olanların bulunması, bu ilişkinin güçlü bir korelasyona sahip olmadığını göstermektedir.

Burada dünya dünya parlamentolarında en yüksek kadın temsiline sahip olan ve bu yıldan sonra birinciliği kimseye kaptırmayacak olan Ruanda’ya ayrı bir parantez açılması ve ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Freedom House’un Özgürlük Endeksi’ne göre de 1972 yılından bu yana Ruanda, “Özgür Değil” kategorisinde yer almaktadır. Her ne kadar Ruanda özgür değil kategorisinde yer alsada Ruanda’nın mevzuatları incelendiğinde siyasi yönden kadınlara verilen önemi görmekteyiz. Örneğin; 2008 yılı değişikliklerini içeren 2003 Ruanda Cumhuriyet Anayasasının “Önsöz” başlığını taşıyan 10. maddesinde “Ulusal kalkınmada toplumsal cinsiyet eşitliği ve tamamlayıcılık ilkelerine hâlel getirmeksizin Ruandalılarla kadınlar ve erkekler arasında eşit hakların sağlanmasına kararlı;” hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte “Temel İlkeler” başlığını taşıyan Bölüm II’nin 4. maddesinde “Hukukun üstünlüğü, çoğulcu demokratik hükümet, tüm Ruandalıların eşitliği ve karar alma organlarında kadınlara en az yüzde otuz görev verilmesinin sağlanmasıyla kadınlar ve erkekler arasında eşitliğin yansıtıldığı bir devlet inşa etmek;” ifadesi ile kadın erkek eşitliğini sağlayan bir devlet yapısına sahip olmak amacı görülmektedir. “Siyasi Örgütler” başlığını taşıyan III. Kısımda da “Siyasi örgütler vatandaşların demokrasiye ve seçimlere dayalı siyaset konusunda eğitimine katılmakta ve kadınların ve erkeklerin seçmeli görevlere eşit erişimini sağlayacak şekilde faaliyet göstermektedir.” ifadesiyle bir benzeri görülmektedir. Aynı Anayasanın 82. maddesinde “Senato, sekiz (8) yıl süreyle görev yapan ve en az yüzde otuzu (%30) kadın olan yirmi altı (26) üyeden oluşacaktır...” ifadesi ile Ruanda’da uygulanan kotaya vurgu yapılmakta ve kadınların meclislerde kendini ifade edebilmesinin önünü açmaktadır. Anayasa bununla yetinmeyip 187. madde hükmü ile “Ulusal Kadın Konseyi” kurulmasını da anayasal bir çerçeveye kavuşturmuştur. Ayrıca 19 Haziran 2010 tarihinde Ruanda Cumhuriyeti Resmî Gazetesi’nin 19 sayılı özel sayısında yayınlanan ve bugüne kadar değiştirilen ve tamamlanan şekliyle Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerini düzenleyen 17 Sayılı Organik Kanunu Yürürlükten Kaldıran Organik Kanunun’da da Anayasa paralel olarak cinsiyet eşitliğine vurgular görülmektedir. Ruanda, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesine yönelik güçlü bir taahhütte bulunmuş, bu kapsamda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) dahil olmak üzere uluslararası ve bölgesel düzeyde kadın haklarını destekleyen birçok yasayı onaylamış ve iç hukuka aktarmıştır (Abbott ve Malunda,2016: 568).

Burnet (2011)’in belirttiği gibi, Ruanda’da uygulanan cinsiyet kotaları, sembolik etkileriyle toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamda önemli değişimlere neden olmuştur. Bu kotalar, kadınların siyasi liderlik algılarını değiştirerek yerel hükümet yetkilileri, belediye başkanları, milletvekilleri, senatörler ve bakanlar olarak görev yapan kadınların toplumda erkeklerle eşit saygı görmesine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, kadınların tanımlayıcı temsili arttıkça siyasi ve sosyal katılımları da artmış, kamuya açık platformlarda seslerini daha etkili bir şekilde duyurabilmişlerdir. Cinsiyet kotaları, kadınların eğitime erişimini artırmış ve cinsiyet eşitliğini ilköğretim düzeyinde sağlamıştır;

ortaöğretim ve yükseköğretimde cinsiyet arasındaki farkları da azaltmıştır. Kadınlar, ekonomik özne olarak daha fazla özerklik kazanmış ve ev içi karar alma süreçlerine daha fazla katılım sağlamışlardır. Genel olarak, Ruanda'da kadınların artan temsili, toplumda kadınların statüsünde önemli bir değişimi simgelemekte ve kadınlar, aile ve toplum içinde daha fazla saygı görmektedirler. Tüm bu açılardan değerlendirildiğinde Ruanda'nın kadın haklarını geliştirme ve korumadaki başarıları ile kadın temsili artırma politikaları, bir dizi etkenle ilişkilendirilmektedir. Bu etkenlerden biri, mevcut iktidar partisi Ruanda Yurtsever Cephesi'nin (RPF) uzun vadeli bir taahhüdü olan kadınları ana akıma entegre etme çabalarıdır. İkinci olarak, Ruanda'da faaliyet gösteren dinamik kadın sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) perde arkasında yürüttüğü lobi faaliyetleri, erkek müttefikleri politika girişimlerini ve yasaları desteklemeye ikna etme konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Burnet, 2008).

Ruanda örneği, demokrasi düzeyi düşük olmasına rağmen, kadınların parlamentolarda temsil oranının yüksek olmasının belirli politika ve uygulamalara bağlı olduğunu göstermektedir. Özellikle, anayasal düzeyde uygulanan cinsiyet kotası, bu başarının temel nedenlerinden biridir. Bu kotaların yalnızca partilerin inisiyatifine bırakılmaması, kadınların siyasal katılımını garanti altına almakta önemli bir rol oynamaktadır.

Cinsiyet kotası uygulaması, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, tüm paydaşların katılımını ve toplumsal bir kabulü gerektirmektedir. Ruanda'da bu uygulamanın başarısı, geniş bir toplumsal destek ve kabul ile mümkün olmuştur. Kadınların parlamentodaki yüksek temsil oranı, bu kotaların etkili bir şekilde uygulanmasının sonucudur ve bu başarı, siyasal ve toplumsal hayatın diğer alanlarına da yayılmaktadır.

Bu bağlamda, Ruanda'nın deneyimi, cinsiyet kotası gibi yapısal önlemlerin, kadınların siyasi temsilini artırmada etkili bir araç olabileceğini göstermektedir. Anayasal güvenceler ve geniş paydaş katılımı, bu tür önlemlerin başarısının anahtar unsurlarıdır. Dolayısıyla, kadınların siyasi temsili, yalnızca demokratik düzeyle doğrudan ilişkili olmayıp, aynı zamanda yapısal ve kültürel destek mekanizmaları ile de güçlendirilebilmektedir. Bu, diğer ülkeler için de önemli bir örnek teşkil etmektedir, zira kadınların siyasal katılımının artırılması, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dönüşümlerle de desteklenmelidir.

Ruanda'nın bu başarısı, kadınların temsil oranının artırılmasında, kararlı ve kapsamlı politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tür politikalar, demokratik gelişimin ötesinde, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden sürdürülebilir ve kapsayıcı stratejilerin oluşturulmasında kritik bir rol oynar.

4.2.1.6. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2005)

2005 yılında meclis başkanlığı pozisyonları incelendiğinde, tek ve çift meclisli yapılar dahil olmak üzere toplam 254 meclisin sadece 19’unda kadın meclis başkanı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu oran %7.5 olarak gerçekleşirken, erkek meclis başkanlarının sayısı 235 olup, %92.5 gibi yüksek bir orana sahiptir. 2005 yılına ait meclis başkanlıklarındaki cinsiyet dağılımı ve kadın meclis başkanlarının bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeyleri, Tablo 16’da detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

Tablo 16: 2005 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu

Cinsiyet	Meclis Sayısı	Oran (%)	Demokrasi Düzeyi
Kadın	19	7.5	Özgür: 16 Kısmen Özgür: 3 Özgür Değil: 0
Erkek	235	92.5	

Kaynak: Bu tabloda, 2005 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Tablo 16, 2005 yılına ait dünya genelindeki meclis başkanlarının cinsiyet dağılımını ve bu dağılımın ülkelerin demokrasi düzeyleri ile ilişkisini göstermektedir. Verilere göre, 2005 yılında dünya genelinde toplam 254 meclis başkanından sadece 19’u kadındır, bu da toplam meclis başkanı sayısının %7.5’ine denk gelmektedir. Kadın meclis başkanlarının bulunduğu 19 ülkenin 16’sı “özgür” statüsünde yer alırken, 3’ü “kısmen özgür” statüsündedir. “Özgür değil” statüsünde olan ülkelerde ise kadın meclis başkanı bulunmamaktadır. Erkek meclis başkanlarının sayısı ise 235 olup, toplamın %92.5’ini oluşturmaktadır.

Bu veriler, dünya genelinde kadınların meclis başkanlığı pozisyonlarında yeterince temsil edilmediğini açıkça göstermektedir. Kadınların meclis başkanlığı oranının düşük olması, kadınların yüksek siyasi pozisyonlara erişiminde karşılaştıkları engellerin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Özgür statüsündeki ülkelerde kadın meclis başkanlarının daha fazla bulunması, demokratik ve özgür toplumlarda kadınların siyasi katılımının ve liderlik pozisyonlarına erişiminin daha fazla desteklendiğini düşündürmektedir. Ancak, bu ülkelerde bile kadın meclis başkanlarının sayısının oldukça sınırlı olması, küresel düzeyde kadınların siyasi temsilde ciddi eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır.

Kısmen özgür statüsündeki 3 ülkede kadın meclis başkanlarının bulunması, bu ülkelerde de belirli ölçüde kadın liderliğine olanak tanındığını, ancak bu durumun yaygın ve sistematik olmadığını göstermektedir. Özgür olmayan ülkelerde kadın meclis başkanının hiç bulunmaması ise, bu tür rejimlerde kadınların siyasi alanda varlık göstermelerinin çok daha zor olduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha belirgin olduğunu işaret etmektedir.

4.2.1.7. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2005)

2005 yılı itibarıyla devlet ve hükümet başkanları incelendiğinde, kadın liderlerin sayısal ve oransal olarak çok düşük seviyelerde kaldığı değerlendirilmektedir. Toplamda 191 ülkenin sadece 8’inde kadın devlet ve hükümet başkanı bulunmaktadır ve bu oran %4.2 olarak belirlenmiştir. Buna karşılık, 183 ülkede erkek devlet ve hükümet başkanı bulunmaktadır ve bu oran %95.8 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. 2005 yılına ait kadınların bulunduğu devlet ve hükümet başkanlıklarının sayısal dağılımı ve bu ülkelerin demokrasi dereceleri Tablo 17’de detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

Tablo 17: 2005 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Kadın Devlet Başkanları	5	3	2	0
Kadın Hükümet Başkanları	3	1	2	0
Toplam Kadın Devlet veya Hükümet Başkanları	8	4	4	0

Kaynak: Bu tabloda, 2005 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Tablo 17’de yer alan 2005 yılına ait veriler incelendiğinde, dünya genelindeki devlet veya hükümet başkanları arasında kadınların temsiline oldukça düşük olduğu görülmektedir. 191 ülke arasında yalnızca 8 kadın devlet veya hükümet başkanı bulunmaktadır, bu da %4.2’lik bir oranı temsil etmektedir. Bu 8 ülkenin 4’ü “özgür” statüsünde yer alırken, diğer 4’ü “kısmen özgür” statüsünde yer almaktadır. “Özgür değil” statüsünde olan ülkelerde ise kadın devlet veya hükümet başkanı bulunmamaktadır.

Erkek devlet veya hükümet başkanlarına baktığımızda, 183 ülkenin liderinin erkek olduğu görülmektedir. Bu da %95.8 gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

Bu veriler, kadınların en üst düzey siyasi pozisyonlarda temsilinin hala son derece sınırlı olduğunu ve bu temsilin genellikle daha demokratik ve özgür olarak değerlendirilen ülkelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Ancak, kadın liderlerin varlığı sadece özgür ülkelerle sınırlı kalmamış, kısmen özgür statüsündeki ülkelerde de kadın liderlerin bulunduğu görülmüştür. Bu durum, kadınların siyasi liderlik pozisyonlarına erişiminin, yalnızca demokrasi düzeyi ile açıklanamayacağını, başka sosyo-politik ve kültürel faktörlerin de etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2.1.8. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2005)

2005 yılında 183 ülkede kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumuna ilişkin veriler, Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18: 2005 Yılında Kadınların Bakanlıklara Göre Sayısal Dağılımı

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Aile Bakanlığı	83
Sosyal İlişkiler Bakanlığı	69
Kadın İşleri / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanı	63
Eğitim Bakanlığı	63
Çevre/Doğal Kaynaklar/Enerji Bakanlığı	60
Kültür Bakanlığı	48
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	45
Sağlık Bakanlığı	41
İstihdam / İşgücü / Mesleki Eğitim Bakanlığı	38
Tarım Bakanlığı	34
Bayındırlık / Bölgesel Planlama Bakanlığı	32
AR-GE / Bilim ve Teknoloji Bakanlığı	30
Adalet Bakanlığı	29
İçişleri Bakanlığı	25
Dışişleri Bakanlığı	25
Maliye Bakanlığı	20
Kamu İdaresi Bakanlığı	19
Turizm Bakanlığı	18
İskân ve Şehircilik Bakanlığı	17
Yerel Yönetimler Bakanlığı	14
Posta İdaresi/Telekomünikasyon Bakanlığı	14
Spor Bakanlığı	13
Savunma Bakanlığı	12
Ulaştırma Bakanlığı	9
Ekonomi Bakanlığı	9
İnsan Hakları Bakanlığı	8
Devlet Bakanlığı	7
Enformasyon Bakanlığı	6
Nüfus Bakanlığı	4
Parlamento İşleri Bakanlığı	3

Kaynak: Bu tabloda, 2005 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verileri kullanılmıştır (www.ipu.org).

2005 yılına ait dünya genelindeki kadın bakanların dağılımını gösteren tablo, kadınların hangi bakanlıklarda daha fazla temsil edildiğini ve bu temsilin hangi alanlarda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Kadın bakanların en yoğun olarak bulunduğu bakanlık, 83 kadın bakan ile Aile Bakanlığı'dır. Bu durum, kadınların geleneksel olarak aile ve sosyal politikalarla ilişkilendirilen rollere atanma eğilimini yansıtmaktadır. Sosyal İlişkiler Bakanlığı ve Kadın İşleri / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı da sırasıyla 69 ve 63 kadın bakan ile kadınların yoğun temsil edildiği diğer alanlardır. Bu bakanlıklar, sosyal refahın artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi önemli görevleri üstlenmektedir.

Eğitim Bakanlığı'nda da 63 kadın bakanın bulunması, eğitim alanında kadınların önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Eğitim, toplumların gelişimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Çevre/Doğal Kaynaklar/Enerji Bakanlığı, 60 kadın bakan ile çevre ve enerji politikalarında kadınların varlığını göstermektedir. Bu bakanlıklarda kadın bakanların varlığı, bu alanların toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmasına katkıda bulunabilir.

Kültür Bakanlığı ve Ticaret ve Sanayi Bakanlığı da sırasıyla 48 ve 45 kadın bakan ile kadınların temsil edildiği önemli alanlar arasında yer almaktadır. Sağlık Bakanlığı'nda 41, İstihdam / İşgücü / Mesleki Eğitim Bakanlığı'nda ise 38 kadın bakan bulunmaktadır. Bu bakanlıklar, sosyal politikalarla doğrudan ilgili olup, kadınların bu alanlarda varlık göstermesi sosyal politikaların geliştirilmesinde etkili olabilir.

Tarım Bakanlığı'nda 34, Bayındırlık/Bölgesel Planlama Bakanlığı'nda ise 32 kadın bakanın bulunması, tarımsal kalkınma ve kentsel planlama gibi stratejik alanlarda toplumsal cinsiyet perspektifinin entegre edilmesine katkıda bulunabilir. Adalet Bakanlığı'nda 29, İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nda ise 25'er kadın bakanın bulunması, hukukun üstünlüğü, iç güvenlik ve dış ilişkiler gibi alanlarda çeşitlilik ve kapsayıcılığın sağlanmasına katkı sağlar.

Maliye Bakanlığı'nda 20, Kamu İdaresi Bakanlığı'nda 19, Turizm Bakanlığı'nda 18, İskân ve Şehircilik Bakanlığı'nda 17, Yerel Yönetimler Bakanlığı'nda 14, Posta İdaresi/Telekomünikasyon Bakanlığı'nda 14, Spor Bakanlığı'nda 13, Savunma Bakanlığı'nda 12, Ulaştırma Bakanlığı'nda 9, Ekonomi Bakanlığı'nda 9, İnsan Hakları Bakanlığı'nda 8, Devlet Bakanlığı'nda 7, Enformasyon Bakanlığı'nda 6, Nüfus Bakanlığı'nda 4 ve Parlamento İşleri Bakanlığı'nda 3 kadın bakanın bulunması, bu alanlarda kadın temsiline daha düşük olduğunu göstermektedir.

Savunma Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı gibi geleneksel olarak erkeklerin daha fazla temsil edildiği bakanlıklarda kadın bakan sayısının düşük olması, bu alanlardaki cinsiyet ayrımcılığını yansıtabilir. Ekonomi ve maliye alanlarında kadınların daha az temsil edilmesi, bu alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında zorluklar olduğunu gösterebilir. Özellikle Enformasyon

Bakanlığı, Nüfus Bakanlığı ve Parlamento İşleri Bakanlığı gibi bakanlıklarda kadın bakanların oldukça az olması, bu alanlardaki cinsiyet dengesizliğinin belirgin bir göstergesidir.

Genel olarak, tablo 2005 yılında dünya genelinde kadın bakanların çoğunlukla sosyal politikalar, eğitim ve sağlık gibi alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Ancak, ekonomi, savunma, içişleri ve dışişleri gibi kritik bakanlıklarda kadın temsili hala oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların karar alma süreçlerine tam ve eşit katılımının sağlanması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadınların bakanlık pozisyonlarında daha fazla yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve toplumların daha kapsayıcı ve adil bir şekilde yönetilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

4.2.1.9. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2010)

2010 yılında, dünya genelinde 187 ülkenin parlamentoları incelendiğinde hem tek meclisli hem de çift meclisli yapılar dahil olmak üzere, milletvekillerinin %18.8'inin kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, erkek milletvekillerinin oranı %81.2 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Bu durum, kadınların siyasal temsili konusunda hala ciddi bir dengesizlik olduğunu göstermektedir. 2010 yılına ait 187 parlamentodaki kadın milletvekillerinin oranları ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerine ilişkin veriler, Tablo 19'da ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır.

Tablo 19: 2010 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu

Kadın Temsil Oranı (%)	Ülke Sayısı	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil
50-59	1	0	0	1
40 - 49.9	6	5	0	1
35 - 39.9	9	7	1	1
30 - 34.9	10	3	6	1
25 - 29.9	17	9	3	5
20 - 24.9	28	11	10	7
15 - 19.9	26	15	6	5
10 - 14.9	37	20	9	8
5 - 9.9	31	8	15	8
0.1 - 4.9	12	4	4	4
0	10	5	2	3

Kaynak: Bu tabloda, 2010 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Bu Tablo, 2010 yılına ait kadınların parlamentolarda temsil oranını ve bu oran içindeki ülke sayılarını ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerini gösteren tablo, kadınların siyasi temsildeki durumunu detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

En yüksek kadın temsil oranı olan %50-59 bandında yalnızca bir ülke bulunmaktadır ve bu ülke “özgür değil” statüsündedir. Bu durum, en yüksek kadın temsil oranına sahip ülkelerin bile demokratik olmadığını göstererek bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. %40-49.9 aralığında ise altı ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden beşi “özgür” statüsünde, biri ise “özgür değil” statüsündedir. Bu veriler, yüksek kadın temsil oranlarına sahip ülkelerin büyük bir kısmının demokratik olduğunu, ancak istisnalar bulunduğunu göstermektedir.

%35-39.9 aralığında dokuz ülke yer almakta olup, bu ülkelerden yedisi “özgür”, biri “kısmen özgür” ve biri “özgür değil” statüsündedir. Bu grup da genel olarak demokratik ülkelerden oluşmakta, ancak az da olsa demokratik olmayan ülkeleri de içermektedir. %30-34.9 bandında on ülke bulunmaktadır; bu ülkelerden üçü “özgür”, altısı “kısmen özgür” ve biri “özgür değil” statüsündedir. Bu veri grubu, kadın temsil oranının daha dengeli bir dağılım gösterdiği, ancak demokrasi düzeyinin farklılık gösterdiği ülkeleri içermektedir.

%25-29.9 aralığında on yedi ülke yer almakta olup, bu ülkelerden dokuzu “özgür”, üçü “kısmen özgür” ve beşi “özgür değil” statüsündedir. Bu veriler, kadın temsil oranlarının arttıkça ülkelerin demokrasi düzeylerinin daha çeşitli hale geldiğini göstermektedir. %20-24.9 bandında ise yirmi sekiz ülke bulunmaktadır; bunlardan on biri “özgür”, onu “kısmen özgür” ve yedisi “özgür değil” statüsündedir. Bu grubun geniş kapsamı, kadın temsil oranlarının orta seviyelerde oldukça yaygın olduğunu ve çeşitli demokrasi düzeylerine sahip ülkeleri içerdiğini göstermektedir.

%15-19.9 aralığında yirmi altı ülke bulunmakta olup, bunlardan on beşi “özgür”, altısı “kısmen özgür” ve beşi “özgür değil” statüsündedir. Bu veriler, kadın temsil oranlarının azaldıkça ülkelerin çoğunlukla demokratik olduğunu, ancak yine de azımsanmayacak sayıda demokratik olmayan ülkenin bulunduğunu göstermektedir. %10-14.9 bandında otuz yedi ülke yer almakta olup, bu ülkelerden yirmisi “özgür”, dokuzu “kısmen özgür” ve sekizi “özgür değil” statüsündedir. Bu veri grubu, düşük kadın temsil oranlarının daha yaygın olduğunu ve çeşitli demokrasi düzeylerine sahip ülkeleri içerdiğini göstermektedir.

%5-9.9 aralığında otuz bir ülke bulunmaktadır; bunlardan sekizi “özgür”, on beşi “kısmen özgür” ve sekizi “özgür değil” statüsündedir. Bu veriler, kadın temsil oranlarının düşük seviyelerde yaygın olduğunu ve daha fazla sayıda “kısmen özgür” ve “özgür değil” ülkeleri içerdiğini göstermektedir. %0.1-4.9 bandında on iki ülke bulunmakta olup, bu ülkelerden dördü “özgür”, dördü “kısmen özgür” ve dördü “özgür değil” statüsündedir. Bu veri grubu, kadın temsiliinin çok düşük olduğu ülkelerde demokrasi düzeylerinin çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, kadın temsil oranının sıfır olduğu on ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden beşi “özgür”, ikisi “kısmen özgür” ve üçü “özgür değil” statüsündedir. Bu durum, bazı demokratik ülkelerde bile kadınların parlamentolarda hiç temsil edilmediğini göstermektedir.

Genel olarak, tablo 2010 yılında dünya genelinde kadınların parlamentolarda temsil oranlarının geniş bir yelpazeye yayıldığını ve bu oranların ülkelerin demokrasi düzeyleriyle karmaşık bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yüksek kadın temsil oranlarına sahip bazı ülkelerin demokratik olmadığını, düşük kadın temsil oranlarına sahip bazı demokratik ülkelerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu da kadınların parlamentolarda temsili ile demokrasi düzeyi arasında basit bir korelasyon olmadığını ortaya koymaktadır. Bu veriler, kadınların siyasi temsildeki durumunun iyileştirilmesi için daha karmaşık ve kapsamlı politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

4.2.1.10. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2010)

2010 yılı itibarıyla meclis başkanlığı pozisyonları incelendiğinde, tek ve çift meclisli yapılar dahil olmak üzere toplam 268 meclisin 35’inde kadın meclis başkanı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu oran %13.0 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle Antigua ve Barbuda, Saint Lucia ve İsviçre’de her iki mecliste de kadın meclis başkanları görev yapmaktadır. Erkek meclis başkanlarının sayısı ise 233 olup, oranı %87.0 olarak belirlenmiştir. 2010 yılına ait meclis başkanlıklarındaki cinsiyet dağılımı ve kadınların başkanlık yaptığı meclislerin yer aldığı ülkelerin demokrasi düzeylerine ilişkin veriler, Tablo 20’de ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Tablo 20: 2010 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu

Cinsiyet	Meclis Sayısı	Oran (%)	Demokrasi Düzeyi
Kadın	35	13.0	Özgür: 23
			Kısmen Özgür: 6
			Özgür Değil: 6
Erkek	233	87.0	

Kaynak: Bu tabloda, 2010 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Yukarıdaki tablo, 2010 yılı itibarıyla dünya genelindeki meclis başkanlarının cinsiyet dağılımını ve bu dağılımın ülkelerin demokrasi düzeyleri ile ilişkisini göstermektedir. Verilere göre, 2010 yılında dünya genelinde toplam 268 meclis başkanından 35’i kadındır. Bu, meclis başkanlarının %13.0’ının kadın olduğunu ifade etmektedir. Kadın meclis başkanlarına sahip 35 ülkenin 23’ü “özgür” statüsünde, 6’sı “kısmen özgür” statüsünde ve 6’sı “özgür değil” statüsündedir. Erkek meclis başkanlarının sayısı ise 233 olup, bu sayı toplamın %87.0’ini oluşturmaktadır.

Bu tablo, kadınların meclis başkanlığı pozisyonlarında yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Kadın meclis başkanlarının %13.0 oranı, cinsiyet eşitliğinden hala uzak olunduğuna işaret etmektedir. Ancak, kadın meclis başkanlarına sahip ülkelerin önemli bir kısmının “özgür” statüsünde olması, kadınların liderlik pozisyonlarına ulaşmasının demokratik ülkelerde daha mümkün olduğunu göstermektedir.

Kısmen özgür ve özgür olmayan statüsündeki ülkelerde de kadın meclis başkanlarının bulunması, bu pozisyonların sadece demokrasi düzeyi ile değil, aynı zamanda diğer sosyal ve politik dinamiklerle de ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum, kadınların parlamentolarda temsilinin artırılmasının sadece demokratikleşme ile değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların benimsenmesi ile de ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 2010 yılı verileri, kadınların parlamentolarda liderlik pozisyonlarında yeterince temsil edilmediğini ve bu temsilin artırılması gerektiğini göstermektedir. Demokratik ülkelerde kadın meclis başkanlarının daha yaygın olması, bu ülkelerde cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığın ve politikaların daha ileri düzeyde olduğunu düşündürmektedir. Ancak, temsilin artırılması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği de açıktır.

4.2.1.11. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2010)

2010 yılı itibarıyla, devlet ve hükümet başkanları incelendiğinde kadın liderlerin sayısal ve oransal olarak hala oldukça düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir. 151 ülkenin yalnızca 9’unda kadın devlet başkanı bulunmakta olup, bu oran %6.0 olarak belirlenmiştir. Buna karşılık, 142 ülkenin devlet başkanı erkektir ve bu oran %94.0 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Hükümet başkanlıklarında da benzer bir durum söz konusudur. 192 ülke analiz edildiğinde, yalnızca 11 ülkede kadın hükümet başkanı bulunduğu ve bu oranın %5.7 olduğu tespit edilmiştir. Erkek hükümet başkanlarının sayısı ise 181 olup, oran %94.3’tür. Özellikle Arjantin, Şili, Liberya, Filipinler ve İsviçre’de hem devlet başkanlığı hem de hükümet başkanlığı görevlerinde kadınlar bulunmaktadır. 2010 yılına ait kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısal dağılımı ve bu ülkelerin demokrasi dereceleri Tablo 21’de daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Tablo 21: 2010 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Kadın Devlet Başkanları	9	7	2	0
Kadın Hükümet Başkanları	11	6	5	0

Tablo 21: (Devamı)

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Toplam Kadın Devlet veya Hükümet Başkanları	20	13	7	0

Kaynak: Bu tabloda, 2010 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2010 yılına ait dünya genelindeki kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı ve bu başkanların bulunduğu ülkelerin özgürlük derecelerini gösteren tablo, kadınların üst düzey siyasi pozisyonlarda ne derece temsil edildiğine dair önemli veriler sunmaktadır.

Tabloda, 2010 yılında 151 ülkenin devlet başkanları incelendiğinde, yalnızca 9 ülkenin devlet başkanının kadın olduğu görülmektedir. Bu, tüm ülkelerin %6'sına tekabül etmektedir. Kadın devlet başkanlarının bulunduğu ülkelerden 7'si özgür statüsünde, 2'si ise kısmen özgür statüsündedir. Özgür değil statüsünde olan ülkelere ise kadın devlet başkanı bulunmamaktadır. Erkek devlet başkanları ise 142 ülke ile, %94 oranında büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

Hükümet başkanları açısından tablo incelendiğinde, 192 ülkenin hükümet başkanları değerlendirilmiş ve 11 ülkede kadın hükümet başkanı bulunduğu tespit edilmiştir. Bu da toplamın %5.7'sine karşılık gelmektedir. Kadın hükümet başkanlarının bulunduğu ülkelere 6'sı özgür, 5'i kısmen özgür statüsündedir. Yine, özgür değil statüsünde olan ülkelere kadın hükümet başkanı bulunmamaktadır. Erkek hükümet başkanları ise 181 ülke ile %94.3'lük bir oranı temsil etmektedir.

Bu veriler, kadınların hem devlet hem de hükümet başkanlığı pozisyonlarında oldukça düşük bir temsil oranına sahip olduğunu göstermektedir. Özgürlük dereceleri dikkate alındığında, kadın liderlerin çoğunlukla özgür ve kısmen özgür ülkelere bulunduğu, özgür değil statüsünde olan ülkelere ise kadın liderlerin neredeyse hiç bulunmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum, demokrasi ve özgürlük seviyesinin, kadınların üst düzey siyasi pozisyonlara erişiminde önemli bir etken olduğunu düşündürmektedir.

Genel olarak, 2010 yılı verileri kadınların siyasi liderlik pozisyonlarında yetersiz temsil edildiğini ve bu temsilin büyük ölçüde demokratik ve özgürlük düzeyi yüksek ülkelere gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

4.2.1.12. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2010)

2010 yılına ait 188 ülkedeki kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumuna ilişkin veriler Tablo 22’de detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 22: 2010 Yılında Kadınların Bakanlıklara Göre Sayısal Dağılımı

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Sosyal İşler Bakanlığı	87
Aile Bakanlığı	84
Çevre (Doğal Kaynaklar, Enerji) Bakanlığı	75
Kadın İşleri/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı	65
İstihdam / İşgücü / Mesleki Eğitim Bakanlığı	63
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	62
Eğitim Bakanlığı	56
Kültür Bakanlığı	49
Sağlık Bakanlığı	44
İçişleri Bakanlığı	44
Dışişleri Bakanlığı	40
Tarım Bakanlığı	38
Adalet Bakanlığı	36
Bilim ve Teknoloji Bakanlığı	33
Yerel Yönetim Bakanlığı	33
Turizm Bakanlığı	32
Maliye Bakanlığı	24
Spor bakanlığı	24
Bayındırlık Bakanlığı	23
Konut/Şehircilik Bakanlığı	21
İletişim Bakanlığı	21
Kamu Yönetimi Bakanlığı	18
Ekonomi Bakanlığı	17
Bilgi Teknoloji/Medya Bakanlığı	14
İnsan Hakları Bakanlığı	12
Savunma Bakanlığı	11
Devlet Bakanlığı	9
Nüfus Bakanlığı	8
Ulaştırma Bakanlığı	7
Parlamento İşleri Bakanlığı	6

Kaynak: Bu tabloda, 2010 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verileri kullanılmıştır (www.ipu.org)

2010 yılına ait 188 ülkeye ilişkin kadın bakanların dağılımını gösteren tablo, kadınların siyasi temsiliyetinin ve bakanlık düzeyindeki görevlerinin çeşitliliğini yansıtmaları açısından önemli veriler

sunmaktadır. Bu tablo, kadınların hangi bakanlıklarda daha fazla temsil edildiğini ve genel olarak siyasi pozisyonlarda nasıl yer aldıklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Tablodaki veriler incelendiğinde, en fazla kadın bakanın görev aldığı bakanlık Sosyal İşler Bakanlığı'dır. Sosyal İşler Bakanlığı'nda toplam 87 kadın bakanın görev yapması, kadınların toplumsal hizmetlerde ve sosyal politikaların belirlenmesinde aktif rol oynadığını göstermektedir. Aile Bakanlığı ise 84 kadın bakan ile ikinci sırada yer almakta ve aile, çocuk ve toplumsal refah konularında kadınların etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Çevre (Doğal Kaynaklar, Enerji) Bakanlığı'nda 75 kadın bakanın görev yapması, çevre ve enerji politikalarında kadınların da etkin bir şekilde yer aldığını göstermektedir. Kadın İşleri/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı'nda 65 kadın bakanın görev alması, cinsiyet eşitliği politikalarının kadınlar tarafından yönetildiğini ve bu alanda önemli adımlar atıldığını göstermektedir. İstihdam/İşgücü/Mesleki Eğitim Bakanlığı'nda 63 kadın bakanın bulunması, iş gücü piyasasında kadınların aktif rol oynadığını ve istihdam politikalarında kadınların etkili olduğunu işaret etmektedir. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nda 62 kadın bakanın bulunması ise, ticaret ve sanayi politikalarında kadınların da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Eğitim Bakanlığı'nda 56 kadın bakanın bulunması, eğitim politikalarında kadınların güçlü bir temsilinin olduğunu gösterirken, Kültür Bakanlığı'nda 49 kadın bakanın bulunması, kültürel politikaların belirlenmesinde de kadınların etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nda 44'er kadın bakanın görev yapması, sağlık ve içişleri politikalarında kadınların önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Dışişleri Bakanlığı'nda 40 kadın bakanın bulunması ise, uluslararası ilişkilerde kadınların temsil edildiğini ve diplomasi alanında etkin olduklarını göstermektedir.

Tarım Bakanlığı'nda 38 kadın bakanın görev yapması, tarım politikalarında kadınların etkili olduğunu, Adalet Bakanlığı'nda 36 kadın bakanın bulunması ise, adalet ve hukuk alanlarında kadınların önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nda 33 kadın bakanın görev yapması, bilim ve teknoloji alanlarında kadınların temsil edildiğini ve bu alanlarda da etkin olduklarını göstermektedir. Yerel Yönetim Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı'nda da sırasıyla 33 ve 32 kadın bakanın bulunması, yerel yönetim ve turizm politikalarında kadınların aktif rol oynadığını göstermektedir.

Maliye Bakanlığı'nda 24 kadın bakanın görev yapması, ekonomik politikaların belirlenmesinde kadınların da önemli bir rol oynadığını, Spor Bakanlığı'nda 24 kadın bakanın bulunması ise, spor politikalarında kadınların temsil edildiğini göstermektedir. Bayındırlık Bakanlığı'nda 23 kadın bakanın görev yapması, bayındırlık ve altyapı projelerinde kadınların etkili

olduğunu, Konut/Şehircilik Bakanlığı ve İletişim Bakanlığı'nda 21'er kadın bakanın bulunması ise, kentsel planlama ve iletişim politikalarında kadınların da yer aldığını göstermektedir.

Kamu Yönetimi Bakanlığı'nda 18 kadın bakanın görev yapması, kamu yönetimi politikalarında kadınların da etkili olduğunu, Ekonomi Bakanlığı'nda 17 kadın bakanın bulunması ise, ekonomik politikaların belirlenmesinde kadınların da yer aldığını göstermektedir. Bilgi Teknolojisi/Medya Bakanlığı'nda 14 kadın bakanın bulunması, bilgi teknolojisi ve medya politikalarında kadınların da temsil edildiğini, İnsan Hakları Bakanlığı'nda 12 kadın bakanın görev yapması ise, insan hakları politikalarında kadınların da etkili olduğunu göstermektedir.

Savunma Bakanlığı'nda 11 kadın bakanın görev yapması, savunma ve güvenlik politikalarında kadınların da yer aldığını, Devlet Bakanlığı'nda 9 kadın bakanın bulunması ise, çeşitli devlet politikalarında kadınların temsil edildiğini göstermektedir. Nüfus Bakanlığı'nda 8 kadın bakanın bulunması, nüfus politikalarında kadınların da etkili olduğunu, Ulaştırma Bakanlığı'nda 7 kadın bakanın görev yapması ise, ulaştırma ve lojistik politikalarında kadınların da yer aldığını göstermektedir. Parlamento İşleri Bakanlığı'nda 6 kadın bakanın bulunması ise, parlamento işlerinde kadınların temsil edildiğini göstermektedir.

Bu tablo, kadınların siyasi ve yönetsel pozisyonlarda temsiliyetinin çeşitliliğini ve bazı bakanlıklarda yoğunlaştığını göstermektedir. Sosyal işlerden çevreye, eğitimden adaletle kadar birçok alanda kadın bakanların bulunması, kadınların yönetim ve karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak, özellikle savunma, ekonomi ve içişleri gibi bazı bakanlıklarda kadınların temsiliyetinin nispeten düşük olması, bu alanlarda kadınların daha fazla desteklenmesi gerektiğini işaret etmektedir. Bu tablo, kadınların siyasi temsilde ilerleme kaydedilmesine rağmen, hala kat edilmesi gereken önemli bir mesafe olduğunu da ortaya koymaktadır.

4.2.1.13. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2015)

2015 yılı itibarıyla, dünya genelinde 190 ülkenin parlamentoları incelendiğinde hem tek meclisli hem de çift meclisli yapılar dahil olmak üzere, milletvekillerinin %22'sinin kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, erkek milletvekillerinin oranı %78 seviyesindedir. Bu veriler, daha önce analiz edilen dönemlerle kıyaslandığında kadınların siyasi temsiliyetinde bazı ilerlemeler kaydedildiğini, ancak cinsiyet eşitliği konusunda hala önemli bir yol kat edilmesi gerektiğini göstermektedir. 2015 yılına ait 190 parlamentodaki kadın milletvekillerinin oranları ve bu ülkelerin demokrasi düzeylerine ilişkin detaylı veriler, Tablo 23'te ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır.

Tablo 23: 2015 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu

Kadın Temsil Oranı (%)	Ülke Sayısı	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil
50-65	3	1	1	1
40 - 49.9	9	6	2	1
35 - 39.9	14	7	5	2
30 - 34.9	15	10	2	3
25 - 29.9	22	8	5	9
20 - 24.9	26	11	9	6
15 - 19.9	29	13	9	7
10 - 14.9	34	14	13	7
5 - 9.9	22	9	6	7
0.1 - 4.9	11	2	6	3
0	5	4	0	1

Kaynak: Bu tabloda, 2015 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2015 yılına ait kadınların parlamentolarda temsil oranını ve bu oran içindeki ülke sayılarını demokrasi düzeyleri ile ilişkilendiren tablo, kadınların siyasi temsili ve demokratik süreçlere katılımı açısından önemli veriler sunmaktadır. Tablo, kadınların parlamentolarda temsil oranının yüzde dilimlerine göre dağılımını ve bu oranların özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkeler arasında nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablonun en üstünde, kadın temsil oranı yüzde 50 ile 65 arasında olan 3 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden biri özgür, biri kısmen özgür ve biri de özgür değil statüsündedir. 2015 yılına ait kadınların parlamentolarda temsil oranını ve bu oran içindeki ülke sayılarını demokrasi düzeyleri ile ilişkilendiren tablo incelendiğinde, %50-65 oranında kadın temsiline sahip olan ve özgür değil kategorisinde yer alan tek ülke Ruanda'dır. Bu durum, kadınların parlamentodaki temsili ile ülkenin demokrasi düzeyi arasındaki ilişkide dikkat çekici bir istisna oluşturmaktadır. Ruanda, özellikle 1994 soykırımından sonra kadınların siyasal katılımını artırmak için önemli reformlar gerçekleştirmiştir (Wood, 2008; Webster vd., 2020; Hughes ve Tripp, 2015; Cockburn, 2007; Moran, 2010; Viterna, 2013). Ülkede uygulanan cinsiyet kotaları ve anayasal düzenlemeler, kadınların siyasetteki temsiliyetini artırmak amacıyla hayata geçirilmiştir. Ruanda Anayasası, parlamentodaki koltukların en az %30'unun kadınlar tarafından doldurulmasını öngörmektedir (Goswami vd., 2023: 1983). Bu yasal zorunluluk, Ruanda'nın kadın parlamenter oranını dünya çapında en yüksek seviyelerden birine taşıyan başlıca faktörlerden biridir. Bununla birlikte, Ruanda'nın "özgür değil" kategorisinde yer alması, ülkenin genel demokrasi düzeyi hakkında ciddi endişelere işaret etmektedir. Özgürlük Evi (Freedom House) gibi uluslararası kuruluşlar, Ruanda'yı baskıcı bir siyasi iklim ve sınırlı ifade özgürlüğü gibi unsurlar nedeniyle "özgür değil" olarak sınıflandırmaktadır. Bu bağlamda,

Ruanda'daki yüksek kadın temsil oranı, demokratik bir yapının ürünü olmaktan çok, devlet tarafından yönetilen ve denetlenen bir süreç olarak değerlendirilebilir. Ruanda'daki bu durum, kadınların siyasi temsili ile demokrasi düzeyi arasında doğrudan bir korelasyonun her zaman mevcut olmadığını göstermektedir. Kadınların parlamentolardaki yüksek temsiliyet oranı, genellikle güçlü bir demokrasi ile ilişkilendirilirken, Ruanda örneği, bu ilişkinin daha karmaşık olabileceğini ortaya koymaktadır.

Kadın temsil oranı yüzde 40 ile 49.9 arasında olan 9 ülkenin 6'sı özgür, 2'si kısmen özgür ve 1'i özgür değil statüsündedir. Bu, yüksek kadın temsil oranının daha çok özgür ülkelerde yoğunlaştığını, ancak kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de var olabileceğini göstermektedir.

Kadın temsil oranı yüzde 35 ile 39.9 arasında olan 14 ülkenin 7'si özgür, 5'i kısmen özgür ve 2'si özgür değil statüsündedir. Bu kategoride de benzer bir dağılım görülmekte, kadın temsiline özgür ve kısmen özgür ülkelerde daha yaygın olduğu, ancak özgür olmayan ülkelerde de belirli bir varlık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kadın temsil oranı yüzde 30 ile 34.9 arasında olan 15 ülkenin 10'u özgür, 2'si kısmen özgür ve 3'ü özgür değil statüsündedir. Bu, kadın temsiline yüzde 30'un üzerinde olduğu ülkelerde özgürlük düzeyinin genellikle daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kadın temsil oranı yüzde 25 ile 29.9 arasında olan 22 ülkenin 8'i özgür, 5'i kısmen özgür ve 9'u özgür değil statüsündedir. Bu, kadın temsil oranı yüzde 25 ile 30 arasında olan ülkelerin önemli bir kısmının özgür olmayan statüde olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadın temsil oranı yüzde 20 ile 24.9 arasında olan 26 ülkenin 11'i özgür, 9'u kısmen özgür ve 6'sı özgür değil statüsündedir. Bu oranlarda kadın temsiline yine her türlü demokrasi düzeyinde yaygın olduğunu, ancak özgür ve kısmen özgür ülkelerde daha fazla olduğunu göstermektedir.

Kadın temsil oranı yüzde 15 ile 19.9 arasında olan 29 ülkenin 13'ü özgür, 9'u kısmen özgür ve 7'si özgür değil statüsündedir. Bu, orta düzeyde kadın temsiline sahip ülkelerin geniş bir yelpazede demokrasi düzeyine sahip olabileceğini göstermektedir.

Kadın temsil oranı yüzde 10 ile 14.9 arasında olan 34 ülkenin 14'ü özgür, 13'ü kısmen özgür ve 7'si özgür değil statüsündedir. Bu, düşük ve orta düzeyde kadın temsiline sahip ülkelerin demokrasi düzeyi bakımından çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Kadın temsil oranı yüzde 5 ile 9.9 arasında olan 22 ülkenin 9'u özgür, 6'sı kısmen özgür ve 7'si özgür değil statüsündedir. Bu, düşük kadın temsiline genellikle özgür olmayan veya kısmen özgür ülkelerde daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Kadın temsil oranı yüzde 0.1 ile 4.9 arasında olan 11 ülkenin 2'si özgür, 6'sı kısmen özgür ve 3'ü özgür değil statüsündedir. Bu, çok düşük kadın temsil oranlarının daha çok kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde bulunduğunu göstermektedir.

Son olarak, kadın temsilinin hiç olmadığı 5 ülkenin 4'ü özgür, 1'i özgür değil statüsündedir. Bu, bazı özgür ülkelerde dahi kadınların parlamentolarda hiç temsil edilmediğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak tablo, yüksek kadın temsil oranlarının genellikle daha özgür ülkelerde yaygın olduğunu, ancak kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de belirli düzeylerde kadın temsilinin bulunduğunu göstermektedir. Kadın temsil oranının düşüklüğü ise daha çok kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde görülmektedir. Bu durum, kadınların siyasi temsili ile demokrasi düzeyi arasında 2015 yılı özelinde güçlü bir ilişki olduğunu, ancak bu ilişkinin her zaman doğrusal olmadığını ve diğer sosyo-politik faktörlerin de rol oynadığını göstermektedir.

4.2.1.14. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2015)

2015 yılında, dünya genelinde 273 meclis başkanlığı pozisyonu incelendiğinde hem tek meclisli hem de çift meclisli yapılar dahil olmak üzere, 43 meclisin kadın meclis başkanları tarafından yönetildiği görülmektedir. Bu durum, meclis başkanlığı pozisyonlarının %15.8'inin kadınlar tarafından işgal edildiğini göstermektedir. Özellikle Avusturya, Hollanda ve Güney Afrika gibi ülkelerde her iki mecliste de kadın meclis başkanlarının bulunması önemli bir gelişmedir. Diğer yandan, erkek meclis başkanlarının sayısı 230'dur ve bu oran %84.2 olarak gerçekleşmiştir. Meclis başkanlıklarındaki cinsiyet dağılımı ve kadınların bulunduğu meclislerin yer aldığı ülkelerin demokrasi düzeyleri Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24: 2015 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu

Cinsiyet	Meclis Sayısı	Oran (%)	Demokrasi Düzeyi
Kadın	43	15.8	Özgür: 25 Kısmen Özgür: 10 Özgür Değil: 8
Erkek	230	84.2	

Kaynak: Bu tabloda, 2015 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Yukarıdaki tabloya göre, 2015 yılı itibarıyla dünya genelinde toplam 273 meclis başkanından 43'ü kadındır ve bu kadın meclis başkanlarının dağılımı, ülkelerin demokrasi düzeyleri ile çeşitli ilişkiler sunmaktadır. Verilere göre, bu 43 kadın meclis başkanının 25'i "özgür" statüsünde, 10'u

“kısmen özgür” statüsünde ve 8’i “özgür değil” statüsündeki ülkelerde bulunmaktadır. Bu durum, kadınların meclis başkanlığı pozisyonunda yer alma oranları ile ülkelerin demokrasi düzeyleri arasındaki ilişkiye dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Öncelikle, özgür statüsündeki ülkelerde kadın meclis başkanlarının sayısının daha fazla olması, demokratik ülkelerin kadınların siyasi temsiline daha fazla olanak tanıdığını göstermektedir. Bu ülkelerde demokratik değerlerin ve cinsiyet eşitliği politikalarının daha yaygın ve etkin bir şekilde uygulanması, kadınların siyasi hayatta daha fazla temsil edilmesine olanak sağlamaktadır. Demokratik ülkelerde seçim süreçlerinin daha şeffaf ve katılımcı olması, kadınların bu tür üst düzey pozisyonlara erişimini kolaylaştırmaktadır.

Buna karşılık, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın meclis başkanlarının bulunması, kadınların siyasi temsiline ilişkin daha karmaşık bir tablo çizmektedir. Bu ülkelerde, kadınların meclis başkanlığı pozisyonuna getirilmesi, genellikle rejimlerin uluslararası meşruiyet kazanma çabalarının bir parçası olabilir. Kısmen özgür ve özgür olmayan ülkeler, kadınların siyasi temsili konusunda göstermelik adımlar atarak uluslararası arenada itibar kazanmayı hedefleyebilir. Bu durum, kadın meclis başkanlarının varlığının, o ülkelerde genel anlamda kadın hakları ve cinsiyet eşitliği açısından büyük ilerlemeler kaydedildiği anlamına gelmeyebileceğini göstermektedir.

Özgür olmayan 8 ülkede kadın meclis başkanlarının bulunması, bu ülkelerin otoriter rejimlerinin bile zaman zaman kadınların üst düzey siyasi pozisyonlarda yer almasına olanak tanıdığını göstermektedir. Ancak, bu tür pozisyonlardaki kadınların gerçek anlamda siyasi güç ve etkinlik sahibi olup olmadıkları sorgulanmalıdır. Çoğu zaman bu tür atamalar, yalnızca sembolik nitelikte olabilir ve kadınların geniş kitleler için eşit fırsatlar ve haklar elde etmesine yönelik derin ve kalıcı değişiklikler yaratmaz.

Sonuç olarak, demokrasi düzeyi ile kadın meclis başkanı oranı arasında kurulan ilişki, oldukça karmaşıktır. Demokratik ülkelerde kadınların siyasi temsili genellikle daha yüksek olmasına rağmen, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın meclis başkanlarının bulunması, kadın temsiline ilişkin küresel dinamiklerin çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, kadınların siyasi temsili ve demokratikleşme süreçleri arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, her ülkenin özgün siyasi, kültürel ve toplumsal bağlamını dikkate almak önemlidir. Kadınların siyasi temsili, yalnızca bir ülkenin demokrasi düzeyine indirgenemez; aynı zamanda o ülkenin cinsiyet eşitliği politikaları, toplumsal normları ve siyasi stratejileri ile de yakından ilişkilidir. Bu nedenle, kadınların siyasi temsili artırılmaya yönelik politikalar, demokratik değerlerin pekiştirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla bütüncül ve kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu tabloyu kadın-erkek eşitliği açısından değerlendirdiğimizde ise kadınların meclis başkanlığı gibi üst düzey siyasi pozisyonlarda yeterince temsil edilmediği görülmektedir. Dünyadaki meclis

başkanlarının sadece %15.8'inin kadın olması, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli eksiklikler olduğunu göstermektedir. Kadınların siyasi temsili, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli bir göstergesi olup, bu alandaki eksiklikler, kadınların kamusal ve siyasi hayata eşit katılımının önündeki engelleri ortaya koymaktadır. Kadın meclis başkanlarının oranının düşük olması, dünya genelinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında alınacak daha çok yol olduğunu göstermektedir.

4.2.1.15. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2015)

2015 yılında dünya genelinde kadınların devlet ve hükümet başkanlığı pozisyonlarında temsil oranlarının hâlâ belirgin bir şekilde düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemde, 152 ülkenin sadece 10'unda kadın devlet başkanı bulunmaktadır ve bu da kadınların devlet başkanlığı pozisyonunda %6.6 oranında temsil edildiğini göstermektedir. Diğer taraftan, 142 ülkenin devlet başkanı ise erkektir ve bu oran %93.4 olarak oldukça yüksek düzeydedir. Hükümet başkanlıklarında da benzer bir durum gözlenmektedir; 193 ülke analize dahil edilmiş olup, bu ülkelerde 14 kadın hükümet başkanı bulunmakta ve bu oran %7.3'e tekabül etmektedir. Erkek hükümet başkanları ise 179 ülkede görev yapmaktadır ve oranları %92.7'dir. Özellikle Arjantin, Brezilya, Şili, Liberya ve İsviçre gibi ülkelerde hem devlet başkanlığı hem de hükümet başkanlığı görevlerini kadınlar üstlenmektedir. Bu veriler, kadınların devlet ve hükümet başkanlığı pozisyonlarında hala düşük oranda temsil edildiğini göstermektedir. Bu amaçla, 2015 yılına ait kadınların önemli siyasi pozisyonlardaki sayısal dağılımı ve bu pozisyonlarda görev yapan kadınların bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeyleri, daha ayrıntılı olarak Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25: 2015 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Kadın Devlet Başkanları	10	8	1	1
Kadın Hükümet Başkanları	14	12	2	0
Toplam Kadın Devlet veya Hükümet Başkanları	24	20	3	1

Kaynak: Bu tabloda, 2015 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2015 yılına ait dünya genelindeki kadın devlet ve hükümet başkanlarının dağılımını gösteren tablo, cinsiyet eşitliği ve demokratik gelişmişlik arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Buna göre 152 ülkenin devlet başkanları incelendiğinde, sadece 10'unun kadın olduğu görülmektedir. Bu da kadın devlet başkanlarının oranının %6.6 olduğunu göstermektedir. Erkek devlet başkanlarının sayısı ise 142 olup, %93.4 gibi ezici bir çoğunluğu temsil etmektedir. Hükümet

başkanları açısından incelendiğinde ise, 193 ülkenin 14’ünde kadın hükümet başkanı bulunmaktadır. Bu oran %7.3 olup, geri kalan 179 ülkenin hükümet başkanları erkeklerden oluşmaktadır, bu da %92.7’lik bir oranı göstermektedir.

Tablo 25, kadın devlet ve hükümet başkanlarının bulunduğu ülkelerin özgürlük derecelerini de ortaya koymaktadır. Kadın devlet başkanlarının bulunduğu 10 ülkeden 8’i “özgür” statüsündedir, 1’i “kısmen özgür” ve 1’i “özgür değil” statüsündedir. Kadın hükümet başkanlarının bulunduğu 14 ülkeden 12’si “özgür”, 2’si “kısmen özgür” ve “özgür değil” statüsünde ülke bulunmamaktadır. Bu dağılım, kadın liderlerin daha çok demokratik olarak değerlendirilen ülkelerde bulunduğunu göstermektedir. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin varlığı, demokratik değerlerin ve cinsiyet eşitliğine yönelik duyarlılığın daha yüksek olduğunu işaret edebilir.

2015 yılı özelinde değerlendirildiğinde kadınların liderlik pozisyonlarında az temsil edilmesi, cinsiyet eşitliği açısından önemli bir soruna işaret etmektedir. Kadın liderlerin sayısının düşük olması, birçok ülkede kadınların siyasi ve kamusal hayatta eşit temsil edilmediğini göstermektedir. Bu durum, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında halen önemli engellerin bulunduğunu ve kadınların liderlik pozisyonlarına erişiminin desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Özgür statüsünde bulunan ülkelerde kadın liderlerin daha fazla olması, demokratik değerlerin yerleşik olduğu toplumlarda cinsiyet eşitliğinin daha çok benimsendiğini göstermektedir. Ancak, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın liderlerin bulunması, kadınların liderlik pozisyonlarına erişiminde sadece demokrasi düzeyinin belirleyici olmadığını, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve siyasi dinamiklerin de önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 2015 yılına ait bu veriler, dünya genelinde kadınların siyasi liderlik pozisyonlarında yeterince temsil edilmediğini ve cinsiyet eşitliği konusunda önemli eksikliklerin olduğunu göstermektedir. Kadınların siyasi temsili, demokratik gelişmişliğin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli bir göstergesi olup, bu alanda daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

4.2.1.16. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2015)

2015 yılına ait 191 ülkedeki kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumuna ilişkin veriler, Tablo 26’da detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 26: 2015 Yılında Dünyadaki Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Sosyal İşler Bakanlığı	103
Aile Bakanlığı	71
Çevre (Doğal Kaynaklar, Enerji) Bakanlığı	86

Tablo 26: (Devamı)

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Kadın İşleri/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı	74
İstihdam / İşgücü / Mesleki Eğitim Bakanlığı	60
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	65
Eğitim Bakanlığı	69
Kültür Bakanlığı	69
Sağlık Bakanlığı	51
İçişleri Bakanlığı	33
Dışişleri Bakanlığı	51
Tarım Bakanlığı	41
Adalet Bakanlığı	34
Bilim ve Teknoloji Bakanlığı	33
Yerel Yönetim Bakanlığı	21
Turizm Bakanlığı	25
Maliye Bakanlığı	17
Spor Bakanlığı	20
Bayındırlık Bakanlığı	41
Konut/Şehircilik Bakanlığı	19
İletişim Bakanlığı	29
Kamu Yönetimi Bakanlığı	17
Ekonomi Bakanlığı	23
Bilgi Teknoloji/Medya Bakanlığı	8
İnsan Hakları Bakanlığı	12
Savunma Bakanlığı	17
Nüfus Bakanlığı	6
Ulaştırma Bakanlığı	17
Parlamento İşleri Bakanlığı	4

Kaynak: Bu tabloda, 2015 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verileri kullanılmıştır (www.ipu.org)

2015 yılına ait dünya genelindeki 191 ülkede kadın bakanların dağılımını gösteren tablo, kadınların hükümet içindeki temsilini ve bu temsilin hangi bakanlıklarda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Tabloya göre, bazı bakanlıklar kadınlar tarafından daha fazla temsil edilmekte, bazı bakanlıklarda ise kadın bakan sayısı oldukça düşük kalmaktadır. Bu durum, kadınlara verilen rollerin toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Tablo incelendiğinde, kadın bakanların en yoğun bulunduğu bakanlıkların Sosyal İşler Bakanlığı (103), Çevre Bakanlığı (86), Aile Bakanlığı (71), Eğitim Bakanlığı (69) ve Kültür Bakanlığı (69) olduğu görülmektedir. Bu bakanlıkların çoğunlukla sosyal politika, eğitim ve çevre gibi daha “yumuşak” olarak nitelendirilebilecek alanlarda yer aldığı dikkate alındığında, kadın bakanların bu tür bakanlıklarda daha fazla temsil edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, geleneksel olarak kadınlara atfedilen rollerle uyumlu olup, kadınların sosyal refah, eğitim ve aile politikaları gibi alanlarda daha çok görevlendirildiğini göstermektedir.

Öte yandan, İşleri Bakanlığı (33), Adalet Bakanlığı (34), Savunma Bakanlığı (17) ve Ulaştırma Bakanlığı (17) gibi daha “sert” politikaların yürütüldüğü bakanlıklarda kadın bakanların sayısının nispeten düşük olduğu görülmektedir. Bu bakanlıklar, genellikle güvenlik, adalet ve altyapı gibi alanlarda yoğunlaştığı için, kadınların bu tür rollerden daha az sorumlu tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet normlarının ve beklentilerinin hükümet düzeyinde de sürdüğünü ve kadınların belirli rollerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Kadın İşleri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı (74), İnsan Hakları Bakanlığı (12) gibi bakanlıkların varlığı ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların haklarının korunması açısından önemli bir adımdır. Bu bakanlıklar, kadınların hükümet içindeki rolünü güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için kritik bir rol oynamaktadır.

Kadın bakanların dağılımına bakıldığında, ekonomik ve mali alanlarda da kadın temsiline düşük olduğu görülmektedir. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (65), Ekonomi Bakanlığı (23), Maliye Bakanlığı (17) gibi bakanlıklarda kadın bakan sayısı, sosyal politika alanlarına göre daha azdır. Bu durum, ekonomik karar verme süreçlerinde kadınların temsiline yetersiz olduğunu ve kadınların ekonomik politikaların belirlenmesinde yeterince yer almadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, 2015 yılı verilerine göre, kadın bakanların hükümet içindeki dağılımı, toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir. Kadınlar, daha çok sosyal politika, eğitim ve çevre gibi alanlarda temsil edilmekte olup, güvenlik, adalet ve ekonomi gibi daha stratejik alanlarda yeterince yer almamaktadır. Bu durum, hükümetlerde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların tüm politika alanlarında eşit temsil edilmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.2.1.17. Kadınların Parlamentolardaki Durumu (2020)

2020 yılı itibarıyla dünya genelinde 191 ülkenin parlamentoları, tek meclisli ve çift meclisli yapılar da dahil olmak üzere incelenmiştir. Bu analiz sonucunda, milletvekillerinin %24.9'unun kadınlardan oluştuğu, erkek milletvekillerinin oranının ise %75.1 olduğu belirlenmiştir. Bu veriler, daha önce incelenen 2015 dönemiyle benzerlik göstermektedir ve kadınların siyasi temsili konusunda bazı ilerlemeler kaydedildiğini ancak cinsiyet eşitliği açısından önemli bir mesafenin hala kat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. 2020 yılına ait 191 parlamentoda kadın milletvekillerinin oranları ile bu ülkelerin demokrasi düzeyleri arasındaki ilişki, Tablo 27'de ayrıntılı olarak sunulmuş ve analiz edilmiştir.

Tablo 27: 2020 Yılına Ait Kadınların Parlamentolarda Temsil Durumu

Kadın Temsil Oranı (%)	Ülke Sayısı	Özgür	Kısmen Özgür	Özgür Değil
50-65	4	0	1	3
40 - 49.9	20	14	4	2
35 - 39.9	12	7	3	2
30 - 34.9	19	11	3	5
25 - 29.9	19	6	4	9
20 - 24.9	36	16	15	5
15 - 19.9	27	6	8	13
10 - 14.9	27	12	10	5
5 - 9.9	18	7	5	6
0.1 - 4.9	6	0	4	2
0	3	2	1	0

Kaynak: Bu tabloda, 2020 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2020 yılına ait kadınların parlamentolarda temsil oranını ve bu oran içindeki ülke sayılarını, ülkelerin demokrasi düzeyleriyle ilişkilendiren tablo, kadın temsiline demokrasi düzeyi ile nasıl bağlantılı olduğunu gösteren önemli veriler sunmaktadır. Tabloda, kadın temsil oranlarının yüzde aralıklarına göre dağılımı ve bu oranların karşılığı olan ülke sayıları verilmiştir. Ayrıca, bu ülkelerin özgürlük dereceleri Freedom House endeksine göre “Özgür”, “Kısmen Özgür” ve “Özgür Değil” olarak sınıflandırılmıştır.

En yüksek kadın temsil oranına (%50-65) sahip 4 ülkenin hiçbirinin özgür statüsünde yer almaması dikkat çekicidir. Bu ülkelerden 3’ü özgür değil statüsündeyken, yalnızca 1’i kısmen özgür statüsündedir. Özellikle %50-65 oranında kadın temsiline sahip ülkeler arasında hiç özgür statüsünde ülke bulunmaması ve çoğunluğunun özgür değil statüsünde yer alması, dikkat çekici bir durumdur. Bu bulgu, demokrasi ve kadınların parlamentolarda temsil oranı arasındaki ilişkiye dair önemli ipuçları sunmaktadır. Öncelikle, %50-65 oranında kadın temsil oranına sahip 4 ülkenin dağılımına baktığımızda, bu ülkelerden hiçbirinin özgür statüsünde yer almaması, hatta 3’ünün özgür değil statüsünde bulunması, kadın temsiline yüksek olmasının her zaman demokratik bir yapıya işaret etmediğini göstermektedir. Bu durum, bazı ülkelerde cinsiyet kotaları veya benzeri politikaların uygulanmasının kadın temsiline artırmada etkili olduğunu, ancak bu artışın demokratik özgürlükler ve haklarla doğrudan ilişkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu oranlara bakıldığında kadınların parlamentolarda temsil oranı ile demokrasi düzeyi arasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Yüksek kadın temsiline sahip olmak, her zaman daha yüksek bir demokrasi seviyesine işaret etmeyebilir.

Kadın temsil oranı %40-49.9 arasında olan 20 ülkenin 14'ü özgür statüsünde, 4'ü kısmen özgür statüsünde ve 2'si özgür değil statüsündedir. Bu kategorideki çoğu ülkenin özgür statüsünde yer alması, yüksek kadın temsili ile daha demokratik yapıların ilişkili olabileceğine dair bir işaret olabilir. Bu durum, cinsiyet eşitliğinin daha demokratik ülkelerde daha iyi sağlandığını gösterebilir.

%35-39.9 kadın temsil oranına sahip 12 ülkenin 7'si özgür, 3'ü kısmen özgür ve 2'si özgür değil statüsündedir. %30-34.9 temsil oranına sahip 19 ülkenin 11'i özgür, 3'ü kısmen özgür ve 5'i özgür değil statüsündedir. Bu aralıklarda, kadın temsili yüksek olan ülkelerin büyük bir kısmının özgür statüsünde yer aldığı görülmektedir, ancak kısmen özgür ve özgür değil statüsündeki ülkelerin varlığı, cinsiyet eşitliğinin sadece demokratik özgürlüklerle değil, aynı zamanda siyasi irade ve toplumsal normlarla da şekillendiğini göstermektedir.

%25-29.9 aralığında kadın temsil oranına sahip 19 ülkenin 6'sı özgür, 4'ü kısmen özgür ve 9'u özgür değil statüsündedir. Bu veriler, kadın temsil oranının azalmasıyla birlikte özgür olmayan ülkelerin sayısının arttığını göstermektedir.

Kadın temsil oranı %20-24.9 olan 36 ülkenin 16'sı özgür, 15'i kısmen özgür ve 5'i özgür değil statüsündedir. Bu aralıkta, kadın temsil oranının geniş bir dağılım gösterdiği ve bu ülkelerin büyük kısmının özgür veya kısmen özgür statüsünde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, %15-19.9 oranına sahip 27 ülkenin 6'sı özgür, 8'i kısmen özgür ve 13'ü özgür değil statüsündedir. Bu oranlarda, kadın temsili düşük olan ülkelerin çoğunlukla özgür olmayan veya kısmen özgür statüsünde yer aldığı görülmektedir.

%10-14.9 kadın temsil oranına sahip 27 ülkenin 12'si özgür, 10'u kısmen özgür ve 5'i özgür değil statüsündedir. %5-9.9 oranına sahip 18 ülkenin 7'si özgür, 5'i kısmen özgür ve 6'sı özgür değil statüsündedir. %0.1-4.9 oranına sahip 6 ülkenin ise 4'ü kısmen özgür, 2'si özgür değil statüsündedir. Son olarak, hiç kadın temsilcisi olmayan 3 ülkeden 2'si özgür, 1'i kısmen özgür statüsündedir.

Genel olarak tablo, yüksek kadın temsili oranlarına sahip ülkelerin çoğunlukla özgür veya kısmen özgür statüsünde yer aldığını, ancak bazı yüksek temsil oranlarına sahip özgür olmayan ülkelerin de bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, kadın temsili sadece demokrasi düzeyine bağlı olmadığını, aynı zamanda siyasi reformlar, toplumsal cinsiyet politikaları ve kültürel faktörler gibi diğer etkenlerin de önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2.1.18. Meclis Başkanlığı Pozisyonundaki Kadınlar (2020)

2020 yılında dünya genelinde 278 meclis başkanlığı pozisyonu, tek ve çift meclisli yapılar da dahil olmak üzere incelenmiştir. Bu analize göre, 57 meclisin kadın meclis başkanı tarafından yönetildiği görülmüştür, bu da meclis başkanlığı pozisyonlarının %20.5'inin kadınlar tarafından işgal

edildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Meksika, İspanya, Trinidad ve Tobago, Uruguay gibi ülkelerde her iki mecliste de kadın meclis başkanlarının bulunması önemli bir gelişmedir. Diğer yandan, erkek meclis başkanlarının sayısı 221’dir ve bu oran %79.5 olarak gerçekleşmiştir. Meclis başkanlıklarındaki cinsiyet dağılımı ile kadınların yer aldığı meclislerin demokrasi düzeyleri Tablo 28’de sunulmuş ve analiz edilmiştir.

Tablo 28: 2020 yılına Ait Meclis Başkanlıklarının Durumu

Cinsiyet	Meclis Sayısı	Oran (%)	Demokrasi Düzeyi
Kadın	57	20.5	Özgür: 26 Kısmen Özgür: 15 Özgür Değil: 16
Erkek	221	79.5	

Kaynak: Bu tabloda, 2020 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

Tablo 28’de, toplam 278 meclis başkanının cinsiyetleri ve bu başkanların bulundukları ülkelerin demokrasi statüleri yer almaktadır.

2020 yılı itibarıyla, dünya genelinde 57 kadın meclis başkanı bulunmaktadır. Bu sayı, tüm meclis başkanlarının %20.5’ine tekabül etmektedir. Kadın meclis başkanlarının bulunduğu ülkeler incelendiğinde, 26 ülkenin “özgür” statüsünde olduğu görülmektedir. Bu da, kadın meclis başkanlarının %45.6’sının özgür ülkelerde görev yaptığı anlamına gelmektedir. Ayrıca, 15 ülke “kısmen özgür” statüsünde olup, bu da kadın meclis başkanlarının %26.3’ünün kısmen özgür ülkelerde bulunduğunu göstermektedir. Son olarak, 16 ülke “özgür değil” statüsünde yer almakta ve bu da kadın meclis başkanlarının %28.1’inin özgür olmayan ülkelerde görev yaptığını ifade etmektedir.

Erkek meclis başkanlarının sayısı ise 221 olup, bu oran toplamın %79.5’ine karşılık gelmektedir. Bu veriler, meclis başkanlıklarının büyük çoğunluğunun erkekler tarafından doldurulduğunu göstermektedir. Kadınların meclis başkanlığı pozisyonunda bulunma oranının nispeten düşük olması, cinsiyet eşitliği açısından dünya genelinde hala önemli bir eksikliğin olduğunu ortaya koymaktadır.

Öncelikle, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerdeki kadın meclis başkanlarının sayısının toplamda 31 olması, bu ülkelerde kadınların yüksek siyasi pozisyonlarda yer alabileceğini göstermektedir. Bu, bazı özgür olmayan ve kısmen özgür ülkelerin, kadınları yüksek siyasi

makamlara getirme konusunda belirli bir düzeyde ilerleme kaydettiğini işaret edebilir. Ancak, bu temsiliyetin arkasında yatan nedenler ve bu ülkelerdeki gerçek demokratik pratikler sorgulanmalıdır.

Özgür olmayan ülkelerde kadınların meclis başkanı olarak görev yapması, genellikle bu ülkelerin uluslararası arenada ilerici bir imaj sergileme çabasının bir parçası olabilir. Bu tür ülkeler, cinsiyet eşitliği konusundaki eleştirileri bertaraf etmek ve meşruiyetlerini artırmak amacıyla kadınları sembolik olarak yüksek pozisyonlara atayabilirler. Ancak, bu atamaların gerçek anlamda demokratikleşme veya toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama hedefi gütmeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kısmen özgür ülkelerdeki durum ise biraz daha farklıdır. Bu ülkeler, demokratikleşme sürecinde belirli adımlar atmış olabilirler, ancak bu adımlar genellikle yetersiz ve düzensizdir. Kısmen özgür ülkelerde kadınların meclis başkanı olarak yer alması, bu ülkelerin cinsiyet eşitliği konusunda belirli ilerlemeler kaydettiğini, ancak tam anlamıyla demokratik ve eşitlikçi bir yapıya sahip olmadıklarını göstermektedir. Kısmen özgür ülkelerdeki kadın temsiliyeti, genellikle bu ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki çabalarının bir göstergesi olabilir, ancak bu çabaların tutarlılığı ve derinliği tartışmalıdır.

Özgür ülkelerdeki kadın meclis başkanlarının sayısının daha yüksek olması, bu ülkelerde demokratik değerlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha ileri düzeyde olduğunu göstermektedir. Özgür ülkelerde kadınların yüksek siyasi pozisyonlarda bulunması, bu ülkelerin demokratik yapılarının ve cinsiyet eşitliği politikalarının daha etkin işlediğinin bir göstergesi olabilir. Ancak, özgür ülkelerde dahi kadınların temsil oranının erkeklerin oldukça gerisinde kalması, küresel çapta cinsiyet eşitliği konusunda hala kat edilmesi gereken önemli bir yol olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 2020 yılı verileri, kadınların meclis başkanlığı pozisyonlarında yer almasının ülkelerin demokrasi düzeyi ile doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın meclis başkanlarının bulunması, bu ilişkinin karmaşıklığını ve farklı dinamiklerin etkisini ortaya koymaktadır. Kadınların siyasi temsiliyeti, sadece demokratik pratiklerle değil, aynı zamanda toplumsal normlar, uluslararası baskılar ve ülkelerin iç politik stratejileriyle de şekillenmektedir. Bu nedenle, kadın temsiliyeti ve demokrasi düzeyi arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, daha geniş ve çok boyutlu bir perspektiften bakmak gerekmektedir.

4.2.1.19. Devlet ve Hükümet Başkanlıklarındaki Durum (2020)

2020 yılı için yapılan analizler, dünya genelinde kadınların devlet ve hükümet başkanlıklarındaki temsili açısından hala belirgin bir ilerlemenin kaydedilmediğini göstermektedir. Bu dönem özellikle devlet başkanlığı pozisyonu için 2015 dönemiyle benzerlik göstermektedir. 2015 yılıyla benzer şekilde, 152 ülkeden sadece 10'unda kadın devlet başkanı bulunmaktadır. Bu da

kadınların devlet başkanlığı pozisyonunda %6.6 oranında temsil edildiğini göstermektedir. Ayrıca, 142 ülkenin devlet başkanı erkektir ve bu oran %93.4 olarak oldukça yüksek bir düzeydedir. Hükümet başkanlıklarındaki cinsiyet dağılımı incelendiğinde, 193 ülke arasında 12 kadın hükümet başkanı olduğu tespit edilmiştir. Bu oran da %6.2'ye tekabül etmektedir. Erkek hükümet başkanları ise 181 ülkede görev yapmaktadır ve oranları %93.8'dir. Bu dönemde Bolivya ve İsviçre gibi ülkelerde hem devlet başkanlığı hem de hükümet başkanlığı görevlerini kadınlar üstlenmektedir. 2020 yılına ait kadınların bu önemli siyasi pozisyonlardaki sayısal dağılımı ve bu pozisyonlarda görev yapan kadınların bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeyleri daha ayrıntılı olarak Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29: 2020 Yılında Dünyadaki Kadın Devlet ve Hükümet Başkanları

Görev Türü	Sayı	Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Kısmen Özgür Statüsünde Ülke Sayısı	Özgür Değil Statüsünde Ülke Sayısı
Kadın Devlet Başkanları	10	5	4	1
Kadın Hükümet Başkanları	12	9	3	0
Toplam Kadın Devlet veya Hükümet Başkanları	22	14	7	1

Kaynak: Bu tabloda, 2020 yılına ait dünya genelinde kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin veriler Parlamentolar Arası Birlik (www.ipu.org) tarafından sağlanmış olup, ülkelerin özgürlük statüleri ise Freedom House (www.freedomhouse.org) verilerine dayanmaktadır.

2020 yılına ait kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı ile bu liderlerin bulundukları ülkelerin özgürlük derecelerini gösteren tablo, kadınların üst düzey siyasi temsiline demokrasi düzeyi ile karmaşık bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Öncelikle, dünya genelinde 2020 yılında 152 ülkenin devlet başkanları incelendiğinde, 10 devlet başkanının kadın olduğu görülmektedir. Bu, tüm devlet başkanlarının %6.6'sını oluşturmaktadır. Erkek devlet başkanlarının sayısı ise 142 olup, %93.4'lük bir oranı temsil etmektedir. Hükümet başkanları incelendiğinde ise 193 ülke arasında 12 kadın hükümet başkanı bulunmaktadır ve bu oran %6.2'dir. Erkek hükümet başkanlarının oranı %93.8 ile 181 ülkeyi kapsamaktadır.

Kadın devlet ve hükümet başkanlarının bulunduğu ülkelerin özgürlük derecelerine bakıldığında, 22 kadın liderin 14'ü özgür ülkelerde, 7'si kısmen özgür ülkelerde ve 1'i özgür olmayan ülkelerde görev yapmaktadır. Bu dağılım, kadın liderlerin daha çok demokratik ve özgürlükçü rejimlerde varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özgür ülkelerdeki kadın liderlerin sayısı, kadınların demokratik sistemlerde daha fazla fırsat bulduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin

daha ileri seviyede olduğunu göstermektedir. Ancak, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın liderlerin bulunması, kadın temsiliyetinin sadece demokrasi derecesi ile sınırlı olmadığını, diğer toplumsal ve politik dinamiklerin de önemli rol oynadığını işaret eder.

Erkeklerin devlet ve hükümet başkanlıklarında ezici bir çoğunluğa sahip olması, küresel çapta toplumsal cinsiyet eşitliğinin henüz istenilen seviyeye ulaşmadığını gösterir. Kadın liderlerin oranının düşük olması, kadınların siyasete katılımının önünde hala ciddi engellerin bulunduğunu ve patriyarkal yapıların siyasi alanı domine ettiğini işaret eder.

Sonuç olarak, 2020 yılı verileri, kadın liderlerin sayısının düşük olduğunu ve bu liderlerin çoğunlukla demokratik ve özgür ülkelerde bulunduğunu göstermektedir. Ancak, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın liderlerin varlığı, kadın temsiliyetinin yalnızca demokrasi düzeyiyle doğrudan ilişkilendirilemeyeceğini ortaya koyar. Kadın liderlerin sayısının artırılması, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir siyasi yapı oluşturmak için küresel çapta çeşitli reform ve politikaların uygulanmasını gerektirir. Bu bağlamda, kadınların siyasi temsiline artırılması, sadece demokratikleşme süreçlerine değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çok boyutlu bir çaba gerektirir.

4.2.1.20. Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar (2020)

2020 yılına ait 190 ülkeye ait kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumuna ait veriler Tablo 30'da sunulmuştur.

Tablo 30: 2020 Yılında Dünyadaki Bakanlık Pozisyonundaki Kadınlar

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Sosyal İşler Bakanlığı	112
Aile Bakanlığı	112
Çevre (Doğal Kaynaklar, Enerji) Bakanlığı	103
Kadın İşleri/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı	80
İstihdam / İşgücü / Mesleki Eğitim Bakanlığı	88
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı	79
Eğitim Bakanlığı	76
Kültür Bakanlığı	79
Sağlık Bakanlığı	47
İçişleri Bakanlığı	56
Dışişleri Bakanlığı	60
Tarım Bakanlığı	50
Adalet Bakanlığı	40
Bilim ve Teknoloji Bakanlığı	61
Yerel Yönetim Bakanlığı	32
Turizm Bakanlığı	31

Tablo 30: (Devamı)

Bakanlık	Kadın Bakan Sayısı
Maliye Bakanlığı	25
Spor Bakanlığı	33
Bayındırlık Bakanlığı	73
Konut/Şehircilik Bakanlığı	40
İletişim Bakanlığı	26
Kamu Yönetimi Bakanlığı	30
Ekonomi Bakanlığı	27
Bilgi Teknoloji/Medya Bakanlığı	11
İnsan Hakları Bakanlığı	22
Savunma Bakanlığı	22
Nüfus Bakanlığı	13
Ulaştırma Bakanlığı	16
Parlamento İşleri Bakanlığı	7

Kaynak: Bu tabloda, 2020 yılına ait Parlamentolar Arası Birlik verileri kullanılmıştır (www.ipu.org)

Tabloda görüldüğü üzere, kadın bakanlar en çok sosyal işler, aile ve çevre bakanlıklarında yer almaktadır. Sosyal İşler Bakanlığı ve Aile Bakanlığı'nda kadın bakan sayısı 112'dir. Bu bakanlıkların kadın bakanlar tarafından yönetilmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin ve geleneksel olarak kadınlara atfedilen bakım ve sosyal hizmet rollerinin yansıması olarak değerlendirilebilir. Kadınların sosyal işlere ve aileye yönelik bakanlıklarda daha fazla yer almaları, bu alanların toplumsal cinsiyet eşitliği açısından daha erişilebilir olduğunu göstermektedir.

Çevre (Doğal Kaynaklar, Enerji) Bakanlığı'nda 103 kadın bakanın görev yapması, çevre ve sürdürülebilirlik konularının da kadın liderliğine açık olduğunu ortaya koyar. Çevre bakanlıklarındaki kadın temsili, kadınların iklim değişikliği, doğal kaynak yönetimi ve enerji politikaları gibi kritik konularda da etkin rol oynayabildiğini göstermektedir.

İstihdam, işgücü ve mesleki eğitim alanlarında 88 kadın bakanın görev yapması, kadınların ekonomik politikalar ve iş gücü piyasalarında da söz sahibi olduğunu gösterir. Eğitim Bakanlığı'nda 76, Kültür Bakanlığı'nda ise 79 kadın bakanın görev alması, kadınların kültürel ve eğitim politikalarının şekillendirilmesinde önemli roller üstlendiğini gösterir. Bu alanlar, genellikle toplumsal kalkınma ve insan sermayesinin geliştirilmesi ile ilişkilidir ve kadın bakanların bu alanlarda yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim ve kültür politikalarına da yansıdığını işaret eder.

Sağlık Bakanlığı'nda sadece 47, İçişleri Bakanlığı'nda 56, Dışişleri Bakanlığı'nda 60 ve Tarım Bakanlığı'nda 50 kadın bakanın görev alması, bu alanlarda kadın temsiliyetinin daha sınırlı olduğunu

gösterir. Sağlık, içişleri ve dışişleri gibi kritik ve geleneksel olarak erkek egemenliği altında bulunan bakanlıklarda kadınların azınlıkta olması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini ve bu alanlardaki karar alma süreçlerine kadınların daha az dahil olduğunu ortaya koyar.

Savunma Bakanlığı'nda sadece 22 kadın bakanın görev yapması, askeri ve güvenlik konularında kadınların liderlik pozisyonlarına ulaşmalarının zorluklarını yansıtır. Bu durum, geleneksel cinsiyet rollerinin ve toplumsal normların hala güçlü bir şekilde etkili olduğunu gösterir. Savunma ve güvenlik politikalarının erkek egemen bir alan olarak kalması, kadınların bu alandaki temsiliyetinin artırılması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğine işaret eder.

Ekonomi Bakanlığı'nda 27, Maliye Bakanlığı'nda 25, Bilgi Teknolojisi ve Medya Bakanlığı'nda ise sadece 11 kadın bakanın bulunması, ekonomik ve teknoloji politikalarının da erkek egemenliğinde olduğunu gösterir. Bu alanlardaki kadın temsiliyetinin düşük olması, kadınların ekonomik karar alma süreçlerine daha az dahil olduğunu ve bu alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için daha fazla politika ve strateji geliştirilmesi gerektiğini vurgular.

Sonuç olarak, 2020 yılı verileri, kadın bakanların genellikle sosyal politikalar, aile ve çevre gibi alanlarda daha yoğun temsil edildiğini, ekonomik ve savunma gibi stratejik alanlarda ise daha az yer bulduğunu göstermektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin ve beklentilerinin hala politikadaki temsil üzerinde etkili olduğunu ortaya koyar. Kadınların her alanda eşit temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve politika yapım süreçlerinde daha dengeli ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirilmesi açısından önemlidir.

4.2.2. 2000-2020 Yıllarına Ait Verilerin Genel Değerlendirilmesi

Parlamentolarda kadınların sayısının artması, siyasi temsiliyetin sağlanması açısından önemli bir adım olmakla birlikte, kadınların parlamento liderliği pozisyonlarında yer alması da hayati bir öneme sahiptir. Dünya genelinde parlamentolarda, kadınların önemli siyasi pozisyonlarda temsil edilme oranı oldukça düşüktür. Bu durum, kadınların sadece sayısal olarak değil, aynı zamanda niteliksel olarak da güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kadınların parlamentolardaki temsil oranının yıllar içinde genel olarak arttığı görülmektedir. Örneğin, 2000 yılında %50-65 aralığında kadın temsil oranına sahip sadece bir ülke bulunurken, bu sayı 2020'de dört ülkeye yükselmiştir. Benzer şekilde, %40-49.9 aralığında kadın temsil oranına sahip ülke sayısı 2000'de 4 iken, 2020'de 20'ye çıkmıştır. Bu artış, kadınların politikadaki temsiliyetinde olumlu bir gelişmeye işaret etmektedir.

Kadınların parlamentolardaki temsil oranları ile ülkelerin demokrasi düzeyleri arasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Özgür statüsündeki ülkelerde genellikle daha yüksek kadın temsil oranları görülse de kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelere de kadın temsiliyetinin arttığı

gözlemlenmiştir. Örneğin, 2020 yılında %50-65 aralığında kadın temsil oranına sahip dört ülkeden üçü özgür değil statüsündedir. Bu durum, yüksek kadın temsiline rağmen demokrasi düzeyinin düşük olabileceğini göstermektedir.

2000-2020 yılları arasında kadınların parlamentolardaki temsili önemli ölçüde artmıştır. Ancak, bu artışın demokrasi düzeyi ile doğrudan ve basit bir ilişkiye sahip olmadığını vurgulamak gerekir. Özgür olmayan ve kısmen özgür ülkelerde de yüksek kadın temsili oranları görülebilmektedir. Bu durum, kadın temsili için sadece sayı ile ölçülmemesi gerektiğini, aynı zamanda temsili kalitesi, politik süreçlerdeki etkisi ve gerçek demokratik katılımı yansıtmaması gerektiğini göstermektedir. Demokratik ülkelerde kadınların siyasi temsiliyetinin artırılması, daha kapsayıcı ve eşitlikçi politikaların geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Bu bağlamda, kadınların parlamentolardaki temsili, demokrasi kalitesinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

2000, 2005, 2010, 2015 ve 2020 yıllarına ait dünyadaki meclis başkanları sayısı ve bu meclis başkanlarının bulunduğu ülkelerin demokrasi düzeyleri incelendiğinde ise kadın meclis başkanlarının sayısındaki artış ve bu artışın demokrasi düzeyleri ile olan ilişkisi dikkat çekmektedir.

2000 yılında kadın meclis başkanı sayısı 23 iken, bu sayı 2005 yılında 29'a, 2010 yılında 38'e, 2015 yılında 43'e ve 2020 yılında 57'ye yükselmiştir. Bu artış, kadınların politik alandaki temsili için yıllar içinde önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Kadın meclis başkanlarının oranı, 2000 yılında %8.4 iken, 2020 yılında %20.5'e çıkmıştır. Bu, kadınların meclislerdeki liderlik pozisyonlarında daha fazla yer aldığını göstermektedir.

Özgür ülkelerdeki kadın meclis başkanı sayısında da bir artış gözlemlenmiştir. 2000 yılında 12 olan özgür ülkelerdeki kadın meclis başkanı sayısı, 2005 yılında 14, 2010 yılında 18, 2015 yılında 25 ve 2020 yılında 26 olmuştur. Bu, demokratik ülkelerde kadın liderlerin daha fazla kabul gördüğünü ve desteklendiğini ancak yeterli olmadığını göstermektedir.

Kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerdeki kadın meclis başkanı sayıları da artış göstermiştir. 2000 yılında kısmen özgür ülkelerde 7 kadın meclis başkanı bulunurken, 2005 yılında bu sayı 9, 2010 yılında 12, 2015 yılında 10 ve 2020 yılında 15 olmuştur. Özgür olmayan ülkelerde ise 2000 yılında 4 olan kadın meclis başkanı sayısı, 2005 yılında 6, 2010 yılında 8, 2015 yılında 8 ve 2020 yılında 16'ya yükselmiştir. Bu artış, kadınların liderlik pozisyonlarında yer almasının sadece demokratik ülkelerle sınırlı kalmadığını, otoriter rejimlerde de kadın liderlerin sayısının yükseldiğini göstermektedir.

Erkek meclis başkanlarının sayısında ise yıllar içinde bir azalma olmuştur. 2000 yılında 252 olan erkek meclis başkanı sayısı, 2005 yılında 241, 2010 yılında 233, 2015 yılında 230 ve 2020

yılında 221'e düşmüştür. Erkek meclis başkanlarının oranı ise 2000 yılında %91.6 iken, 2020 yılında %79.5'e düşmüştür.

Demokrasi düzeyleri açısından bakıldığında, özgür ülkelerde kadın meclis başkanlarının sayısının artması, demokratik toplumların cinsiyet eşitliğine daha fazla önem verdiğini ve kadınların liderlik pozisyonlarına getirilmesinde daha açık olduklarını göstermektedir. Kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerdeki artış ise, bu ülkelerde de kadın liderlerin varlığının arttığını, ancak bu artışın, demokratik normların güçlenmesi ile doğrudan ilişkili olmadığını düşündürmektedir.

Genel olarak, 2000 yılından 2020 yılına kadar geçen sürede kadınların meclis başkanlığı pozisyonlarında önemli bir artış gözlenmiştir. Bu artış, cinsiyet eşitliği ve kadınların politik alanda daha fazla temsil edilmesi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerdeki artışlar, kadın liderlerin varlığının her zaman demokrasinin güçlenmesi anlamına gelmediğini, bazen de otoriter rejimlerin kadın liderleri kendi meşruiyetlerini artırmak için kullanabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, kadın liderlerin sayısının artışı kadar, bu liderlerin demokratik süreçlere ve cinsiyet eşitliğine gerçek anlamda katkı sağlayıp sağlamadığı da önemlidir.

2000, 2005, 2010, 2015 ve 2020 yıllarına ait dünya genelinde kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı ve bu liderlerin görev yaptığı ülkelerin demokrasi dereceleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, kadın liderlerin sayısında belirgin bir artış ve bu artışın demokrasi düzeyleri ile olan ilişkisi dikkat çekmektedir.

2000 yılında dünya genelinde kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Kadın liderlerin sayısı genellikle düşük olup, bu liderlerin çoğunluğu daha demokratik rejimlerde bulunmaktadır. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin varlığı belirgin olmakla birlikte, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde bu oran oldukça düşüktür. 2005 yılına gelindiğinde, kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısında bir artış gözlemlenmiştir. Kadın liderlerin sayısı artarken, bu liderlerin görev yaptığı ülkelerin demokrasi derecelerinde de farklılıklar ortaya çıkmıştır. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin sayısında artış sürerken, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de kadın liderlerin sayısında hafif bir artış görülmüştür. Bu, kadın liderlerin dünya genelinde daha geniş bir yelpazede kabul görmeye başladığını göstermektedir. 2010 yılına gelindiğinde, kadın liderlerin sayısındaki artış devam etmiş ve bu artış kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerde de belirgin hale gelmiştir. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin varlığı hala belirgin olmakla birlikte, kısmen özgür ve özgür olmayan ülkelerdeki artış, kadın liderlerin artık sadece demokratik rejimlerle sınırlı kalmadığını göstermektedir. Bu dönemde, kadın liderlerin artan sayısı, cinsiyet eşitliği ve kadınların politik alanda daha fazla temsil edilmesi yönündeki küresel eğilimlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. 2015 yılına gelindiğinde, kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısı biraz daha artmış ve bu artış özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan

lkelerde daha belirgin hale gelmiştir. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin varlığı hala güçlü olmakla birlikte, kısmen zgr ve zgr olmayan ülkelerdeki kadın liderlerin sayısındaki artış, kadınların liderlik pozisyonlarına getirilmesinde dünya genelinde daha geniş bir kabul olduğunu ve bu durumun demokrasi derecesiyle açıklanamayacağını göstermektedir. 2020 yılına geldiğimizde, kadın devlet ve hükümet başkanlarının sayısında belirgin bir artış devam etmiştir. Kadın liderlerin sayısı 2000 yılına kıyasla önemli ölçüde artmış ve bu artış hem zgr hem de kısmen zgr ve zgr olmayan ülkelerde gözlemlenmiştir. Özgür statüsündeki ülkelerde kadın liderlerin sayısı hala yüksek olup, bu ülkeler cinsiyet eşitliği ve demokratik değerlere olan bağlılıklarını gösterse de genel çerçeveye bakıldığında yeterli olduğu sonucuna varılamamaktadır. Bununla birlikte, kısmen zgr ve zgr olmayan ülkelerdeki kadın liderlerin sayısındaki artış, kadın liderlerin varlığının sadece demokratik normların güçlenmesi ile sınırlı olmadığını, otoriter rejimlerin de kadın liderleri bir sembol olarak kullanabileceğini göstermektedir.

Genel olarak, kadın liderlerin sayısındaki artış, dünya genelinde kadınların politik alanda daha fazla temsil edildiğini göstermektedir. Ancak, bu artışın demokrasi düzeyleri ile doğrudan ilişkili olmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Özgür ülkelerde kadın liderlerin varlığı cinsiyet eşitliği ve demokratik değerlerin güçlenmesi ile paralel giderken, kısmen zgr ve zgr olmayan ülkelerde kadın liderlerin varlığı, bu ülkelerdeki politik ve toplumsal dinamiklerin farklı şekilde çalıştığını göstermektedir. Kadın liderlerin sayısındaki artışın olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmesi gerekirken, bu liderlerin demokratik süreçlere ve cinsiyet eşitliğine gerçek anlamda katkı sağlayıp sağlamadığı da dikkate alınmalıdır.

2000, 2005, 2010, 2015 ve 2020 yıllarına ait kadın bakanların dağılımını incelediğimizde, yıllar içinde belirgin bir artış ve kadınların hükümetlerde daha fazla yer alması gibi önemli değişiklikler burada da gözlemlenmektedir. Bu yıllara ait veriler, kadın bakanların sayısındaki artışı ve bu artışın hangi bakanlık pozisyonlarında yoğunlaştığını göstermektedir.

2000 yılında kadın bakanların sayısı oldukça sınırlıydı ve genellikle sosyal işler, aile, eğitim ve sağlık gibi “geleneksel” olarak kadınlara atfedilen bakanlıklarla sınırlı kalmaktaydı. Bu dönemde, kadın bakanların politik alanlarda temsilinin düşük olması, cinsiyet eşitliği konusunda hala kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğunu göstermekteydi. 2005 yılına gelindiğinde, kadın bakanların sayısında hafıf bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, kadınların sosyal işler ve aile bakanlıklarının yanı sıra evre ve enerji gibi alanlarda yer aldığını göstermektedir. Ancak, kadın bakanların sayısının hala düşük olması ve özellikle savunma, maliye gibi kritik bakanlıklarda kadın temsilinin azlığı, cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda yavaş ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. 2010 yılına gelindiğinde, kadın bakanların sayısındaki artış daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde, kadınlar daha geniş bir yelpazede bakanlık pozisyonlarına getirilmiştir. Eğitim, sağlık ve kültür gibi geleneksel bakanlıkların yanı sıra, ticaret ve sanayi, evre ve doğal kaynaklar gibi önemli bakanlıklarda da kadın bakanların sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, kadınların

hükümetlerde daha fazla yer alması ve cinsiyet eşitliği yönünde olumlu adımlar atıldığını göstermektedir. Ancak bu durumun dünya geneli özelinde değerlendirildiğinde yeterli bir düzeyde olmadığı görülmektedir. 2015 yılına gelindiğinde ise, kadın bakanlar artık daha çeşitli ve önemli bakanlık pozisyonlarında yer almaktadır. Sosyal işler, aile, eğitim ve sağlık gibi geleneksel bakanlıkların yanı sıra, dışişleri, adalet ve bilim ve teknoloji gibi kritik alanlarda da kadın bakanların varlığı artmıştır. Bu dönemde, kadın bakanların sayısındaki artış, kadınların politik alanda daha fazla kabul gördüğünü ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda önemli adımlar atıldığını göstermektedir. Son olarak 2020 yılında, kadın bakanların sayısında dikkate değer bir artışın katlanarak devam ettiği görülmektedir. Kadınlar artık neredeyse tüm bakanlık pozisyonlarında temsil edilmektedir. Sosyal işler, aile, eğitim ve sağlık gibi geleneksel bakanlıkların yanı sıra, çevre, enerji, savunma, ekonomi ve ticaret gibi stratejik öneme sahip bakanlıklarda da kadın bakanların sayısının artması dikkat çekicidir. Bu durum, kadınların politik ve hükümet pozisyonlarında daha geniş bir kabul gördüğünü ve cinsiyet eşitliği yönünde önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermektedir. Burada unutulmaması gereken husus, analizin incelenen yıllar açısından değerlendirilmiştir. Genel perspektiften bakıldığında kadınların bakanlık pozisyonlarındaki durumu erkeklere oranla düşük kalmaktadır.

Genel olarak, 2000'den 2020'ye kadar geçen süre zarfında kadın bakanların sayısındaki artış, kadınların politik alanda daha fazla temsil edilmesi yönündeki küresel eğilimlerin bir yansımasıdır. Bu artış, kadınların sadece geleneksel olarak kadınlara atfedilen bakanlıklarla sınırlı kalmayıp, daha çeşitli ve stratejik öneme sahip bakanlıklarda da yer aldığını göstermektedir. Bu durum, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlenmesi yolunda önemli adımlar atıldığını ve hükümetlerin kadınları daha fazla dahil etme konusunda olumlu değişimler yaşadığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu ilerlemelere rağmen, bazı bakanlıklarda hala erkeklerin ağırlıklı olarak temsil edildiği ve cinsiyet eşitliği hedeflerine tam anlamıyla ulaşılmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, cinsiyet eşitliği konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesi ve kadınların hükümetlerde daha eşit şekilde temsil edilmesi için çabaların devam etmesi gerekmektedir.

4.3. Başlangıç Varsayımlarının Bulgu Sonuçlarına Göre Analizi

Çalışmada altı farklı hipotez test edilmiştir. Bu hipotezlerin test edilmesi sonucunda elde edilen bulgular, ilgili hipotezlerin doğrulanması veya reddedilmesi ile ilişkilendirilecektir. Bu değerlendirme süreci, analizlerin sonuçlarının hipotezlerin öngördüğü ilişkileri ne derecede desteklediğini ortaya koyacaktır. Ayrıca, analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, mevcut literatür ışığında değerlendirilecek ve bu bulgulara dayalı bir tartışma gerçekleştirilecektir.

H1: *Ülkelerin demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.*

Çalışma kapsamında yapılan analizler, ülkeler arasında demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki her üç model açısından da tespit edilemediğini göstermektedir. Literatürdeki bazı çalışmalar, demokrasinin kadın temsili üzerindeki etkisinin ya tamamen göz ardı edilebilecek düzeyde olduğunu ya da olumsuz bir etki yarattığını ileri sürmektedir (Stockemer, 2011; Yoon, 2001; Paxton, 1997; Reynolds, 1999; Paxton ve Kunovich, 2003; Kenworthy ve Malami, 1999). Örneğin, Regulska (1992) ve Nechemias (1994), Doğu Avrupa'daki demokratikleşme süreçlerinin, seçilmiş kadın sayısında bir azalmaya yol açtığını ifade etmektedir. Yoon (2001), Sahra-altı Afrika'da demokratik geçişlerin kadınların temsili üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Saint-Germain ve Metoyer (2008), Orta Amerika'da demokrasinin uygulanması sürecinde kadınların görünürlük mücadelesi vermek zorunda kaldıklarını ve önemli bir temsil elde edemediklerini ifade etmektedirler. Mervis ve Eve (2013) çalışmalarında benzer şekilde, demokrasinin kadınların siyasi kurumlarda tam eşit temsiliyetiyle doğrudan bağlantılı olmadığını ve kadınların siyasete katılımının arttığını göstermediğini belirtmektedir. Ancak, bazı araştırmalar demokrasinin kadınların siyasi katılımını artırabileceğini öne sürmektedir (Paxton ve Hughes, 2017; Ottemoeller, 1999; Brown, 2001; Inglehart vd., 2002). Örneğin, Inglehart vd. (2002), dünya nüfusunun büyük bir kısmını temsil eden 65 ülkelik bir örneklem üzerinde yaptıkları çalışmada, demokrasilerde kadın temsili anlamı derecede daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Bu bulgular, demokrasinin kadın temsili üzerindeki etkisinin karmaşıklığını ve değişkenliğini ortaya koymaktadır. Çalışmamızda, demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması, bu ilişkinin daha geniş bir bağlamda ele alınması gerektiğini göstermektedir. Görüldüğü üzere literatürde de bu konu üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır; bazı çalışmalar demokrasinin kadın temsili üzerindeki etkisini sınırlı veya olumsuz olarak değerlendirirken, diğerleri demokrasinin kadınların siyasi katılımını artırıcı bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Bu çelişkili bulgular, demokrasi ve kadın temsili arasındaki ilişkiyi anlamak için daha kapsamlı ve detaylı analizlerin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Gelecek çalışmalar, demokratik süreçlerin kadın temsili üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için farklı ülkeler ve bağlamlar üzerinde genişletilmiş ve derinleştirilmiş analizler sunmalıdır. Ayrıca, demokratikleşmenin kadın temsili üzerindeki etkilerini daha iyi kavrayabilmek için niteliksel faktörler ve toplumsal dinamikler de göz önünde bulundurulmalıdır.

H2: *Kadın temsili, daha orantılı bir seçim sistemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, daha az orantılı bir seçim formülüne göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu gözlemlenebilir.*

Ampirik araştırmalardaki en kuvvetli bulgulardan biri, kadınların seçilmesi açısından, parti listeleri, orantılı temsil ve geniş seçim bölgelerine dayalı seçim sistemlerinin avantajlı olduğudur (Tripp ve Kang, 2008; Paxton, 1997; Kenworthy ve Malami, 1999; Matland, 1998; Norris, 2004; Matland ve Studlar, 1996; Krook, 2018; Schmidt, 2008). Genel olarak akademik literatürde, seçim kurumlarının kadın temsil düzeyini etkileyen önemli bir faktör olduğu konusunda genel bir uzlaşa

bulunmaktadır (Stockemer, 2007). Norris (2004) gibi birkaç istisna dışında, uluslararası alanda yapılan birçok araştırma, kadın temsiline nispi temsil seçim sisteminin çoğunluk sistemine göre daha yüksek olduğunu tutarlı bir şekilde göstermektedir (Chapman, 1993; Matland ve Studlar, 1996; Sawyer, 1997; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005; Lovenduski ve Hills, 1981; Norris, 1985, Rule, 1987; Kenworthy ve Malami, 1999, Matland, 1998; Darcy vd., 1987; Siaroff, 2000; Salmond, 2006; Thames ve Williams, 2010; Cox vd., 2016; Skorge, 2023; Ballington, 1988; Luhiste, 2015; Schmidt, 2008). Orantılı temsil sistemlerinde, geniş seçim bölgeleri sayesinde bir kadın daha alt sıralara yerleştirilse bile seçilme olasılığı oldukça yüksektir (Matland ve Brown 1992; Norris, 1997; Rule, 1987; Lijphart, 1994; Person ve Tabellini, 2004; McAllister and Studlar, 2002; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005; Darcy vd., 1987; Profeta ve Woodhouse, 2022).

Bazı araştırmalar ise seçim sistemlerinin katılım üzerindeki etkisinin psikolojik olduğunu öne sürmektedir (Karp ve Banducci, 2008). Ancak bu konu üzerine yapılan çalışmalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde seçim sistemlerinin kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir (Moore ve Shackman, 1996; Oakes ve Almqvist, 1993). Gelişmiş sanayi ülkelerine odaklanan çalışmalarda, seçim sisteminin kadınların siyasi temsili üzerinde belirleyici bir faktör olmasa da önemli bir faktör olarak tanımlandığı görülmektedir (Lovenduski ve Norris, 1993; Norris, 1985).

Benzer şekilde bu çalışma kapsamında değerlendirilen üç farklı model, analizde yer alan tüm ülkeleri (142) içeren Model 1'i ve demokrasi düzeyi yüksek olan ülkeleri (69) kapsayan Model 2'yi içerir. Her iki model de nispi seçim sisteminin diğer seçim sistemlerine göre kadınların parlamentolarda temsil oranını arttırdığı sonucuna varmıştır. Ancak, demokrasi düzeyi görece daha düşük olan ülkeleri (73) kapsayan Model 3 de benzer bir sonuç vermesine rağmen, bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, hipotezin Model 1 ve Model 2 için geçerli olduğunu ve desteklendiğini ancak Model 3 için geçerli olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, nispi seçim sisteminin kadın temsiline arttırdığına dair hipotez, Model 1 ve Model 2 için geçerli ve anlamlıyken, Model 3 için anlamlı bir sonuç vermemektedir.

H3: *Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile o ülkede kadınların temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.*

Demokrasi, küresel karşılaştırmalı analizlerde, zaman diliminden bağımsız olarak, yüksek düzeyde ekonomik kalkınma ile sürekli olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Landman, 2005; Robinson, 2006; Treisman, 2020; Knutsen, 2012; Boix, 2001; Brown ve Hunter, 2004; Milner ve Mukherjee, 2009; Clague vd., 1996; Barro, 1996; Acemoglu, 2014; Branisa vd., 2013). Ancak bir ülkenin zenginliğinin kadınların temsiline belirleyici etkisi konusunda çelişkili bulgular bulunmaktadır (Lindberg, 2004; Viterba vd., 2008; Matland, 1998; Moore ve Shakman, 1996; Paxton, 1997). Bazı araştırmalar, yüksek gelirli sanayileşmiş demokrasilerin gelişmekte olan

ülkelerden ayrı ele alınması gerektiğini öne sürmüş ve bu bağlamda, kadınların siyasi temsili konusunda farklı süreçlerin etkili olduğunu belirtmiştir (Viterna ve Fallon, 2008; Hughes, 2009; Fallon vd.,2012). Örneğin, Moore ve Shackman (1996) tarafından yapılan çalışmada, yüksek ekonomik refah seviyeleri veya kadınların eğitim ve istihdam yoluyla “beşerî sermayelerinin” geliştirilmesi, kadınların yetkili pozisyonlara daha fazla erişimini sağlamamaktadır. Mlambo ve Kapingura (2019), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) bölgesi için yaptığı analizde insani kalkınma endeksi ile kadınların parlamentolarda temsili arasında negatif bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Matland (1998) ise dolaylı etkiler tespit etmiş, ancak bunların yalnızca zengin ülkeler için geçerli olduğunu vurgulamıştır.

Bu araştırmada kullanılan modeller, ekonomik gelişmişlik düzeyinin kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir, özellikle Model 1 ve Model 3 için bu durum geçerlidir. Ancak, demokrasi düzeyi yüksek olan 69 ülkeyi kapsayan Model 2’nde durum biraz farklıdır. Sosyal bilimlerde, istatistiksel analizler genellikle daha dar bir güven aralığına dayanır. Ancak bazen, %10 hata payı veya %90 güven aralığı gibi daha geniş aralıklar da incelenir. Eğer bu daha geniş aralıklar dikkate alınsaydı, insani gelişim endeksini ifade eden “IHDI” değişkeninin anlamlı olduğu sonucuna varılabileceği önerilebilir. Bu durum, “IHDI” değişkeninin model üzerinde bir etkiye sahip olabileceğini işaret eder. Ancak, bu etkinin istatistiksel olarak kesin olmadığını belirtmek önemlidir. Başka bir deyişle, %5 düzeyinde anlamsızken %10 düzeyinde anlamlı bir değişken olması, “IHDI” değişkeninin potansiyel bir etkiye sahip olabileceğini gösterebilir, ancak bu sonuç kesin değildir.

H4: *Bir ülkede demokrasi deneyiminin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.*

Bu hipotezi test etmek için iki bağımlı değişken kullanılmıştır: kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre (DOV) ve kadınların seçilme hakkını elde ettiği süre (DOP). Bu değişkenler, kadınların hem oy hakkı hem de temsil edilme hakkının verildiği sürenin uzunluğunu ifade etmektedir. Çünkü kadınların ulusal parlamentolardaki temsilini etkileyebilecek önemli bir sosyo-ekonomik faktör, kadınların temsil hakkı kazandığı sürenin uzunluğu ile aktif ve pasif oy hakkına sahip olduğu sürenin uzunluğudur (Stockemer, 2013). Örneğin, Kenworthy ve Malami (1999) ve Matland (1998)’a göre, oy kullanma hakkı, kadınların siyasi açıdan güçlenmesi anlamına gelir. Uzun vadede bu katılım, kadınların siyasi açıdan güçlenmesine ve daha fazla kadın milletvekilinin seçilmesine yol açacaktır (Matland, 1998; Lott ve Kenny, 1999). Daha önce oy hakkı kazanmış ülkelerde kadınların parlamentodaki daha büyük paylarıyla bağlantılı olduğunu ortaya çıkaran çalışmalar da mevcuttur (Beer, 2009; Tremblay, 2007). Beer (2009), uzun vadeli demokrasi stoklarının çağdaş demokrasi düzeyi ve kadınların demokrasiye katılımı üzerindeki etkisini karşılaştırmaktadır. Daha fazla demokrasi stokuna ve daha uzun süre kadınlara oy hakkı deneyimine sahip olan ülkelerde kadın nüfusunun parlamentolarda temsil oranının daha yüksek olduğunu ortaya

koymaktadır. Benzer şekilde Reynolds (1999), rekabetçi çok partili seçimlerin sayısı ile kadınların seçime katılmasına izin verilmesinden bu yana geçen yıl sayısı arasında parlamento ve kabinelerdeki kadın yüzdesi arasında önemli bir ilişki bulmuştur. Ancak, bu çalışmanın analiz sonuçlarına göre, kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği sürenin (DOV) uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsil oranı arasında her üç Model için de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak, kadınların seçilme hakkını elde ettiği sürenin uzunluğu (DOP) açısından Model 2 ve Model 3 analizlerinde anlamlı bir ilişki gözlemlenmezken, tüm ülkelerin analiz edildiği Model 1 için bu ilişki anlamlıdır. Bu durum, kadınların seçilme hakkını elde ettiği sürenin artmasıyla kadınların parlamentolarda temsil oranının pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

H5: *Parlamente sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.*

Çalışmada, Başkanlık Sistemi (GS1), Yarı Başkanlık Sistemi (GS2), Parlamento Sistemi (GS3) ve Diğer Sistemler (GS4) gibi hükümet sistemleri incelenerek kadınların parlamentolardaki temsil durumu araştırılmıştır. Parlamento sistemleri genellikle çok partili sistemlerle ilişkilendirilir ve bu sistemlerde farklı siyasi partiler ve ideolojilerin temsil edilmesi daha yaygındır. Bu durum, farklı kesimlerden gelen adayların seçilme olasılığını artırarak kadınların parlamentoya girmesini teşvik edebilir. Ayrıca, parlamento sistemlerinde temsil ilkesi genellikle çoğulcu bir yaklaşıma dayanır ve çeşitli sosyal, kültürel ve cinsiyet gruplarının parlamentoda temsil edilmesini teşvik eder. Bu bağlamda, kadınların parlamentoda daha fazla temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çeşitliliği teşvik etme amacına uygun olabilir. Bu sebeplerle, parlamento sistemlerinde kadınların parlamentolardaki temsil oranı ile pozitif bir ilişki olduğu düşünülerek “Parlamento sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.” hipotezi öne sürülmüştür. Bu hipotezin test edildiği çalışmalar sınırlıdır ancak Reynolds (1999) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların parlamentolardaki temsil oranı ile hükümet sistemleri arasında bir ilişkinin olmadığı ifade edilmiştir. Bu çalışma, Reynolds’un bulgularıyla uyumlu olarak, analize dahil edilen her üç model için de hükümet sistemleri ile kadınların parlamentolardaki temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.

H6: *Yasal olarak kota uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde, kota uygulamayan ülkelere göre daha fazla kadın milletvekiline sahip olma olasılığı daha yüksektir.*

Yapılan akademik çalışmalar, ayrılmış koltuklar ve kotalar gibi pozitif ayrımcılık önlemlerine odaklanmıştır (Thames ve Williams, 2013; Tremblay, 2008; Schwindt-Bayer, 2009; Franceschet vd., 2012; Schmidt, 2008; Jones ve Navia, 1999). Özellikle artan sayıda araştırma, seçimlerde cinsiyet kotalarının uygulanmasının, sistemin kadınların bakış açılarını içerdiğini, kadınların siyasi süreçteki varlığını meşrulaştırdığını ve bu nedenle kadınları siyasete daha fazla katılmaya teşvik ettiğini göstermektedir (Freidenvall 2006, Kittilson 2006, Studlar ve McAllister 2002; Bacchi, 1996;

Squires, 1996; Lindberg, 2004; Bauer, 2008; Chattopadhyay ve Duflo, 2004; Bauer, 2012; Bhavnani, 2009; Kittilson ve Schwindt-Bayer, 2010; Krook, 2009; Alcantara Costa, 2010; Dahlerup ve Freidenvall, 2005; Krook ve Messing-Mathie, 2013; Tinker, 2004). Birçok nitel vaka çalışması, gelişmekte olan demokrasilerde ve çatışma sonrası toplumlarda, cinsiyet kotalarının kadınların temsilini artırmak için özellikle popüler ve etkili araçlar olduğunu göstermektedir (Araujo ve Garcia, 2006; Yoon, 2008; Tripp, 2000; Meena, 2004; Goetz, 2002; Baldez, 2004). Kotaların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dikkat çektiği ve bu sayede toplumsal kurumlarda daha dengeli bir cinsiyet temsili sağladığı savunulmaktadır (Baldez, 2006; Nanivadekar, 2006; Krook, 2006). Özellikle kotalar devlet tarafından zorunlu kılındığında, seçilen kadınların oranında dikkate değer artışlar gözlemlenebilir (Krook, 2004; Dahlerup ve Freidenvall, 2005; Schmidt ve Saunders, 2004; Jones, 1998).

Bu çalışmanın sonuçları, cinsiyet kotalarının kadın temsili üzerinde olumlu bir etki sağladığını destekleyen bulgular ortaya koymuştur. Özellikle Model 1 ve Model 3'te cinsiyet kotası uygulayan ülkelerde kadın temsili arttığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, mevcut akademik literatürde cinsiyet kotalarının kadınların politik temsiline katkıda bulunduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ettiğini gösteren önceki çalışmalarla uyumludur.

Öte yandan, Model 2'de, yüksek demokratik standartlara sahip ülkelerde cinsiyet kotası uygulamasının anlamlı bir sonuç üretmediği tespit edilmiştir. Bu bulgu, yüksek demokrasi düzeyine sahip ülkelerde cinsiyet kotalarının etkisinin farklı olabileceğini ve bu ülkelerde kadın temsiliyle ilgili daha karmaşık dinamiklerin rol oynayabileceğini işaret etmektedir. Yüksek düzeyde demokrasinin, kadın temsili artırma konusunda diğer faktörlerle etkileşime giren bir yapıya sahip olması mümkündür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kadınların siyasi temsili, demokratik toplumların temel taşlarından biridir ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile demokratik katılımın önemli bir bileşenini oluşturur. Kadınların siyasi karar alma süreçlerine aktif ve etkin bir şekilde katılımı, demokratik toplumların işleyişini zenginleştirir ve güçlendirir. Kadınların siyasi liderlik rollerinde yer alması, politika oluşturma süreçlerini daha kapsayıcı ve çeşitli hale getirir, böylece toplumun genel çıkarlarının daha iyi temsil edilmesine olanak tanır. Ancak, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların siyasi temsili önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu eşitsizlikler, kadınların siyasi alandaki potansiyellerini tam olarak kullanmalarını ve etkin bir şekilde katılım sağlamalarını engellemektedir. Bu durum, demokratik süreçlerin tam anlamıyla işlemesini engelleyerek, demokrasinin temel ilkelerine zarar verir ve toplumsal eşitsizliklerin sürmesine neden olur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin siyasi alandaki kalıcı etkileri, sadece politika oluşturma ve karar alma süreçlerinde cinsiyet perspektifinin yokluğuna işaret etmekle kalmaz, aynı zamanda siyasi alandaki yapısal ve kültürel engellerin varlığını vurgular. Bu engeller, kadınların siyasi liderlik rollerine yükselmelerini ve etkili bir şekilde temsil etmelerini zorlaştırır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, demokratik süreçlerin daha adil ve kapsayıcı hale gelmesi için kritik öneme sahiptir.

Kadınların parlamentolarda temsili, demokrasiyi anlama ve değerlendirme açısından kritik bir konudur. Ancak, bu konuyu yalnızca demokrasi çerçevesinde ele almak, kapsamlı bir değerlendirme sunmak için yetersiz kalabilir. Çünkü kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde etkili olan ve demokrasiyi şekillendiren pek çok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle, kadın temsili anlamak için bu faktörlerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, demokrasi düzeyi, ekonomik gelişmişlik seviyesi, hükümet sisteminin yapısı, seçim sistemleri, demokrasi deneyiminin süresi ve cinsiyet kotaları gibi faktörlerin analizi önem taşımaktadır. Bu çalışma kapsamında, dünya ülkelerinin 2000-2020 dönemine ait istatistiklerinden türetilmiş kapsamlı bir veri seti oluşturulmuştur. Bu veri seti, ekonomik ve siyasi faktörleri içeren geniş bir yelpazede bilgileri kapsamaktadır. Özellikle, ülkelerin demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik endeksleri, kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını elde ettikleri süreler, hükümet sistemlerinin yapısı, uygulanan seçim sistemleri ve cinsiyet kotaları gibi kritik değişkenler bu veri setinin temel bileşenlerindendir. Bu çerçevede, çalışmanın amacı doğrultusunda, demokratik değerlere sahip ülkelerin kadınların parlamentolardaki temsili üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda, demokratik değerlere sahip olan ve olmayan ülkeler karşılaştırılarak demokrasinin kadın temsili olumlu yönde etkileyip etkilemediği analiz edilmiştir. Ayrıca, çalışma kapsamında, yüksek ve düşük

demokrasi düzeyine sahip ülkelerde kadınların parlamentolardaki temsil oranlarını artıran temel faktörler tespit edilmiş ve bu faktörlerin etkileri detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, 2000-2020 yıllarını kapsayan çeşitli indeksler ve veri kaynakları analiz edilmiştir. Bu analizler, ülkelerin demokratik süreçlerindeki farklılıkları ve kadınların parlamentolarda temsiline etki eden çeşitli faktörleri daha iyi anlamayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında, dünya genelinde 142 ülke detaylı bir şekilde incelenmiştir. Her bir ülkenin veri setindeki konumunu belirlemek ve karşılaştırmalı analizler yapmak için çeşitli uluslararası veri seti kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada bağımlı değişken olarak parlamentoların alt meclislerinde veya tek meclislerinde yer alan kadınların oranı ele alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise, kadınların parlamentolarda temsil edilme düzeyi üzerinde etkili olduğu düşünülen ve demokrasinin temel belirleyicileri olarak kabul edilen değişkenlerden oluşmaktadır. Bu değişkenler, ülkelerin demokrasi düzeyleri, insani gelişmişlik seviyeleri, kadınların oy kullanma ve ulusal seçimlere aday olma hakkını kazandıkları süre, hükümet sistemlerinin türü, seçim sistemleri ve cinsiyet kotası gibi unsurları kapsamaktadır. Çalışmada, bu değişkenlerin kadınların parlamentolardaki temsili üzerindeki etkileri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmada altı hipotez test edilmiştir. Bunlar;

H1: Ülkelerin demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında dolaysız, kesin ve net bir ilişki bulunmamaktadır.

H2: Kadın temsiline, daha orantılı bir seçim sistemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, daha az orantılı bir seçim formülüne göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

H3: Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile o ülkede kadınların temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H4: Bir ülkede demokrasi deneyiminin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H5: Parlamenter sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.

H6: Yasal olarak kota uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde, kota uygulamayan ülkelere göre daha fazla kadın milletvekiline sahip olma olasılığı daha yüksektir.

Bu çalışma kapsamında, hipotezlerin test edilmesi amacıyla üç farklı model oluşturulmuştur.

Birinci model (Model 1), Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen tüm ülkeleri içermekte olup toplamda 142 ülkeyi kapsamaktadır. Bu modelin amacı, tüm ülkelerin birlikte analiz edilmesini sağlayarak genel bir tablo oluşturmaktır. Böylece, kadınların parlamentolardaki temsiline ilişkin genel eğilimler ve bu eğilimlerin demokrasi ile ilişkisi bütüncül bir perspektifle değerlendirilmiştir. İkinci model (Model 2) ise, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen demokratik standartları tam olarak karşılayan 69 ülkeyi kapsamaktadır. Bu modelde, yalnızca demokrasi kriterlerine tam anlamıyla uyan ülkeler analiz edilerek, demokratik süreçlerin kadın

temsili üzerindeki etkileri daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Üçüncü model (Model 3) ise, Freedom House Demokrasi Endeksi'nde belirtilen demokratik şartları tam olarak karşılamayan 73 ülkeyi içermektedir. Bu model, demokratik standartları tam olarak karşılamayan veya kısmen karşılayan ülkeleri analiz ederek, demokrasi düzeyinin nispeten düşük olduğu ülkelerde kadın temsili konusundaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu üç modelin karşılaştırmalı analizi, kadınların parlamentolardaki temsiline etki eden faktörlerin farklı demokrasi seviyelerinde nasıl değişiklik gösterdiğini anlamak için önemli bir zemin sağlamaktadır. Ayrıca, bu modeller aracılığıyla, demokratik süreçlerin kadın temsili üzerindeki etkileri ve bu etkilerin çeşitli ülkelerde nasıl farklılaştığı hakkında daha kapsamlı ve ayrıntılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sayede, kadınların siyasal temsili konusunda daha etkili ve hedeflenmiş politikaların geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Modellerin regresyon analizleri, çeşitli yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Model 1 ve Model 3 için, hata terimlerinin normal dağılmadığı göz önünde bulundurularak daha güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla, En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ROBUST tercih edilmiştir. Bu yöntem, standart hata tahminlerini normal dağılmama durumuna karşı daha dayanıklı hale getirmek için tercih edilmiştir. Model 2 için ise standart En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) kullanılmıştır. Ayrıca, analiz sonuçlarının güvenilirliğini artırmak ve bulguları doğrulamak için, her üç modelde de alternatif bir analiz yöntemi olan Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi (Maximum Likelihood Estimation, MLE) kullanılmıştır. Bu yöntem, elde edilen sonuçların güvenilirliğini kontrol etmek ve modelin doğruluğunu değerlendirmek için kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, ülkeler arasında demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediği görülmektedir. Dolayısıyla, *“Ülkelerin demokrasi düzeyi ile parlamentolarda kadın temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.”* hipotezi çalışma bulgularıyla uyumlu olarak doğrulanmaktadır. Bu sonuçlar, demokrasi seviyesinin kadınların parlamentolardaki temsiliyle doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Böylece, demokratikleşme süreçlerinde kadın temsili ile demokrasi arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine anlamamızı sağlamaktadır. Kadınların parlamentolardaki temsili, sadece demokrasi seviyesi ile açıklanamayacak kadar karmaşık bir konudur. Bununla birlikte, bu bulgular, kadın temsili artırılması için demokratikleşme çabalarının yalnızca demokrasi düzeyi ile sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Kadınların siyasi katılımını artırmak için daha kapsamlı ve hedefe yönelik politikaların gerekliliğini gösterir. Ayrıca, bu sonuçlar, demokrasiye katılımın, sadece belirli demokrasi düzeylerinde değil, aynı zamanda daha geniş sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarda da ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen tüm ülkeleri (142) içeren Model 1 ve demokrasi düzeyi yüksek olan ülkeleri (69) kapsayan Model 2, nispi seçim sisteminin diğer seçim sistemlerine göre

kadınların parlamentolarda temsil oranını arttırdığı sonucuna varmıştır. Ancak, demokrasi düzeyi görece daha düşük olan ülkeleri (73) kapsayan Model 3'te benzer bir sonuç elde edilmesine rağmen, bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı değerlerde değildir. Bu durum, *“Kadın temsilinin, daha orantılı bir seçim sistemiyle bağlantılı olduğu durumlarda, daha az orantılı bir seçim formülüne göre daha yüksek olma eğiliminde olduğu gözlemlenebilir.”* dair hipotezin Model 1 ve Model 2 için geçerli ve desteklenirken, Model 3 için geçerli olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla, nispi seçim sisteminin kadın temsilini arttırdığına yönelik hipotez, Model 1 ve Model 2 için geçerli ve anlamlı iken, Model 3 için anlamlı bir sonuç vermemektedir. Bu bulgular, nispi seçim sisteminin kadınların siyasi temsilini artırma potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu etkinin demokrasi düzeyi gibi diğer faktörlerle etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

“Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile o ülkede kadınların temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.” hipotezi, bu çalışmada kullanılan modeller tarafından incelenmiştir. Sonuçlar, ekonomik gelişmişlik düzeyinin kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde istatistiksel olarak her üç model için anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir.

“Bir ülkede demokrasi deneyiminin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsili arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.” hipotezini test etmek için iki bağımlı değişken kullanılmıştır: kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği süre ve kadınların seçilme hakkını elde ettiği süre. Bu değişkenler, kadınların hem oy hakkı hem de temsil edilme hakkının verildiği sürenin uzunluğunu ifade etmektedir. Analiz sonuçlarına göre, kadınların oy kullanma hakkını elde ettiği sürenin uzunluğu ile kadınların parlamentolarda temsil oranı arasında her üç Model için de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak, kadınların seçilme hakkını elde ettiği sürenin uzunluğu açısından Model 2 ve Model 3 analizlerinde anlamlı bir ilişki gözlemlenmezken, tüm ülkelerin analiz edildiği Model 1 için bu ilişki anlamlı bulunmuştur. Bu durum, kadınların seçilme hakkını elde ettiği sürenin artmasıyla kadınların parlamentolarda temsil oranının pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

“Parlamente sistemi benimseyen ülkelerde kadınların parlamentolarda temsil oranı daha yüksektir.” hipotezi çerçevesinde, Başkanlık Sistemi, Yarı Başkanlık Sistemi, Parlamente Sistem ve diğer hükümet sistemleri incelenmiş ve bu sistemlerin kadınların parlamentolardaki temsil oranı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Analiz sonuçları, her üç modele dahil edilen hükümet sistemlerinin kadınların parlamentolardaki temsili üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Çalışmanın son hipotezi olan *“Yasal olarak kota uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde, kota uygulamayan ülkelere göre daha fazla kadın milletvekiline sahip olma olasılığı daha yüksektir”* hipotezi, çalışmada kullanılan modeller aracılığıyla test edilmiştir. Analizler sonucunda, bu hipotez Model 1 ve Model 3 için doğrulanmıştır. Bu modellerde, cinsiyet

kotası uygulayan ülkelerde parlamentodaki kadın temsilcilerin sayısının arttığı gözlemlenmiştir. Ancak, hipotez Model 2 için geçerli değildir. Model 2, demokrasi düzeyi yüksek olan 69 ülkeyi analiz etmektedir ve bu ülkelerde kota uygulamasının anlamlı sonuçlar vermediği tespit edilmiştir. Bu bulgular, cinsiyet kotası uygulayan veya birden fazla partinin kota maddesi uyguladığı ülkelerde kadın milletvekili sayısının artış gösterdiğini ortaya koyarken, demokrasi düzeyi yüksek olan ülkelerde bu etkinin daha az belirgin olduğunu göstermektedir.

Tüm bu bulgu ve değerlendirmeler ışığında, kadınların siyasi katılımını artırmak amacıyla benimsenebilecek strateji ve politikalar, öneriler halinde şu şekilde sıralanabilir:

Kotaların ve Temsil İlkesinin Uygulanması: Kadınların siyasi rollerde daha fazla temsil edilmesi, cinsiyet eşitliği ve demokratik katılımın önemli bir gereğidir. Bu amaçla, cinsiyet kotaları veya temsil ilkeleri gibi mekanizmalar, kadınların siyasi süreçte daha fazla yer almasını sağlamak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu çalışmanın bulguları, özellikle demokrasi düzeyi düşük ülkelerde, seçimlerde uygulanan cinsiyet kotalarının kadınların siyasi varlığını meşrulaştırarak, onların bakış açılarının politik süreçlere dahil edilmesini sağladığını ve böylelikle kadınların siyasi alanda daha fazla katılımını teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kota mekanizmalarının etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından önemli bir husus, anayasal düzeydeki kotaların yasal bir düzenleme olarak kabul edilmesidir. Anayasal düzeydeki kotalar, parti kotalarından daha güçlü ve kalıcıdır çünkü anayasalar diğer yasal normlardan üstündür ve değiştirilmesi daha zordur. Bu bağlamda, Ruanda'nın deneyimi önemli bir örnektir. Ruanda, 2003 yılında anayasasında %30'luk bir kota sistemini benimseyerek kadın temsiliyetini artırmayı hedeflemiştir. Bu politika sonucunda, Ruanda dünya genelinde parlamentoda en yüksek kadın oranına sahip ülke konumuna gelmiştir.

Daha Kapsayıcı Seçim Sistemlerinin Benimsenmesi: Kadınların siyasi süreçlerdeki temsili, demokrasinin sağlığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir göstergedir. Bu çalışmada da görüldüğü üzere, nispi temsil seçim sistemi, özellikle demokrasi düzeyi yüksek ülkeler açısından kadınların parlamentolarda daha fazla temsil edildiği bir ortam sağlamaktadır. Sonuç olarak, daha kapsayıcı seçim sistemlerinin benimsenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve demokrasinin güçlenmesi açısından önemli bir adım olacaktır.

Her Düzeyde Kadınların Liderlik ve Karar Alma Rollerinin Teşvik Edilmesi: Kadınların liderlik pozisyonlarında daha geniş ölçüde temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından kritik bir hedef olup, demokratik toplumların sağlıklı işleyişinin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, 2000-2020 yılları arasında beşer yıllık dönemler halinde gerçekleştirilen analizler, ulusal parlamentolar, bakanlık pozisyonları, devlet ve hükümet başkanlıkları düzeyinde kadınların yeterli temsil imkânına sahip olmadığını ortaya koymuştur. Kadın temsiliyetinin sadece sayısal olarak artması değil, aynı zamanda niteliksel olarak da güçlenmesi, liberal

demokrasinin gerekliliklerindendir. Bu bağlamda, kadınların liderlik rollerinde daha etkin bir şekilde yer alması, demokratik karar alma süreçlerinin çeşitlendirilmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak demokrasi seviyesini etkileyen faktörlerin kadınların parlamentolardaki temsil oranları üzerindeki etkisinin detaylı bir şekilde incelenmesi, kadınların siyasi katılımını artırmak için etkili politika önlemlerinin belirlenmesine ve uygulanmasına ışık tutabilir. Bu çalışmada, cinsiyet kotaları, seçim sistemleri, demokratik sürenin uzunluğu, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve hükümet sistemleri gibi faktörler, kadınların parlamentolardaki temsil oranları üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Ancak, gelecekte yapılacak benzer araştırmalar, kadın temsiliyi anlamak için yalnızca siyasi yapılar ve kurallarla sınırlı kalmamalıdır. Analizlere ve modellere dahil edilmesi gereken, ancak istatistiksel yöntemlerle kolayca ölçülemeyen değişkenler de bulunmaktadır. Bu tür değişkenler arasında kadınların toplumsal rolleri, görünmeyen önyargılar, kadınların özgüveni, aile yapısı, tarihsel arka plan ve dini etkiler yer almaktadır. Ayrıca, bu konuda yapılacak çalışmalarda farklı demokrasi endekslerinin de ele alınarak karşılaştırmalı analizler yapılması önerilmektedir. Böylece bu tür araştırmalar, ulusal düzeyde kadınların siyasi katılımını teşvik etmek için daha etkili stratejilerin belirlenmesine yardımcı olabilir ve demokratik süreçlerin daha kapsayıcı hale gelmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Abbott, Pamela ve Malunda, Dixon (2016), “The Promise and The Reality: Women’s Rights in Rwanda”, **African Journal of International and Comparative Law**, 24 (4), 561-581.
- Abd El-Salam, Moawad El-Fallah (2013), “A Modification of the Jarque-Bera Test for Normality”, **International Journal of Contemporary Mathematical Sciences**, 8 (17), 843-853.
- Abdul-Hameed, Bolakale ve Matanmi, Oyeyemi Gafar (2021), “A Modified Breusch–Pagan Test for Detecting Heteroscedasticity in the Presence of Outliers”, **Pure and Applied Mathematics Journal**, 10 (6), 139-149.
- Abid, Mohammad (2004), “Political Modernisation: The Concept, Contours and Dynamics”, **The Indian Journal of Political Science**, 65 (4), 590-602.
- Abukhalil, As’Ad (1997), “Change and Democratisation in the Arab World: The Role of Political Parties”, **Third World Quarterly**, 18 (1), 149-163.
- Acemoglu, Daron vd. (2014), “Democracy Does Cause Growth”, **MIT Department of Economics Working Paper**, No: 14-09.
- Acemoglu, Daron ve Robinson, James A. (2000), “Why Did the West Extend the Franchise? Democracy, Inequality, and Growth in Historical Perspective” **The Quarterly Journal of Economics**, 115 (4), 1167-1199.
- Achen, Christopher H. ve Bartels, Larry M. (2017), **Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government**, Princeton University Press, Princeton, Oxford.
- Acker, Sandra (1987), “Feminist Theory and the Study of Gender and Education”, **International Review of Education**, 33 (4), 419-435.
- Adams, Annmarie ve Tancred, Peta (2000), **“Designing Women” Gender and the Architectural Profession**, University of Toronto Press, Toronto.
- Adejumobi, Said (2002), “The Relevance of the Presidential System of Government to Nigeria’s Quest for Democracy”, **The Constitution**, 3 (2), 38-59.
- Akalın, Şükrü Haluk vd. (2011), “Temsil”, **Türkçe Sözlük içinde**, 2320, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akbaş, Kasım ve Şen, İlker Gökhan (2013), “Türkiye’de Kadına Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Kavram, Uygulama ve Toplumsal Algılar”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13, 165-189.

- Akdemir, Bülent ve Ulucak, Recep (2022), “Dış Tasarrufların Yurt İçi Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Teori ve Uygulama”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 21 (4), 2004-2022.
- Akgül, Fatma İlknur (2021), “Olympe De Gouges’tan Nezihe Muhiddin’e Devrimlerin Yok Saydığı Kadınlar”, **Politik Psikoloji Dergisi**, 1 (2), 81-99.
- Akın, Haydar (2002), “Cadının Cinsiyeti Kadındır”, **Kelekbic**, 13, 157-166.
- Akıncı, Abdulvahap ve Koyuncu, Emrullah Mert (2023), “Antik Çağın Tehlikeli Yönetiminden Günümüzün Vazgeçilmez Rejimine: Demokrasi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 37, 1-16.
- Akinwande, Michael Olusegun vd. (2015), “Variance Inflation Factor: As a Condition for the Inclusion of Suppressor Variable(s) in Regression Analysis”, **Open Journal of Statistics**, 5, 754-767.
- Akkaya, Aysun Yaralı ve Bozdoğan, Selim (2019), “Hardt ve Negri’nin Küresel Demokrasi Düşüncesi ile Laclau ve Mouffe’un Radikal Demokrasi Projesinin Karşılaştırmalı Bir Analizi”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21 (Ek Sayı), 357-375.
- Aksan, Yücel (2013), “1450-1750 Yılları Arasında Avrupa’da Cadılık”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 28 (2), 355-368.
- Akunoko, Peter Iorhom (2021), “Ontological Equality as an Intercultural Philosophy and the Question of Leadership in Africa”, **Philosophy and Praxis**, 11 (1), 123-134.
- Albert, Richard (2010), “Presidential Values in Parliamentary Democracies”, **International Journal of Constitutional Law**, 8 (2), 207-236.
- Alcantara Costa, Ana Alice (2010), “Quotas: A Pathway of Political Empowerment?”, **IDS Bulletin**, 41 (2), 18-27.
- Alçık, Merve (2019), “Kadının Siyasal Hayata Katılımının Kolaylaştırılması İçin Hukuki Bir Çözüm: Cinsiyet Kotası”, Süheyla Suzan Gökalp Alıca ve Necdet Basa (Ed.), **II. Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu Cilt-1, içinde** (627-643), Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 381, Ankara.
- Aldemir, Ceray ve Budak, Canan (2018), “Cam Tavanı Kırma: Parlamentoda Cinsiyet Kotası”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, 16 (61), 37-64.
- Alexander, A. ve Jalalzai, F. (2014), “The Symbolic Effects of Female Heads of State and Government”, **Paper Presented to the APSA Annual Meeting**, Washington, August.
- Alexander, Amy C., vd. (2016) “Defining Women’s Global Political Empowerment: Theories and Evidence”, **Sociology Compass**, 10 (6), 432-441.
- Alkan, Mehmet Ö (2006), “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyona Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri”, **Anayasa Yargısı**, 22 (1), 133-165.

- Allan, Stuart (2005), **Journalism: Critical Issues**, Open University Press, New York, USA.
- Allen, Danielle (2006), "Platonic Quandaries: Recent Scholarship on Plato", **Annual Review of Political Science**, 9, 127-141.
- Almeder, Robert (1994), "Liberal Feminism and Academic Feminism", **Public Affairs Quarterly**, 8 (4), 299-315.
- Alpar, Reha (2020), **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler**, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Altınkök, Serhat (2016), "Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yöntemi Olarak "Vatandaş Jürileri" Yaklaşımı", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 0 (6), 1-39.
- Amalia, Luky Sandra vd. (2021), "Simultaneous Elections and the Rise of Female Representation in Indonesia", **Journal of Current Southeast Asian Affair**, 40 (1), 50-72.
- Amy, Douglas J. (1997), **Proportional Representation The Case for a Better Election System**, Crescent Street Press, Northampton.
- Andersen, Thomas Barnebeck (2023), "Does Democracy Cause Gender Equality?", **Journal of Institutional Economics**, 19 (2), 210-228.
- Anyanwu, John C. ve Augustine, Darline (2013), "Gender Equality in Employment in Africa: Empirical Analysis and Policy Implications", **African Development Review**, 25 (4), 400-420.
- Arat, Yeşim (1999), "Democracy and Women in Turkey: in Defense of Liberalism", **Social Politics: International Studies in Gender, State & Society**, 6 (3), 370-387.
- Araujo, Clara ve Garcia, Ana Isabel (2006), "Latin America: The Experience and the Impact of Quotas in Latin America", Drude Dahlerup (Ed.), **Women, Quotas and Politics**, içinde (83-111), Routledge, USA, Canada.
- Arendt, Hannah (1998), **The Human Condition**, The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Arıkan, Cengiz ve Altunsu, Onur (2018), "Yönetimde İstikrar Arayışı Ekseninde İtalya'nın Seçim Sistemi Reformları", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 9 (2), 607-630.
- Aristoteles (2019), **Ruh Üzerine**, (Çev. Lale Levin Basut ve Saffet Babür), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2023), **Politika**, (Çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul.
- Armstrong, Tim (2005), **Modernism A Cultural History**, Polity Press, UK, USA.
- Arowolo, Dare ve Aluko, Folorunso S. (2010), "Women and Political Participation in Nigeria", **European Journal of Social Sciences**, 14 (4), 581-593.

- Arshad, Rowena (1996), "Building Fragile Bridges: Educating for Change", Kate Cavanagh ve Vivienne E. Cree (Ed), **Working with Men Feminism and Social Work**, içinde (147-169), Routledge, London, New York.
- Arslan Karaküçük, Suna (2010), ""Korkunun Kadınları": Cadılar ve Cadıcılık", **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 13 (2), 41-64.
- Arthur, Marilyn B. (1973), "Early Greece: The Origins of the Western Attitude Toward Women", **Arethusa**, 6 (1), 7-58.
- Aslan, Mustafa (2019), "Sinemada Kadın: Başka Dilde Aşk Filmi Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk İletişim**, 12 (1), 199-215.
- Asteriou, Dimitrios ve Hall, Stephen G. (2011), **Applied Econometrics (Second Edition)**, Palgrave Macmillan, England.
- Asylbekova, Nurgul (2009), "Kyrgyzstan Fight for Gender Quotas Pays Off", **Gender & Media Diversity Journal**, 66-72.
- Atkeson, Lonna Rae ve Carrillo, Nancy (2007), "More is Better: The Influence of Collective Female Descriptive Representation on External Efficacy", **Politics & Gender**, 3 (1), 79-101.
- Axtmann, Roland (2013), "Conceptualising Democracy", **Australian Journal of Political Science**, 48 (1), 118-128.
- Ayal, Eliezer B. ve Karras, Georgios (1998), "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study", **The Journal of Developing Areas**, 32 (3), 327-338.
- Aydemir, Sezin (2006), "Seçim Sistemlerinin Siyasal Hayattaki Etkileri ve Türkiye Örneği", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12 (1), 61-78.
- Aydın, Kemal (2014), "Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 4 (8), 213-239.
- Aydoğdu, Yasin (2015), "Seçim Sistemlerinin Siyasal Sonuçları", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 6, 41-62.
- Ayhan, Alanur (2009), "Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi", **Hukuk Gündemi**, 45-51.
- Aykutalp, Aykut (2020), "Radikal Demokrasi ve Popülist Siyasetin Öznesi Olarak Halk'ın İnşası", **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 29, 53-78.
- Bacchi, Carol Lee (1996), **The Politics of Affirmative Action: 'Women', Equality and Category Politics**, Sage Publications, London.
- Baehr, Amy R. (2013), "Liberal Feminism: Comprehensive and Political", Ruth Abbey (Ed.), **Feminist Interpretations of John Rawls**, içinde (150-176), The Pennsylvania State University Press, United States of America.

- Baker, Keith Michael (1981), "Enlightenment and Revolution in France: Old Problems, Renewed Approaches", **The Journal of Modern History**, 53 (2), 281-303.
- Baktemur, Zeynep (2019), "Aydınlanma Çağı Filozoflarına Göre Kadın: Schopenhauer, Kant ve Rousseau Örneği", **İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1, 1-12.
- Bal, Hüseyin (2014), "David Held'in Sınıflandırmasına Göre Demokrasinin Klâsik Modelleri", **The Journal of Academic Social Science Studies**, 26, 216-229
- Bal, Hüseyin ve Bal, Mustafa (2023), "Lâikliğin Lehindeki Argümanlar Ne Kadar Lâiktir? Seküler Paradigmanın Kurucu Unsurları Üzerine Retrospektif Bir Okuma Denemesi", **Liberal Düşünce Dergisi**, 109, 53-77.
- Balaev, Mikhail (2014), "Improving Models of Democracy: The Example of Lagged Effects of Economic Development, Education, and Gender Equality", **Social Science Research**, 46, 169-183.
- Baldez, Lisa (2004), "Elected Bodies: The Gender Quota Law for Legislative Candidates in Mexico", **Legislative Studies Quarterly**, 29, 231-258.
- _____ (2006), "The Pros and Cons of Gender Quota Laws: What Happens When You Kick Men out and Let Women in?" **Politics & Gender**, 2 (1), 102-109.
- Ballington, Julie (1988), "Women's Parliamentary Representation: the Effect of List PR", **Politikon**, 25 (2), 77-93.
- _____ (2005), "Ten Years of Progress: Enhancing Women's Political Participation", **Ten Years of Supporting Democracy Worldwide**, içinde (113-124), International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Sweden.
- _____ (2010), "Implementing Affirmative Action: Global Trends", **IDS Bulletin**, 41 (5), 11-16.
- Ballington, Julie ve Matland, Richard E. (2004), "Political Parties and Special Measures: Enhancing Women's Participation in Electoral Processes", **Enhancing Women's Participation in Electoral Processes in Post-conflict Countries**, Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI) & Department of Political Affairs Expert Group Meeting, New York.
- Baltacı, Cemal (1996), "Demokrasilerde Eşitlik İlkesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, 13 (1), 199-211.
- Baltagi, Badi H. (2005), **Econometric Analysis of Panel Data (Third Edition)**, John Wiley & Sons Ltd., England.
- Banaszak, Lee Ann (1996), "When Waves Collide: Cycles of Protest and the Swiss and American Women's Movements", **Political Research Quarterly**, 49 (4), 837-860.

- Barber, Benjamin R. (1984), **Strong Democracy Participatory Politics for a New Age**, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.
- Bari, Farzana (2005), **Women's Political Participation: Issues and Challenges**, United Nations Division for the Advancement of Women (DAW) Expert Group Meeting Enhancing Participation Of Women in Development Through an Enabling Environment for Achieving Gender Equality and the Advancement of Women Bangkok, Thailand, 8-11 November.
- Barnes, Tiffany D. ve Burchard, Stephanie M. (2013), "Engendering Politics: The Impact of Descriptive Representation on Women's Political Engagement in Sub-Saharan Africa" **Comparative Political Studies**, 46 (7), 767-90.
- Barnet, C. ve Low, M. (2009), "Democracy", Rob Kitchin ve Nigel Thrift (Ed), **International Encyclopedia of Human Geography**, içinde (70-74), Elsevier Science, UK.
- Barro, Robert J. (1996), "Democracy and Growth", **Journal of Economic Growth**, 1, 1-27.
- Barro, Robert J. ve Sala-i-Martin, Xavier (1999), **Economic Growth**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Bartolini, David ve Santolini, Raffaella (2017), "Political Institutions Behind Good Governance", **Economic Systems**, 14 (1), 68-85.
- Baştan, Ajda (2015), "Feminizm ve İngiliz Feminist Tiyatro", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 21, 173-185.
- Bauer, Gretchen (2008), "Fifty/Fifty by 2020 Electoral Gender Quotas for Parliament in East and Southern Africa", **International Feminist Journal of Politics**, 10 (3), 348-368.
- _____ (2012), "“Let There Be a Balance”: Women in African Parliaments", **Political Studies Review**, 10 (3), 370-84.
- Bauer, Gretchen ve Britton, Hannah E. (2006) "Women in African Parliaments: A Continental Shift", G. Bauer ve H. E. Britton (Ed), **Women in African Parliaments. Boulder**, içinde (1-44), Lynne Rienner Publishers, London.
- Baumgardner, Jennifer (2011), **Goo Goo, Gaga, and Some Thoughts on Balls**, Seal Press, California.
- Baumol, William J. (2002), **The Free-Market Innovation Machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism**, Princeton University Press, Princeton, Oxford.
- Bawa, Sylvia ve Sanyare, Francis (2013), "Women's Participation and Representation in Politics: Perspectives from Ghana", **International Journal of Public Administration**, 36, 282-291.
- Baxandall, Rosalyn ve Gordon, Linda (2005), "Second-Wave Feminism", Nancy A. Hewitt (Ed), **A Companion to American Women's History**, içinde (414-432), Blackwell Publishing, USA, UK.

- Bayram, Ahmet Kemal (2011), "Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi", **Liberal Düşünce**, 61-62, 111-120.
- Beaman, Lori vd. (2009), "Powerful Women: Does Exposure Reduce Bias?", **The Quarterly Journal of Economics**, 124 (4), 1497-1540.
- Beauregard, Katrine (2018), "Women's Representation and Gender Gaps in Political participation: Do Time and Success Matter in a Cross-National perspective?", **Politics, Groups, and Identities**, 6 (2), 237-263.
- Becker, Mary (1999), "Patriarchy and Inequality: Towards a Substantive Feminism", **University of Chicago Legal Forum**, 1(3), 21-88.
- Beckwith Karen ve Cowell-Meyers, Kimberly (2007), "Sheer Numbers: Critical Representation Thresholds and Women's Political Representation" **Perspectives on Politics**, 5 (3), 553-565.
- Beebe, Maurice (1974), "Introduction: What Modernism Was", **Journal of Modern Literature**, 3 (5), 1065-1084.
- Beer, Caroline (2009), "Democracy and Gender Equality", **Studies in Comparative International Development**, 44, 212-227.
- Beermann, Jack M. (2011), "An Inductive Understanding of Separation of Powers", **Administrative Law Review**, 63 (3), 467-514.
- Beitz, Charles R. (1989), **Political Equality: An Essay in Democratic Theory**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Bell, Linda Cohen ve Rosenthal, Cindy Simon (2003), "From Passive to Active Representation: The Case of Women Congressional Staff", **Journal of Public Administration Research and Theory**, 13 (1), 65-81.
- Belsley, David A. vd. (1980), **Regression Diagnostics Identifying Influential Data and Sources of Collinearity**, John Wiley, New York.
- Benhabib, Seyla (1996), **Democracy and Difference Contesting the Boundaries of the Political**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Benjamin, Stefanie ve Schwab, Keri (2023), "Navigating the Waves of Feminism(s): A Duoethnography of Two Feminist Travellers", **Annals of Leisure Research**, 26 (3), 396-413.
- Bennett, Judith ve Karras, Ruth (2013), **The Oxford Handbook of Women and Gender in Medieval Europe**, Oxford University Press, United Kingdom.
- Benschop, Yvonne (2021), "Grand Challenges, Feminist Answers", **Organization Theory**, 2, 1-19.

- Berg, Anne (2020), "Gendered Democratic Experiences? Men and Women in Workers' Organizations in Mid-19th Century Sweden", **Scandinavian Journal of History**, 45 (4), 457-478.
- Berggren, Niclas (2003), "The Benefits of Economic Freedom: A Survey", **The Independent Review**, 8 (2), 193-211.
- Bermudez, Maria M. (2013), **The Faces of Feminism Why Do We Fear Feminism?**, Rogue Books, Fairfield, California.
- Berry, William D. ve Feldman, Stanley (1985), **Multiple Regression in Practice**, Sage Publications, London.
- Bever, Edward (2002), "Witchcraft, Female Aggression, and Power in the Early Modern Community", **Journal of Social History**, 35 (4), 955-988.
- Bezci, Bünyamin (2005), "Demokrasi ve Başkanlık Sistemi", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 3 (2), 77-91.
- Bhavnani, Rikhil R. (2009), "Do Electoral Quotas Work After They Are Withdrawn? Evidence from a Natural Experiment in India", **American Political Science Review**, 103 (1), 23-35.
- Biklen, Sari vd. (2008), "Experiencing Second-Wave Feminism in the USA", **Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education**, 29 (4), 451-469.
- Birch, Sarah (2003), **Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe**, Palgrave Macmillan, New York.
- Biu, Emmanuel O. vd. (2019), "Detection of Non-Normality in Data Sets and Comparison between Different Normality Tests", **Asian Journal of Probability and Statistics**, 5 (4), 1-20.
- Black, Naomi (2004), **Virginia Woolf as Feminist**, Cornell University Press, London.
- Blais, Andre (1991), "The Debate over Electoral Systems", **International Political Science Review**, 12 (3), 239-260.
- Blais, Andre ve Massicotte, Louis (1996), "Mixed Electoral Systems: An Overview", **Representation**, 33 (4), 115-118.
- Blakemore, Ken, Warwick-Booth, Louise (2013), **Social Policy an Introduction**, Open University Press, Berkshire, England.
- Blok, Josine (2017), **Citizenship in Classical Athens**, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Blumberg, Rae Lesser (1991), **Gender, Family, and Economy: The Triple Overlap**, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi.

- Blundell, Sue (1995), **Women in Ancient Greece**, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Boban, Davor (2007), ““Minimalist” Concepts of Semi-Presidentialism: Are Ukraine and Slovenia Semi-Presidential States?”, **Politička Misao: Časopis za Politologiju**, 44 (5), 155-177.
- Bobbio, Norberto (1984), **The Future of Democracy: A Defence of the Rules of the Game**, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Bogdanor, Vernon (1983), “Introduction”, Vernon Bogdanor, David Butler (Ed.), **Democracy and Elections Electoral Systems and Their Political Consequences**, içinde (1-19), Cambridge University Press, Cambridge, London.
- Bohman, James (1996), **Public Deliberation Pluralism, Complexity, and Democracy**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Bohnet, Iris (2016), **What Works Gender Equality by Design**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Boix, Carles (1999), “Setting the Rules of the Game: The Choice of Electoral Systems in Advanced Democracies”, **American Political Science Review**, 93 (3), 609-624.
- _____ (2001), “Democracy, Development and the Public Sector”, **American Journal of Political Science**, 45 (1), 1-17.
- _____ (2003), **Democracy and Redistribution**, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Bolat, Eren (2023), “Feminizm Tüm Kadınlar İçin mi? Gölgede Kalan Kadınlar”, **Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi**, 6 (1), 263-281.
- Bollen, Kenneth Alan (2009), “Liberal Democracy Series I, 1972-1988: Definition, Measurement and Trajectories”, **Electrol Studies**, 28, 368-374.
- Bollen, Kenneth Alan ve Paxton, Pamela (2000), “Subjective Measures of Liberal Democracy”, **Comparative Political Studies**, 33 (1), 58-86.
- Bolongaita, Emil P. (1995), “Presidential Versus Parliamentary Democracy”, **Philippine Studies**, 43 (1), 105-123.
- Bonanno, Alessandro (2000), “The Crisis of Representation: The Limits of Liberal Democracy in the Global Era”, **Journal of Rural Studies**, 16, 305-323.
- Borah, Pori ve Rajkhowa, Chandana (2021), “Understanding Origin Of Nationalism And Feminism In The Western Context”, **Webology**, 18 (2), 2956-2961.
- Boulianne, Shelley (2009), “Does Internet Use Affect Engagement? A MetaAnalysis of Research”, **Political Communication**, 26 (2), 193-211.

- Boyacı, Nihal Petek (2014), “Platon’da Kadın Sorunu Üzerine Bir Tartışma”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 18, 205-230.
- Boyalı, Handan (2021), “Türkiye’de Hükümet Sistemleri”, İsmail Dursunoğlu (Ed), **Türkiye’de Demokrasi Süreç Yapı Tartışmalar**, 1. Baskı, 115-144, Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Brady, E. Henry vd, (1995), “Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation”, **The American Political Science Review**, 89 (2), 271-294.
- Branisa, Boris vd. (2013), “Gender Inequality in Social Institutions and Gendered Development Outcomes” **World Development**, 45, 252-268.
- Bransia, Boris vd. (2014), “The Institutional Basis of Gender Inequality: The Social Institutions and Gender Index (SIGI)”, **Feminist Economics**, 20 (2), 29-64.
- Bratton, Kathleen A. (2005), “Critical Mass Theory Revisited: The Behavior and Success of TokenWomen in State Legislatures”, **Politics & Gender**, 1 (1), 97-125.
- Bratton, Kathleen A. ve Ray, Leonard P. (2002), “Descriptive Representation, Policy Outcomes, and Municipal Day-Care Coverage in Norway”, **American Journal of Political Science**, 46 (2), 428-437.
- Braunstein, Elissa (2007), “The Efficiency of Gender Equity in Economic Growth: Neoclassical and Feminist Approaches” **GEM-IWG Working Paper**, 07-4.
- Braunstein, Elissa vd. (2020), “Social Reproduction, Gender Equality and Economic Growth”, **Cambridge Journal of Economics**, 44 (1), 129-156.
- Brennan, Geoffrey ve Hamlin, Alan (1999), “On Political Representation”, **British Journal of Political Science**, 29 (1), 109-127.
- Brenner, Johanna (2014), “21st Century Socialist-Feminism”, **Socialist Studies**, 10 (1), 31-49.
- Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1979), “A Simple Test for Heteroscedasticity and Random Coefficient Variation”, **Econometrica**, 47 (5), 1287-1294.
- Brody, Miriam (1983), “Mary Wollstonecraft: Sexuality and Women’s Rights”, Dale Spender (Ed), **Feminist Theorists Three Centuries of Key Women Thinkers**, içinde (40-59), Pantheon Books, New York.
- Brown, Andrea M. (2001), “Democratization and the Tanzanian State: Emerging Opportunities for Achieving Women’s Empowerment”, **Canadian Journal of African Studies**, 35 (1), 67-98.
- Brown, David S. ve Hunter, Wendy (2004), “Democracy and Human Capital Formation: Education Spending in Latin America, 1980–1997”, **Comparative Political Studies**, 37 (7), 842-864.
- Brown, Garrett, vd. (2018), **The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations**, Oxford University Press, United Kingdom.

- Brown, Nadia E. (2014), "Political Participation of Women of Color: An Intersectional Analysis", **Journal of Women, Politics & Policy**, 35, 315-348.
- Brule, Pierre (2003), **Women of Ancient Greece**, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Bueno de Mesquita, Ethan (2016), **Political Economy for Public Policy**, Princeton University Press, Princeton, Oxford.
- Bulut, Hasan ve Zaman, Tolga (2018), "ROBUST Hedonik Modellerin Karşılaştırılması: Beetle Türkiye Piyasa Fiyatını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 19 (1), 24-43.
- Bulut, Nihat (2003), "Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi", **AÜEHFD**, 7 (1-2), 41-68.
- Burgess-Jackson, Keith (1995), "John Stuart Mill, Radical Feminist", **Social Theory and Practice**, 21 (3), 369-396.
- Burnet, Jennie E. (2008), "Gender Balance and the Meanings of Women in Governance in Post-Genocide Rwanda", **African Affairs**, 107 (428), 361-386.
- _____ (2011), "Women Have Found Respect: Gender Quotas, Symbolic Representation, and Female Empowerment in Rwanda", **Politics & Gender**, 7, 303-334.
- Burns, Nancy vd. (2001), **The Private Roots of Public Action Gender, Equality, and Political Participation**, Harvard University Press, London, England.
- Bush, Sarah S. (2011), "International Politics and the Spread of Quotas for Women in Legislatures", **International Organization**, 65 (1), 103-137.
- Butler, Judith (2010), **Gender Trouble**, Routledge, New York, London.
- Caciola, Nancy (2006), "Satan", Margaret Schaus (Ed.), **Women and Gender in Medieval Europe an Encyclopedia**, içinde (726-727), SAGE Publications Ltd, London.
- Caine, Barbara (1978), "John Stuart Mill and the English Women's Movement", **Historical Studies**, 18 (70), 52-67.
- Callinicos, Alex (2004), "Equality of What?", Colin Farrelly (Ed.), **Contemporary Political Theory**, içinde (36-44), SAGE Publications Ltd, London.
- Calvert, Brain (1975), "Plato and the Equality of Women", **Phoenix**, 29 (3), 231-243.
- Campbell, Rosie vd. (2009), "Do Women Need Women Representatives?", **British Journal of Political Science**, 40 (1), 171-194.
- Canfora, Luciano (2006), **Democracy in Europe: A History of an Ideology**, Blackwell Publisging, USA, UK, Australia.

- Carey, John M. ve Reynolds, Andrew (2011), "The Impact of Election Systems", **Journal of Democracy**, 22 (4), 36-47.
- Carlsnaes, Walter vd. (2002), **Handbook of International Relations**, Sage Publications, London.
- Carlsson, Fredrik ve Lundström, Susanna (2002), "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects", **Public Choice**, 12 (3/4), 335-344.
- Caul, Miki (1999), "Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties", **Party Politics**, 5 (1), 79-98.
- _____ (2001), "Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis", **The Journal of Politics**, 63 (4), 1214-1229.
- Celis, Karen (2009), "Substantive Representation of Women (and Improving It): What It Is and Should Be About?", **Comparative European Politics**, 7 (1), 95-113.
- Celis, Karen vd. (2008), "Rethinking Women's Substantive Representation", **Representation**, 44 (2), 99-110.
- Cella, Michela vd. (2017), "Do the Right Thing: Incentives for Policy Selection in Presidential and Parliamentary Systems", **Economica**, 84, 430-453.
- Cevahir, Egemen (2020), **SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi**, Kibele Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet (2014), **Etik-Ahlak Felsefesi**, Say Yayınları, İstanbul.
- _____ (2020), "Temsil", **Büyük Felsefe Sözlüğü içinde**, 1824, Say Yayınları, II. Cilt, Ankara.
- Chafetz, Janet Saltzman (1984), **Sex and Advantage A Comparative, Macro-Structural Theory of Sex Stratification**, Rowman & Allanheld Publishers, United States of America.
- Chakrabarty, Dipesh (2011), "The Muddle of Modernity", **The American Historical Review**, 116 (3), 663-675.
- Chaney, Paul (2016), "Gendered Political Space: Civil Society, Contingency Theory, and the Substantive Representation of Women", **Journal of Civil Society**, 12 (2), 198-223.
- Chaney, Paul ve Fevre, Ralph (2002), "Is there a Demand for Descriptive Representation? Evidence from the UK's Devolution Programme", **Political Studies**, 50, 897-915.
- Chant, Sylvia ve Sweetman, Caroline (2012), "Fixing Women or Fixing the World? 'Smarteconomics', Efficiency Approaches, and Gender Equality in Development", **Gender & Development**, 20 (3), 517-529.
- Chapman, Jenny (1993), **Politics, Feminism and the Reformation of Gender**, Routledge, London ve New York.

- Charles, Maria ve Bradley, Karen (2009), "Indulging Our Gendered Selves? Sex Segregation by Field of Study in 44 Countries", **American Journal of Sociology**, 114 (4), 924-976.
- Chatterjee, Samprit ve Price, Bertram (1977), **Regression Analysis by Example**, John Wiley & Sons, New York.
- Chattopadhyay, Raghabendra ve Duflo, Esther (2004), "Women as Policy Makers: Evidence from a Randomized Policy Experiment in India", **Econometrica**, 72 (5), 1409-1443.
- Cheibub, José Antonio (2007), **Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy**, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne.
- Cheibub, José Antonio vd. (2011), "Latin American Presidentialism in Comparative and Historical Perspective", **The University of Chicago, Public Law and Legal Theory Working Paper Series**, Texas Law Review, Vol. 89: XXXX, ss. 1-33.
- Chen, Li-Ju (2010), "Do Gender Quotas Influence Women's Representation and Policies?", **The European Journal of Comparative Economics**, 7 (1), 13-60.
- Cheng, Christine ve Tavits, Margit (2011), "Informal Influences in Selecting Female Candidates", **Political Research Quarterly**, 64 (2), 460-471.
- Childs, Peter (2008), **Modernism**, Routledge, Second edition, London and New York.
- Childs, Sarah ve Lovenduski, Joni (2013), "Political Representation", Georgina Waylen, Karen Celis, Johanna Kantola, and S. Laurel Weldon (Ed), **The Oxford Handbook of Gender and Politics**, içinde (489-513), Oxford University Press, Oxford, New York.
- Chisick, Harvey (2008), "Looking for Enlightenment", **History of European Ideas**, 34 (4), 570-582.
- Chiva, Cristina (2018), Gender, **Institutions and Political Representation Reproducing Male Dominance in Europe's New Democracies**, Palgrave Macmillan, London, United Kingdom.
- Choudhary, Renuka (2018), "Issues and Challenges of Women Participation in Politics", **National Journal of Multidisciplinary Research and Development**, 3 (1), 344-346.
- Clague, Christopher vd. (1996), "Property and Contract Rights in Autocracies and Democracies", **Journal of Economic Growth**, 1, 243-276.
- Clayton, Amanda (2021), "How Do Electoral Gender Quotas Affect Policy?", **The Annual Review of Political Science**, 24, 235-252.
- Clinton, Katherine B. (1975), "Femme et Philosophe: Enlightenment Origins of Feminism", **Eighteenth-Century Studies**, 8 (3), 283-299.
- Cockburn, Cynthia (2007), **From Where We Stand: War, Women's Activism and Feminist Analysis**, Zed Books, London-New York.

- Cohen, Martin (2001), **Political Philosophy from Plato to Mao**, Pluto Press, London, Sterling, Virginia.
- Collin, Peter H. (2004), **Dictionary of Politics and Government**, Bloomsbury Publishing, UK.
- Comeau, Ludovic (2003), "Democracy and Growth: A Relationship Revisited", **Eastern Economic Journal**, 29 (1), 1-21.
- Conway, Gerard (2011), "Recovering a Separation of Powers in the European Union", **European Law Journal**, 17 (3), 304-322.
- Conway, Janet ve Singh, Jakeet (2011), "Radical Democracy in Global Perspective: Notes from the Pluriverse", **Third World Quarterly**, 32 (4), 689-706.
- Conway, Margaret M. (1991), **Political Participation in the United States**, Second Edition, A Division of Congressional Quarterly Inc., Washington, D.C..
- Conway, Margaret M. (2001), "Women and Political Participation", **Political Science and Politics**, 34 (2), 231-233.
- Cook, R. Dennis ve Weisberg, Sanford (1982), "Diagnostics for Heteroscedasticity in Regression", Technical Report No. 405, **University of Minnesota School of Statistics Department of Applied Statistics**, Minnesota.
- Coole, Diana H. (1988), **Women in Political Theory from Ancient Misogyny to Contemporary Feminism**, Wheatsheaf Books Ltd., USA.
- Coole, Diana H. (2016), "Women in Political Theory", Ricardo Blaug ve John Schwarzmante (Ed), **Democracy: a Reader**, içinde (307-314), Columbia University Press, New York.
- Coppedge, Michael vd. (2011), "Conceptualizing and Measuring Democracy: A New Approach", **Perspectives on Politics**, 9 (2), 247-267
- Corcoran, Paul E. (1983), **The Limits of Democratic Theory**, In Democratic Theory and Practice, Graeme Duncan (Ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Cornelius, E. M. (2002), "Patriarchy and the New Testament", **Acta Patristica et Byzantina**, 13 (1), 50-65.
- Cornwall, Andrea ve Goetz, Anne Marie (2005), "Democratizing Democracy: Feminist Perspectives", **Democratisation**, 12 (5), 783-800.
- Corte, Alberto Morán ve Álvarez, Patricia Suárez (2014), "Women and Labour in the Enlightenment. "Atlantic Model" by Campomanes in the Asturian Reality", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 161, 207-212.

- Coşkuntuncel, Orkun (2009), “Eğitimle İlgili Sapan Değer İçeren Veri Kümelerinde En Küçük Kareler ve ROBUST M Tahmin Edicilerin Karşılaştırılması”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5 (2), 251-262.
- Cox, Gary vd. (2016), “The Contraction Effect: How Proportional Representation Affects Mobilization and Turnout” **Journal of Politics**, 78 (4), 1249-1263.
- Craney, Trevor A. ve Surles, James G. (2002), “Model-Dependent Variance Inflation Factor Cutoff Values”, **Quality Engineering**, 14 (3), 391-403.
- Crossley, Alison Dahl (2017), **Finding Feminism Millennial Activists and the Unfinished Gender Revolution**, New York University Press, New York.
- Cryer, Jonathan D. ve Chan, Kung-Sik (2008), **Time Series Analysis with Applications in R**, Springer, New York.
- Curtin, Jennifer (2008), “Women, Political Leadership and Substantive Representation: the Case of New Zealand”, **Parliamentary Affairs**, 61 (3), 490-504.
- Çağlar, Nazmiye (2017), “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Parlamenter Hükümet Sistemi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 19 (4), 111-117.
- Çakmak, Diren (2007), “Fransız Devrimi’nde Kadın: Eksik Yurttaş”, **Ege Akademik Bakış**, 7 (2), 727-745.
- Çelik, Âdem (2019), “Chantal Mouffe’un Agonistik Demokrasi Kuramına Eleştirel Bir Bakış”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, 10 (20), 1062-1085.
- Çilingir, Lokman (2019), “Locke’un Toplum Sözleşmesi Kuramı”, **Temâşâ Felsefe Dergisi**, 11, 31-43.
- Çopuroğlu Kuzu, Özge (2015), “Seçim Kuralları, Seçim Mühendisliği ve Türkiye’de Siyasal Katılım Üzerine”, **Bilge Strateji**, 7 (12), 101-116.
- Çukurçayır, M. Akif (2012), **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- D’agostino, Ralph B. (1986), “Tests for the Normal Distribution”, Ralph B. D’Agostino ve Michael A. Stephens (Ed.), **Goodness-of-Fit Techniques**, içinde (367-420), Marcel Dekker, Inc., New York, Basel.
- D’agostino, Ralph B. vd. (1988), “The Appropriateness of Some Common Procedures for Testing the Equality of Two Independent Binomial Populations”, **The American Statistician**, 42 (3), 198-202.
- Dahl, Robert A. (1998), **On Democracy**, Yale University Press, New Haven, London.
- _____ (2006), **On Political Equality**, Yale University Press, New Haven, London.

- Dahlerup, Drude (2007), "Electoral Gender Quotas: Between Equality of Opportunity and Equality of Result", **Representation**, 43 (2), 73-92.
- Dahlerup, Drude (2018), **Has Democracy Failed Women**, Polity Press, Cambridge.
- Dahlerup, Drude ve Freidenvall, Lenita (2005), "Quotas as a "Fast Track" to Equal Representation for Women: Why Scandinavia is No Longer the Model", **International Feminist Journal of Politics**, 7 (1), 26-48.
- Dahlerup, Drude ve Freidenvall, Lenita (2010), "Judging Gender Quotas: Predictions and Results", **Policy & Politics**, 38 (3), 407-425.
- Daileader, Philip (2020), "The Status of Women in Medieval Europe", **Wondriumdaily**, (19.04.2020), <https://www.wondriumdaily.com/the-status-of-women-in-medieval-europe/> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).
- Dalton, Russell J. (2017), **The Participation Gap Social Status and Political Inequality**, Oxford University Press, United Kingdom.
- Darcy, Robert vd. (1987), **Women, Elections, and Representation**, Longman, New York, London.
- Darling, John ve Van de Pijpekamp, Maaïke (1994), "Rousseau on the Education, Domination and Violation of Women", **British Journal of Educational Studies**, 42 (2), 115-132.
- Dassonneville, Ruth ve McAllister, Ian (2018), "Gender, Political Knowledge, and Descriptive Representation: The Impact of Long-Term Socialization", **American Journal of Political Science**, 62 (2), 249-265.
- Davidson-Schmich, Louise K. (2006), "Implementation of Political Party Gender Quotas", **Party Politics**, 12 (2), 211-232.
- De Paola, Maria vd. (2010), "Can Gender Quotas Break down Negative Stereotypes? Evidence from Changes in Electoral Rules", **Journal of Public Economics**, 94 (5-6), 344-353.
- De Vries, Catherine vd. (2021), **Foundations of European Politics: A Comparative Approach**, Oxford University Press, United Kingdom.
- Dean, Jonathan ve Aune, Kristin (2015), "Feminism Resurgent? Mapping Contemporary Feminist Activisms in Europe", **Social Movement Studies**, 14 (4), 375-395.
- Demir, Firdevs (2017), "Kant'ın Kadınlarla İlgili Görüşlerinin Ahlak Felsefesi Bağlamında Değerlendirilmesi", **Mîzânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi**, 5, 87-99.
- Demir, Zekiye (2015), "Kadınların Siyasete Katılımı ve Katılımı Artırmaya Yönelik Stratejiler", **Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi**, 1 (2), 35-59.
- Demirkanoğlu, Yahya (2020), "Hükümet Sistemleri ve Yasalaştırma: Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9 (1), 89-96.

- Denis, Lara (2002), "Kant's Ethical Duties and Their Feminist Implications", **Canadian Journal of Philosophy**, 32 (1), 156-187.
- D'Entreves, Maurizio Passerin (1991), "Modernity and the Human Condition: Hannah Arendt's Conception of Modernity", **Thesis Eleven**, 30 (1), 75-116.
- Dessalegn, Beza (2013), "The Right of Minorities to Political Participation under the Ethiopian Electoral System", **Mizan Law Review**, 7 (1), 67-100.
- Dharshini, Meena Priya (2016), "Feminists' View Point on Women in Politics: An Overview from Mary Astell to Modern Feminism", **Asian Journal of Innovative Research**, 1 (2), 18-21.
- Di Stefano, Christine (1997), "Integrating Gender into the Political Science Curriculum: Challenges, Pitfalls, and Opportunities" **PS: Political Science and Politics**, 30 (2), 204-206.
- Diamond, Larry ve Plattner, Marc F. (2006), "Introduction", Larry Diamond, Marc F. Plattner (Ed.), **Electoral Systems and Democracy, içinde (IX-XXVI)**, The Johns Hopkins University Press Baltimore.
- Diaz, Mercedes Mateo (2005), **Representing Women? Female Legislators in West European Parliaments**, ECPR Press, Hampshire.
- Dicker, Rory ve Piepmeyer, Alison (2003), **Catching a Wave Reclaiming Feminism for the 21st Century**, Northeastern University Press, England.
- Dietz, Mary G. (2003), "Current Controversies in Feminist Theory", **Annual Review of Political Science**, 6 (1), 399-431.
- Dimond, Martin (1978), "The Separation of Powers and the Mixed Regime", **Oxford University Press**, 8 (3), 33-43.
- Dirik, Dilar (2022), "Stateless Citizenship: "Radical Democracy as Consciousness-Raising" in the Rojava Revolution", **Identities Global Studies in Culture and Power**, 29 (1), 27-44.
- diZerega, Gus (1989), "Democracy as a Spontaneous Order", **Critical Review**, 3 (2), 206-240.
- Dollar, David ve Gatti, Roberta (1999), "Gender Inequality, Income, and Growth: Are Good Times Good for Women?", **Policy Research Report on Gender and Development**, Working Paper Series, No. 1.
- Dominguez, Juan Pablo (2016), "Introduction: Religious toleration in the Age of Enlightenment", **History of European Ideas**, 43 (4), 273-287.
- Donnelly, Jack (1999), "Human Rights, Democracy, and Development", **Human Rights Quarterly**, 21 (3), 608-632.
- Donno, Daniela ve Russett, Bruce (2004), "Islam, Authoritarianism, and Female Empowerment: What are the Linkages?", **World politics**, 56 (4), 582-607.

- Dorn, James A. (2002), "Economic Development and Freedom: The Legacy of Peter Bauer", **Cato Journal**, 22 (2), 355-371.
- Dovi, Suzanne (2007), **The Good Representative**, Blackwell Publishing, USA, UK.
- Doyle, Michael W. (2004). "Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy", **Nobelprize.org**, 22.
- Dryzek, John S. (2000), **Deliberative Democracy and Beyond Liberals, Critics, Contestations**, Oxford University Press, Oxford, New York.
- Dunn, John (1992), **Democracy: The Unfinished Journey, 508 BC to AD**, Oxford University Press, Oxford.
- Duverger, Maurice (1980), "A New Political System Model: Semi-Presidential Government", **European Journal of Political Research**, 8 (2), 165-187.
- Duverger, Maurice vd. (1997), "A New Political System", **European Journal of Political Research**, 31 (1-2), 125-146.
- Dündar Sezer, Tijen (2022), "Parlamento Seçimlerinde Cinsiyet Kotaları", **TBB Dergisi**, 159, 51-122.
- Easton, Stephen T. ve Walker, Michael A. (1997), "Income, Growth, and Economic Freedom", **The American Economic Review**, 87 (2), 328-332.
- Edigheji, Omano (2006), "Political Representation in Africa: Towards a Conceptual Framework", **Africa Development**, 31 (3), 93-119.
- Ehrenberg, Victor (1950), "Origins of Democracy", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, 1 (4), 515-548.
- Eisenstein, Zillah (2004), "Constructing a Theory of Capitalist Patriarchy and Socialist Feminism" **Critical Sociology**, 25 (2/3), 196-217.
- Eisler, Riane, Fry, Douglas P. (2019), **Nurturing Our Humanity: How Domination and Partnership Shape Our Brains, Lives, and Future**, Oxford University Press, USA.
- Elgie, Robert (2009), "Duverger, Semi-Presidentialism and the Supposed French Archetype", **West European Politics**, 32 (2), 248-267.
- Elstub, Stephen vd. (2016), "Editorial Introduction: The Fourth Generation of Deliberative Democracy", **Critical Policy Studies**, 10 (2), 139-151.
- Enyew, Bimer Eyayu ve Mihrete, Alemeneh Getaneh (2018), "Liberal Feminism: Assessing Its Compatibility and Applicability in Ethiopia Context", **International Journal of Sociology and Anthropology**, 10 (6), 59-64.

- Ertürk, Korkut ve Çağatay, Nilüfer (1995), “Macroeconomic Consequences of Cyclical and Secular Changes in Feminization: An Experiment at Gendered Macromodeling”, **World Development**, 23 (11), 1969-1977.
- Erzeel, Silvia ve Celis, Karen (2016), “Political Parties, Ideology and the Substantive Representation of Women”, **Party Politics**, 22 (5), 576-586.
- Espinoza, Oscar (2007), “Solving the Equity–Equality Conceptual Dilemma: A New Model for Analysis of the Educational Process”, **Educational Research**, 49 (4), 343-363.
- Esquivel, Valeria (2017), “Efficiency and Gender Equality in Growth Theory: Simplyadd-Ons?”, **Canadian Journal of Development Studies**, 38 (4), 547-552.
- Evam, Kristen E. vd. (1999), **Eve and Adam: Jewish, Christian, and Muslim Readings on Genesis and Gender**, Indiana University Press, Bloomington, Indianapolis.
- Evans, Elizabeth ve Chamberlain, Prudence (2015), “Critical Waves: Exploring Feminist Identity, Discourse and Praxisin Western Feminism”, **Social Movement Studies**, 14 (4), 396-409.
- Evans, Sara M. (2006), “Sources of the Second Wave: The Rebirth of Feminism”, Lois P. Rudnick vd. (Ed), **American Identities an Introductory Textbook**, içinde (174-184), Blackwell Publishing, UK, USA.
- Eysteinson, Astradur (1990), **The Concept of Modernism**, Cornell University Press, Ithaca and London.
- F. Wright, Benjamin (1933), “The Origins of the Separation of Powers in America”, **Economica**, No. 40, 169-185.
- Fadoua, Moatabar (2021), “The Role of Democracy in Economic Growth: A (Brief) Literature Review”, **African Scientific Journal**, 3 (7), 194-205.
- Fainstein, Susan S. ve Campbell, Scott (2011), **Reading in Urban Theory**, Blackwell Publishing, Third Edition, United Kingdom.
- Fairlie, John A. (1940), “The Nature of Political Representation, I”, **The American Political Science Review**, 34 (2), 236-248.
- Fallon, Kathleen M. vd. (2012), “Resolving the Democracy Paradox: Democratization and Women’s Legislative Representation in Developing Nations, 1975–2009”, **American Sociological Review**, 77 (3), 380-408.
- Farmer, Brian R. (2005), **American Conservatism: History, Theory and Practice**, Cambridge Scholars Press, Newcastle.
- Farrar, Cynthia (1988), **The Origins of Democratic Thinking: The Invention of Politics in Classical Athens**, Cambridge University Press, Cambridge.

- Farrar, Donald E. ve Glauber, Robert R. (1967), "Multicollinearity in Regression Analysis: The Problem Revisited", **The Review of Economics and Statistics**, 49 (1), 92-107.
- Feng, Yi (1997), "Democracy, Political Stability and Economic Growth", **British Journal of Political Science**, 27 (3), 391-418.
- Ferguson, Kathy E. (2017), "Feminist Theory Today", **Annual Review of Political Science**, 20, 269-286.
- Field, Oliver P. (1947), "II. Separation and Delegation of Powers", **The American Political Science Review**, 41 (6), 1161-1170.
- Fineface, Ogoloma (2012), "The Theory of Separation of Powers in Nigeria: An Assessment", **African Research Review**, 6 (26), 127-134.
- Finke, Daniel (2019), "Collateral Damage: Do Gender Quotas Undermine Party Discipline?", **The Journal of Legislative Studies**, 25 (1), 66-87.
- Fishkin, James S. (1991), **Democracy and Deliberation New Directions for Democratic Reform**, Yale University Press, New Haven and London.
- Fleck, Robert K. ve Hanssen, F. Andrew (2009), "'Rulers Ruled by Women': An Economic Analysis of the Rise and Fall of Women's Rights in Ancient Sparta", **Economics of Governance**, 10 (3), 221-245.
- Fleischacker, Samuel (2013), **What is Enlightenment?**, Routledge, London and New York.
- Fleurbaey, Marc (1995), "Equal Opportunity or Equal Social Outcome?", **Economics and Philosophy**, 11, 25-55.
- Flynn, Elizabeth A. (1995), "Review: Feminist Theories/Feminist Composition", **College English**, 57 (2), 201-212.
- Fomby, Thomas A. ve Hill, R. Carter (2003), **Maximum Likelihood Estimation of Misspecified Models: Twenty Years Later**, Elsevier, Oxford, UK.
- Fox, John (2020), **Regression Diagnostics An Introduction**, Sage, Los Angeles.
- Fraisse, Genevieve (1993), "Cinsel Farklılığın Felsefi Bir Tarihi", **Kadınların Tarihi IV Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı**, (Çev. Ahmet Fethi), içinde (52-79), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Franceschet, Susan (2004), "Explaining Social Movement Outcomes Collective Action Frames and Strategic Choices in First and Second-Wave Feminism in Chile", **Comparative Political Studies**, 37 (5), 499-530.

- Franceschet, Susan vd. (2012), “Conceptualizing the Impact of Gender Quotas”, Susan Franceschet, Mona Lena Krook ve Jennifer M. Piscopo, (Ed.), **The Impact of Gender Quotas**, içinde (3-24), Oxford University Press, Oxford.
- Franceschet, Susan ve Piscopo, Jennifer M. (2008), “Gender Quotas and Women’s Substantive Representation: Lessons from Argentina”, **Politics & Gender**, 4, 393-425.
- Freedom House (a): <https://freedomhouse.org/report/freedom-world> (Erişim Tarihi: 08.01.2024).
- _____ (b): <https://freedomhouse.org/reports/publication-archives> (Erişim Tarihi: 17.12.2023).
- _____ (c): <https://freedomhouse.org/about-us> (Erişim Tarihi: 12.11.2023).
- _____ (d): https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Methodology_FIW_2019_for_website.pdf (Erişim Tarihi: 19.01.2024).
- Freidenvall Lenita (2006), **Vagen Till Varannan Damernas. Om Kvinnorepresentation, Kvotering Och Kandidaturval i Svensk Politik 1970–2002** [The Road Towards Every Second Seat for a Woman. Women’s Representation, Quotas, and Candidate Selection in Swedish Politics 1970–2002], PhD Thesis, Stockholms Universitet.
- Freund, Rudolf vd. (2003), **Regression Using JMP**, SAS Institute Inc., USA.
- Friedman, Milton (1962), **Capitalism and Freedom**, The University of Chicago Press, Chicago, London.
- Frisch, Ragnar (1934), **Statistical Confluence Analysis by Means of Complete Regression Systems**, Institute of Economics, Oslo University, No. 5.
- Fung, Archon (2001), “Accountable Autonomy: Toward Empowered Deliberation in Chicago Schools and Policing”, **Politics & Society**, 29 (1), 73-103.
- Gallagher, Michael ve Mitchell, Paul (2005), “Introduction to Electoral Systems”, Michael Gallagher, Paul Mitchell (Ed.), **The Politics of Electoral Systems**, içinde (3-23), Oxford University Press, Oxford New York.
- Gallant, Monica (2008), “The Application of Feminism in the Arab World: Research Perspectives”, **Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues**, 1 (3), 193-199.
- Gallie, W. B. (1956), “Essentially Contested Concepts”, **Proceedings of the Aristotelian Society**, 56, 167-198.
- Galligan, Yvonne (2015), “States of Democracy: An Overview”, Yvonne Galligan (Ed.), **States of Democracy Gender and politics in the European Union**, içinde (1-14), Routledge, New York.

- Galor, Oded ve Weil, David N. (1996), "The Gender Gap, Fertility, and Growth", **The American Economic Review**, 86 (3), 374-387.
- Gamble, Sarah (2001), **Feminism and Postfeminism**, Routledge, London, New York.
- Garcia, John A., Sanchez, Gabriel R. (2021), **Latino Politics in America: Community, Culture, and Interests**, Rowman & Littlefield, Lanham, Maryland.
- Gartzke, Erik (2007), "The Capitalist Peace", **American Journal of Political Science**, 51 (1), 166-191.
- Gasper, Des ve Staveren, Irene Van (2003), "Development as Freedom and as What Else?", **Feminist Economics**, 9 (2-3), 137-161.
- Gastil, Hohn vd. (2002), "Civic Awakening in the Jury Room: A Test of the Connection between Jury Deliberation and Political Participation", **The Journal of Politics**, 64 (2), 585-595.
- Gastil, Hohn ve Dillard, James P. (1999), "Increasing Political Sophistication Through Public Deliberation", **Political Communication**, 16 (1), 3-23.
- Gauthier, Laurent (2024), "A Brief Overview of the Political Economy of Ancient Greek Polis and Demokratia", **Economic History Research**, 20, 1-6.
- Geçit, Bekir (2013), "John Stuart Mill'de Kadının Toplumsal Konumu", **Beytulhikme An International Journal of Philosophy**, 3 (2), 105-127.
- Gerring, John vd. (2005), "Democracy and Economic Growth: A Historical Perspective", **World Politics**, 57 (3), 323-364.
- Gerring, John vd. (2009), "Are Parliamentary Systems Better?", **Comparative Political Studies**, 42 (3), 327-359.
- Gerring, John vd. (2022), "Does Democracy Matter?", **Annual Review of Political Science**, 25, 357-375.
- Gerrity, Jessica C. vd. (2007), "Women and Representation: A Different View of the District?", **Politics & Gender**, 3 (2), 179-200.
- Ghardallou, Wafa ve Sridi, Dorsaf (2020), "Democracy and Economic Growth: a Literature Review", **Journal of the Knowledge Economy**, 11, 982-1002.
- Giannone, Diego (2010), "Political and Ideological Aspects in the Measurement of Democracy: The Freedom House Case", **Democratization**, 17 (1), 68-97.
- Giddens, Anthony (1993), **Sociology**, Polity Press, UK.
- Gilardi, Fabrizio (2015), "The Temporary Importance of Role Models for Women's Political Representation", **American Journal of Political Science**, 59 (4), 957-970.

- Gillis, Stacy ve Munford, Rebecca (2004), “Genealogies and Generations: The Politics and Praxis of Third Wave Feminism”, **Women’s History Review**, 13 (2), 165-182.
- Gittings, Danny (2015), “Conflict Over “Montesquieu’s Doctrine” on Separation of Powers”, **Available at SSRN 2617094**, 1-14.
- Glassman, Matthew E. (2016), “Separation of Powers: An Overview”, **Congressional Research Service**.
- Goel, Rajeev K. ve Nelson, Michael A. (2020), “Presidential Versus Parliamentary Systems: Where Do Female Entrepreneurs Thrive?”, **Social Science Quarterly**, 101 (5), 1773-1788.
- Goetz, Anne Marie (2002), “No Shortcuts to Power: Constraints on Women’s Political Effectiveness in Uganda”, **The Journal of Modern African Studies**, 40 (4), 549-575.
- Goetz, Anne Marie ve Hassim, Shireen (2004), “No Shortcuts to Power. African Women in Politics and Policy Making”, **Africa Spectrum**, 39 (2), 301-304.
- Goldenberg, Dahlia (2008), “Grassroots Women’s Leadership and “Deepening Democracy”: The Huairou Commission’s Local to Local Dialogue Replication”, **Gender & Development**, 16 (3), 443-456.
- Golder, Sona N. vd. (2017), “Votes for Women: Electoral Systems and Support for Female Candidates”, **Politics & Gender**, 13 (1), 107-131.
- Goldoni, Marco (2013), “Montesquieu and the French Model of Separation of Powers”, **Jurisprudence**, 4 (1), 20-47.
- Goldsmith, Arthur A. (1995), “Democracy, Property Rights and Economic Growth, **The Journal of Development Studies**, 32 (2), 157-174.
- Goldstein, Stéphane (2020), **Informed Societies Why Information Literacy Matters for Citizenship, Participation and Democracy**, Facet Publishing, London.
- Gori, Mudasir Ahmad (2021), “An Overview of the Complexities in Indian Feminism”, **The Creative launcher**, 6 (3), 92-100.
- Goswami, Indrajit vd. (2023), “Gender And Politics: Examining Women’s Representation And Empowerment”, **Journal of Namibian Studies**, 33 (3), 1980-1994.
- Gökçe, Ali Fuat (2019), “Hibrit Rejimlerde Hükümet Sistemleri ve Demokrasi”, **ASSAM**, 6 (15), 145-160.
- Grabe, Shelly (2015), “Participation: Structural and Relational Power and Maasai Women’s Political Subjectivity in Tanzania”, **Feminism & Psychology**, 25 (4), 528–548.
- Graham, Gordon (1994), “Liberal vs Radical Feminism Revisited”, **Journal of Applied Philosophy**, 11 (2), 155-170.

- Gray, Mel ve Boddy, Jennifer (2010), “Making Sense of the Waves: Wipeout or Still Riding High?”, **Affilia: Journal of Women and Social Work**, 25 (4), 368-389.
- Green, D. H. (2009), **Women and Marriage in German Medieval Romance**, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne vd.
- Greene, William H. (2020), **Econometric Analysis**, Pearson, United States.
- Griffith-Traversy, Mary Anne (2002), **Democracy, Parliament and Electoral Systems**, Commonwealth Parliamentary Association in Association with Pluto Press, London.
- Griffin, Cindy L. (1996), “A Web of Reasons: Mary Wollstonecraft’s a Vindication of the Rights of Woman and the Re-Weaving of Form”, **Communication Studies**, 47 (4), 272-288.
- Griffin, D. John ve Newman, Brain (2005), “Are Voters Better Represented?”, **The Journal of Politics**, 67 (4), 1206-1227.
- Grimwood, Thomas (2008), “The Limits of Misogyny: Schopenhauer, “On Women””, **Kritike: An Online Journal of Philosophy**, 2 (2), 131-145.
- Guadagnini, Marila (2005), “Gendering the Debate on Political Representation in Italy: a Difficult Challenge”, Joni Lovenduski vd. (Ed.), **State Feminism and Political Representation**, içinde (130-152), Cambridge University Press, UK.
- Gujarati, Damodar N. (2003), **Basic Econometrics**, McGraw-Hill, Boston vd.
- Gunther-Canada, Wendy (1997), “Teaching Mary Wollstonecraft: Women and the Canonical Conversation of Political Thought”, **Feminist Teacher**, 11 (1), 20-29.
- Gupta, Dipak K. vd. (1998), “Democracy, Economic Growth and Political Instability: An Integrated Perspective”, **The Journal of Socio-Economics**, 27 (5), 587-589.
- Gül, Hüseyin vd. (2017), “Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye’nin Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi”, **Strategic Public Management Journal**, 3 (Özel Sayı), 101-120.
- Güler, Tahsin (2018), “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimine Etkileri”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21 (39), 299-322.
- Gülsün, Ramazan (2016), “İsviçre Hükümet Sistemi”, **International Journal of Legal Progress**, 2 (2), 128-153.
- Gürünlü Alma, Özlem (2011), “Comparison of ROBUST Regression Methods in Linear Regression”, **Int. J. Contemp. Math. Sciences**, 6 (9), 409-421.
- Gwartney, James D. vd. (1999), “Economic Freedom and the Environment for Economic Growth”, **Journal of Institutional and Theoretical Economics**, 155 (4), 643-663.

- Gwiazda, Anna (2021), “Analysing the “What” and “When” of Women’s Substantive Representation: the Role of Right-Wing Populist Party Ideology”, **East European Politics**, 37 (4), 681-701.
- Habermas, Jürgen (1996), **Between Facts and Norms Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy**, (Translated: William Rehg), the MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Habermas, Jürgen ve Ben-Habib, Seyla (1981), “Modernity versus Postmodernity”, **New German Critique**, 22, 3-14.
- Hamilton, James D. (1994), **Time Series Analysis**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Hammond, Thomas H. ve Butler, Christopher K. (2003), “Some Complex Answers to the Simple Question ‘Do Institutions Matter?’: Policy Choice and Policy Change in Presidential and Parliamentary Systems”, **Journal of Theoretical Politics**, 15 (2), 145-200.
- Hamzaoglu, Onur (2014), “Eşitlik Hakaniyet Hak”, **Toplum ve Hekim**, 29 (1), 24-31.
- Hancard, Michael G. (2018), **The Spectre of Race How Discrimination Haunts Western Democracy**, Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Harnois, Catherine (2008), “Re-presenting Feminisms: Past, Present, and Future”, **NWSA Journal**, 20 (1), 120-145.
- Hawkesworth, Mary (2019), **Gender and Political Theory**, Polity Press, Cambridge.
- Hay, William Anthony (2006), “What is Democracy? Liberal Institutions and Stability in Changing Societies”, **Orbis**, 50 (1), 133-151.
- Haydaroğlu, Ceyhan ve Çevik, Gülşah (2016), “Türkiye’de Seçim Sistemlerinin Demokrasi ve Ekonomi İlişkisi Çerçevesinde İncelenmesi”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 2 (1), 51-63.
- Hazo, Rabort G. (1968), “Montesquieu and the Separation of Powers”, **American Bar Association Journal**, 54 (7), 665-668.
- Heeren, Timothy ve D’agostino, Ralph B. (1987), “Robustness of the Two Independent Samples t-test When Applied to Ordinal Scaled Data”, **Statistics in Medicine**, 6, 79-90.
- Hekman, Susan (1992), “John Stuart Mill’s The Subjection of Women: The Foundations of Liberal Feminism”, **History of European Ideas**, 15 (4/6), 681-686.
- Held, David (2006), **Models of Democracy**, Polity Press Cambridge, UK.
- Helpman, Elhanan (2004), **The Mystery of Economic Growth**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.

- Henig, Ruth ve Henig, Simon (2001), **Women and Political Power Europe since 1945**, Routledge, London, New York.
- Herman, Edward S. ve Chomsky, Noam (2012), **Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Polisiği**, (Çev. Ender Abadoğlu), bgst Yayınları, İstanbul.
- Herwartz, Helmut (2006), “Testing for Random Effects in Panel Data Under Cross Sectional Error Correlation a Bootstrap Approach to the Breusch Pagan Test”, **Computational Statistics & Data Analysis**, 50, 3567-3591.
- Hessami, Zohal ve Lopes da Fonseca, Mariana (2020), “Female Political Representation and Substantive Effects on Policies: A Literature Review”, **European Journal of Political Economy**, 63, 1-9.
- Hewitt, Nancy A. (2012), “Feminist Frequencies: Regenerating the Wave Metaphor”, **Feminist Studies**, 38 (3), 658-680.
- Heywood, Andrew (2015), **Political Theory an Introduction**, Red Globe Press, United Kingdom.
- Heywood, Andrew (2020), **Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları**, (Çev. Fahri Bakırcı), 5. Baskı, Felix Kitap, Ankara.
- Heywood, Leslie ve Drake, Jennifer (2003), **Third Wave Agenda Being Feminist, Doing Feminism**, University of Minnesota Press, Minneapolis, London.
- Hidalgo, Oliver (2008), “Conceptual History and Politics: Is the Concept of Democracy Essentially Contested?”, **Contributions to the History of Concepts**, 4, 176-201.
- Hill, M. Anne ve King, Elizabeth M. (1995), “Women’s Education and Economic Well-being”, **Feminist Economics**, 1 (2), 21-46.
- Hillman, Ben (2017), “The Limits of Gender Quotas: Women’s Parliamentary Representation in Indonesia”, **Journal of Contemporary Asia**, 48 (2), 1-17.
- Hirudayaraj, Malar ve Shields, Lauren (2019), “Feminist Theory: A Research Agenda for HRD”, **Advances in Developing Human Resources**, 21 (3), 319-334.
- Hoffman, John ve Graham, Paul (2015), **Introduction to Political Theory**, Routledge, New York.
- Hogan, Patrick Colm (1993), “Feminism: Efforts at Definition”, **Critical Survey**, 5 (1), 45-52.
- Hogg, Robert V. (1979), “Statistical Robustness: One View of Its Use in Applications Today”, **The American Statistician**, 33 (3), 108-115.
- Holl, Augustin vd. (2022), **Proceedings of the 2022 5th International Conference on Humanities Education and Social Sciences (ICHESS 2022)**, Volume 720, Atlantis Press, Paris, France.
- Howe, David (1994), “Modernity, Postmodernity and Social Work”, **The British Journal of Social Work**, 24 (5), 513-532.

- Howell, Jude (2002), "Women's Political Participation in China: Struggling to Hold Up Half the Sky", **Parliamentary Affairs**, 55 (1), 43-56.
- _____ (2006), "Women's Political Participation in China: In Whose Interests Elections?", **Journal of Contemporary China**, 15 (49), 603-619.
- Hughes, Melanie M. (2009), "Armed Conflict, International Linkages, and Women's Parliamentary Representation", **Social Problems**, 56 (1), 174-204.
- _____ (2011), "Intersectionality, Quotas, and Minority Women's Political Representation Worldwide", **The American Political Science Review**, 105 (3), 604-620.
- Hughes, Melanie M. vd. (2019), "Global Gender Quota Adoption, Implementation, and Reform", **Comparative Politics**, 51 (2), 219-238.
- Hughes, Melanie M. ve Paxton, Pamela (2007), "Familiar Theories from a New Perspective: The Implications of a Longitudinal Approach to Women in Politics Research", **Politics & Gender**, 3 (3), 370-378.
- Hughes, Melanie M. ve Tripp, Aili Mari (2015), "Civil War and Trajectories of Change in Women's Political Representation in Africa, 1985–2010", **Social Forces**, 93 (4), 1513–1540.
- Hults, Linda C. (2005), **The Witch as Muse Art, Gender, and Power in Early Modern Europe**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Huntington, Samuel P. (1968), **Political Order in Changing Societies**, Yale University Press, New Haven and London.
- Ido, Masanobu (2012), **Varieties of Capitalism, Types of Democracy, and Globalization**, Routledge, USA.
- Inglehart, Ronald vd. (2002), "Gender Equality and Democracy", **Comparative Sociology**, 1 (3-4), 321-345.
- Inglehart, Ronald ve Pippa, Norris (2003), **Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change Around the World**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Innes, Judith E. ve Booher, David E. (2004), "Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century", **Planning Theory and Practice**, 5 (4), 419-436.
- Iqbal, Asim vd. (2022), "Gender Equality, Education, Economic Growth and Religious Tensions Nexus in Developing Countries: A Spatial Analysis Approach", **Heliyon**, 8 (11), 1-8.
- Ishiyama, T. John ve Breuning, Marijke (2011), **21st Century Political Science a Reference Handbook**, Sage Publications, Inc., California.
- Ismard, Paulin (2017), **Democracy's Slaves: A Political History of Ancient Greece**, Harvard University Press, London, England.

- Işık, Mehmet Fatih ve Muyan, Ayşe Merve Nur (2023), “Mary Wollstonecraft’ın “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” Kitabının İncelenmesi”, **Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi**, 6 (11), 149-155.
- İnsani Gelişme Endeksi (a): https://hdr-undp-org.translate.google.com/data-center/documentation-and-downloads?x_tr_sl=en&x_tr_tl=tr&x_tr_hl=tr&x_tr_pto=sc (Erişim Tarihi: 22.11.2023).
- _____ (b): <https://hdr.undp.org/about/human-development> (Erişim Tarihi: 27.11.2023).
- Jaggar, Alison M. (1983), **Feminist Politics and Human Nature**, Rowan & Allanheld Publishers, US.
- Jahanshani, S. M. Amir vd. (2008), “Jarque Bera Normality Test and Its Modification”, **9 th Iranian Statistics Conference**, 38-55.
- Jamadar, Nasreen Banu M. (2018), “Women Writings: A Review”, **Research Scholar An International Refereed e-Journal of Literary Explorations**, 6 (1), 59-67.
- Janova, Mira ve Sineau, Mariette (1992), “Women’s Participation in Political Power in Europe”, **Women’s Studies International Forum**, 15 (1), 115-128.
- Jaquette, Jane S. (2001), “Regional Differences and Contrasting Views”, **Journal of Democracy**, 12 (3), 111-125.
- _____ (2018), “Liberalism, Feminism and the Global Political Economy of Liberal Feminism”, Juanita Elias ve Adrienne Roberts (Ed), **Handbook on the International Political Economy of Gender**, içinde (61-72), Edward Elgar Publishing, UK, USA.
- Jaros, Dean (1973), **Socialization to Politics**, Praeger Publishers, New York, Washington.
- Jarque, Carlos M. ve Bera, Anil K. (1980) “Efficient Tests for Normality Homoscedasticity and Serial Independence of Regression residuals”, **Econometric Letters**, 6, 255-259.
- _____ (1987), “A Test for Normality of Observations and Regression Residuals”, **International Statistical Review**, 55 (2), 163-172.
- Jaumotte, Florence (2003), “Labour Force Participation of Women: Empirical Evidence on the Role of Policy and Other Determinants in OECD Countries”, **OECD Economic Studies**, No. 37, 51-107.
- Jaysawal, Neelmani ve Saha, Sudeshna (2023), “Feminism, Education and Gender Equality-A Review”, **EPRA International Journal of Multidisciplinary Research**, 9 (2), 241-246.
- Jensen, Robert (2021), “Getting Radical: Feminism, Patriarchy, and the Sexual-Exploitation Industries”, **Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence**, 6 (2), 1-8.

- Johari, J. C. (2007), **Contemporary Political Theory: New Dimensions, Basic Concepts and Major Trends**, Sterling Publishers Private Limited, New Delhi.
- Johnson, James P. ve Lenartowicz, Tomasz (1998), "Culture, Freedom and Economic Growth: Do Cultural Values Explain Economic Growth?", **Journal of World Business**, 33 (4), 332-356.
- Johnson, Pauline (1991), "Feminism and Liberalism", **Australian Feminist Studies**, 6 (14), 57-68.
- Joksić, Mladen (2013), "Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance", **Europe-Asia Studies**, 65 (7), 1492-1494.
- Jolliffe, Ian T. (1995), "Sample Sizes and the Central Limit Theorem: The Poisson Distribution as an Illustration", **The American Statistician**, 49 (3), 269.
- Jones, Mark P. (1997), "Legislator Gender and Legislator Policy Priorities in the Argentine Chamber of Deputies and the United States House of Representatives", **Policy Studies Journal**, 25(4), 613-29.
- _____ (1998), "Gender Quotas, Electoral Laws, and the Election of Women: Lessons from the Argentine Provinces", **Comparative Political Studies**, 31 (1), 3-21.
- Jones, Mark P. ve Navia, Patricio (1999), "Assessing the Effectiveness of Gender Quotas in Open-List Proportional Representation Electoral Systems", **Social Science Quarterly**, 80 (2), 341-355.
- Joshi, Devin K. (2013), "The Protective and Developmental Varieties of Liberal Democracy: A Difference in Kind or Degree?", **Democratization**, 20 (2), 187-214.
- Judge, George G. (1982), **Introduction to the Theory and Practice of Econometrics**, John Wiley & Sons, Canada.
- Kaan, Oğuz (2019), "2017 Anayasa Değişikliği'nde Yeni Hükümet Sistemi", **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8 (1), 14-28.
- Kabeer, Naila (2016), "Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: the "Endless Variety" and "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constraints", **Feminist Economics**, 22 (1), 295-321.
- Kabir, Dilawar ve Hussain, Syed Adil (2019), "Gender Inequality and Economic Growth: A Cross-Country Analysis", **Proc. 15th Islamic Countries Conference on Statistical Sciences**, 34, 145-156, Lahore, Pakistan.
- Kahraman, Mehmet (2012), "Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 9 (18), 431-457.
- Kaminsky, Elijah Ben-Zion (1997), "On the Comparison of Presidential and Parliamentary Governments", **Presidential Leadership**, 27 (2), 221-228.

- Kanathı, Mehmet (2014), “Chantal Mouffe’un Radikal Demokrasi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Tesam Akademi Dergisi**, 1 (2), 115-135.
- Kanathı, Mehmet (2016), “The Practicability of The Presidential System in Turkey and the Discussions over Never Ending Dreams of Democracy”, **TESAM Akademi Dergisi**, 3 (2), 111-130.
- Kant, Immanuel (1784), “Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?”, Königsberg in Preußen.
- Kant, Immanuel (1991), **The Metaphysics of Morals**, (Trans. Mary Gregor), Cambridge University Press, Cambridge.
- Kanu, Ikechukwu Anthony (2012), “The Equality of Sexes in J.S.Mill Vis-A-Vis the Participation of Women in the Nigerian Labour and Economy”, **International Journal of Language, Literature and Gender**, 1 (1), 18-26.
- _____ (2015), “Gender and Good Governance in John Locke: Religious and Political Perspectives”, **AMAMIHE: Journal of Applied Philosophy**, 13 (1), 88-97.
- Kaplan, E. Ann (2003), “Feminist Futures: Trauma, the Post-9/11 World and a Fourth Feminism?”, **Journal of International Women’s Studies**, 4 (2), 46-59.
- Kapur, Anup Chand (2006), **Principles of Political Science**, S. Chand & Company Ltd. Ram Nagar, New Delhi.
- Kara, Turhan (2019), “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Siyasal ve Bürokratik Dönüşüm”, **Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, 3(2), 218-234.
- Karaaslan, Derya (2014), “Antik Yunanda Kadın Olmak”, **Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1 (2), 159-174.
- Karadeniz, Yeliz (2020), “Jürgen Habermas ve Chantal Mouffe Okumalarıyla Müzakereci ve Çatışmacı Demokrasi Anlayışları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 6 (3), 1-13.
- Karamanlı, Merve (2014), “Demokrasi ve Kadın: “Bir Dışlanma Serüveni””, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 41, 85-91.
- Karim, Mohd Hafiz Bin Abdul ve Azlan, Ariff Aizuddin (2019), “Modernism and Postmodernism in Feminism: A Conceptual Study on the Developments of its Defination, Waves and School of Thought”, **Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)**, 4 (1), 1-14.
- Karp, Jeffrey A. ve Banducci, Susan A. (2008), “Political Efficacy and Participation in Twenty-Seven Democracies: How Electoral Systems Shape Political Behaviour”, **British Journal of Political Science**, 38 (2): 311-334.
- Kassa, Shimelis (2015), “Challenges and Opportunities of Women Political Participation in Ethiopia”, **Journal of Global Economics**, 3 (4), 1-7.

- Kaur, Gurpreet (2021), “Feminism and its Major Postulates: A Critical Overview”, **JIRSCH**, 5 (1), 10-15.
- Kayan, Ahmet ve Mardinli, İsmail (2020), “Kentleşme-Sosyal Değişme ve Ekonomik Gelişme İlişkisinin Değerlendirilmesi”, **İslâhiye İİBF Uluslararası E-Dergi**, 4 (4), 256-271.
- Keglević, Marta (2020), “Liberal Feminism in John Stuart Mill’s The Subjection of Women”, Ljubica Matek vd. (Ed), **Kick**, içinde (87-98), University of Osijek Faculty of Humanities and Social Sciences, Osijek.
- Kendall-Taylor, Andrea vd. (2019), **Democracies And Authoritarian Regimes**, Oxford University Press, United Kingdom.
- Kennedy, Elizabeth Lapovsky (2008), “Socialist Feminism: What Difference Did It Make to the History of Women’s Studies?”, **Feminist Studies**, 34 (3), 497-525.
- Kenworthy, Lane ve Malami, Melissa (1999), “Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis”, **Social Forces**, 78 (1), 235-269.
- Keser, Ahmet ve Kılıç, Burak (2019), “Seçim Sistemleri ve Kültür Boyutları: OECD ve AB Ülkeleri Örneği”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)**, 11 (21), 487-506.
- Keyman, E. Fuat (2000), **Türkiye ve Radikal Demokrasi**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Khan, S. A. (2017), “A Review of Feminist Theories”, **Cosmos Multidisciplinary Research E-Journal**, 2 (3), 37-39.
- Khanka, S. S. (2019), **Human Resource Management**, Second Edition, S Chand and Company limited, Ram Nagar, New Delhi.
- Khatun, Nasrin (2021), “Applications of Normality Test in Statistical Analysis”, **Open Journal of Statistics**, 11, 113-122.
- Khatwani, Mukesh Kumar ve Hassan, Bushra (2022), “An Overview of Feminist Approaches to Understanding Patriarchy”, **The Women, Research Journal**, 14, 1-14.
- Kılınç, Zeynel Abidin (2015), “Başkanlık Sistemi ve Güçlü Tek Parti Hükümeti”, **International Journal of Political Studies**, 1 (2), 12-24.
- Kıralp, Şevki (2023), “Sokrates, Platon ve Aristoteles’in Atina Demokrasisine Eleştirileri”, **Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 383-399.
- Kim, Jeong Hyun (2019), “Direct Democracy and Women’s Political Engagement”, **American Journal of Political Science**, 63 (3), 594-610.
- Kindleberger, Charles Poor ve Herrick, Bruce H. (1977), **Economic Development**, McGraw-Hill Book Company, New York.

- Kinser, Amber E. (2004), "Negotiating Spaces For/Through Third-Wave Feminism", **NWSA Journal**, 16 (3), 124-153.
- Kirk, Linda (2000), "The Matter of Enlightenment", **The Historical Journal**, 43 (4), 1129-1143.
- Kite, Mary E ve Whitley, Bernard E. (2016), **Psychology of Prejudice and Discrimination: 3rd Edition**, Routledge, New York and London.
- Kittilson, Miki Caul (2005), "In Support of Gender Quotas: Setting New Standards, Bringing Visible Gains", **Politics & Gender**, 1 (4), 638-645.
- _____ (2006), **Challenging Parties, Changing Parliaments: Women and Elected Office in Contemporary Western Europe**, Ohio State University Press, Columbus.
- Kittilson, Miki Caul ve Schwindt-Bayer, Leslie (2010), "Engaging Citizens: The Role of Power-Sharing Institutions", **Journal of Politics**, 72 (4), 990-1002.
- Klasen, Stephan (2000), "Does Gender Inequality Reduce Growth and Development? Evidence from Cross-Country Regressions", **World Bank Policy Research Report**, Working Paper No. 7.
- _____ (2006), "UNDP's Gender-related Measures: Some Conceptual Problems and Possible Solutions", **Journal of Human Development**, 7 (2), 243-274.
- Klasen, Stephan ve Lamanna, Francesca (2009), "The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence for a Panel of Countries", **Feminist Economics**, 15 (3), 91-132.
- Knops, Andrew (2006), "Delivering Deliberation's Emancipatory Potential", **Political Theory**, 34 (5), 594-623.
- Knowles, Stephen vd. (2002), "Are Educational Gender Gaps a Brake on Economic Development? Some Cross-Country Empirical Evidence", **Oxford Economics Papers**, 54, 118-149.
- Knutsen, Carl Henrik (2012), "Democracy and Economic Growth: A Survey of Arguments and Results", **International Area Studies Review**, 15 (4), 393-415.
- Knüfer, Aurélie (2023), "Gender and Race in John Stuart Mill's The Subjection of Women", **A Journal of Women Studies**, 44 (1), 53-79.
- Kocabaş Atılğan, Duygu (2013), "Antik Yunan'da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili", **Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi**, 10, 15-27.
- Koç Başar, Cansu (2021), "Antik Yunan'da Cinsiyet Rollerini", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 23 (2), 1329-1361.
- _____ (2022), "Orta Çağ Avrupası'nda Cadı Yargılamaları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 24 (2), 931-964.

- Kogelmann, Brian (2022), "Public Choice and Political Equality", Michael Bennett, Huub Brouwer, Rutger Claassen (Ed.), **Wealth and Power Philosophical Perspectives**, içinde (67-84), Routledge, New York.
- Kostadinova, Tatiana (2002), "Do Mixed Electoral Systems Matter? A Cross-National Analysis of Their Effects in Eastern Europe", **Electoral Studies**, 21 (1), 23-34.
- _____ (2007), "Ethnic and Women's Representation Under Mixed Election Systems", **Electoral Studies**, 26, 418-431.
- Kotan, Cem (2021), "Postmodern Siyasal Eşitlik Sorunu: Kimlik-Farklılık İlişkisi ve Demokratik Siyaset", **Sinop Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi**, 5 (2), 287-316.
- Köker, Levent (2006), "Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk", **Anayasa Yargısı**, 22 (1), 199-210.
- Krook, Mona Lena (2004), "Gender Quotas as a Global Phenomenon: Actors and Strategies in Quota Adoption", **European Political Science**, 3 (3), 59-64.
- _____ (2006), "Gender Quotas, Norms, and Politics", **Politics & Gender**, 2 (1), 110-118.
- _____ (2009), **Quotas for Women in Politics Gender and Candidate Selection Reform Worldwide**, Oxford University Press, Oxford.
- _____ (2013), "Electoral Gender Quotas: A Conceptual Analysis", **Comparative Political Studies**, 20 (10), 1-26.
- _____ (2018), "Electoral Systems and Women's Representation", Erik S. Herron vd. (Ed.), **The Oxford Handbook of Electoral Systems**, içinde (175-192), Oxford University Press, UK.
- Krook, Mona Lena vd. (2008), "Gender Quotas and Models of Political Citizenship", **Midwest Political Science Association National Conference**, Chicago, IL, April 3-6.
- Krook, Mona Lena vd. (2009), "Gender Quotas and Models of Political Citizenship", **British Journal of Political Science**, 39 (4), 781-803.
- Krook, Mona Lena ve Messing-Mathie, Andrea (2013), "Gender Quotas and Comparative Politics: Past, Present, and Future Research Agendas", **Politics & Gender**, 9, 299-328.
- Krueger, Anne O. (1974), "The Political Economy of the Rent-Seeking Society", **The American Economic Review**, 64 (3), 291-303.
- Kumar, Pankaj (2017), "Participation of Women in Politics: Worldwide Experience", **Journal of Humanities and Social Science**, 22 (12), 77-88.

- Kunovich, Sheri ve Paxton, Pamela (2005), "Pathways to Power: The Role of Political Parties in Women's National Political Representation", **American Journal of Sociology**, 111 (2), 505-552.
- Kurian, George Thomas (Ed.) (2011), "Democracy", **The Encyclopedia of Political Science**, içinde, (387-390), CQ Press, Washington, DC.
- Kurki, Milja (2010), "Democracy and Conceptual Contestability: Reconsidering Conceptions of Democracy in Democracy Promotion", **International Studies Review**, 12, 362-386.
- Kurland, Philip B. (1986), "The Rise and Fall of the "Doctrine" of Separation of Powers", **Michigan Law Review**, 85 (3), 592-613.
- Kuznets, Simon (1976), **Modern Economic Growth Rate, Structure and Spread**, Yale University Press, New Haven and London.
- Laclau, Ernesto (1996), **Emancipation (s)**, Verso, New York.
- Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal (2001), **Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics**, Verso, London-New York.
- Lagerlöf, Nils-Petter (2003), "Gender Equality and Long-Run Growth", **Journal of Economic Growth**, 8 (4), 403-426.
- Lamberti, Jean-Claude (1991), "Montesquieu in America", **European Journal of Sociology**, 32 (1), 197-210.
- Lammers, C. J. (1967), "Power and Participation in Decision-Making in Formal Organizations", **American Journal of Sociology**, 73 (2), 201-216.
- Landman, Todd (2005), "Democracy Analysis", **Ten Years of Supporting Democracy Worldwide**, içinde (19-27), International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Sweden.
- Lane, Jan-Erik (2017), "Law and Politics: Montesquieu and the 4 Schools of Legal Theory", **Open Access Library Journal**, 4, 1-12.
- Larre're, Catherine (2011), "Jean-Jacques Rousseau on Women and Citizenship", **History of European Ideas**, 37 (2), 218-222.
- Lascelles, Amber (2021), "We Should All Be Radical Feminists: A Review of Chimamanda Ngozi Adichie's Contribution to Literature and Feminism", **Journal of Postcolonial Writing**, 57 (6), 893-899.
- Laughlin, Kathleen A. vd. (2010), "Is It Time to Jump Ship? Historians Rethink the Waves Metaphor", **Feminist Formations**, 22 (1), 76-135.
- LaVopa, Anthony J. (2008), "Women, Gender, and the Enlightenment: A Historical Turn", **The Journal of Modern History**, 80 (2), 332-357.

- Lawless, Jennifer L. (2015), "Female Candidates and Legislators", **Annual Review of Political Science**, 18, 349–366.
- Lawless, Jennifer L. ve Fox, Richard L. (2010), **It Still Takes a Candidate: Why Women Don't Run for Office**, Cambridge University Press, New York.
- Lawrence, Matthew B. (2021), "Subordination and Separation of Powers", **The Yale Law Journal**, 131 (1), 78-174.
- Leach, Melissa (2016), **Gender Equality and Sustainable Development**, Routledge, New York.
- Lefebvre, Alexandre ve White, Melanie (2010), "Mary Wollstonecraft's Civic Perfectionism", **Citizenship Studies**, 14 (4), 461-471.
- Leighley, Jan E. ve Nagler, Jonathan (1992), "Socioeconomic Class Bias in Turnout, 1964-1988: The Voters Remain the Same", **The American Political Science Review**, 86 (3), 725-736.
- Levack, Brian P. (1995), **The Witch-hunt in Early Modern Europe**, Longman Publishing, London, New York.
- Levy, Harold L. (1990), "Does Aristotle Exclude Women from Politics?", **The Review of Politics**, 52 (3), 397-416.
- Liao, Dan ve Valliant, Richard (2012), "Variance Inflation Factors in the Analysis of Complex Survey Data", **Survey Methodology**, 38 (1), 53-62.
- Li, Guoying (1985), "ROBUST Regression", David C. Hoaglin, Frederick Mosteller ve John W. Tukey (Ed.), **Exploring Data Tables, Trends, and Shapes**, içinde (281-343), John Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey.
- Li, Xiang vd. (2021), "Reviewing the Internal Obstacles to Women's Equal Rights Movements", **Advances in Social Science, Education and Humanities Research**, 586, 634-638.
- Lijphart, Arend (1984), **Democracies: Pattern of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries**, Yale University Press, New Haven.
- Lijphart, Arend (1994), **Electoral Systems and Party Systems A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990**, Oxford University Press, Oxford.
- _____ (1997), "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", **The American Political Science Review**, 90 (1), 1-14.
- _____ (2012), **Patterns of Democracy Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries**, Yale University Press, Second Edition, New Haven & London.
- Lin, Miao (2019), "Educational Thoughts of Western Radical Feminism", **Cross-Cultural Communication**, 15 (3), 21-25.

- Lindberg, Staffan I. (2004), “Women’s Empowerment and Democratization: The Effects of Electoral Systems, Participation and Experience in Africa.”, **Studies in Comparative International Development**, 39 (1), 28–53.
- Linhart, Eric vd. (2019), “Mixed-Member Proportional Electoral Systems the Best of Both Worlds?”, **Journal of Elections, Public Opinion and Parties**, 29 (1), 21-40.
- Linz, Juan J. (1994), “Presidential or parliamentary democracy: Does it make a difference?” in J.J. Linz & A. Valenzuela (Ed.), *The failure of presidential democracy*, vol. 1: Comparative perspectives. Baltimore, MD: **Johns Hopkins University Press**, 3-87.
- Lipset, Seymour Martin (1959), “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development And Political Legitimacy”, **American Political Science Review**, 53 (1), 69-105.
- Little, Adrian (2002), “Community and Radical Democracy”, **Journal of Political Ideologies**, 7 (3), 369-38.
- Lloyd, Genevieve (1983), “Rousseau on Reason, Nature And Women”, **Metaphilosophy**, 14 (3/4), 308-326.
- Loenen, Nick (1997), **Citizenship and Democracy A Case for Proportional Representation**, Dundurn Press, Canada, England, New York.
- Loizides, Antis (2023), “Local and Contextual: John Stuart Mill’s The Subjection of Women”, **Australian Journal of Politics and History**, 69 (2), 190-209.
- Lott, John R Jr ve Kenny, Lawrence W (1999), “Did Women’s Suffrage Change the Size and Scope of Government?”, **Journal of political Economy**, 107 (6), 1163-1198.
- Lougee, Carolyn C. (1977), “Enlightenment and the French Revolution: Some Recent Perspectives”, **Eighteenth-Century Studies**, 11 (1), 84-102.
- Lovenduski Joni ve Norris Pippa (1993), **Gender and Party Politics**. Sage Publications, London.
- Lovenduski, Joni (1999), “Sexing Political Behaviour in Britain”, Sylvia Walby (Ed.) **New Agendas for Women**, içinde (190–209), Macmillan Press Ltd., London.
- Lovenduski, Joni ve Hills, Jill (1981), **The Politics of the Second Electorate: Women and Public Participation**, Routledge, London.
- Ludwig, Gundula (2018), “Post-Democracy and Gender: New Paradoxes and Old Tensions”, **Distinktion: Journal of Social Theory**, 19 (1), 28-46.
- Luhiste, Maarja (2015), “Party Gatekeepers’ Support for Viable Female Candidacy in PR-List Systems”, **Politics & Gender**, 11, 89-116.
- Luintel, Youba Raj (2014), “Modernity and Gender: A Critique of Modernization Theory”, **Himalayan Journal of Sociology & Antropology**, 6, 221-235.

- Lupien, Pascal (2021), "Women and Participatory Mechanisms in Latin America: Deepening Democracy or More of the Same?", **Gender, Place & Culture**, 28 (9), 1258-1285.
- Lyon, John D. ve Tsai, Chih-Ling (1996), "A Comparison of Tests for Heteroscedasticity", **Journal of the Royal Statistical Society**, 45 (3), 337-349.
- MacDowell, Douglas M. (1989), "The Oikos in Athenian Law", **The Classical Quarterly**, 39 (1), 10-21.
- Maceira, Helena Morais (2017), "Economic Benefits of Gender Equality in the EU", **Intereconomics**, 52, 178-183.
- Mack, Phyllis (1984), **Women and the Enlightenment: Introduction**, Women and the Enlightenment, Margaret Hunt vd. (Ed.), The Institute for Research in History and The Haworth Press, New York.
- Mahajan, Gurpreet (1996), "Gender Equality and Community Rights: Paradoxes of Liberal Democracy in India", **Journal of Gender Studies**, 5 (2), 169-176
- Mahoney, Kate (2016), "Historicising the 'Third Wave': Narratives of Contemporary Feminism", **Women's History Review**, 25 (6), 1006-1013.
- Malinowska, Ania (2020), "Waves of Feminism", Karen Ross (Ed), **The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication**, içinde (1-7), John Wiley & Sons, Inc.
- Maloutas, Maro Pantelidou (2006), **The Gender of Democracy Citizenship and Gendered Subjectivity**, Routledge, USA, Canada.
- Malti-Douglas, Fedwa (2007), **Encyclopedia of Sex and Gender**, Thomson Gale, USA.
- Manchon, Beatriz Gonzalez (2000), "Feminist Thought and Social Transformation: Dealing with Diversity and Difference", **Gender, Technology and Development**, 4 (3), 465-474.
- Mann, Hollie ve Spinner-Halev, Jeff (2010), "John Stuart Mill's Feminism: On Progress, the State, and the Path to Justice", **Polity**, 42 (2), 244-270.
- Mann, Susan Archer ve Huffman Douglas J. (2005), "The Decentering of Second Wave Feminism and the Rise of the Third Wave", **Science & Society**, 69 (1), 56-91.
- Manning, Amy (2014), "The Effects of Electoral Systems and Gender Quotas on Female Representation in National Legislatures", **Clocks and Clouds**, 4 (2), <http://www.inquiriesjournal.com/articles/1595/the-effects-of-electoral-systems-and-gender-quotas-on-female-representation-in-national-legislatures>.
- Margolis, Michael (1979), **Viable Democracy**, The Macmillan Press LTD, London, Basingstoke.

- Markell, Patchen (2006), "The Rule of the People: Arendt, Arche, and Democracy" **American Political Science Review**, 100 (1), 1-14.
- Marlino, Leonardo (2004), "What is a "Good" Democracy?", **Democratization**, 11 (5), 10-32.
- Marshall, Barbara L. (1994), **Engendering Modernity Feminism, Social Theory and Social Change**, Northeastern University Press, Boston.
- _____ (2008), "Feminist Theory and Critical Theory", **Canadian Review of Sociology**, 25 (2), 208-230.
- Marshall, Gordon (2003), "Democracy", **Oxford Dictionary of Sociology içinde**, Oxford University Press, Oxford.
- Marshall, Jill (2016), **Humanity, Freedom and Feminism**, Routledge, USA.
- Martin, Lois (2002), **History of Witchcraft**, Pocket Essentials, Great Britain.
- Marwah, Inder S. (2013), "What Nature Makes of Her: Kant's Gendered Metaphysics", **Hypatia**, 28 (3), 551-567.
- Massicotte, Louis ve Blais, Andre (1999), "Mixed Electoral Systems: a Conceptual and Empirical Survey", **Electoral Studies**, 18, 341-366.
- Mathews, David (1994), **Politics for People Finding a Responsible Public Voice**, University of Illinois Press, Urbana, Chicago.
- Matland, Richard E. (1998), "Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries", **Legislative Studies Quarterly**, 23 (1), 107-129.
- Matland, Richard E. ve Brown, Deborah Dwight (1992), "District Magnitude's Effect on Female Representation in US Statelegislatures", **Legislative Studies Quarterly**, 17 (4), 469-492.
- Matland, Richard E. ve Studlar, Donley T. (1996), "The Contagion of Women Candidates in Single-Member District and Proportional Representation Electoral Systems: Canada and Norway", **Journal of Politics**, 58 (3), 707-733.
- Mbaku, John Mukum ve Kimenyi, Mwangi S. (1997), "Macroeconomic Determinants of Growth: Further Evidence on the Role of Political Freedom", **Journal of Economic Development**, 22 (2), 119-132.
- McAllister, Ian ve Studlar, Donley T. (2002), "Electoral Systems and Women's Representation: A Long-Term Perspective", **Representation**, 39 (1), 3-14.
- McCammon, Holly J. vd. (2001), "How Movements Win: Gendered Opportunity Structures and U.S. Women's Suffrage Movements, 1866 to 1919", **American Sociological Review**, 66 (1): 49-70.

- McCann, Joy (2013), "Electoral Quotas for Women: an International Overview", **Parliamentary Library Information Analysis Advice**, Research Paper, 1-27.
- McDonagh, Eileen (2002), "Political Citizenship and Democratization: The Gender Paradox", **The American Political Science Review**, 96 (3), 535-552.
- _____ (2010), "It Takes a State: A Policy Feedback Model of Women's Political Representation", **Perspectives on Politics**, 8 (1), 69-91.
- McGregor, Douglas (1976), **The Human Side of Enterprise**, McGraw-Hill, New York, Chicago.
- McLeod, Jack M. vd. (1999), "Understanding Deliberation: The Effects of Discussion Networks on Participation in a Public Forum", **Communication Research**, 26 (6), 743-774.
- McMillan, John (2010), "Re-Thinking the Separation of Powers", **Federal Law Review**, 38 (3), 423-443.
- McNamara, Jo Ann ve Wemple, Suzanne (1973), "The Power of Women through the Family in Medieval Europe: 500-1100", **Feminist Studies**, 1 (3/4), 126-141.
- McRobbie, Angela (2009), **The Aftermath of Feminism Gender, Culture and Social Change**, SAGE, Los Angeles.
- Meckled-Garcia, Saladin (2014), "What Comes First, Democracy or Human Rights?", **Critical Review of International Social and Political Philosophy**, 17 (6), 681-688.
- Meena, Ruth (2004), "The Politics of Quotas in Tanzania", Julie Ballington (Ed.), **The Implementation of Quotas: African Experiences Quota Report Series**, içinde (82-87), International IDEA Publication, Stockholm, Sweden.
- Meer, Peter vd. (1991), "ROBUST Regression Methods for Computer Vision: A Review", **International Journal of Computer Vision**, 6 (1), 59-70.
- Meier, Petra (2004), "The Mutual Contagion Effect of Legal and Party Quotas", **Party Politics**, 10 (5), 583-600.
- Mendelberg, Tali vd. (2014), "Does Descriptive Representation Facilitate Women's Distinctive Voice? How Gender Composition and Decision Rules Affect Deliberation", **American Journal of Political Science**, 58 (2), 291-306.
- Mendes, Kaitlynn (2011), "Framing Feminism: News Coverage of the Women's Movement in British and American Newspapers, 1968-1982", **Social Movement Studies**, 10 (1), 81-98.
- Mendez-Lago, Monica ve Martinez, Antonia (2002), "Political Representation in Spain: An Empirical Analysis Of the Perception of Citizens and MPs", **Journal of Legislative Studies**, 8 (1), 63-90.

- Mervis, Zungura ve Eve, Nyemba (2013), "The Relationship Between Democracy and Women Participation in Politics", **Journal of Public Administration and Governance**, 3 (1), 168-176.
- Midi, Habshah ve Bagheri, Arezoo (2010), "ROBUST Multicollinearity Diagnostic Measure in Collinear Data Set", Proceedings of the 4th International Conference on Applied Mathematics, Simulation, Modeling, **World Scientific and Engineering Academy and Society (WSEAS)**, 138-142.
- Mikkola, Mari (2011), "Kant on Moral Agency and Women's Nature", **Kantian Review**, 16 (1), 89-111.
- Milbrath, Lester W. (1981), "Political Participation", Samuel L. Long (Ed.) **Political Participation the Handbook of Political Behavior**, Cilt 4, içinde (197-240), Plenum Press, New York.
- Mill, John Stuart (2023), "The Subjection of Women", **Global Grey**, <https://www.globalgreybooks.com/subjection-of-women-ebook.html>.
- Miller, David (1993), "Deliberative Democracy and Social Choice", David Held (Ed.), **Prospects for Democracy North, South, East, West**, içinde (74-92), Polity Press, UK.
- Milner, Helen V. ve Mukherjee, Bumba (2009), "Democratization and Economic Globalization", **Annu. Rev. Polit. Sci.**, 12, 163-181.
- Minier, Jenny A. (1998), "Democracy and Growth: Alternative Approaches", **Journal of Economic Growth**, 3, 241-266.
- Mithaug, Dennis E. (1996), **Equal Opportunity Theory**, Sage Publications, London, New Delhi.
- Mlambo, Courage ve Kapingura, Forget (2019), "Factors Influencing Women Political Participation: The Case of the SADC Region", **Cogent Social Sciences**, 5 (1), 1-13.
- Mohajan, Devajit ve Mohajan, Haradhan Kumar (2022), "Feminism and Feminist Grounded Theory: A Comprehensive Research Analysis", **Journal of Economic Development, Environment and People**, 11 (3), 45-61.
- Mohajan, Haradhan Kumar (2022), "An Overview on the Feminism and Its Categories", **Research and Advances in Education**, 1 (3), 11-26.
- Mojapelo, Phineas M. (2012), "The Doctrine of Separation of Powers, a South African Perspective", **Disampaikan Dlaam The Middle Temple South Africa Conference**, 37-46.
- Mokhtar, Siti Fairus vd. (2021), "Calculating Confidence Interval Estimation Using Maximum Likelihood Estimator for Dataset", **Malaysian Journal of Computing and Applied Mathematics**, 4 (2), 1-5.
- Monter, E. William (1972), "The Historiography of European Witchcraft: Progress and Prospects", **The Journal of Interdisciplinary History**, 2 (4), 435-451.

- Montesquieu (2020), **Kanunların Ruhu Üzerine**, (Çev. Berna Günen), V. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Moore, David S. (2004), **The Basic Practice of Statistics**, Chapter 17: Two-Sample Problems, W. H. Freeman & Company.
- Moore, Gwen ve Shackman, Gene (1996), “Gender and Authority: A Cross National Study”, **Social Science Quarterly**, 77, 273-288.
- Moorhouse, Elizabeth A. (2017), “The Many Dimensions of Gender Equality and Their Impact on Economic Growth”, **Forum for Social Economics**, 46 (4), 350-370.
- Morales, Maria (2007), “Rational Freedom in John Stuart Mill’s Feminism”, Nadia Urbinati ve Alex Zakaras (Ed), **J. S. Mill’s Political Thought A Bicentennial Reassessment**, içinde (43-65), Cambridge University Press, Cambridge vd.
- Moran, Mary H. (2010) “Gender, Militarism, and Peace-Building: Projects of the Postconflict Moment”, **Annual Review of Anthropology**, 39: 261–274.
- Moreira, Pedro Góis (2022), “Laclau’s New Postmodern Radicalism: Politics, Democracy, and the Epistemology of Certainty”, **Critical Review**, 34 (2), 244-278.
- Moser, Robert G. (2001), “The Effects of Electoral Systems on Women’s Representation in Post-Communist States”, **Electrol Studies**, 20, 353-369.
- Moser, Robert G. ve Scheiner, Erhan (2004), “Mixed Electoral Systems and Electoral System Effects: Controlled Comparison and Crossnational Analysis”, **Electoral Studies**, 23, 575-599.
- Mottlova, Marketa (2015), “Gender Quotas and the Problem with Descriptive Representation”, **Human Affairs**, 25, 131-141.
- Mouffe, Chantal (2000), **The Democratic Paradox**, Verso, London-New York.
- Mouffe, Chantal (2005), **On The Political**, Routledge, New York.
- Mulgan, R. G. (1968), “Defining Democracy”, **Political Science**, 20 (2), 3-9.
- Munck, Gerardo L. (2016), “What is democracy? A reconceptualization of the Quality of Democracy”, **Democratization**, 23 (1), 1-26.
- Munro, Ealasaid (2013), “Feminism: A Fourth Wave?”, **Political Insight**, 4 (2), 22-25.
- Murray, Jacqueline (1997), “Men’s Bodies, Men’s Minds: Seminal Emissions and Sexual Anxiety in the Middle Ages”, **Annual Review of Sex Research**, 8 (1), 1-26.
- Murray, Rainbow (2008), “The Power of Sex and Incumbency: A Longitudinal Study of Electoral Performance in France”, **Party Politics**, 14 (5), 539–554.
- Mutlu, Ahmet (2017), “Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 24-46.

- Muwanga, Sebunya Gertrude (2022), "Achieving Gender Equality in Labor Force Participation Rates: What Options Do Policy Makers Have? Lessons from Usa, Finland And Sweden", **Journal of Smart Economic Growth**, 7 (2), 33-65.
- Müller, Wolfgang C. (2020), "Governments and Bureaucracies", Daniele Caramanil (Ed.) **Comparative Politics**, Fifth Edition, içinde (139-158), Oxford University Press, UK.
- Myung, In Jae (2003), "Tutorial on Maximum Likelihood Estimation", **Journal of Mathematical Psychology**, 47, 90-100.
- Nachescu, Voichita (2008), "Radical Feminism and the Nation: History and Space in the Political Imagination of Second-Wave Feminism", **Journal for the Study of Radicalism**, 3 (1), 25-51.
- Nagar, Richa (2000), "Mujhe Jawab Do! (Answer Me!): Women's Grassroots Activism and Social Spaces in Chitrakoot (India)", **Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography**, 7 (4), 341-362.
- Nanivadekar, Medha (2006), "Are Quotas a Good Idea? The Indian Experience with Reserved Seats for Women", **Politics & Gender**, 2 (1), 119-128.
- Narayan, Paresh Kumar vd. (2011), "Does Democracy Facilitate Economic Growth or Does Economic Growth Facilitate Democracy? An Empirical Study of Sub-Saharan Africa", **Economic Modelling**, 28, 900-910.
- Nechemias, Carol (1994), "Democratization and Women's Access to Legislative Seats: the Soviet Case, 1989– 1991", **Women & Politics**, 14 (3), 1-18.
- Nelson, Janet L. (2011), "Medieval Queenship", Linda E. Mitchell (Ed.), **Women in Medieval Western European Culture**, içinde (179-207), Roudedge, New York.
- Neter, John vd. (1983), **Applied Linear Regression Models**, Richard D. Irwin, Inc., USA.
- Nevett, Lisa C. (1999), **House and Society in the Ancient Greek World**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Nicholas, Lucy ve Agius, Christine (2018), **The Persistence of Global Masculinism: Discourse, Gender and Neo-Colonial Re-Articulations of Violence**, Palgrave Macmillan, London.
- Nicholls, William (1987), **Modernity and Religion**, Canadian Cataloguing in Publication, Canada.
- Nicholson, Linda (2010), "Feminism in "Waves": Useful Metaphor or Not?", **New Politics**, 12 (4), 34-39.
- Nişancı, Şükrü ve Özdemir, Abdülkadir (2017), "Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye için Alternatif Seçim Sistemi Önerileri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21 (2), 723-745.

- Norris, Pippa (1985), "Women's Legislative Participation in Western Europe", **Western European Politics**, 8 (4), 90-101.
- _____ (1997) "Conclusions: Comparing Passages to Power Pippa Norris (Ed), **Passages to Power Legislative Recruitment in Advanced Democracies**, içinde (209-253), Cambridge University Press, Cambridge, New York.
- _____ (2004), **Electoral Engineering Voting Rules and Political Behavior**, Cambridge University Press, Cambridge vd.
- _____ (2011), **Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited**, Cambridge University Press, Cambridge, New York.
- Norris, Pippa ve Inglehart, Ronald (2001), "Cultural Obstacles to Equal Representation", **Journal of Democracy**, 12 (3), 126-140.
- North, Alfred (1968), **Modes of Thought**, A Free Press Paperback the Macmillan Company, Toronto.
- Nussbaum, Martha C. (2003), "Rawls and Feminism", Samuel Freeman (Ed.), **The Cambridge Companion to Rawls**, içinde (488-520), Cambridge University Press, United Kingdom.
- Nutsukpo, Margaret Fafa (2020), "Feminism in Africa and African Women's Writing", **African Research Review: An International Multidisciplinary Journal**, 14 (1), 84-94.
- O'Brien, Diana Z. ve Rickne, Johanna (2016), "Gender Quotas and Women's Political Leadership", **American Political Science Review**, 110 (1), 112-126.
- O'Brien, Karen (2005), "Giriş", Edt. Sarah Knott ve Barbara Taylor, **Women, Gender and Enlightenment**, Palgrave Macmillan, London.
- O'Brien, Robert M. (2007), "A Caution Regarding Rules of Thumb for Variance Inflation Factors", **Quality & Quantity**, 41, 673-690.
- O'flynn, Ian (2007), "Democratic Autonomy, Women's Interests and Institutional Context", **Irish Political Studies**, 22 (4), 455-471.
- O'Leary, Virginia E. ve Flanagan, Elizabeth H. (2001), "Leadership", Judith Worell (Ed.) **Encyclopedia of Women and Gender: Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender**, Cilt 2, içinde (645-656), Academic Press, New York.
- O'Pry, Kay (2012), "Social and Political Roles of Women in Athens and Sparta", **Saber and Scroll**, 1 (2-3), 7-14.
- Oakes, Ann ve Almquist, Elizabeth (1993), "Women in National Legislatures: A Cross-National Test of Macrostructural Gender Theories", **Population Research Policy and Review**, 12 (1), 71-81.

- Oakeshott, Michael (2006), **Lectures in the History of Political Thought**, Imprint Academic, UK.
- Ober, Josiah (2008), “What the Ancient Greeks Can Tell Us About Democracy”, **Annual Review of Political Science**, 11, 67-91.
- Odinye, Ifeoma Ezinne (2022), “African Feminism: An Overview”, **Nigerian Journal of Arts and Humanities (NJAH)**, 2 (1), 1-13.
- OECD (2018), **Women’s Political Participation in Egypt: Barriers, Opportunities and Gender Sensitivity of Select Political Institutions**, July, OECD Publishing.
- Offen, Karen (1986), “Defining Feminism: A Comparative Historical Approach”, **Signs**, 14 (1), 119-157.
- Ojakangas, Mika (2020), “Polis and Oikos: The Art of Politics in the Greek City-State”, **The European Legacy**, 25 (4), 404-420.
- Oke, Leke (2010), “Democracy and Governance in Nigeria’s Fourth Republic”, **African Research Review**, 4 (3a), 31-40.
- Okin, Susan Moller (1973), “John Stuart Mill’s Feminism: The Subjection of Women and the Improvement of Mankind”, **New Zealand Journal of History**, 7 (2), 105-127.
- _____ (1979), **Women in Western Political Thought**, Princeton University Press, Princeton.
- Oliker, Olga (2017), “Putinism, Populism and The Defence Of Liberal Democracy”, **Survival Global Politics and Strategy**, 59 (1), 7-24.
- Olson, Mancur (1982), **The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities**, Yale University Press, New Haven, London.
- Oruç, Tülay ve Bayrakcı, Erdal (2018), “Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler”, **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7 (2), 463-480.
- Osborn, Tracy (2014), “Women State Legislators and Representation: The Role of Political Parties and Institutions”, **State & Local Government Review**, 46 (2), 146-155.
- Ottomoeller, Dan (1999), “The Politics of Gender in Uganda: Symbolism in the Service of Pragmatism”, **African Studies Review**, 42 (2), 87-104.
- Örs, Birsen (2006), “Siyasal Temsil”, **İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 35, 1-22.
- Özbey, Bayram (1999), “Daha Demokratik ve Daha Etkin Belediye Yönetimi İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 8 (4), 122-143.
- Özbudun, Ergun (1995), “Seçim Sistemleri ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 44 (1), 521-539.

- Özdemir, Gürbüz (2013), “Farklılıkların Kesiştiği Coğrafyalar İçin Bir Öneri: Radikal Demokrasi”, **Yönetim ve Ekonomi**, 20 (1), 73-93.
- Özdemir, Yavuz vd. (2006), “Demokrasi Üzerine”, **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, 259-269.
- Özkan Duvar, Ayşe (2019), “Devlet Teorisinde Kuvvetler Ayrılığının Doğuşu: Locke ve Montesquieu”, **YBHD**, 1, 35-60.
- Özsöz, Cihat (2008), “Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş”, **Sosyoloji Notları**, 6, 51-55.
- Özcan, Ece (2004), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 59 (1), 203-235.
- Öztürk, Zerrin Ayşe (2012), “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 3 (1), 1-33.
- Qin, Jing vd. (2023), “Maximum Likelihood Estimation for Shape-restricted Single-index Hazard Models”, **Journal of Data Science**, 21 (4), 681-695.
- Parekh, Bhikhu (1992), “The Cultural Particularity of Liberal Democracy”, **Political Studies**, XL, 160-175.
- Parlamentolar Arası Birlik (a): <https://data.ipu.org/historical-women> (Erişim tarihi: 07.01.2024).
- _____ (b): https://data.ipu.org/compare?field=chamber%3A%3Acurrent_women_percent&structure=any_lower_chamber#map (Erişim Tarihi: 07.11.2023).
- _____ (c): <https://www.ipu.org/impact/democracy-and-strong-parliaments/ipu-standards/universal-declaration-democracy> (Erişim Tarihi 17.01.2024).
- Parzen, Emanuel (1961), “An Approach to Time Series Analysis”, **The Annals of Mathematical Statistics**, 32 (4), 951-989.
- Patel, Kant ve Rushefsky, Mark E. (1999), **Health Care Politics and Policy in America**, Seconda edition, M. E. Sharpe, Armonk, New York, London, England.
- Pateman, Carole (1970), **Participation and Democratic Theory**, Cambridge University Press, London, New York.
- Paudel, Janardan (2023), “Discrimination and Domestic Violence on Women in Nepalese Families: Unsolved Social Responsibility”, **Delhi Business Review**, 24 (1), 17-22.
- Paxton, Pamela (1997), “Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis”, **Social Science Research**, 26, 442-464.
- Paxton, Pamela vd. (2006), “The International Women’s Movement and Women’s Political Representation, 1893-2003”, **American Sociological Review**, 71 (6), 898-920.

- _____ (2010), "Growth in Women's Political Representation: A Longitudinal Exploration of Democracy, Electoral System and Gender Quotas", **European Journal of Political Research**, 49, 25-52.
- Paxton, Pamela ve Hughes, Melanie M. (2017), **Women, Politics and Power**, SAGE Publications, London, United Kingdom.
- Paxton, Pamela ve Kunovich, Sheri (2003), "Women's Political Representation: The Importance of Ideology", **Social Forces**, 82 (1), 87-113.
- Perez-Linan, Anibal ve Altman, David (2017), "Explaining the Erosion of Democracy: Can Economic Growth Hinder Democracy?", **V-Dem Working Papers**, 42, University of Gothenberg.
- Person, Torsten ve Tabellini, Guido (2004), "Constitutions and Economic Policy", **Journal of Economic Perspect**, 18 (1), 75-98.
- Persson, Torsten vd. (1997), "Separation of Powers and Political Accountability", **The Quarterly Journal of Economics**, 112 (4), 1163-1202.
- Pertiwi, F. D. vd. (2019), "Gender Equality in Feminism", **Bulletin of National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan**, 5 (381), 112-121.
- Peters, Michael A. (2018b), "The Enlightenment and Its Critics", **Educational Philosophy and Theory**, 51 (9), 886-889.
- Peters, Yvette (2018a), "Democratic Representation and Political Inequality: How Social Differences Translate into Differential Representation", **French Politics**, 16, 341-357.
- Petersen, Felix (2023), "Montesquieu and the Concept of the Non-Arbitrary State", **The European Legacy**, 28 (1), 25-43.
- Petrevska, Ljupka (2022), "Presidential System of State Government and Its Characteristics", **International Journal of Economics and Law**, 12 (34), 171-179.
- Phillips, Anne (1991), **Engendering Democracy**, Polity Press, Cambridge, Maldon.
- Phillips, Ruth ve Cree, Vivienne E. (2014), "What does the 'Fourth Wave' Mean for Teaching Feminism in Twenty-First Century Social Work?", **Social Work Education**, 33 (7), 930-943.
- Pierce, Christine (1973), "Equality: Republic V", **The Monist**, 57 (1), 1-11.
- Pimbert, Michel ve Wakeford, Tom (2001), "Overview–Deliberative Democracy and Citizen Empowerment" **PLA Notes**, 40, 23-28.
- Pitkin, Hanna Fenichel (1967), **The Concept of Representation**, University of California Press, Berkele.
- Pitlik, Hans (2002), "The Path of Liberalization and Economic Growth", **KYKLOS**, 55 (1), 57-80.

- Plain, Gill ve Sellers, Susan (2007), **A History of Feminist Literary Criticism**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Platon (2007), **Yasalar**, (Çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür), 3. Baskı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- _____ (2020), **Devlet**, (Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz), 43. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- _____ (2022), **Timaios**, (Çev. Özgüç Orhan), Fol Kitap, Ankara.
- Plattner, Marc F. (1999), “From Liberalism to Liberal Democracy”, **John Hopkins University Press**, 10 (3), 121-134.
- Plotke, David (1997), “Representation is Democracy”, **Constellations**, 4 (1), 19-34.
- Pomeroy, Sarah B. (2008), “Spartan Women among the Romans: Adapting Models, Forging Identities”, **Memoirs of the American Academy in Rome. Supplementary Volumes**, Vol. 7, 221-234.
- Powell, G. Bingham (2000), **Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Views**, Yale University Press, New Haven.
- Power, Colin (2015), **The Power of Education: Education for All, Development, Globalisation and UNESCO**, Springer, Singapore Heidelberg New York Dordrecht London.
- Power, Eileen (1995), **Medieval Women**, Cambridge University Press, Cambridge, England.
- Pozen, David E. (2014), “Self-Help and the Separation of Powers”, **The Yale Law Journal**, 124 (1), 2-90.
- Prendergast, Renee (2004), “Development and Freedom”, **Journal of Economic Studies**, 31 (1), 39-56.
- Privalsky, Victor (2023), **Practical Time Series Analysis in Natural Sciences**, Springer, Switzerland.
- Profeta, Paola ve Woodhouse, Eleanor F. (2022), “Electoral Rules, Women’s Representation and the Qualification of Politicians”, **Comparative Political Studies**, 55 (9), 1471-1500.
- Pryce, Vicky (2015), **Why Women Need Quotas**, Biteback Publishing, London.
- Przeworski, Adam ve Limongi, Fernando (1993), “Political Regimes and Economic Growth”, **The Journal of Economic Perspectives**, 7 (3), 51-69.
- Pukelsheim, Friedrich (2014), **Proportional Representation Apportionment Methods and Their Applications**, Springer, New York.
- Purwanto, Arie ve Aiman, Umul (2022), “Analisis Regresi Linier Multilevel dengan Metode Restricted Estimation Maximum Likelihood (REML) untuk Data Pengukuran Berulang

- sebagai Kajian Model Pertumbuhan pada Kacang Tanah”, **Plantropica: Journal of Agricultural Science**, 7 (1), 40-47.
- Pyeatt, Nicholas ve Yanus, Alixandra B. (2018), “Increasing Women’s Political Participation: The Role of Women-Friendly Districts”, **Representation**, 53 (3-4), 185-199.
- Radin, Max (1938), “The Doctrine of the Separation of Powers in Seventeenth Century Controversies”, **University of Pennsylvania Law Review**, 86, 842-866.
- Raina, Javeed Ahmad (2017), “Feminism: An Overview”, **International Journal of Research**, 4 (13), 3372-3376.
- Rajchman, John (2008), “Enlightenment Today”, **Log**, 11, 131-142.
- Rajguru, S. P. (2019), “Transnational Feminism: An Overview”, **UGC Journal**, 6 (11), 318-324.
- Rana, Sohel vd. (2021), “ROBUST Normality Test in the Presence of Outliers”, **Journal of Physics: Conference Series**, 1863 (1), 1-6.
- Rawat, Preeti S. (2014), “Patriarchal Beliefs, Women’s Empowerment, and General Well-being”, **Vikalpa**, 39 (2), 43-56.
- Rawls, John (1999), **A Theory of Justice, Revised Edition**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Regulska, J. (1992), “Women and Power in Poland: Hopes or Reality”, J. Bystydzienski (Ed.), **Women Transforming Politics: Worldwide Strategies for Empowerment**, *çinde* (175-191), Indiana University Press, Bloomington.
- Rehfeld, Andrew (2006), “Towards a General Theory of Political Representation” **The Journal of Politics**, 68 (1), 1-21.
- Reilly, Benjamin (2005), “Does the Choice of Electoral System Promote Democracy? The Gap between Theory and Practice”, Philip G. Roeder, Donald Rothchild (Ed.), **Sustainable Peace Power and Democracy after Civil Wars**, *çinde* (159-171), Cornell University Press, New York.
- Reingold, Beth (1992), “Concepts of Representation among Female and Male State Legislators”, **Legislative Studies Quarterly**, 17 (4), 509-537.
- Reiser, Marion (2014), “The Universe of Group Representation in Germany: Analysing Formal and Informal Party Rules and Quotas in the Process of Candidate Selection”, **International Political Science Review**, 35 (1), 55-66.
- Reyes-Householder, C. ve Schwindt-Bayer, L. (2014), “The Presence of Presidentas: Consequences for Political Attitudes and Participation”, **Paper Presented to the APSA Annual Meeting**, Washington, August.

- Reynolds, Andrew (1999), "Women in the Legislatures and Executives of the World: Knocking at the Highest Glass Ceiling", **World Politics**, 51 (4), 547-572.
- Rhoden, T. F. (2015), "The Liberal in Liberal Democracy", **Democratization**, 22 (3), 560-578.
- Rhodes, P. J. (2009), "Ancient Athens: Democracy and Empire", **European Review of History**, 16 (2), 201-215.
- Riazoshams, Hossein vd. (2019), **ROBUST Nonlinear Regression: with Applications using R**, Wiley & Sons Ltd., USA.
- Richards, David L. ve Gelleny, Ronald (2007), "Women's Status and Economic Globalization", **International Studies Quarterly**, 51 (4), 855-876.
- Richie, Robert ve Hill, Steven (1992), **Reflecting All of Us the Case for Proportional Representation**, Beacon Press, Boston.
- Richter, Melvin (1998), "Montesquieu and the Concept of Civil Society", **The European Legacy**, 3 (6), 33-41.
- Ricuperati, Giuseppe (2015), "Enlightenment", **International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition) içinde**, 656-663, Elsevier, Amsterdam vd.
- Rivera-Batiz, Francisco L. (2002), "Democracy, Governance, and Economic Growth: Theory and Evidence", **Review of Development Economics**, 6 (2), 225-247.
- Robertson, David (2002), **A Dictionary of Modern Politics**, Europa Publications, London, United Kingdom.
- Robinson, Cecil ve Schumacker, Randall E. (2009), "Interaction Effects: Centering, Variance Inflation Factor, and Interpretation Issues", **Multiple Linear Regression Viewpoints**, 35 (1), 6-11.
- Robinson, James A. (2006), "Economic Development and Democracy", **Annual Reviews Political Science**, 9, 503-527.
- Rockwell, Richard C. (1975), "Assessment of Multicollinearity The Haitovsky Test of the Determinant", **Sociological Methods & Research**, 3 (3), 308-320.
- Rodriguez, Jeyle Ortiz ve Pillai, Vijayan Kumara (2017), "Advancing Support for Gender Equality Among Women in Mexico: Significance of Labor Force Participation", **International Social Work**, 62 (1), 172-184.
- Rodrik, Dani (1999), "Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict, and Growth Collapses", **Journal of economic growth**, 4, 385-412.
- Roper, Juliet vd. (2004), **The Politics of Representation Election Campaigning and Proportional Representation**, Peter Lang Publishing, New York.

- Rosen, Jennifer (2013), "The Effects of Political Institutions on Women's Political Representation: A Comparative Analysis of 168 Countries from 1992 to 2010", **Political Research Quarterly**, 66 (2), 306-321.
- _____ (2017), "Gender Quotas for Women in National Politics: A Comparative Analysis Across Development Thresholds", **Social Science Research**, 66, 82-101.
- Rossman, George (1949), "The Spirit of Laws: The Doctrine of Separation of Powers", **American Bar Association Journal**, 35 (2), 93-96.
- Rudy, Kathy (1999), "Liberal Theory and Feminist Politics", **Women & Politics**, 20 (2), 33-57.
- Rule, Wilma (1987), "Electoral Systems, Contextual Factors and Women's Opportunity for Election to Parliament in Twenty-Three Democracies", **The Western Political Quarterly**, 40 (3), 477-498.
- Rummel, R. J. (2009), **Power Kills: Democracy as a Method of Nonviolence**, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
- Rummens, Stefan (2009), "Democracy As a Non-Hegemonic Struggle? Disambiguating Chantal Mouff's Agonistic Model of Politics", **Concellations**, 16 (3), 377-391.
- Russell, Jeffrey Burton (1972), **Witchcraft in the Middle Ages**, Cornell University Press, London.
- Ruth, Sheila (2001), **Issues in Feminism An Introduction to Women's Studies**, Fifth Edition, Mayfield Publishing Company, Mountain View, California, London, Toronto.
- Ryan, Thomas P. (2009), **Modern Regression Methods**, Wiley & Sons, Hoboken, New Jersey.
- Ryle, Robyn (2012), **Questioning Gender: A Sociological Exploration**, Pine Forge Press, an Imprint of SAGE Publications, USA.
- Saint-Germain, Michelle A. ve Metoyer, Cynthia Chavez (2008), **Women Legislators in Central America: Politics, Democracy and Policy**, University of Texas Press, USA.
- Salmond, Rob (2006), "Proportional Representation and Female Parliamentarians", **Legislative Studies Quarterly**, 31 (2), 175-204.
- Salzberger, Eli ve Voigt, Stefan (2009), "Separation of Powers: New Perspectives and Empirical Findings—Introduction", **Constitutional Political Economy**, 20, 197-201.
- Samuels, David (2009), "Separation of Powers", **The Oxford Handbook of Comparative Politics**, Oxford, New York.
- Sanbonmatsu, Kira (2003), "Gender-Related Political Knowledge and the Descriptive Representation of Women", **Political Behavior**, 25 (4), 367-388.
- Sangster, Joan (2015), "Creating Popular Histories: Re-Interpreting "Second Wave" Canadian Feminism", **Dialect Anthropol**, 39, 381-404.

- Sargentich, Thomas O. (1993), "The Presidential and Parliamentary Models of National Government", **American University International Law Review**, 8 (2), 579-592.
- Sarı, Cengiz (2020), "Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyalarının Finansmanının Kadın Adayların Seçilmeleri Üzerindeki Etkisi", **Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (19), 23-32.
- Sartori, Giovanni (1987), **The Theory of Democracy Revisited**, Catham House Publisher, New Jersey.
- Sartori, Giovanni (1994), **Comparative Constitutional Engineering An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes**, Macmillan, London.
- Sawer, Marian (1997), "Mirroring the Nation? Electoral System and the Representation of Women", **Current Affairs Bulletin**, 73 (5), 8-12.
- _____ (2010), "Women and Elections", **Comparing Democracies**, 3, 202-223.
- Saxonhouse, Arlene W. (1985), **Women in the History of Political Thought: Ancient Greece to Machiavelli**, Praeger Publishers, New York.
- Schaus, Margaret (2006), **Women and Gender in Medieval Europe an Encyclopedia**, Routledge, New York, London.
- Scheidegger, Christine (2014), "Relation Between Governmental System and Gender Equality Polity Strength?", Annual Conference of the APSA, Gendering the State in Difficult Times, Washington DC (August 28–31, 2014), Division 31-17.
- Schleiter, Petra ve Morgan-Jones, Edward (2009), "Party Government in Europe? Parliamentary and Semi-Presidential Democracies Compared", **European Journal of Political Research**, 48 (5), 665-693.
- Schlozman, Lehman Kay vd. (1994), "Gende and Pathways to Participation: The Role of Resources", **The Journal of Politics**, 56 (4), 963-990.
- Schmidt, Gregory D. (2008), "The Election of Women in List PR Systems: Testing the Conventional Wisdom", **Electoral Studies**, 28, 190-203.
- Schmidt, Gregory D., ve Saunders, Kyle L. (2004), "Effective Quotas, Relative Party Magnitude and the Success of Female Candidates: Peruvian Municipal Elections in Comparative Perspective", **Comparative Political Studies**, 37 (6), 704-724.
- Schmitt, Arbogast (2012), **Modernity and Plato: Two Paradigms of Rationality**, Translated By Vishwa Adluri, Camden House, Rochester, New York.
- Schmitt, Carl (2008), **Constitutional Theory**, Duke University Press, United States.
- _____ (2014), **Parlamentar Demokrasinin Krizi**, (Çev. A. Emre Zeybekoğlu), 3. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara.

- Schober, Thomas ve Winter-Ebmer, Rudolf (2011), "Gender Wage Inequality and Economic Growth: Is There Really a Puzzle? A Comment", **World Development**, 39 (8), 1476-1484.
- Schofield, Malcolm (1996), "Sharing in the Constitution", **The Review of Metaphysics**, 49 (4), 831-858.
- Schollmeier, Paul (2003), "Aristotle and Women: Household and Political Roles", **POLIS**, 20 (1-2), 22-42.
- Schopenhauer, Arthur (2003), **Aşkın Metafiziği**, (Çev. Veysel Atayman), Bordo Siyah Klasik Yayınlar, İstanbul.
- _____ (2015), "On Women", **Parerga and Paralipomena Short Philosophical Essays Volume 2**, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Schroeder, Larry D. vd. (1986), **Understanding Regression Analysis An Introductory Guide**, Sage Publications, London, New Delhi.
- Schudson, Michael (1997), "Why Conversation is not the Soul of Democracy", **Critical Studies in Media Communication**, 14 (4), 297-309.
- Schultz, Jana (2019), "Conceptualizing the "Female" Soul a Study in Plato and Proclus", **British Journal for the History of Philosophy**, 27 (5), 883-901.
- Schultz, T. Paul (2002), "Why Governments Should Invest More to Educate Girls", **World Development**, 30 (2), 207-225.
- Schumpeter, Joseph A. (2003), **Capitalism, Socialism and Democracy**, Routledge, London And New York.
- Schwartzman, Lisa H. (2006), **Challenging Liberalism: Feminism as Political Critique**, The Pennsylvania State University Press, US.
- Schwindt-Bayer, Leslie A. (2009), "Making Quotas Work: The Effect of Gender Quota Laws On the Election of Women", **Legislative Studies Quarterly**, 34 (1), 5-28.
- Schwindt-Bayer, Leslie A. ve Mishler, William (2005), "An Integrated Model of Women's Representation", **The Journal of Politics**, 67 (2), 407-428.
- Scruton, Roger (2007), "Egalitarianism", **The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought içinde** (201-203), Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire.
- Scully, Gerald W. (1992), **Constitutional Environments and Economic Growth**. Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Scully, Gerald W. ve Slottje, Daniel J. (1991), "Ranking Economic Liberty across Countries", **Public Choice**, 69 (2), 121-152.

- Sedelius, Thomas ve Mashtaler, Olga (2013), "Two Decades of Semi-Presidentialism: Issues of Intra-Executive Conflict Incentral and Eastern Europe 1991–2011", **East European Politics**, 29 (2), 109-134.
- Seguino, Stephanie (2000), "Gender Inequality and Economic Growth: A Cross-Country Analysis", **World Development**, 28 (7), 1211-1230.
- Sekhon, Joti (2001), "Democratic Theories and Women's Practices", **Canadian Journal of Development Studies**, 22 (4), 879-893.
- Shah, D. (2019), "Women's Rights in Asia and Elsewhere-a Fact or an Illusion?", *Climacteric*, 22 (3), 283-288.
- Shahar, Shulamith (2003), **The Fourth Estate a History of Women in the Middle Ages**, Routledge, London, New York.
- Shanley, Mary Lyndon (1981), "Marital Slavery and Friendship: John Stuart Mill's The Subjection of Women", **Political Theory**, 9 (2), 229-247.
- Sharp, Malcolm P. (1935), "The Classical American Doctrine of "The Separation of Powers"", **The University of Chicago Law Review**, 2 (3), 385-436.
- Shin, Youseop (2017), **Time Series Analysis in the Social Sciences**, University of California Press, Oakland, California.
- Shiva, Negar ve Kharazmi, Zohreh Nosrat (2019), "The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace", **Journal of Cyberspace Studies**, 3 (2), 129-146.
- Shugart, Matthew Soberg ve Carey, John M. (1992), **Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics**, Cambridge University Press, New York.
- Shugart, Matthew ve Wattenberg, Martin P. (2001), **Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?** Oxford University Press, Oxford.
- Shumway, Robert H. ve Stoffer, David S. (2015), **Time Series Analysis and It's Applications**, EZ Green Edition, London.
- Shvedova, Nadezhda (2005), Obstacles to Women's Participation in Parliament, Julie Ballington ve Azza Karam (Ed), **Women in Parliament: Beyond Numbers**, içinde (33-50), International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm, Sweden.
- Siaroff, Alan (2000), "Women's Representation in Legislatures and Cabinets in Industrial Democracies." **International Political Science Review**, 21 (2), 197-215.
- _____ (2003), "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction", **European Journal of Political Research**, 42 (3), 287-312.

- Siegel, Sidney (1957), "Nonparametric Statistics", **The American Statistician**, 11 (3), 13-19.
- Simoës, Solange ve Matos, Marlise (2008), "Modern Ideas, Traditional Behaviors, and the Persistence of Gender Inequality in Brazil", **International Journal of Sociology**, 38 (4), 94-110.
- Singh, Tej Bahadur (1996), "Principle of Separation of Powers and Concentration of Authority", **Institute's Journal**, 1-11.
- Sinha, Niroj (2007), **Empowerment of Women Through Political Participation**, Kalpaz Publications, Delhi.
- Sissa, Giulia (1992), "Platon ve Aristoteles'in Cinsiyet Felsefeleri", **Kadınların Tarihi I Antik Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere**, (Çev. Ahmet Fethi), *içinde* (66-97), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- _____ (2009), "Gendered Politics, or the Self-Praise of Andres Agathoi", Ryan K. Balot (Ed.) **A Companion to Greek and Roman Political Thought**, *içinde* (100-117), Blackwell Publishing, United Kingdom.
- Sitembölükbaşı, Şaban (2005), "Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 10, 139-162.
- Sjursen, Katrin E. (2016), "What the Middle Ages Show About Women Leaders", **The Atlantic**, (08.02.2016), <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/02/are-women-leaders-hawks-or-doves-a-lesson-on-gender-equality-from-the-middle-ages/460386/> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).
- Skorge, Qyvind Sqaas (2023), "Mobilizing the Underrepresented: Electoral Systems and Gender Inequality in Political Participation", **American Journal of Political Science**, 67 (3), 538-552.
- Slack, Trevor vd. (2021), **Understanding Sport Organizations: Applications for Sport Managers**, Library of Cataloging in Publication Data, Third Edition, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Smith, Adrienne R. vd. (2012), "The Political Determinants of Women's Descriptive Representation in Cities", **Political Research Quarterly**, 65 (2), 315-329.
- Smith, Bernard (1994b), "Modernism and Post-Modernism: Neo-Colonial Viewpoint Concerning the Sources of Modernism and Post-Modernism in the Visual Arts", **Thesis Eleven**, 38 (1), 104-117.
- Smith, Bonnie G. (2008), "Democracy", **The Oxford Encyclopedia of Women in World History**, *içinde* (30), Oxford University Press, New York.
- Smith, Elizabeth S. (2001), "John Stuart Mill's "The Subjection of Women": A Re-Examination", **Polity**, 34 (2), 181-203.

- Smith, Janet Farrel (1994a), "Plato, Irony, and Equality", **Feminist interpretations of Plato**, içinde (25-48), The Pennsylvania State University Press, United States of America.
- Smith, Nicholas (1980), "The Logic of Plato's Feminism", **Journal of Social Philosophy**, 11 (3), 5-11.
- Smith, Nicholas D. (1983), "Plato and Aristotle on the Nature of Women", **Journal of the History of Philosophy**, 21 (4), 467-478.
- Smith, Rogers M. (1997), **Civic Ideals: Conflicting Visions of Citizenship in U.S. History**, Yale University Press, New Haven ve London.
- Snitow, Ann (2015), **The Feminism of Uncertainty A Gender Diary**, Duke University Press, Durham and London.
- Somerville, Peter (2005), "Community Governance and Democracy", **Policy & Politics**, 33 (1), 117-144.
- Sonenscher, Michael (1998), "Enlightenment and Revolution", **The Journal of Modern History**, 70 (2), 371-383.
- Sorensen, Annemette (2006), "Welfare States, Family Inequality, and Equality of Opportunity", **Research in Social Stratification and Mobility**, 24 (4), 367-375.
- Soudriette, Richard W. ve Ellis, Andrew (2006), "A Global Snapshot", Larry Diamond, Marc F. Plattner (Ed.), **Electoral Systems and Democracy**, içinde (16-26), The Johns Hopkins University Press Baltimore.
- Sowards, Stacey K. ve Renegar, Valerie R. (2004), "The Rhetorical Functions of Consciousness-Raising in Third Wave Feminism", **Communication Studies**, 55 (4), 535-552.
- Sparshott, Francis (1985), "Aristotle on Women", **Philosophical Inquiry**, 7 (3-4), 177-200.
- Squires, Judith (1996), "Quotas for Women: Fair Representation?", Lovenduski, J. ve Norris, P. (Ed.) **Women in Politics**, içinde (73-90), Oxford University Press. New York.
- Squires, Judith ve Wickham-Jones, Mark (2001), **Women in Parliament: A Comparative Analysis**, Equal Opportunities Commission, Manchester.
- Standing, Guy (1989), "Global Feminization through Flexible Labor", **World Development**, 17 (7), 1077-1095.
- Steiner, Nils D. (2016), "Comparing Freedom House Democracy Scores to Alternative Indices and Testing for Political Bias: Are US Allies Rated as More Democratic by Freedom House?", **Journal of Comparative Policy Analysis**, 18 (4), 329-349.
- Stine, Robert A. (1995), "Graphical Interpretation of Variance Inflation Factors", **The American Statistician**, 49 (1), 53-56.

- Stockemer, Daniel (2007), "Why are there Differences in the Political Representation of Women in the 27 Countries of the European Union?", **Perspectives on European Politics and Society**, 8 (4), 476-493.
- _____ (2009), "Women's Parliamentary Representation: Are Women More Highly Represented in (Consolidated) Democracies Than in Non-Democracies?", **Contemporary Politics**, 15 (4), 429-443.
- _____ (2011), "Women's Parliamentary Representation in Africa: The Impact of Democracy and Corruption on the Number of Female Deputies in National Parliaments", **Political Studies**, 59, 693-712.
- _____ (2013), "Fuzzy Set or Fuzzy Logic? Comparing the Value of Qualitative Comparative Analysis (fsQCA) Versus Regression Analysis for the Study of Women's Legislative representation", **European Political Science**, 12, 86-101.
- _____ (2015), "Women's Descriptive Representation in Developed and Developing Countries", **International Political Science Review**, 36 (4), 393-408.
- Stockemer, Daniel ve Kchouk, Bilel (2017), "(Democratic) Regime Change and the Representation of Women in Parliament", **International Review of Sociology**, 27 (3), 491-509.
- Storm, Lise (2008), "An Elemental Definition of Democracy and its Advantages for Comparing Political Regime Types", **Democratization**, 15 (2), 215-229.
- Studlar Donley T., McAllister Ian (2002), "Does a Critical Mass Exist? A Comparative Analysis of Women's Legislative Representation Since 1950", **European Journal Political Research**, 41 (2), 233-253.
- Suárez-Gonzalo, Sara (2019), "Personal Data are Political. A feminist View on Privacy and Big Data", **Recerca Revista de Pensament i Anàlisi**, 24 (2), 173-192.
- Suleiman, Muhammad Reza vd. (2021), "Challenges and Prospects of Women Political Participation in Nigeria", **Zamfara Journal of Politics and Development**, 2 (2), 1-6.
- Sulkin, Tracy ve Simon, Adam F. (2001), "Habermas in the Lab: A Study of Deliberation in an Experimental Setting", **Political Psychology**, 22 (4), 809-826.
- Sultana, Abeda (2012b), "Patriarchy and Women's Subordination: A Theoretical Analysis", **Arts Faculty Journal**, 4, 1-18.
- Sultana, Tasneem (2012a), "Montesquieu's Doctrine of Separation of Powers: A Case Study of Pakistan", **Journal of European Studies**, 28 (2), 55-71.
- Svensson, Jakob (1999), "Aid, Growth and Democracy", **Economics and Politics**, 11 (3), 275-297.
- Swers, Michele L. (2002), **The Difference Women Make: The Policy Impact of Women in Congress**, University of Chicago Press, Chicago.

- _____ (2005), “Connecting Descriptive and Substantive Representation: An Analysis of Sex Differences in Cosponsorship Activity”, **Legislative Studies Quarterly**, 30 (3), 407-433.
- Swiss, Liam vd. (2012), “Does Critical Mass Matter? Women’s Political Representation and Child Health in Developing Countries”, **Social Forces**, 91 (2), 531–58.
- Szilágyi, Ilona Mária (2009), “Presidential Versus Parliamentary Systems”, **AARMS**, 8 (2), 307-314.
- Şahin, Büşra (2021), “Orta Çağ Yazınsal Ürünlerinde Toplumsal Cinsiyetin İzleri”, **ESOGÜ Tarih Dergisi**, 4 (1), 1-18.
- Şahin, Kâmil (2017), “John Locke’un Toplum ve Devlet Anlayışı”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi**, 52 (1), 41-55.
- Şahyar Akdemir, Duru (2014), “Ayrımcılığın İnsan Hakları Boyutu ve ‘Pozitif Ayrımcılık’”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 3 (4), 890-908.
- Taagepera, Rein (1998), “How Electoral Systems Matter for Democratization”, **Democratization**, 5 (3), 68-91.
- Tadros, Mariz (2010), “Introduction: Quotas – Add Women and Stir?”, **IDS Bulletin**, 41 (5), 1-10.
- Takeda, Hiroko (2006), “Gendering the Japanese Political System: The Gender-Specific Pattern of Political Activity and Women’s Political Participation”, **Japanese Studies**, 26 (2), 185-198.
- Tan, Jian (1997), “Presidential, Parliamentary, or Combined System of Government: Comparison and Choice for China”, **Columbia Journal of Asian Law**, 11 (1).
- Tannenbaum, Donald G. (2012), **Inventors of Ideas: An Introduction to Western Political Philosophy**, Third Edition, Wadsworth Cengage Learning, Australia, Brazil, Japan.
- Tapper, Marion (1986), “Can a Feminist be a Liberal?”, **Australasian Journal of Philosophy**, 64 (1), 37-47.
- Taşkın, Yüksel (2017), **Siyaset, Kavramlar, Kurumlar ve Süreçler**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tatar, Taner (2003), “Malatya’da Siyasi Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13 (1), 331-350.
- Tauchert, Ashley (2003), “Mary Wollstonecraft and Jane Austen: “Rape” and “Love” as (Feminist) Social Realism and Romance”, **Women: A Cultural Review**, 14 (2), 144-158.
- Tay, Dennis (2019), **Time Series Analysis of Discourse Method and Case Studies**, Routledge, New York.
- Teele, Dawn Langan (2018), **Forging the Franchise the Political Origins of the Women’s Vote**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

- Teorell, Jan (2006), "Political Participation and Three Theories of Democracy: A Research Inventory and Agenda", **European Journal of Political Research**, 45, 787-810.
- Teorell, Jan vd. (2007), "Participation and Political Equality: An Assessment of Large-Scale Democracy", Jan W. van Deth, José Ramón Montero ve Anders Westholm (Ed.), **Citizenship and Involvement in European Democracies A Comparative Analysis**, içinde (384-414), Routledge, USA.
- Thadewald, Thorsten ve Büning, Herbert (2007), "Jarque-Bera Test and Its Competitors for Testing Normality – A Power Comparison", **Journal of Applied Statistics**, 34 (1), 87-105.
- Thames, Frank C. ve Williams, Margaret S. (2010), "Incentives for Personal Votes and Women's Representation in Legislatures", **Comparative Political Studies**, 43 (12), 1575-1600.
-
- (2013), **Contagious Representation Women's Political Representation in Democracies Around the World**, New York University Press, New York-London.
- Thomas, Paul (1991), "Jean-Jacques Rousseau, Sexist?", **Feminist Studies**, 17 (2), 195-217.
- Thompson, Becky (2002), "Multiracial Feminism: Recasting the Chronology of Second Wave Feminism", **Feminist Studies**, 28 (2), 336-360.
- Thompson, Christopher Glen vd. (2017), "Extracting the Variance Inflation Factor and Other Multicollinearity Diagnostics from Typical Regression Results", **Basic and Applied Social Psychology**, 39 (2), 81-90.
- Thompson, Denise (2001), **Radical Feminism Today**, SAGE Publications, London.
- Tinker, Irene (2004), "Quotas for Women in Elected Legislatures: Do They Really Empower Women?", **Women's Studies International Forum**, 27, 531-546.
- Tong, Rosemarie (2009), **Feminist Thought a More Comprehensive Introduction**, Westview Press, US.
- Topbaş, Hasan (2010), "David Easton'un Siyasal Sistem Kuramı Bağlamında Siyasal Katılma: Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 30, 81-111.
- Torabi, Hamzeh vd. (2016), "A Test for Normality Based on the Empirical Distribution Function", **SORT**, 40 (1), 55-88.
- Torstensson, Johan (1994), "Property Rights and Economic Growth: An Empirical Study", **KYKLOS**, 47, 231-247.
- Treisman, Daniel (2020), "Economic Development and Democracy: Predispositions and Triggers", **Annual Review of Political Science**, 23, 241-257.

- Tremblay, Manon (2007), "Democracy, Representation, and Women: A Comparative Analysis", **Democratization**, 14 (4), 533-553.
- _____ (2008), **Women and Legislative Representation Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas**, Palgrave Macmillan, New York.
- Tremblay, Manon ve Pelletier, Réjean (2000), "More Feminists or More Women? Descriptive and Substantive Representations of Women in the 1997 Canadian Federal Elections", **International Political Science Review**, 21 (4), 381-405.
- Tripp, Aili Mari (2000), **Women and Politics in Uganda**, The University of Wisconsin Press, Madison.
- Tripp, Aili Mari ve Kang, Alice (2008), "The Global Impact of Quotas On the Fast Track to Increased Female Legislative Representation", **Comparative Political Studies**, 41 (3), 338-361.
- Tripp, Aili Mari, vd. (2008), **African Women's Movements: Changing Political Landscape**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Triverdi, Ritumbara ve Tiwari, Rekha (2016), "Patriarchal System And The Condition of Women", **Notions**, 7 (4), 1-6.
- Troper, Michel (1992), "The Development of The Notion of Separation of Powers", **Israel Law Review**, 26 (1), 1-15.
- Trubalski, Artur (2019), "Parliamentary-Presidential Government System", **Przegląd Prawa Konstytucyjnego**, 6 (52), 17-27.
- Tsebelis, George (2002), **Veto Players: How Political Institutions Work**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Tunç, Hasan (2008), "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12 (1-2), 1113-1132.
- Turner, Brayn (1986), **Equality**, Ellis Horwood Limited, Publishers-Chichester, Tavistock Publications, London and New York.
- Turner, Brayn S. (Ed.) (2006), "Democracy", **The Cambridge Dictionary of Sociology içinde**, (126-128), Cambridge University Press, Cambridge.
- Türk, Hikmet Sami (2006), "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", **Anayasa Yargısı**, 22 (1), 75-113.
- Uberoi, JP Singh (2002), **The European Modernity**, Oxford University Press, Oxford, UK.
- Ulucan, Devrim (2014), "Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 15 (Özel Sayı), 369-383.

- Urbinati, Nadia (2000), "Representation as Advocacy: A Study of Democratic Deliberation", **Political Theory**, 28 (6), 758-786.
- Urbinati, Nadia ve Warren, Mark E. (2008), "The Concept of Representation in Contemporary Democratic Theory", **Annual Review of Political Science**, 11, 387-412.
- Üste, Rabia Bahar (2018), "İdeolojiler Çatışması Kadın ve Siyaset II. Bölüm", **İzmir Barosu Bülteni Özel Sayısı**, ISSN: 1305-7561, 38-46.
- Valencia, Richard R. (2010), **Dismantling Contemporary Deficit Thinking: Educational Thought and Practice**, Routledge Taylor & Francis Group, New York, London.
- Valiente, Celia (2005), "The Women's Movement, Gender Equality Agencies and Central-State Debates on Political Representation in Spain", Joni Lovenduski vd. (Ed.), **State Feminism and Political Representation**, içinde (174-194), Cambridge University Press, UK.
- Van Den Berg, Hendrik (2017), **Economic Growth and Development**, World Scientific Publishing, Third Edition, New Jersey, London, Singapore.
- Van der Vyver, J.D. (1993), "The Separation of Powers", **SA Public Law**, 8 (2), 177-191.
- Van Deth, J. W. (2016), "What is Political Participation", **The International Encyclopedia of Political Communication**, 49 (3), 349-367.
- Varden, Helga (2015), "Kant and Women", **Pacific Philosophical Quarterly**, 98 (4), 653-694.
- Vasilescu, Gabriela (2014), "Montesquieu 'On the Spirit of Laws'", **Journal of Law and Administrative Sciences**, No. 1, 19-26.
- Vega, Arturo ve Firestone, Juanita M. (1995), "The Effects of Gender on Congressional Behavior and the Substantive Representation of Women", **Legislative Studies Quarterly**, 20 (2), 213-22.
- Vega-Gordillo, Manuel ve Alvarez-Arce, Jose L. (2003), "Economic Growth and Freedom: A Causality Study", **The Cato Journal**, 23 (2), 199-215.
- Verardi, Vincenzo ve Croux, Christophe (2009), "ROBUST Regression in Stata", **The Stata Journal**, 9 (3), 439-453.
- Verba, Sidney (1996), "The Citizen as Respondent: Sample Surveys and American Democracy Presidential Address, American Political Science Association, 1995", **The American Political Science Review**, 90 (1), 1-7.
- Verba, Sidney vd. (1997), "Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement", **The Journal of Politics**, 59 (4), 1051-1072.
- Verba, Sidney ve Nie, Norman H. (1972), **Participation in America: Social Equality and Political Democracy**, Harper & Row, New York.

- Verge, Tania (2012), "Institutionalising Gender Equality in Spain: From Party Quotas to Electoral Gender Quotas", **West European Politics**, 35 (2), 395-414.
- _____ (2014), "Playing with Different Cards: Party Politics, Gender Quotas and Women's Empowerment", **International Political Science Review**, 35 (1), 67-79.
- Verkuil, Paul R. (1989), "Separation of Powers, The Rule of Law and the Idea of Independence", **William & Mary Law Review**, 30 (2), 301-341.
- Villalta Puig, Gonzalo (2002), "Parliamentary Versus Presidential Government", **Australian Institute of Policy and Science**, 74 (5), 9-11.
- Viterna, Jocelyn (2013), **Women in War the Micro-Processes of Mobilization in El Salvador**, Oxford University Press, Oxford, New York vd.
- Viterna, Jocelyn ve Fallon, Kathleen M. (2008), "Democratization, Women's Movements, and Gender-Equitable States: A Framework for Comparison", **American Sociological Review**, 73 (4): 668-689.
- Viterna, Jocelyn, vd. (2008), "How Development Matters: A Research Note on the Relationship Between Development, Democracy, and Women's Legislative Representation", **International Journal of Comparative Sociology**, 49, 455-476.
- Vlastos, Gregory (1994), **Was Plato a Feminist?**, Feminist Interpretations of Plato, Nancy Tuana (Ed.), The Pennsylvania State University, Pennsylvania.
- Volk, Christian (2021), "On a Radical Democratic Theory of Political Protest: Potentials and Shortcomings", **Critical Review of International Social and Political Philosophy**, 24 (4), 437-459.
- Wade, Robert (2004), **Governing The Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization**, Princeton University Press, Princeton, Oxford.
- Wagner, Peter (2012), **Modernity Understanding the Present**, Polity Press, Cambridge, UK.
- Waldron, Jeremy (2013), "Separation of Powers in Thought and Practice", **Boston College Law Review**, 54 (2), 433-468.
- Walsh, Mary B. (1995), "Locke and Feminism on Private and Public Realms of Activities", **The Review of Politics**, 57 (02), 251-277.
- Walters, Margaret (2005), **Feminism: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford
- Wangnerud, Lena (2009), "Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation", **Annual Review of Political Science**, 12, 51-69.
- Ward, Jennifer (2016), **Women in Medieval Europe 1200-1500**, Routledge, Second Edition, New York.

- Watson, Lori (2007), "Constituting Politics: Power, Reciprocity, and Identity", **Hypatia**, 22 (4), 96-112.
- Wayand, Dorothea (1992), "Women in Enlightenment and Revolution and their Position in the First Modern Civil Codes", **Canadian Journal of Law and Society**, 7 (2), 93-122.
- Waylen, Georgina (1996), **Gender in Third World Politics**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado.
- _____ (2006), "Constitutional Engineering: What Opportunities for the Enhancement of Gender Rights?", **Third World Quarterly**, 27 (7), 1209-1221.
- _____ (2015), "Engendering the "Crisis of Democracy": Institutions, Representation and Participation", **Government and Opposition**, 50 (3), 495-520.
- Waylen, Georgina vd. (2013), **The Oxford Handbook of Gender and Politics**, Oxford University Press, Oxford, New York.
- Webb, Janette (1997), "The Politics of Equal Opportunity", **Gender, Work & Organization**, 4 (3), 137-187.
- Webster, Kaitlyn vd. (2020), "Ethnic and Gender Hierarchies in the Crucible of War", **International Studies Quarterly**, 64, 710-722.
- Weede, Erich ve Kämpf, Sebastian (2002), "The Impact of Intelligence and Institutional Improvements on Economic Growth", **KYKLOS**, 55 (3), 361-380.
- Weil, David N. (2016), **Economic Growth**, Routledge, London and New York.
- Wejnert, Barbara (2009), "Effects of Global Democracy on Women's Reproductive Health: 1970-2005, Cross-World Analysis", Barbara Wejnert, Suzanne K. Steinmetz ve Nirupama Prakash (Ed.), **Safe Motherhood in a Globalized World**, içinde (14-32), Routledge, New York.
- Welch, Susan (1977), "Women as Political Animals? A Test of Some Explanations for Male-Female Political Participation Differences", **American Journal of Political Science**, 21 (4), 711-730.
- Weldon, S. Laurel (2002), "Beyond Bodies: Institutional Sources of Representation for Women in Democratic Policymaking", **The Journal of Politics**, 64 (4), 1153-1174.
- Wender, Dorothea (1973), "Plato: Misogynist, Paedophile, And Feminist", **Arethusa**, 6 (1), 75-90.
- White, Halbert (1980), "A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity", **Econometrica**, 48 (4), 817-838.
- Whitehead, John (1986), "On the Bias of Maximum Likelihood Estimation Following a Sequential Test", **Biometrika**, 73 (3), 573-581.
- Wiesner-Hanks, Merry E. (2011), **Gender in History Global Perspectives**, Second Edition, Wiley-Blackwell, United Kingdom.

- Williams, Lincoln ve Sewpaul, Vishanthie (2004), “Modernism, Postmodernism and Global Standards Setting”, **Social Work Education**, 23 (5), 555-565.
- Williams, Marty Newman ve Echols, Anne (1994), **Between Pit and Pedestal: Women in the Middle Ages**, Markus Wiener Publishers, Princeton, New Jersey.
- Williamson, Claudia R. ve Mathers, Rachel L. (2011), “Economic Freedom, Culture, and Growth”, **Public Choice**, 148 (3/4), 313-335.
- Willis, Ellen (1984), “Radical Feminism and Feminist Radicalism”, **Social Text**, 9/10, 91-118.
- Wilson, James Lindley (2019), **Democratic Equality**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Wilson, Katharina M. ve Margolis, Nadia (2004), **Women in the Middle Ages**, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London.
- Winkiel, Laura (2017), **Modernism The Basics**, Routledge, London and New York.
- Wlezien, Christopher ve Soroka, Stuart N. (2015), “Electoral Systems and Opinion Representation”, **Representation**, 51 (3), 273-285.
- Wolbrecht, Christina ve Campbell, David E. (2007), “Leading by Example: Female Members of Parliament as Political Role Models”, **American Journal of Political Science**, 51 (4), 921-39.
- Wollstonecraft, Mary (2021), **Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi**, (Çev. Deniz Hakyemez), X. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Wolman, Harold ve Spitzley, David (1996), “The Politics of Local Economic Development”, **Economic Development Quarterly**, 10 (2), 115-150.
- Wood, Elisabeth Jean (2008), “The Social Processes of Civil War: The Wartime Transformation of Social Networks”, **Annual Review of Political Science**, 11, 539-561.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2002), **Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data**, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Wrye, Harriet Kimble (2009), “The Fourth Wave of Feminism: Psychoanalytic Perspectives Introductory Remarks”, **Studies in Gender and Sexuality**, 10, 185-189.
- Xydias, Christina V. (2007), “Inviting More Women to the Party: Gender Quotas and Women’s Substantive Representation in Germany”, **International Journal of Sociology**, 37 (4), 52-66.
- Yaman, Abdulsemet (2014), “Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 24 (1), 83-98.
- Yaşar, Ercan ve Korkmaz, İlhan (2018), “Çekim Modelinin İller Arası Ticaret İlişkilerine Uygulanması: Kütahya Örneği”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 56, 97-114.

- Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2020), **Ekonometri STATA Uygulamalı**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Abdulkadir (2018), “Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Milletvekili Seçim Sistemine İlişkin Bir Öneri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 26 (3), 113-153.
- Yılmaz, Battal (2020), “Türkiye’de Güncel Dar ve Daraltılmış Bölge Bağlamında Seçim Sistemi Tartışmaları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 21 (2), 421-429.
- Yoder, Janice D. vd. (2011), “When Declaring “I am a feminist” Matters: Labeling is Linked to Activism”, **Sex Roles**, 64, 9-18.
- Yoon, Mi Yung (2001), “Democratization and Women’s Legislative Representation in Sub-Saharan Africa”, **Democratization**, 8 (2), 169-190.
- _____ (2008), “Special Seats for Women in the National Legislature: The Case of Tanzania”, **Africa Today**, 55 (1), 61-86.
- Yusoff, Mohammad Agus vd. (2016), “Parliamentary Democracy and Representation of Women: A Comparative Analysis of Sri Lankan and Malaysian Stances”, **Academic Journal of Interdisciplinary Studies**, 5 (1), 111-120.
- Yüzbaşıoğlu, Necmi (2011), “Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi”, **Journal of Istanbul University Law Faculty**, 55 (1-2), 103-150.
- Zabunoğlu, H. Gökçe (2017), “Bir Radikal Demokrasi Teorisi Olarak Müzakereci Demokrasi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 66 (4), 795-817.
- Zaunseder, Andreas vd. (2022), “Introducing Radical Democratic Citizenship: From Practice to Theory”, **Identities Global Studies in Culture and Power**, 29 (1), 1-8.
- Zetterberg, Par (2008), “The Downside of Gender Quotas? Institutional Constraints on Women in Mexican State Legislatures”, **Parliamentary Affairs**, 61 (3), 442-460.
- Zhao, Pengfei ve Silberstein, Samantha (2022), “Not Waves but Ripples: Re-Worlding and Counter-Worlding of Intergenerational Feminism”, **International Journal of Qualitative Studies in Education**, 35 (10), 1052-1066.
- Zimmerman, Amber Lynn vd. (2009), “The Local is Global: Third Wave Feminism, Peace, and Social Justice”, **Contemporary Justice Review**, 12 (1), 77-90.
- Zimmerman, Tegan (2017), “#Intersectionality: Te Fourth Wave Feminist Twitter Community”, **Atlantis**, 38 (1), 54-70.
- Zoysa, Harini Novada De (2018), “An Overview of Feminism in Philosophy”, **Gender and Sustainable Development**, ISSN 2613-8670, 27-45.

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Atatürk İlköğretim Okulu'ndan mezun olduktan sonra, 1994 yılında TED Batman Koleji Ortaokulu'nu ve 1997 yılında aynı okulun lise kısmını, 2002 yılında Dumlupınar Üniversitesi-Bilecik İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü, 2018 yılında Giresun Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programını bitirdi. 2020 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda doktora programına başladı.

Halen Giresun Üniversitesi Keşap Meslek Yüksekokulu Toptan ve Perakende Satış Bölümü Emlak Yönetimi Programı'nda Öğretim Görevlisi olarak görev yapmakta olan DEMİRCİ, evli ve iki kız çocuk babası olup, İngilizce bilmektedir.